

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI**

BÜREYDE BİN HUSAYB EL-ESLEMİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Abdylla ORAZSAHEDOV

BURSA – 2013

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI**

BÜREYDE BİN HUSAYB EL-ESLEMİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Abdylla ORAZSAHEDOV

**Danışman:
Doç. Dr. Salih PAY**

BURSA – 2013

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslâm Tarihi Bilim Dalı'nda 701122010 numaralı **Abdylla Orazsahedov**'un hazırladığı "Büreyde Bin Husayb El-Eslemî" konulu **Yüksek Lisans Tezi** ile ilgili tez savunma sınavı, 22 . . / 07 . . / 2013 . . günü 09:30 - 11:00 ..... . saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının **başarılı/başarısız** olduğuna **oybirliği/oy çokluğu** ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Doç. Dr. Salih PAY

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
İlahiyat Fakültesi
İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

Üye

Prof. Dr. Âdem APAK

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
İlahiyat Fakültesi
İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

Üye

Doç. Dr. Recep Cici

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
İlahiyat Fakültesi
Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

Üye

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
İlahiyat Fakültesi

22 . . / 07 . . / 2013 . .

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Abdylly ORAZSAHEDOV
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: İslâm Tarihi ve Sanatları
Bilim Dalı	: İslâm Tarihi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: X +116
Mezuniyet Tarihi	: .... /..... /..... .
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Salih PAY

BÜREYDE BİN HUSAYB EL-ESLEMİ

Bu tezde Horasan bölgesinde en son vefat eden sahabi olan Büreyde b. Husayb el-Eslemî'nin hayat hikâyesi hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır. Tez giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin amacı belirtilip, sık kullanılan temel kaynaklar; birinci bölümde Büreyde b. Husayb'ın kabilesi olan Huzâalılar, Büreyde'nin soyu, ailesi ve Müslüman oluşu; ikinci bölümde Büreyde b. Husayb'ın Hz. Peygamber (sav) ve Hulefâ-i Râşidîn dönemindeki faaliyetleri; üçüncü bölümde Büreyde b. Husayb'ın Merv'e gelmesi, şahsiyeti, fazileti ve hadis rivayetindeki yeri hakkında bilgi verilmiştir. Araştırma elde edilen sonuçların belirtilmesiyle tamamlanmıştır. Ayrıca çalışmanın sonuna Merv ve Büreyde b. Husayb'ın türbesine ait eski ve yeni çekilmiş fotoğraflar eklenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Büreyde, Huzâa, Merv, sancak, kabile, hadis.

ABSTRACT

Name and Surname : Abdylla ORAZSAHEDOV
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : History of Islam and Islamic Arts
Branch : History of Islam
Degree Awarded : Master
Page Number : X +116
Degree Date : .... /.... / . . . . .
Supervisor : Assoc. Prof. Salih PAY

In this thesis, we tried to give information about Burayda b. Husayb al-Aslami, the last companion of Prophet Mohammad's (PBUH) died in Khurasan region. Thesis is divided into one introduction, three chapters and a conclusion. In the introduction, the aim of thesis is indicated and information has been given about the frequently used basic sources. In first chapter information has been given about Buraida b. Husaib's tribe, lineage, family and his conversion to Islam. In second chapter we have dealt with Buraida b. Husaib's activities during Prophet's life time and during the reign of rightly guided caliphs. In third chapter the information has been given about his arrival to the city of Merv, his character and his virtues, merits and his role in narration of Prophetical sayings (a hadith). Our research has been completed by mentioning the outcomes obtained from it. Besides, some old and some newly taken photos of the City of Merv and of Buraida b. Husaib's shrine have been added.

Keywords: Burayda, Huzâa, Merv, starboard, tribal, khadis

ÖNSÖZ

Hz. Peygamber (sav) tüm engel ve zorluklara rağmen İslâm dinini Arap yarımadasının büyük bir bölümüne yaymayı başarmıştır. Hulefâ-i Râşidîn döneminde bazı dönemler hariç fetih hareketleri hızlı bir şekilde devam ederek bir taraftan zamanın süper güçlerinden olan Sasani İmparatorluğu tarih sahnesinden silinirken diğer taraftan Suriye ve Mısır toprakları fethedilmiş, Doğu Roma İmparatorluğunun Asya ve Afrika hâkimiyetine son verilmiştir. Emeviler dönemine gelindiğinde batıda Atlas Okyanusuna doğuda ise Doğu Türkistan'a kadar ulaşılmıştır.

İslâm dininin kısa sürede dünyaya yayılmasında etkili olan unsurların başında Hz. Peygamber'in (sav) emrinde olan, Kur'ân-ı Kerim'den feyz alan sahabiler gelmektedir. İslâm kültürünün en önemli parçası olan sahabiler, dinin yayılması, kuvvetlenmesi, insanlığın kurtuluşu için her türlü işkencelere, zorluklara katlanan, memleketlerinden göç etmeye zorlanan, malını mülkünü Allah yolunda feda eden kimselerdir.

Allah'ın dinini yaymak için cihat aşkıyla yanıp tutuşan bu sahabiler memleketlerinden binlerce kilometre uzaklıktaki gayrimüslimlerin topraklarına yerleşerek orada tevhit inancını yaymak için mücadele etmişler ve o topraklarda vefat etmişlerdir. Onlar gittikleri yerlere İslâmî prensipler çerçevesinde insan haklarını teminat altına alarak içtimâî bir nizam ve adalet, ahenk ve sevgi götürerek toplumların gönlünü kazanmışlar, onların Müslüman olmalarına vesile olmuşlardır.

Sahabilerin yaşamları, din için yaptığı hizmetlerin öğrenilmesi, örnek alınması için müstakil eserler telif edilmiş ve neşredilmiştir. Biz de bu çalışmalara paralel olarak Orta Asya'da Merv şehrinde medfun bulunan Büreyde b. Husayb'ı araştırma konusu olarak seçmeyi uygun bulduk. Bu konuyu tercih etmemizin sebebi ise, bu sahabe'nin yaşamını gerek -orada kabri bulunması hasebiyle- Türkmen ve Türk halkına, gerekse de İslâm toplumuna tanıtmaktır. Ayrıca tespit edebildiğimiz kadarıyla bu sahabe hakkında bazı makaleler hariç Türkiye'de ve Türkmenistan'da hiç bir çalışma da yapılmamıştır.

“Büreyde b. Husayb el-Eslemî” ismini taşıyan bu çalışmamız bir giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte araştırmada kullanılan temel kaynaklar kısaca belirtilmiş ve araştırmada takip edilen metot hakkında özet bilgi verilmiştir.

“Büreyde b. Husayb'ın Kabilesi, Soy ve Müslüman Oluşu” başlığıyla verilen birinci bölümün ilk kısmında Büreyde'nin kabilesi olan Huzâalılar'ın İslâmiyet'ten önce Mekke hâkimiyeti, İslâmiyet'in gelmesiyle kabilenin dine karşı tutumu incelenmiştir. İkinci kısımda Büreyde'nin soyu, ismi, künyesi hakkında görüşler; üçüncü kısımda çocukları ve yaptığı faaliyetler; dördüncü kısımda ise Büreyde'nin Müslüman oluşu hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü “Büreyde b. Husayb'ın Hz. Peygamber (sav) ve Hulefâ-i Râşidîn Dönemindeki Faaliyetleri” başlığını almış ve bu bölümde Büreyde'nin Müslüman olduktan sonra ilk yaptığı faaliyetler, Hz. Peygamber (sav) döneminde katıldığı gaza ve fetihler, yaptığı hizmetler, ayrıca Hulefâ-i Râşidîn dönemindeki faaliyetleri incelenmiştir.

Üçüncü bölümün başlığı “Büreyde b. Husayb'ın Merv'e Gelmesi, Şahsiyeti, Fazileti ve Hadis Rivayetindeki Yeri” olup, bu bölümde Büreyde'nin fetihler neticesinde Merv şehrine gelip yerleşmesi, bu şehrin coğrafi konumu ve tarihi, Büreyde'nin şahsiyeti, fazileti, hadis rivayetindeki yeri ve Büreyde hakkında Şîî kaynaklarda yer alan bazı bilgiler verilmiştir.

Sonuçta ise bu çalışmada yapmış olduğumuz tespitlerin değerlendirilmesi yer almaktadır.

Bu vesile ile çalışma esnasında bilgi, tecrübe, tenkit ve tavsiyelerinden istifade ettiğim ve bana rehberlik yapan muhterem hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Salih PAY'a, daima kendilerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Âdem APAK'a ve Dr. Mehmet Çelenk'e şükranlarımı arz ederim.

Abdylla ORAZSAHEDOV

Bursa 2013

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	1
II. ARAŞTIRMANIN METODU.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

BÜREYDE B. HUSAYB'IN

KABİLESİ, SOYUVE MÜSLÜMAN OLUŞU

I. BÜREYDE B. HUSAYB'IN KABİLESİ: HUZÂALILAR.....	6
A. İSLÂMİYET'TEN ÖNCE HUZÂALILAR	7
1. Huzâalılar'ın Mekke Hâkimiyeti	7
2. Kusay'ın Huzâalılar'dan Mekke Hâkimiyetini Alması	10
B. İSLÂMİYET'İN GELMESİYLE HUZÂALILAR	11
II. BÜREYDE B. HUSAYB'IN SOYU VE AİLESİ.....	14
A. İSMİ	14
B. KÜNYESİ	15
III. BÜREYDE B. HUSAYB'IN ÇOCUKLARI.....	15
A. ABDULLAH B. BÜREYDE	16
B. SÜLEYMAN B. BÜREYDE	18
IV. MÜSLÜMAN OLUŞU	19

İKİNCİ BÖLÜM

BÜREYDE B. HUSAYB'IN

HZ. PEYGAMBER (SAV) VE HULEFÂ-İ RÂŞİDÎN DÖNEMİNDEKİ FAALİYETLERİ

I. HZ. PEYGAMBER (SAV) DÖNEMİNDEKİ FAALİYETLERİ.....	25
A. İLK YAPTIĞI FAALİYETLER	25
1. İlk İkrâmı.....	25
2. İlk Namazı.....	25
3. İlk Öğrendikleri.....	25
4. İlk Sancaktarlığı	26
5. İlk Misafirperverliği.....	28

6. İlk İrşadı	29
B. KATILDIĞI GAZA VE SERİYYELER.....	30
1. Katıldığı Kesin Olan Gazveler.....	31
a. Benî Mustalik Gazvesi: İstihbarat ve Esirleri Muhafaza Görevi	31
b. Hendek Savaşı.....	33
c. Hudeybiye Yolculuğu: Kılavuzluk Görevi	35
d. Rıdvan Biatı: Biat Edenlerin Öncüsü.....	36
e. Hayber Savaşı: Kaleye İlk Girenlerden Biri	38
f. Mekke'nin Fethi: Sancaktarlık Görevi	40
g. Huneyn Savaşı: Sancaktarlık Görevi	42
h. Taif Kuşatması	43
i. Tebük Seferi: Kabilesini Savaşa Hazırlama Görevi	44
2. Katıldığı Muhtemel Olan Gazveler.....	46
a. Hamrâu'l-Esed Gazvesi (3/625).....	46
b. Benî Nadîr Gazvesi (5/627)	46
c. Zâtürrikâ' Gazvesi (Muharrem 5/Haziran 626).....	47
d. Bedrülmevid Gazvesi (Zilkade 4/Nisan 626).....	47
e. Dûmetülcendel Gazvesi (Rebiülevvel 5/Ağustos 626)	48
f. Benî Kureyza Gazvesi (5/627).....	48
g. Benî Lihyân Gazvesi (Rebiülevvel 6/Temmuz-Ağustos 627)	49
h. Gâbe Gazvesi (Rebiülahir 6/Ağustos 627).....	50
i. Vâdilkurâ Gazvesi (Cemaziyelahir 7/Ekim 628).....	50
3. Katıldığı Seriyeler	51
a. Yemen'e Yönelik Hz. Ali Seriyyesi: Ganimet Muhafızı	51
b. Suriye'ye Yönelik Üsâme Ordusu: Sancaktar	54
C. DİĞER GÖREV VE HİZMETLERİ.....	55
1. Zekât Memurluğu.....	55
2. Devlet Kâtipliği.....	56
II. HULEFÂ-İ RÂŞİDİN DÖNEMİNDEKİ FAALİYETLERİ	56
A. HZ. EBÛ BEKİR DÖNEMİ	57
B. HZ. ÖMER DÖNEMİ	59
1. Şam Yolculuğu.....	59
2. Emirlik Görevi	59
3. Basra'ya Yerleşmesi	60
C. HZ. OSMAN DÖNEMİ	61
D. HZ. ALİ DÖNEMİ.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÜREYDE B. HUSAYB'IN

MERV'E GELMESİ, ŞAHSİYETİ, FAZİLETİ VEHADİS RİVAYETİNDEKİ YERİ

I. BÜREYDE'NİN MERV'E YERLEŞMESİ.....	67
A. MERV'İN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHİ.....	67
B. MÜSLÜMANLARIN MERV'İ FETHİ	70
C. BÜREYDE B. HUSAYB'IN MERV'E GELMESİ.....	72
II. BÜREYDE'NİN ŞAHSİYETİ	76
A. BÜREYDE'NİN MÜTEVÂZİLİĞİ.....	76
B. BÜREYDE'NİN MÎZAHİ SEVMESİ	76

C. BÜREYDE’NİN CİHAD AŞKI.....	76
D. BÜREYDE’NİN CESARETİ	77
E. BÜREYDE’NİN Şİİ KAYNAKLARDA ELE ALINIŞI	77
III. BÜREYDE’NİN FAZİLETİ	79
A. BÜREYDE’NİN İBADETE DÜŞKÜNLÜĞÜ.....	79
B. BÜREYDE’NİN RESÛLULLAH’ A (sav) BAĞLILIĞI	79
C. RESÛLULLAH’IN (sav) BÜREYDE’YE ÖĞRETTİĞİ DUA.....	80
D. RESÛLULLAH’IN (sav) BÜREYDE’YE İLTİFATI VE ONU ÖVMESİ..	81
E. RESÛLULLAH’IN (sav) BÜREYDE’NİN ELİNİ TUTMASI	82
IV. BÜREYDE’NİN HADİS İLMİNDEKİ YERİ	83
A. BÜREYDE’NİN RİVAYET ETTİĞİ HADİSLERİN SAYISI	83
B. BÜREYDE’DEN HADİS RİVAYET EDENLER.....	83
C. BÜREYDE’NİN RİVAYETLERİNE YER VEREN KAYNAKLAR	83
D. BÜREYDE’NİN RİVAYET ETTİĞİ HADİSLERİN KONULARI	84
V. VEFATI VE KABRİ	89
SONUÇ	94
KAYNAKLAR	96
EKLER.....	109
ÖZGEÇMİŞ	116

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
a. g. e.	Adı Geçen Eser
a. g. m.	Adı Geçen Makale
a. g. md.	Adı Geçen Madde
a. g. tz.	Adı Geçen Tez
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	Hicrî
İA	İslam Ansiklopedisi
m.	Miladî
md.	Madde
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
sy.	Sayı
thk.	Tahkik
ts.	Basım tarihi yok
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire
ys.	Basım yeri yok

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Çalışma, İslâm öncesi dönemden başlayarak Büreyde b. Husayb'ın vefat ettiği h. 62-63 (m. 682-683) yılına kadar geniş bir zaman diliminikapsamaktadır. Bu nedenle araştırmanın kaynakları arasında birçok eser yer almıştır. Bununla birlikte burada söz konusu kaynakların tamamını zikretmeye imkân olmadığı için sadece en çok müracaat edilenler hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Büreyde'nin kabilesi olan Huzâalılar hakkında istifade edilen kaynaklar Ezrâkî'nin *Ahbâru Mekke'si*¹, Cevad Ali'nin *el-Mufassal'ı*², Fâkihî'nin *Ahbâru Mekke'si*³, Kehhâle'nin *Mu'cemu Kabâilu'l-Arab'ı*⁴, İbnü'l-Kelbî'nin *Putlar Kitabı*⁵, Neş'et Çağatay'ın *İslâm'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*⁶ isimli eseridir.

Büreyde'nin Hz. Peygamber (sav) döneminde katıldığı gazveler incelenirken siyer ve meğâzî kitaplarının başlıca eserlerinden olan Vâkîdî⁷ ve İbn Hişâm'dan⁸ faydalanıldı. Ayrıca yakın dönemde kaleme alınmış olan Hüseyin Algül⁹, Âdem Apak¹⁰ ve Elşad Mahmûdov'un¹¹ eserlerine de başvuruldu.

Büreyde'nin hayatı ve şahsiyeti incelenirken özellikle *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*¹², *el-İsti'âb*¹³, *Üsdü'l-Ğâbe*¹⁴, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*¹⁵ ve *el-İsâbe*¹⁶ gibitabakât kitaplarına müracaat edildi.

¹ Ezrâkî, *Ahbâru Mekke*, I-II, (thk: Rüşdi Salih), Dâru'l-Endelüs, Beyrut, 1389/1969.

² Cevad Ali, *el-Mufassal fi Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm*, I-X, ys., 1413/1993.

³ Fâkihî, *Ahbâru Mekke*, I-VI, (thk: Abdülmelik b. Abdullah b. Dehr), Mekke, 1986.

⁴ Kehhâle Ömer Rıza, *Mu'cemu Kabâili'l-Arab*, I-V, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1402/1982.

⁵ İbnü'l-Kelbî, *Putlar Kitabı: Kitab al-Asnâm*, (çev: Beyza Düşüngen), A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1969.

⁶ Çağatay Neş'et, *İslâm'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1963.

⁷ Vâkîdî, *Kitâbu'l-Meğâzî*, (thk: Marsden Jones), I-III, İlmu'l-Kitab, Beyrut, 1404/1984.

⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, (thk: Mustafa es-Sakka-İbrahim el-Ebyârî-Abdülhafız Şelebî), I-IV, Beyrut, 1391/1971.

⁹ Algül Hüseyin, *İslam Tarihi*, I-IV, Gonca Yayınevi, İstanbul, 1986.

¹⁰ Apak Âdem, *Anahatlarıyla İslam Tarihi*, I-IV, Ensar Yayınları, İstanbul, 2010-2011.

¹¹ Mahmûdov Elşad, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2010.

¹² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-IX, Dâru Sadır, Beyrut, 1405/1985.

Genel tarih kitaplarından Taberî¹⁷ ve Yâkûbî'ye¹⁸; ülkelerin ve şehirlerin fetihleri konusunda Belâzürî'nin Fütûhu'l-Buldân'ına¹⁹; coğrafya kaynaklarından ise Yâkut'un Mu'cemu'l-Buldân'ına²⁰ başvuruldu.

Çalışmada müsteşriklerin eserlerinden de faydalanıldı. Bunlar arasında Wellhausen²¹ ile özellikle Merv'in coğrafi konumu ve tarihi hakkında Jukovskiy²², Pugaçenkova²³ ve Dmitrieva²⁴ gibi müelliflerin eserlerinden yararlandı. Bunlara, İslam Ansiklopedisi'ne yazmış oldukları maddeler çerçevesinde istifade edilen Krenkow²⁵, Yakûbovskiy²⁶ ve Zetterstéen²⁷ gibi müsteşrikleri de ilave etmek mümkündür.

Araştırmada Büreyde hakkında Şîî kaynakların bazılarında yer alan bilgiler de belirtildi. Bunların başında A'yânu's-Şîâ²⁸ gelir. Ayrıca Taşayyu'²⁹ ve Dâiretü'l-Me'ârif³⁰ gibi bazı Şîî ansiklopedilerinde yer alan "Büreyde" maddesinden de yararlandı.

Büreyde'nin hayatı hakkında, tespit edilebildiği kadarıyla ayrıntılı bir çalışmanın yapılmadığı daha önce de belirtilmişti. Fakat onun hadis rivayetindeki yeri ve önemi hakkında Mekke'de "Dirâsetu Merviyât Büreydetü'l-Eslemî fî Müsnedi Ahmed b.

---

¹³ İbn Abdilber, **el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb**, (thk: Ali Muhammed el-Becâvi), I-IV, Dâru Nehdatu Mısır, Kahire, ts.

¹⁴ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe**, I-VI, Kitâbü's-Şî'b, Beyrut, 1409/1989.

¹⁵ Zehebî, **Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ**, I-XXIII, (thk: Şuayb el-Arnâvud), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1401/1981.

¹⁶ İbn Hâcer, Şihâbüddîn Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî (v. 852/1448), **el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe**, I-IV, Mısır, 1328/1910.

¹⁷ Taberî, **Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk**, (thk: Ebu'l-Fadl İbrahim), I-XI, Dâru's-Süveydân, Beyrut, ts.

¹⁸ Ya'kûbî, **Târîh**, I-II, ys., 1883.

¹⁹ Belâzürî, **Fütûhu'l-Buldân**, (thk: Abdullah Enis et-Tabbâ-Ömer Enis et-Tabbâ), Müessesetü'l-Me'ârif, Beyrut, 1407/1987.

²⁰ Ya'kût El-Hamevî, **Mu'cemu'l-Buldân**, I-V, Dâru Sâdır, Beyrut, 1376/1957.

²¹ Wellhausen, Julius, **Arap Devleti ve Sukûtu**, (çev: Fikret Işıltan), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1963.

²² Jukovskiy, V.A., **Razvaliny Starogo Merva**, Sankt-Peterburg, 1894.

²³ Pugaçenkova, G.A., **Gadımı Marı**, Aşkat, 1982; Pugaçenkova, G.A., **İsskusstvo Turkmenistana**, Moskva, 1967.

²⁴ Dmitrieva, A.İ-Mamanova, **Putovoditel po Turkmenistanu i Jeleznıı Dorogami Sredne Aziatskoy i Taşkentskoy**, İ.Şruht Yayınevi, Sankt-Peterburg, 1913.

²⁵ Krenkow F., "Huzâ'a", md., **İA**, V, 622-624, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977.

²⁶ Yakûbovskiy A., "Merv", md., **İA**, VII, 773-777, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979.

²⁷ Zetterstéen K.V., "Büreyde", md., **İA**, II, 838-839, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979.

²⁸ Emîn, **A'yânu's-Şî'a**, I-X, Dâru't-Tevârif, Beyrut, 1406/1986.

²⁹ Hâirî Seyid Mehdi, "Büreyde b. Husayb", md., **Dâiretü'l-Me'ârif-i Taşayyu'**, III, 218-219, Tahran, 1371/1952.

³⁰ Pâketçî Ahmed, "Büreyde b. Husayb", md., **Dâiretü'l-Me'ârif-i Bozorg-i İslam**, XII, 74-75, Tahran, 1383/1963.

Hanbeli³¹ isimli yüksek lisans tezi yapılmış olup, tezin ilk kısmında Büreyde'nin hayatından da bahsedilmiştir. Dolayısıyla bu araştırmada da zaman zaman adı geçen tezdən faydalanılmıştır. Büreyde'nin hayatı hakkında ayrıntılı bilgiler içeren eserler arasında A'lâm el-Huffâz ve'l-Muhaddisîn³² ile Muhtasar Tarîhu Dimaşk³³ da zikredilebilir. Ayrıca Türkiye'de Zekerîya Güler³⁴ ve Kazakistan'da da Hikmet Atan'ın³⁵ Büreyde hakkında yazdıkları makalelerden de faydalanıldı. Ancak Atan'ın makalesi öncelikli olarak müracaat edilen kaynaklar arasında yer almıştır. Günümüz araştırmacılarından İranlı Nâserî³⁶ ile Türkmenistanlı Bayramow'un³⁷ eserleri de yararlanılan kaynaklar arasındadır. Şu kadar var ki bu yazarlaresas olarak Büreyde'nin kabri hakkında ayrıntılı bilgiler vermişlerdir.

II. ARAŞTIRMANIN METODU

Çalışma, sahabe ricali ve tabakât kitaplarının taranmasıyla başladı. Bunlara şehir tarihleri, tarih kitapları ve diğer kaynaklar eklendi. Böylece Büreyde hakkında yoğun bir malumat toplandı.

Konu, öncelikle Büreyde'nin kabilesi hakkındaki bilgilerle ele alındı. Akabinde Büreyde b. Husayb'ın Müslüman olduktan sonraki durumu incelendi. Onun, genellikle sancaktarlık vazifesi yaptığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede o, Hz. Peygamber (sav) ile on altı gazveye katılmıştı. Onun, gazvelerde üstlendiği rolü daha iyi kavrayabilmek amacıyla, katıldığı gazveler, sebep-sonuç ilişkisi içerisinde ele alınmaya çalışıldı. Bununla birlikte kaynaklar, katıldığı bazı savaşlarda Büreyde'nin faaliyetlerine çok az değinmişler, bazılarında ise ayrıntılı bilgi vermişlerdir. Buna bağlı olarak onun savaşlardaki etkinliği de bazen çok kısa bazen ise tafsilatlı verildi.

³¹ Muhammedî Hamd Ubeyd Hamd, Dirâsetu Merviyât Büreydetü'l-Eslemî fi Müsnedi İmam Ahmed b. Hanbel, Melik Abdulaziz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mekke, 1401/1981.

³² Şeyh Abdussettar, A'lâm el-Huffâz ve'l-Muhaddisîn, I-IV, Dâru's-Sem'iyye, Beyrut, 1417/1997.

³³ İbn Asâkir, **Muhtasar Tarîhu Dimaşk**, (thk: Ruhiyye el-Hannas), I-XXIX, Dâru'l-Fikr, Dimaşk, 1408/1987.

³⁴ Güler Zekerîyya, "Hicret Sırasında Hz. Peygamber'in Üslûbundan Etkilenerek Müslüman Olan Büreyde b. Husayb ve Günümüze Yansımaları", **İSTEM**, y. 2, sy. 4, Konya, 2004, ss. 63-72.

³⁵ Atan Abdullah Hikmet, "Fazilet ve Mücadele Örneği; Orta Asya'da Bir Sahâbî Büreyde el-Eslemî (r.a) ve Hadis Rivayetindeki Yeri", **Otrar Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, y. 1, sy. 1, Çimkent, 2007, ss. 89-122.

³⁶ Nâserî Mustafa, **Merv'in Şöhleli Yıldızları**, (Farsçadan Türkmençeye çev: Azatgül Durdyeva), Aşgabat, 2009.

³⁷ Bayramow Kakajan, **Türkmenistanın Meşhur Ziyaratlık Yerleri**, "Ylym", Aşgabat, 2012.

Büreyde b. Husayb'ın hayatının Medine-Basra-Merv arasında geçmesi, Merv'de vefat etmesi ve kabrinin de orda bulunması hasebiyle Merv'in tarihi ve coğrafi durumu hakkında da kısaca bilgi verilmeye çalışıldı.

Tezin birinci bölümü, Büreyde'nin kabilesi, soyu ve Müslüman oluşu hakkındaki bilgileri içermektedir. Büreyde'nin Müslüman olmadan önceki hayatına dair kaynaklarda bilgi olmaması nedeniyle ikinci bölümde Büreyde'nin Hz. Peygamber (sav) ve Hulefâ-i Râşidîn dönemlerindeki faaliyetleriyle alındı. Bu bölümde Hz. Peygamber (sav)'le birlikte katıldığı gazveler ve diğer hizmetleri ile Hulefâ-i Râşidîn döneminde katıldığı savaşlar incelendi. Üçüncü bölümde ise, Merv'in tarihi, Müslümanların Merv'i fethi ve Büreyde'nin Merv'e gelişi incelendi. Ayrıca Büreyde'nin şahsiyeti, fazileti ve hadis rivayetindeki konumuna, Büreyde hakkında Şii kaynaklarda zikredilen hususlara, Büreyde'nin vefatı ve kabri hakkındaki bilgilere de yine bu bölümde yer verildi.

BİRİNCİ BÖLÜM
BÜREYDE B. HUSAYB'IN
KABİLESİ, SOYU VE MÜSLÜMAN OLUŞU

I. BÜREYDE B. HUSAYB'IN KABİLESİ: HUZÂALILAR

Huzâa kabilesinin soyu ve şeceresi hakkında üç görüş vardır. Bir görüşe göre Güney Arabistan'daki Kahtânîlerin, diğer görüşe göre ise Kuzey Arabistan'daki Adnânîlerin bir koludurlar¹. Huzâalıların Kahtân soyundan geldiğini ileri sürenler genellikle şöyle bir şecere vermektedirler: Huzâa b. Amr b. Luhay (Rebîa) b. Hârise b. Amr b. Muzevkıyâ b. Âmir b. Hârise b. İmruülkays b. Sa'lebe b. Mâzin b. Ezd². Kabilenin menşeyini Güney Arabistan'a bağlayanlara göre, yaklaşık V. yüzyılda San'a'daki Me'rib seddinin yıkılacağı anlaşılınca aralarında Huzâa'nın da bulunduğu Ezd kabilesi topluca kuzeye doğru göç ettiler. Mekke civarına geldiklerinde diğer kardeş kabileler daha kuzeye doğru yollarına devam ederken, Huzâa onlardan ayrılıp burada kaldı. Bundan dolayı o tarihten itibaren bu kabileye *inhazea/tehazzea* "geride kaldı" kelimesinden hareketle "geride kalanlar" anlamında *Huzâa* adı verildi³. Üçüncüsü ise her iki görüşün birleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Buna göre, Yemenli Hârise, annesiyle evlendikten sonra Kuzeyli olan Luhay'ı evlat edindi. Dolayısıyla her iki yönden de nesep doğrudur. Zira Luhay, kendisini evlat edinmesi hasebiyle Hârise tarafından Kahtânîlere, öz babasının Adnânlı Kamea olması itibariyle de Adnânîlere mensuptur⁴.

¹ İbn Hazm, Huzâa'nın Adnânîler'den geldiğinde şüphe bulunmadığını belirtmektedir. Bkz: İbn Hazm, **Cemheretu Ensâbu'l-Arab**, (thk: Abdusselam Muhammed Harun), Dâru'l-Me'ârif, Kahire, ts., s. 235.

² Zübeyrî, **Nesebu Kureyş**, Dâru'l-Me'ârif, Kahire, ts., s. 8; Mâlikî, **Şifâu'l-Ğarâm fî Ahbâri Bilâdi'l-Harâm**, (thk: Abdusselam Tedmuri), I-II, Beyrut, 1405/1985., I, 72; Kehhâle Ömer Rıza, **Mu'cemu Kabâilu'l-Arab**, I-V, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1402/1982., I, 338; Kalkaşandî, **Nihayetü'l-Arab fî Ma'rifeti Ensâbi'l-Arab**, Dâru'l-Kitabi'l-İlmiyye, Beyrut, ts., s. 228; Ahmet Önkâl, "Huzâa", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XVIII, İstanbul, 1998, ss. 431-433, s. 431; Recep Erkocaaslan, Hz. Peygamber Savaşlarından Benî Mustalik Gazvesi ve İfk Olayı, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Şanlıurfa, 2008., s. 9; Merzuk Grabus, Hz. Peygamber'in Mekke Müşrikleri Dışındaki Arap Kabileleri ile Münasebetleri: Mekke Dönemi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 2011, s. 20.

³ Neş'et Çağatay, **İslâm'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1963, s. 1; Erkocaaslan, a.g.tz., s. 9; Grabus, a.g.tz., s. 20; Krenkow F., "Huzâ'a", md., **İA**, I-XIII, V, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977, ss. 622-624, s. 622-623; Önkâl, "Huzâa", md., **DİA**, XVIII, 431.

⁴ Kalkaşandî, a.g.e., s. 228; Grabus, a.g.tz., s. 20; Uygur Abdusselam-Çelikkol, "İlk Çağlardan M.400 Yılına Kadar Mekke'nin Etnik Yapısı "II" (Karturaoğulları, Adnânî Kabileleri, İyâd, Huzâa)", **Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 7, sy. 2, Diyarbakır, 2005, ss.63-80., s. 70-71; Önkâl, "Huzâa", md., **DİA**, XVIII, 431.

A. İSLÂMİYET'TEN ÖNCE HUZÂALILAR

1. Huzâalılar'ın Mekke Hâkimiyeti

Huzâalılar Güney Arabistan'dan göç ettiği sırada Mekke yakınlarındaki Merruzzahrân'da geçici bir süre kalmak için Mekke'nin hâkimi olan Cürhümlüler'den⁵ oturma izni istediler. Cürhümlüler'in Huzâalılar'ın talebini reddetmeleri üzerine aralarında çıkan savaşı Huzâalılar kazandı⁶.

Bu savaştan sonra Huzâa ve Cürhüm kabileleri bir süre Mekke'de beraber ikamet ettiler. Fakat daha sonra Kâbe'nin idaresini meşru yoldan ele geçirmek için Huzâa reislerinden Luhay (Rebîa) b. Hârise, Cürhüm'ün son reisi Hâris b. Mudad'ın kızı Fûheyre ile evlenmiş ve bu evlilikten Amr b. Luhay doğmuştur. Amr b. Luhay büyüyünce Cürhüm'ün zulüm ve ahlaksızlıklarını, hacılarareva gördükleri haksızlıkları ileri sürerek Kâbe'nin muhafızlığında hak sahibi olduğunu iddia etmiş, bunun üzerine çıkan savaşta Cürhüm kesin bir yenilgiye uğrayarak şehirden ayrılmak zorunda kalmıştır⁷. Bu sırada İsmail oğulları sayılarının azlığı sebebiyle savaşa karışmamış, daha sonra Huzâa ile anlaşarak şehirdeki varlıklarını sürdürmüşlerdir. Böylece Huzâalılar'ın bir rivayete göre 300, diğerine göre ise 500 yıl sürecek olan Mekke hâkimiyeti başlamıştır⁸.

Amr b. Luhay

Amr b. Luhay, Mekke yönetimini ele geçirdikten sonra, şehrin tarihinde devrim sayılabilecek birtakım uygulamalar gerçekleştirmiştir. Nitekim Mekkelilerin ekonomik açıdan çok zor durumda olduğu sıralarda, Amr topladığı 10 bin deveyi halka dağıtarak

⁵ Kahtânilere mensup eski bir Arap kabilesi. Bkz: Önkal, "Cürhüm", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), VIII, İstanbul, 1993. s. 138.

⁶ İbnü'l-Kelbî, **Putlar Kitabı: Kitab al-Asnâm**, (çev: Beyza Düşüngen), A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1969, s. 27-28. Muhammed Hamidullah, **İslâm Peygamberi**, (çev: Salih Tuğ), I-II, İrfan Yayınları, İstanbul, 1414/1993, I, 451; Casim Avcı, **Muhammedü'l-Emin Hz. Muhammed'in Peygamberlik Öncesi Hayatı**, Hayykitap Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 23; Erkocaaslan, a.g.tz., s. 9; Grabus, a.g.tz., s. 21; Önkal, "Huzâa", md., **DİA**, XVIII, 431; Önkal, "Cürhüm", md., **DİA**, VIII, 138.

⁷ Önkal, şehri terk etmek zorunda kalan Cürhümlüler'in Hacerülesvedi yerinden söküp bir yere gömdükten ve Zemzem Kuyu'sunu kapatıp yerini belirsiz hale getirdikten sonra, tekrar ilk yurtları olan Yemen tarafına gittiklerini ve orada sel afetine uğrayarak helak olduklarını belirtmektedir. Bkz: Önkal, "Cürhüm", md., **DİA**, VIII, 138.

⁸ Fakihî, **Ahbâru Mekke**, I-VI, (thk: Abdülmelik b. Abdullah b. Dehr), Mekke, 1986, V, 154; Mâlikî, **a.g.e.**, I, 77; Cevad Ali, **el-Mufassal fî Tarîhu'l-Arab Kable'l-İslâm**, I-X, ys., 1413/1993, IV, 440; Hamidullah, **İslâm Peygamberi**, I, 452-453; Erkocaaslan, a.g.tz., s. 9; Grabus, a.g.tz., s. 21; Krenkow, a.g.md., **İA**, V, 623; Önkal, "Huzâa", md., **DİA**, XVIII, 431.

Huzâalılar'ın bu savaşta yalnız olmadıkları, savaşa katılan diğer kabileler ile savaştan sonraki Cürhüm ve diğer kabilelerin durumu hakkında geniş bilgi için bkz: Uygur-Çelikkol, a.g.m., s. 71-72.

onları rahatlatmıştır. O, Huzâa kabilesi içinde halka deve hörgücünün etiyle tirit yapıp yemek ziyafeti veren ilk kişi olarak bilinmektedir. Cahiliye inancına göre, bin devesi olan kimse, bir erkek devenin gözünü kör ederek şeref kazanırmış. Bu çerçevede Amr'ın, yirmi tane erkek devesinin gözünü kör ederek daha büyük şeref kazandığı bildirilmiştir. Aynı yıl bütün hacılara Yemen bürdü denen kıymetli elbiselerden üçer adet dağıtarak şöhretini her tarafa yaymıştır. Cürhüm kabilesi de Mekke'yi terk ederken, günün birinde geri dönme ümidi taşımaları nedeniyle değerli eşyalarını Zemzem kuyusuna attılar ve üzerini de kumla doldurdular. Amr b. Luhay da, Mekke'de kuyular kazdırarak hacıların su problemini çözmeye çalışmıştır⁹.

Amr b. Luhay'ın Mekke'de gerçekleştirdiği en köklü faaliyet, İbrahim dinini (Hanifliği) değiştirip, puta tapmayı devlet dini haline getirmesidir. Rivayete göre Amr, bir iş için¹⁰ gittiği Belkâ¹¹ yöresindeki Me'ab'da (Moab) Amâlika kabilesinin¹² putlara taptığını görmüş, ilk defa karşılaştığı bu manzara karşısında hayrete düşerek bunların mahiyetini sormuştur. Amâlikalılar da putların insan şeklinde yapılmış ilahlar olduğunu ve bunlara taptıklarını söyleyince, Arabistan'a götürmek üzere bir put istemiştir. Bunun üzerine Amâlikalılar ona kırmızı akikten yapılmış Hubel (veya Menat) adlı bir put vermişlerdir. Amr bu putu Mekke'ye getirip, Zemzem kuyusunun üst tarafına, Kâbe'ye yakın bir yere koymuş ve herkesi ona tapmaya çağırmıştır¹³. Başka bir rivayete göre Amr, adı geçen putu el-Cezîre'deki Hit şehrinden getirmiştir. O tarihten itibaren halk Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği Hanif dinini bırakarak putperestliği ve çok tanrıcılığı (politeizm) benimsediği için bu hadise Arapların İslâmiyet'ten önceki hayatlarında önemli bir dönüm noktası kabul edilmiştir¹⁴. Amr'ın putçuluğa yönelik eylemleri, Hübel'i Arap

⁹ Ezrâkî, **Ahbâru Mekke**, I-II, (thk: Rüşdi Salih), Dâru'l-Endelüs, Beyrut, 1389/1969, I, 100; Uygur-Çelikkol, a.g.m., s. 71-72.

¹⁰ İbnü'l-Kelbî, Amr'ın ağır bir hastalığa tutulduğunu, orada sıcak bir pınarın bulunduğunu, oraya giderse iyileşeceğini söyledikleri için oraya gittiğini yazmaktadır. Bkz: İbnü'l-Kelbî, **a.g.e.**, s. 28.

¹¹ Merkezi Amman'ın 28 km. batısında bulunan salt şehir. Bkz: Muhammed Abdülkâdir Hıraysât, "Belkâ", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), V, İstanbul, 1992, 419-420.

¹² En eski Arap kabilesi olduğu kabul edilen yarı efsanevî göçebe Sâmi bir topluluk. Bkz: Sargon Erdem, "Amâlika", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), II, İstanbul, 1989, 556-558.

¹³ İbn Hişâm, **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, (thk: Mustafa es-Sakka-İbrahim el-Ebyârî-Abdülhafız Şelebî), I-IV, Beyrut, 1391/1971, I, 76; Fakihî, **a.g.e.**, V, 154; Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 453; Erkocaaslan, a.g.tz., s. 9-10; Grabus, a.g.tz., s. 21-22; Abdülkerim Özeydin, "Amr b. Luhay", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), III, İstanbul, 1961, 87-88; Önkâl, "Huzâa", md., **DİA**, XVIII, 431.

¹⁴ İbnü'l-Kelbî, **a.g.e.**, s. 28; Mâlikî, **a.g.e.**, I, 79-80; Ezrâkî, **a.g.e.**, I, 124-125; Avcı, **a.g.e.**, s. 24; Çağatay, **a.g.e.**, s. 80; Krenkow, a.g.md., **İA**, V, 623; Özeydin, a.g.md., **DİA**, III, 87.

Yarımadasına getirmekle sınırlı kalmadı. Nitekim o, Hübel'inakabinde İsaf, Nâile¹⁵, Ved, Sürâ, Yegüs, Yeük, Nesr ve benzeri pek çok put dikti ve Arapları bunlara tapmaya çağırdı. Muhtemelen bu nedenle Hz. Peygamber (sav), Amr'ı, bağırsaklarını cehennem ateşinde sürüklerken gördüğünü söylemiştir¹⁶.

Amr, getirdiği putları Arap kabilelerine verdi. Sonra da onlardan, Hac mevsiminde Kâbe'yi tavafa gelirken kendilerine ait putlarını da getirmelerini istedi. Böylece onların hem tavaf yapmalarını, hem de putlarına ibadet etmelerini sağladı. Muhtemelen Amr'ın bu tarz bir ibadet anlayışındaki asıl amacı, ekonomik çıkar sağlamaktı. Dolayısıyla onun bu hareketi, aynı zamanda dinin istismar edilmesi anlamına gelmekteydi. Bununla birlikte Arap Yarımadasındaki diğer kabileler de kısa sürede bu uygulamayı kabullenmişlerdir¹⁷.

Putlara kurban adama âdetini de ilk defa ortaya koyan Amr b. Luhay'dır. Bu âdete göre cahiliye devrinde bazı hayvanlar Sâibe (putlar adına salıverilen), Bahîre (kulağı çentilen), Vasîle (erkek-dişi ikizler doğuran) ve Hâm (on kere yavrualmasından dolayı sırtına yük vurulmayan) benzeri adlar altında putlara adandıktan sonra serbest bırakılır; böylece kutsal bir mahiyet kazandığına inanılan bu hayvanlardan bir daha hiç bir şekilde faydalanılmazdı¹⁸. Kur'an-ı Kerîm'de bu hususa temas edilerek, *“Allah Teâlâ bahîre, sâibe, vasîle, ve ham gibi hayvanların adanmasını meşru kılmamıştır. Fakat kâfirler (bu inançlarını) Allah'a atfederek yalan söylerler. Zaten onların çoğunun akılları ermez”*¹⁹ buyrulur.

İbnü'l-Kelbî, eserinde puta tapmanın başlangıcı olarak, insanların Mekke'den ayrılıp yolculuk için bir başka yere gittiklerinde Kâbe'ye saygılarından ötürü yanına bu bölgeden bir taş alarak gittiklerini, nerede konaklarsa onu bir yere koyarak tıpkı Kâbe'yi tavaf ettikleri gibi onu tavaf ettiklerini, böylece yavaş yavaş Hanîf dininden uzaklaşmaya başladıklarını yazmaktadır. Bkz: İbnü'l-Kelbî, **a.g.e.**, s. 26.

¹⁵ İsaf ve Nâile isimli putların türeyişi hakkında İbnü'l-Kelbî'nin verdiği rivayete göre, Cürhüm kabilesinden İsaf denilen bir erkek, Yemenli Nâile isimli bir kıza âşık olmuştur. Kabileleri hac için Mekke'ye geldiklerinde İsaf ile Nâile insanların gaflette bulunduğu sıralarda Kâbe yakınlarındaki bir eve girip cinsi münasebette bulunmuşlardır. Bu arada ikisi de iki ayrı taş haline gelmişlerdir. Ertesi sabah onları taşa dönmüş vaziyette bulmuşlar ve buldukları yere onları dikmişlerdir. Daha sonra Huzâa, Kureyş ve Arap kabilelerinden Kâbe'ye hacca gelen her kes onlara da tapmaya başlamışlardır. Bkz: İbnü'l-Kelbî, **a.g.e.**, s. 26.

¹⁶ Buhârî, **el-Câmiu's-Sahîh**, I-IV, Matba'atu's-Selefiyye, Kahire, 1400/1980, Menâkıb, 9; Özeydın, **a.g.md.**, **DİA**, III, 87.

¹⁷ Uygur-Çelikkol, **a.g.m.**, s. 73.

¹⁸ İbnü'l-Kelbî, **a.g.e.**, s. 27; Mâlikî, **a.g.e.**, I, 89; Avcı, **a.g.e.**, s. 24-25; Özeydın, **a.g.md.**, **DİA**, III, 87-88. Ayrıca bkz: Önkâl, “Huzâa”, **md.**, **DİA**, XVIII, 431; Uygur-Çelikkol, **a.g.m.**, s. 73.

¹⁹ el-Mâide, 5/103.

2. Kusay'ın Huzâalılar'dan Mekke Hâkimiyetini Alması

Huzâa kabilesinde yönetim, babadan oğula miras tarzında Huleyl b. Hubşiyye b. Selul b. Ka'b b. Amr'a kadar gelmiştir. Gün geçtikçe güçlenen Huzâalılar, Kâbe hâkimiyetini ele geçirmek isteyen kabileleri bir bir mağlup ettiler²⁰. Fakat zamanla Huzâalılarının nüfusunun oldukça fazlalaşması, kabilenin birçok kola ayrılmasına ve kabile içi ilişkilerin bozulup kendi aralarında birtakım mücadelelerin ortaya çıkmasına neden oldu. Böylece beşinci asırda gücünü kaybetmeye başlayan kabile kısa sürede iyice zayıfladı. Hz. Peygamber'in (sav) dedesi Kusay b. Kilâb, Kâbe muhafızı olan Huzâalı Huleyl b. Hubşiyye'nin kızı Hubbâ ile evlenmişti. Huleyl, yaşlılığı dolayısıyla görevlerini yürütemez duruma düşünce Kâbe'nin anahtarlarını kızı Hubbâ'ya verdi; böylece Kusay, eşi vasıtasıyla elde ettiği anahtarlarla Kâbe'yi açıp kapatmaya başladı. Kusay, Huleyl'in ölümü üzerine Kâbe muhafızlığını tamamen sahiplenmek isteyince Huzâa buna karşı çıktı. Kusay da Kinaneoğullarının ve Kudâa'nın yardımlarıyla Huzâa'ya karşı savaş açtı²¹. Ebtah'ta yapılan savaşta her iki taraftan da pek çok kişi ölmüş, fakat bir sonuca varılamamıştır. Bunun üzerine anlaşmazlığı halletmesi için iki tarafın da rızasıyla Ya'mer b. Avf b. Ka'b'ın hakemliğine başvuruldu. Ya'mer, idare hususunda Kusay'ın lehine karar verdi, fakat Huzâa için de Mekke haremindedir oturabilme ruhsatı tanıdı. Böylece Mekke'nin hâkimiyeti, Huzâa'nın elinden çıkarak Kusay'ın şahsında Kureyş Kabilesine intikal etmiştir. Antlaşma gereğince Huzâa'ya Mekke'de oturma izni verilmesine rağmen kabile mensuplarının birçoğu Hicaz'ın diğer yerlerine dağılmış ve daha çok Merrûzzahrân'dan Medine yakınlarındaki Hâşâ dağına kadar olan kesime yerleştiler. Bununla birlikte Huzâalılar'dan Mekke'de ikamete devam edenlerin olduğu da bilinmektedir. Zamanla Kureyş ile Huzâa kabileleri arasında yapılan savaşın doğurduğu kin ve nefret kaybolarak yerini dostane münasebetlere bırakmıştır²².

²⁰ Kâbe'yi ele geçirmek isteyen kabilelerle Huzâa'lılar arasında cereyan eden savaşlar hakkında geniş bilgi için bkz: Grabus, a.g.tz., s. 22; Önkâl, "Huzâa", md., **DİA**, XVIII, 431; Uygur-Çelikkol, a.g.m., s. 73-74.

²¹ Bu savaşın sebebi olarak bir başka rivayette, Kusay'ın Kâbe'nin anahtarlarını bir tulum şarap karşılığında Ebû Gubşân el-Huzâî'den satın alması ve Huzâa'nın da bunu kabul etmemesi gösterilir. Bkz: Krenkow, a.g.md., **İA**, V, 623; Önkâl, "Huzâa", md., **DİA**, XVIII, 432.

²² Mâlikî, **a.g.e.**, I, 78; Bağdâdî, Seyyid Muhammed Şükrü el-Alûsî, **Bülûğu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvâli'l-Arab**, I-III, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts., I, 246-247; Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 453-454. Ayrıca bkz: Hüseyin Algül, **İslam Tarihi**, I-IV, Gonca Yayınevi, İstanbul, 1986, I, 115; İbrahim Sarıçam, **Emevî-Haşimî İlişkileri: İslam Öncesinden Abbasilere Kadar**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997, s. 39-41; Mustafa Fayda, **Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid**, Marmara İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 16; Adem Apak, **Hz. Osman Dönemi Devlet Siyaseti**, İnsan Yayınları,

B. İSLÂMİYET'İN GELMESİYLE HUZÂALILAR

İslâmiyet'ten önce Huzâa'nın kollarından Mustalik ve Hayâ, Kureyşle ittifakı olan kabileler topluluğu içerisinde yer almakta idi. Ayrıca Abdülmuttalib ile Huzâa arasında Kâbe'nin içinde yazılıp duvarına asıldığı söylenen özel bir ittifak antlaşmasından da söz edilmektedir. Huzâa'lular, daha sonra zaman zaman Resûl-i Ekrem'e (sav) bu antlaşmadan bahs ettiler ve hatta antlaşma metnini göstermişlerdir. Huzâa'nın bazı kollarıyla Kureyş kabilesi arasında yapıldığı anlaşılan bu dostluk antlaşması nedeniyle, Huzâa'dan birçok kişi İslâm'a girmeden önce de Hz. Peygamber'e (sav) iyi davranmışlardır²³.

Huzâa kabilesi, Mekke ile yakın irtibatı bulunması sebebiyle Resûlullah'ın (sav) İslâm'a davet faaliyetinden kısa sürede haberdar oldu. Nitekim ilk Müslümanlar arasında Muattib b. Avf b. Âmir gibi Huzâalı bazı şahıslar da vardır. Ayrıca Hz. Peygamber (sav) Taif'ten döndüğünde şehre girebilmesi için gerekli olan emanı bulmak üzere bir Huzâalıyı Mekke'ye göndermiştir. Bedir şehitleri arasında Huzâalılar'dan Züşşimâleyn b. Abdü Amr da bulunmaktadır. Uhud'da şehit düşen ilk sahabi de gene Huzâalılar'dan Muhammed b. Müslim'dir. Uhud Savaşı için Müşriklerin Mekke'den hareket ettiğini Hz. Peygamber'e (sav) haber veren Huzâa'nın meşhur şairi Amr b. Sa'lim; Uhud Savaşı'ndan sonra Ebû Süfyan'a Müslümanların büyük bir orduyla kendilerini takip ettiğini söyleyerek onların telaş içinde Mekke'ye dönmesini sağlayan da Ma'bed el-Huzâî'dir. Hendek Gazvesi için müşrikler Mekke'den Medine'ye doğru harekete geçtiklerinde Hz. Peygamber'e (sav) çok kısa zamanda durumu bildiren haberci grubu da Huzâa'ya mensuptur. İleride de ifade edileceği gibi, Hudeybiye'de imzalanan antlaşmada Huzâalılar Müslümanların tarafında yer almışlar; Huzâalılar'dan bazı şahısların öldürülmesiyle de antlaşmanın ihlâli sonucu Mekke fethi gerçekleşmiştir²⁴.

Huzâa kabilesinin İslâm'a yönelik bu genel müspet tavrına karşın, bazı Huzâalıların Bedir ve Uhud gazvelerinde düşman saflarında yer aldığı da bilinmektedir. Huzâa'nın Benî Mustalik kolu ise, - ileride de bahsedileceği gibi - Kureyş müşriklerinin yanında yer alarak

---

İstanbul, 2003, s. 18; Erkocaaslan, a.g.tz., s. 10; Grabus, a.g.tz., s. 22; Krenkow, a.g.md., **İA**, V, 623; Önkal, "Huzâa", md., **DİA**, XVIII, 431-432; Uygur-Çelikkol, a.g.m., s. 74-75.

²³ Erkocaaslan, a.g.tz., s. 10; Önkal, "Huzâa", md., **DİA**, XVIII, 432; Abdülmuttalib ile Huzâa arasında yapılan antlaşmanın metni için bkz: Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 454.

²⁴ Erkocaaslan, a.g.tz., s. 10-11; Önkal, "Huzâa", md., **DİA**, XVIII, 432. Mekke fethi hakkında bkz: Vâkîdî, **Kitâbu'l-Megâzî**, (thk: Marsden Jones), I-III, İlmü'l-Kitab, Beyrut, 1404/1984, II, 781-802, 827-828; İbn Hişâm, **es-Sîre**, IV, 45-46, 54;

Müslümanlara karşı askerler toplamışlar; bunun neticesinde de Benî Mustalik (Müreysî) gazvesi meydana gelmiştir. Hz. Peygamber'in (sav) İslâm'a daveti sırasında da Hâris b. Tulatile (Mâlik) gibi karşı çıkan Huzâalılar da bulunmaktadır ki, bunlar genellikle Hz. Peygamber'in (sav) ailesi ile ittifak halinde bulunmayan birtakım boylara ait kişilerdir²⁵.

Eslemîler

Huzâa'ya mensup kabilelerden biri olan Eslemîlerin, Medine döneminin başlarından itibaren İslâm'a büyük hizmetleri dokunmuştur. Nitekim kabilenin reisi olan Büreyde b. Husayb, Hz. Peygamber'in (sav) hicreti esnasında İslâm'ı kabul etmiş; bunun üzerine kabilesinden de İslâm'a girenler olmuştu.

Çalışmanın esas konusunu Büreyde'nin Müslüman oluşu ve yaptığı hizmetler oluşturduğu için burada sadece bu kadarıyla yetinilecektir.

Eslemîlerin büyük çoğunluğu Uhud savaşından sonra Müslüman oldu ve bu çerçevede Medine'ye hicret emrine uyacaklarını da Resûlullah'a (sav) bildirdiler. Ancak Kureyş'i yakından takip etme imkânına sahip olmaları sebebiyle stratejik konumları bulunmakta idi. Bu nedenle de Resûl-i Ekrem'den (sav) yurtlarından ayrılmamaları talimatını aldılar. Onların İslâm'a samimi bağlılıkları sebebiyle Hz. Peygamber (sav), "Allah Eslem'e selamet versin" diye onlara hayır duada bulunmuştur²⁶. Ayrıca Hz. Peygamber'in (sav), "Kendilerinden en çok razı olduğum insanlar, Mekkeli Muhacirler, Medineli Ensar, Gıfarlılar ve Eslemîler'dir" hadisi de, kabilenin önemini vurgulamaktadır²⁷.

Eslemîler, Resûlullah'ın (sav) emannâme verdiği kabilelerdendir. Nitekim Alâ b. el-Hadramî'nin yazdığı bir belgeye göre Hz. Peygamber Eslemîler hakkında şöyle demiştir: "Onların arasında kim inanır, namazı ikame eder, zekâtı öder ve Allah'ın dinine samimi

---

²⁵ Önkal, "Huzâa", md., **DİA**, XVIII, 432. Benî Mustalik (Müreysî) Gazvesi için bkz: Vâkîdî, **Meğâzî**, I, 404-405, 408-413; İbn Sa'd, **et-Tabakâtü'l-Kübrâ**, I-IX, Dâru Sadır, Beyrut, 1405/1985, II, 23-24, 63-64, IV, 242;

Huzâalıların İslâmiyet'in geldiği sıralarda ve sonrasında dine karşı yaptığı faaliyetler hakkında geniş bilgi için bkz: Grabus, a.g.tz., s. 67-74.

²⁶ Buhârî, İstiskâ, 2.

²⁷ Buhârî, Menâkıb, 6.

olarak bağı kalırsa, zalimlere karşı yardım olunacaktır. Onların göçebe olanları da mukimleriyle aynı haklara sahip olacak ve istedikleri yere de göçebileceklerdir²⁸.

---

²⁸ İbn Sa'd, **a.g.e.**, I, 271; Hamidullah, **el-Vesâiku's-Siyâsiyye li'l-Ahdi'n-Nebevî ve Hilâfeti'r-Râside**, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1405/1985, s. 271-272; Dımaşkî, **Peygamber Külliyâtı**, (çev: Adem Yerinde), I-XII, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2006, XI, 418; Afzalur Rahman, **Sîret Ansiklopedisi**, I-VI, İnkılâb Yayınları, İstanbul, 1416/1996, I, 472; Grabus, a.g.tz., s. 68.

Eslem kabilesine emannâme verilirken reisleri olarak da Büreyde seçilmiştir. Bkz: el-Asker, **Alâkatu el-Kabâilu'l-Arabiyye el-Mukîmetu havle'l-Medine bi'd-Devleti'l-İslâmiyye fî Ahdi'r-Resul**, Resâil Camiyye, Riyâd, 1426/2005, s. 264-265, 377-378.

H. Peygamber (sav), bir başka Eslemli'ye hitaben yazdığı ve kendisine el-Furgayn ve Zâtu Ayyâş yörelerini tumar olarak hediye ettiğini bildiren bir belge de vardır. Bkz: Hamidullah, **el-Vesâiku's-Siyâsiyye**, s. 272; Grabus, a.g.tz., s. 68.

II. BÜREYDE B. HUSAYB'IN SOYU VE AİLESİ

A. İSMİ

Büreyde, Huzâakabilesinin Eslemoğulları soyunun Sehmoğulları koluna mensup olup²⁹, nesebi, Büreyde b. el-Husayb³⁰ b. Abdullah b. el-Hâris b. el-A'rec b. Sa'd b. Rezâh³¹ b. Adıyy b. Sehm b. Mâzin b. el-Hâris b. Selâmân b. Eslem b. Efsâ b. Hârise b. Amr b. Âmir'dir³².

İbn Asâkir, Ahmed b. Osman İbn Tûsî'den naklen Büreyde'nin isminin, Âmir b. Husayb olduğunu belirtmektedir³³. Atan bundan yola çıkarak, "Büreyde" adının "Hüreyre" vezninde kendisine verilmiş bir lakab olabileceği kanaatindedir³⁴.

²⁹ İbn Sa'd, **a.g.e.**, IV, 241.

³⁰ Kaynaklarda "Hasib" (Ahmed, Farûk, **Eshâb-ı Kirâm**, Hakikat Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 317), "Usayb" (Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 341), "Hazib" (Mustafa Nâserî, **Merv'in Şöhleli Yıldızları**, (Farsçadan Türkmençeye çev: Azatgül Durdyeva), Aşgabat, 2009, s. 20) olarak ta geçmektedir.

³¹ Kaynaklarda "Rizâh", "Râzih" (İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbeü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe**, I-VI, Kitâbü'ş-Şi'b, Beyrut, 1409/1989, I, 210; İbn Asâkir, **Muhtasar Tarîhu Dımaşk**, (thk: Ruhîyye el-Hannas), I-XXIX, Dâru'l-Fikr, Dımaşk, 1408/1987, V, 177) "Zürâh" (Nedvî-Ansârî, Şah Muluüddin Ahmed-Said Sahib, **Asr-ı Saadet'te Peygamberimizin Ashabı**, (haz: Edib Eşref), I-IV, İstanbul, 1383/1964, III, 341) olarak da yazılmıştır.

³² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 241; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbe**, I, 209; İbn Abdilber, **el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb**, (thk: Ali Muhammed el-Becâvi), I-IV, Dâru Nehdatu Mısır, Kahire, ts., I, 185; Taberî Ebî Cafer Muhammed b. Cerîr, **Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk**, (thk: Ebu'l-Fadl İbrahim), I-XI, Dâru's-Süveydân, Beyrut, ts., XI, 533-534; Ensârî, **el-Misbâhu'l-Muddî fî Küttâbi'n-Nebîyyi'l-Ümmî ve Rusulihî ila Mülûki'l-Ardî min Arabî ve Acemî**, I-II, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1405/1985, I, 76; Kelâbâzî, **Ricâlu Sahîhu'l-Buhârî**, (thk: Abdullah el-Leysi), I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1407/1987, I, 122; İsbehânî, **Ricâlu Sahîhi Müslim**, (thk: Abdullah el-Leysi), I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1407/1987, I, 97; Abdussettar Şeyh, **A'lâm el-Huffâz ve'l-Muhaddisîn**, I-IV, Dâru's-Sem'iyye, Beyrut, 1417/1997, II, 339; İbn Hibbân, **Târîhu's-Sahâbe Ellezîne Revâ anhumu'l-Ahbâr**, (thk: Bevrân ed-Danevi), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1408/1988, s. 43-44; İbn Hibbân, **Kitâbu's-Sikât**, I-IX, (thk: Seyid Şerefüddin Ahmed), Dâiretu Me'arifu'l-Osmaniyye, Haydarâbâd, 1403/1983, III, 29; Makrîzî, **İmtâu'l-Esmâ**, (thk: Muhammed Abdulhamid en-Nümeysi), I-XV, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1420/1999, II, 37; Hamd Ubeyd Hamd Muhammedî, **Dirasetu Merviyat Büreydetü'l-Esemî fî Müsnedi İmam Ahmed b. Hanbel**, Melik Abdulaziz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mekke, 1401/1981, s. 19.

³³ İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 178; Ayrıca bkz: İbn Hâcer, **el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe**, I-IV, Mısır, 1328/1910, I, 146; İbn Hâcer, **Tezhîbu't-Tezhîb**, I-XII, Dâru Sadır, Beyrut, 1325/1907, I, 433; Vellevî, **Kurrâtu'l-Ayn fî Telhîsi Terâcimi Ricâli's-Sahâhayn**, Dâru'l-Ma'rac ed-Devliyye, Beyrut, 1421/2000, s. 61; Muhammedî, **a.g.tz.**, s. 19; Mina el-Hasan, "Büreyde b. Husayb", md., **El-Mevsûati'l-Arabiyye**, V, 71, Dımaşk, 2002, V, 71; Ahmed, Pâketçî, "Büreyde b. Husayb", md., **Dâiretü'l-Me'ârif-i Bozorg-i İslam**, XII, 74-75, Tahran, 1383/1963, XII, 74; Önkâl, "Büreyde b. Husayb", md., **DİA**, VI, 492.

³⁴ Abdullah Hikmet Atan, "Fazilet ve Mücadele Örneği; Orta Asya'da Bir Sahâbî Büreyde el-Esemî (r.a) ve Hadis Rivayetindeki Yeri", **Ottarar Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, y. 1, sy. 1, Çimkent, 2007, ss. 89-122, s. 90; İsbehânî, Müslüman olmadan önce isminin Âmir olduğunu yazmaktadır. Bkz: İsbehânî, **Ma'rifetu's-Sahâbe**, (thk: M.H.İsmail-M.A.es-Sa'dânî), I-V, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1422/2002, I, 373.

“Büreyde” kelimesi ise, Arapların giydikleri siyah, kare şeklinde elbise manasında “bürde” veya kuyruğunun bir tarafı beyaz olan tosun manasında “berede” kelimelerinin ism-i tasgiridir. Aynı zamanda “bürde” kelimesinin hırka, “berede” kelimesinin dolu ve dolu tanesi, “ebred” kelimesinin panter, leopar, pars anlamları da bulunmaktadır. İbn Düreyd, kitabında şair Übeyrid’in isminin de aynı kelimedenden geldiğini, “berde” kelimesinin ise Kur’an-ı Kerim’de de serinlik anlamında “*Orada ne bir serinlik ne de içecek bir şey tadacaklar*”³⁵ diye geçtiğini ifade etmektedir³⁶. Taberî’ye göre ise “büreyde” kelimesi, “gökyüzü suyu” anlamındadır³⁷.

B. KÜNYESİ

Büreyde’nin birkaç künyesinin olduğu bilinmektedir. Bunlar Ebû Sehl, Ebu’l-Husayb, Ebû Sâsân ve Ebû Abdullah’tır. Bununla birlikte künyelerinin en meşhuru Ebû Abdullah’tır³⁸.

III. BÜREYDE B. HUSAYB’İN ÇOCUKLARI

Büreyde’nin, hicretin 15. yılında (m. 636), Hz. Ömer’in hilafeti zamanında Abdullah ve Süleyman adında ikiz çocukları dünyaya gelmiştir³⁹. Çocuklarının aynı günde dünyaya gelip, aynı günde de vefat ettiklerini söyleyenler olsa da⁴⁰, - ileride de ifade

³⁵ Nebe’, 78/24.

³⁶ İbn Düreyd, **Kitâbu’l-İştikak**, (thk: Abdusselam Muhammed Harun), Mektebetü’l-Müsenna, Bağdat, 1399/1979, s. 478; Ayrıca bkz: Harfûş Abdulkadir Feyyâz, **Kabîletu Huzâ’a fî’l-Cahiliyye ve’l-İslam**, Dâru’l-Beşâir, Dimaşk, 1417/1996, s. 74.

³⁷ Taberî, **Târîh**, XI, 534; Ayrıca bkz. İbn Sa’d, **et-Tabakât**, IV, 241.

³⁸ İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 185; İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-Ğâbe**, I, 209; Mizzî, **Tehzîbu’l-Kemâl fî Esmâ-i Ricâl**, (thk: Beşâr Avvad Ma’rûf), I-XXXV, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1403/1983, IV, 54; Şeyh, **a.g.e.**, II, 340; İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 177; Nevevî, **Tehzîbu’l-Esmâ ve’l-Luğât**, I-II, Dâru’l-Kitab, Beyrut, ts. I, 133; Zehebî, **Siyer**, II, 469; Kelâbâzî, **a.g.e.**, I, 122; İsbehânî, **Ricâlu Sahîhi Müslim**, I, 97; İbn Hibbân, **Târîhu’s-Sahâbe**, s. 44; İbn Hibbân, **Sikât**, III, 29; İbn Hibbân, **Kitabu Meşâhîru Ulemâi’l-Emsâr**, Neşiryâtu’l-İslâmiyye, Kahire, 1379/1959, s. 60; Taberânî, **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, (thk: H.A. es-Selefi), I-XX, Kahire, ts., II, 19; İsbehânî, **Ma’rifetu’s-Sahâbe**, I, 373; Nedvî-Ansarî, **a.g.e.**, III, 341; Ensârî, **a.g.e.**, I, 76; Önkâl, “Büreyde b. Husayb”, md., **DİA**, VI, 492; Seyid Mehdi Hâirî, “Büreyde b. Husayb”, md., **Dâiretü’l-Meârif-i Taşayyu’**, III, 218-219, Tahran, 1371/1952, III, 218; Zekeriyya Güler, “Hicret Sırasında Hz. Peygamber’in Üslûbundan Etkilenerek Müslüman Olan Büreyde b. Husayb ve Günümüze Yansımaları”, **İSTEM**, y. 2, sy. 4, Konya, 2004, ss. 63-72, s. 64; Atan, a.g.m., s. 90.

³⁹ Zehebî, **Siyer-i A’lâmü’n-Nübelâ**, I-XXIII, (thk: Şuayb el-Arnâvud), Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1401/1981, V, 50, 52; Buhârî, **Târîhu’l-Kebîr**, I-VIII, Beyrut, ts., IV, 4; İbn Asâkir, **a.g.e.**, XXII, 46; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 54; Şeyh, **a.g.e.**, II, 350; Nâserî, **a.g.e.**, s. 21; Kakajan Bayramow, Türkmenistanın Meşhur Zıyaratlık Yerleri, “Ylym”, Aşgabat, 2012, s. 48.

⁴⁰ İbn Hazm, **Cemhere**, s. 240; İhsan Nas, **Kitâbu Kabâili’l-Arabiyye Ensâbihâ ve A’lâmihâ**, I-II, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1421/2000, II, 570; Nâserî, **a.g.e.**, s. 24.

edileceği gibi - vefat tarihleri arasında on sene fark bulunmaktadır. Dolayısıyla Zehebî'nin ve Mizzî'nin de belirttikleri üzere bu bilginin hatalı olduğu anlaşılmaktadır⁴¹.

Bazı kaynaklarda Büreyde'nin vefatının ardından, çocuklarının ve torunlarının Merv'de kalmaya devam ettikleri zikredilmektedir⁴². Ancak İbn Sa'd, Büreyde'den sonra oğullarından sadece birisinin Merv'de kaldığını⁴³, onun da daha sonra çocuklarıyla beraber Bağdat'a yerleşip, orada vefat ettiklerini belirtir⁴⁴. Bununla birlikte Abdullah'ın kabri Merv'in köylerinden biri olan Câverse'de⁴⁵, Süleyman'ın kabri ise, gene Merv'in bir başka köyü olan Fenîn'de⁴⁶ bulunmaktadır. Kanaatimizce, Büreyde'nin iki oğlu da Merv'de yaşamışlar, Büreyde'den sonra İbn Sa'd'ın da dediği gibi belli bir süre başka yerlere gitseler de, tekrar Merv'e geri dönmüşlerdir.

A. ABDULLAH B. BÜREYDE

Tâbiînin orta tabakasına mensup⁴⁷ olan Abdullah b. Büreyde, büyük bir muhaddis⁴⁸ olup aynı zamanda Merv'in meşhur âlimlerindendir⁴⁹. Bu özelliği nedeniyle onun, Merv'de birçok ilmin yayılmasında etkin bir rolünün olduğu bilinmektedir⁵⁰.

Bazı kaynaklarda Abdullah b. Büreyde'nin yaptığı devlet hizmetleri arasında Merv kadılığı da bulunmaktadır⁵¹. Bununla birlikte bu konuda verilen birtakım ayrıntılar, onun Merv kadılığını kabul etmediğine işaret etmektedir. Buna göre Kuteybe b. Müslim, kadılığa getireceği kişi konusunda Merv halkı ile istişare etti; onlar da Abdullah b. Büreyde'yi uygun gördüler. O da, kendisine kadılık teklifi yapıldığında aşağıda zikredilen

⁴¹ Zehebî, **Siyer**, V, 52; Mizzî, **a.g.e.**, XXIV, 332.

⁴² İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Gâbe**, I, 209; İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 185; Farûk, **a.g.e.**, s. 317; Pâketçî, **a.g.md.**, XII, 75; El-Hasan, **a.g.md.**, V, 71.

⁴³ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII, 8; Ayrıca bkz: Ya'kût El-Hamevî, **Mu'cemu'l-Buldân**, I-V, Dâru Sâdir, Beyrut, 1376/1957, II, 96; Muhammedî, **a.g.tz.**, s. 20.

⁴⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 242, VII, 8, 365.

⁴⁵ Merv'e 3 fersah (15 km) uzaklıkta bir köydür. Ya'kût, **Mu'cem**, II, 96; Sem'ânî, **el-Ensâb**, (thk: Abdullah Ömer el-Bârûdî), I-V, Dâru'l-Cenan, Beyrut, 1408/1988, II, 13.

⁴⁶ Merv'e 3 fersah (15 km) uzaklıkta mamur köylerden biridir. Ya'kût, **Mu'cem**, IV, 278; Sem'ânî, **a.g.e.**, IV, 404; Jukovskiy V.A., **Razvaliny Starogo Merva**, Sankt-Peterburg, 1894, s. 146.

⁴⁷ İbn Hâcer, **Takrîbu't-Tehzîb**, I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1395/1975, I, 403-404.

⁴⁸ Şeyh, **a.g.e.**, II, 350-351; Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 165; Nas, **a.g.e.**, II, 570.

⁴⁹ Zehebî, **el-Kâşif fî Ma'rifeti men lehu Rivâye fî'l-Kütübi's-Sitte**, I-III, Kâhire, 1392/1972, II, 74.

⁵⁰ Nâserî, **a.g.e.**, s. 22.

⁵¹ Buhârî, **Târîhu'l-Kebîr**, V, 51; Zehebî, **Siyer**, V, 50; Mizzî, **a.g.e.**, XXIV, 328, 332; Hamidullah, **İslam Peygamberi**, II, 165; Bayramov, **a.g.e.**, s. 50; Recep Uslu, Hicri I-II. Yüzyıllarda Horasan Tarihi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1997, s. 167; Nâserî, Horasan kadılığını yaptığını yazmaktadır. Bkz: Nâserî, **a.g.e.**, s. 21; Uslu, **a.g.tz.**, s. 114.

hadisi aktararak kadılık görevini yerine getiremeyeceğini belirtti. “Babamdan işittiğime göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Kadılar üç sınıftır. İki sınıfı cehennemlik, bir sınıfı da cennetlidir. Cehenneme gideceklerden biri, bile bile haksız hüküm veren, diğeri de bilmeyerek haksız hüküm veren kadıdır. Cennetlik olanı ise, doğru hüküm veren kadıdır”⁵².

Halîfe b. Hayyât, Abdullah’ın h. 120’de Basra kadılığına getirildiğini ve vefatı sebebiyle kısa bir müddet bu görevde kaldığını söylese de⁵³, onun h. 115 yılında vefat etmesi bunu imkânsız kılmaktadır⁵⁴. İbn Asâkir ise, Abdullah’ın kardeşi Süleyman’ın vefatına kadar (105/724) Merv’de kadılık yaptığını, ölümünden sonra ise, kardeşi Abdullah’ın bu göreve getirildiğini, o da vefatına kadar (115/733) bu görevi yaptığını belirtmektedir⁵⁵. Bu bilgilerden yola çıkarak, Abdullah’ın, Merv kadılığını önce yapmak istemediği, fakat daha sonra kardeşinin vefatı akabinde bu görevi bir süre yerine getirdiği söylenebilir.

Abdullah b. Büreyde 115/733 yılında Merv’in köylerinden Caverse’de⁵⁶ yüz yaşında vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir⁵⁷. Abdullah’ın Sehl, Evs ve Sahr adında üç oğlu dünyaya gelmiştir⁵⁸. Bunlardan Sahr ve Sehl babalarından hadis de rivayet etmişlerdir⁵⁹. Sem’ânî, Merv’in “Sahrâbâz” isimli köyünün Abdullah’ın oğlu Sahr’a nispetle bu adı aldığını ve orada bu aileye mensup bir grubun yaşadığını belirtmektedir⁶⁰.

Abdullah b. Büreyde’nin kabri, Türkmenistan’ın Marı vilayetine bağlı Wekilbazar ilçesinde yer almaktadır. Oradaki mezarlık günümüzde “Hoca Abdillababa Gonamçılığı” (Hoca Abdullah baba Mezarlığı) diye bilinmektedir. Abdullah b. Büreyde’nin mezarının

⁵² İbn Asâkir, **a.g.e.**, XXII, 46; Hadis için bkz: Taberânî, **a.g.e.**, II, 20, 21; Dımaşkî, **a.g.e.**, IX, 180; Nâserî, **a.g.e.**, s. 46-47. Hadis için bkz: Ebû Dâvud, **Sünen**, (thk: Muhammed Avvâme), I-V, Müessesetü’r-Riyân, Beyrut, 1419/1998, Akdiye, 2; Tirmizî, **Câmiu’l-Kebîr**, (thk: Beşşâr Avvâd Ma’ruf), I-VI, Dâru’l-Ğarbu’l-İslami, Beyrut, 1996, Ahkâm, 1; İbn Mâce, **Sünen**, (thk: Şu’ayb el-Arnâvut-Muhammed Kamil), I-V, Dâru’r-Risâletü’l-Âlemiyye, Arabistan, 1430/2009, Ahkâm, 3.

⁵³ Halîfe b. Hayyât, **Târîh**, (thk: Ekrem Ziya el-Umerî), Dâru’t-Tayyiba, Riyad, 1405/1985, s. 361.

⁵⁴ Atan, a.g.m., s. 91.

⁵⁵ İbn Asâkir, **a.g.e.**, XXII, 46; Ayrıca bkz: Mizzî, **a.g.e.**, XIV, 332.

⁵⁶ Ya’kût, **Mu’cem**, II, 96; Sem’ânî, **a.g.e.**, II, 13; Uslu, a.g.tz., s. 167; Caverse’de Abdullah’ın azatlısı Sa’lim el-Caversî’nin de kabri bulunmaktadır. Bkz: Sem’ânî, **a.g.e.**, II, 13, III, 525.

⁵⁷ Sem’ânî, **a.g.e.**, II, 13; Zehebî, **el-İber fî Haberî men Ğaber**, I-IV, Beyrut, ts., I, 110; Zehebî, **Kâşif**, II, 74; Mizzî, **a.g.e.**, XXIV, 332; Nâserî, **a.g.e.**, s. 22; Muhammedî, a.g.tz., s. 20.

⁵⁸ İbn Hazm, **Cemhere**, s. 240; Nas, **a.g.e.**, II, 570; Muhammedî, a.g.tz., s. 20.

⁵⁹ Zehebî, **Siyer**, V, 51.

⁶⁰ Sem’ânî, **a.g.e.**, III, 525; Ayrıca bkz: Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 41.

üstünde türbe de bulunmakta olup, dış duvarı son zamanlarda kerpiçlerle desteklenerek restore edilmiştir⁶¹.

B. SÜLEYMAN B. BÜREYDE

Süleyman b. Büreyde⁶² de babası gibi meşhur âlimlerden olup fıkıh alanında derinleşmiştir. Emeviler'in Horasan valisi Mühelleb b. Ebû Sufre (ö. 82/702) zamanında⁶³ Merv kadılığını yaptığı, sonradan görevden affını istediği, yerine ise kardeşi Abdullah'ın göreve getirildiği rivayet edilmektedir⁶⁴. Bazı kaynaklarda kardeşinin kadılık görevine getirilme nedeninin, onunvefatı olduğu belirtilmiştir⁶⁵.

Süleyman b. Büreyde, kardeşi Abdullah'tan on sene önce⁶⁶, doksan küsur yaşlarında⁶⁷ 105/723 yılında Merv'in köylerinden biri olan Fenîn'de vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir⁶⁸.

Büreyde'nin çocuklarının her ikisi de hadis ravileri arasında yer almaktadır. Nitekim başta Kütüb-i Sitte olmak üzere diğer hadis musanneflerinde onların rivayetlerini görmek mümkündür. Süleyman'ın, Müslim'in Sahîh'i ile Sünen-i Erbaa'da rivayetleri mevcuttur. Süleyman babasından, Yahya b. Ya'mer'den⁶⁹, İmran b. Husayn ile Hz. Aişe'den hadis rivayet etmiştir⁷⁰. Ondan da Alkame b. Mersed ile Muhammed b. Cahhade⁷¹, ayrıca Ebu Sinan Dirar b. Mürre eş-Şeybâni, Abdullah b. Ata, Ğaylan b. Cami', Kasım b. Muhaymere, Ka'neb et-Temîmî, Muharib b. Disâr, Muhammed b. Şeybe b. Nu'âme, Muhammed b. Abdurrahman, Bakiyye b. Velid ve Yezid en-Nahviy nakilde bulunmuşlardır⁷².

⁶¹ Bayramow, **a.g.e.**, s. 50-52.

⁶² Nas, **a.g.e.**, II, 570.

⁶³ Muhelleb b. Ebû Sufre hakkında geniş bilgi için bkz: Aycan İrfan, "Mühalleb b. Ebû Sufre", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XXXI, İstanbul, 1998, ss. 511-512.

⁶⁴ Sem'ânî, **a.g.e.**, IV, 404; Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 146.

⁶⁵ İbn Asâkir, **a.g.e.**, XXII, 46; Mizzî, **a.g.e.**, XIV, 332; Zehebî, **Siyer**, V, 52.

⁶⁶ Mizzî, **a.g.e.**, XXIV, 332.

⁶⁷ Zehebî, **Siyer**, V, 53; Şeyh, **a.g.e.**, II, 350.

⁶⁸ Sem'ânî, **a.g.e.**, IV, 404; Ya'kût, **Mu'cem**, IV, 278; Zehebî, **Kâşif**, s. 390; Mizzî, **a.g.e.**, XI, 372, XXIV, 332; Şeyh, **a.g.e.**, II, 350; Muhammedî, a.g.tz., s. 20.

Uslu, Süleyman b. Büreyde'nin Merv'in Biğayr isimli köyüne defnedildiğini söylemektedir. Bkz: Uslu, a.g.tz, s. 167.

⁶⁹ Mizzî, **a.g.e.**, XI, 370.

⁷⁰ Zehebî, **Siyer**, V, 32; Zehebî, **İber**, I, 98; Atan, a.g.m., s. 91.

⁷¹ Zehebî, **Kâşif**, I, 390.

⁷² Mizzî, **a.g.e.**, XI, 370.

Abdullah da babasından ve Ebû Musa el-Eş'arî, Hz. Aişe olmak üzere bir grup sahabiden hadis rivayet etmiştir⁷³. Ondan da Mâlik b. Mâğul, Hüseyin b. Vakid ve Ebû Hilal rivayette bulunmuşlardır⁷⁴.

Süfyan b. Uyeyne (v. 198/813) ile Ahmed b. Hanbel'in (v. 241/855) de aralarında bulunduğu bazı muhaddislere göre Süleyman, Abdullah'tan daha sika ve hadisleri daha sahihtir⁷⁵.

IV. MÜSLÜMAN OLUŞU

Bazı peygamberler kâfirlerden görülen eziyet ve baskılar ile hak dini tebliğ imkânının ortadan kalkması nedeniyle yurtlarından göç etmek zorunda kaldılar⁷⁶. Bu durum Hz. Muhammed'in (sav) de başına geldi. Hz. Peygamber'in (sav) 12 yıl süren gayretine rağmen Tevhitinancî Mekke'ye hâkim olamadı, hatta müşrikler her türlü baskı ve şiddet uygulamak suretiyle ilk Müslümanlar için şehri yaşanmaz hale getirdiler. Bu nedenle Hz. Peygamber (sav) önce bir grup Müslümanıgeçici olarak Habeşistan'a (m. 615), ardından da gizli gizli gruplar halinde Medine'ye hicret etmeleri için yönlendirdi (m. 622). Mekke'de sadece hicret etmeye gücü yetmeyen, gidişleri engellenen bazı müslümanlar ile Hz. Peygamber (sav), Hz. Ebû Bekir ve bunların aileleri, Hz. Ali ve annesi kaldı. Müslümanların gruplar halinde Yesrib'e (Medine'ye) göç ettiklerine şahit olan Mekke müşrikleri, Hz. Muhammed'in (sav) de yakında buraya giderek kendilerine karşı etkili bir güç oluşturacağından endişe duyarak, O'nu (sav) öldürme kararı aldılar. Fakat bu durumdan Cebrail vâsıtasıyla haberdar olan Resûl-i Ekrem (sav), Hz. Ali'ye elindeki emanetleri vererek, onu yatağında yatırdı ve kendisini öldürmek için bekleyen müşriklerin arasından geçip gece yarısı Hz. Ebû Bekir ile bulaşarak hicret yolculuğuna başladı⁷⁷.

⁷³ Zehebî, **İber**, I, 110; Diğer sahabiler hakkında bkz: İbn Ebî Hatim, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, I-IX, Beyrut, 1371/1952, V, 13; Zehebî, **Kâşif**, II, 74; Zehebî, **Siyer**, V, 50.

⁷⁴ Zehebî, **Kâşif**, II, 74; Nâserî, **a.g.e.**, s. 21; Abdullah'ın hadis rivayet ettiği kişiler ve ondan rivayet edenler hakkında geniş bilgi için bkz: Mizzî, **a.g.e.**, XI, 371.

⁷⁵ İbn Ebî Hatim, **a.g.e.**, IV, 102; Mizzî, **a.g.e.**, XI, 371.

⁷⁶ Hz. Muhammed'den (sav) önceki peygamberlerin hicreti hakkında geniş bilgi için bkz: Adnan Demircan, **Nebevî Direniş Hicret**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2000, s. 36-48.

⁷⁷ İbn Hişâm, **es-Sîre**, II, 111-126; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, I, 227-228. Ayrıca bkz: Adem Apak, **Anahatlarıyla İslam Tarihi**, I-IV, Ensar Yayınları, İstanbul, 2010-2011, I, 222-225; Hamidullah, **Hz. Peygamber'in Savaşları ve Savaş Meydanları**, (çev: Salih Tuğ), Yağmur Yayınları, İstanbul, 1972, s. 28-29; Önkal, "Hicret", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XVII, İstanbul, 1998, ss.458-466, s. 458-460.

Kureyş, Hz. Peygamber'in (sav) Medine'ye hicretini engellemekte başarılı olamayınca, hicret etmekte olan Resûlullah'ı (sav) diri veya ölü olarak ele geçirene yüz deve vaat etti⁷⁸. Bu haber çok kısa sürede Mekke ile Medine arasındaki herkese, yoldaki çobanlara da ulaştırıldı ve Hz. Peygamber'i (sav) aramaya koyuldular. Haber, Eslemkabilesinin reisi olan Büreyde b. Husayb'a⁷⁹ ulaştınca, o da diğerleri gibi Hz. Peygamber'i (sav) yakalamak ve Kureyş'in vaat ettiği ödülü alabilmek için⁸⁰ beraberinde kabilesi Sehmoğullarından yetmiş⁸¹ süvariyle birlikte yola çıktı⁸².

Büreyde, Temmuz sıcaklığında beraberindekilerle Medine yolu üzerinde Hz. Peygamber'i (sav) beklerken bir yandan da kendilerini serinletecek yer aramakta idiler⁸³. Hz. Peygamber (sav), Cuhfe'de⁸⁴ Ahyâ su kuyusunun⁸⁵ yukarısındaki Seniyyetülmere'den ayrılıp, Râbiğ ile Cuhfe arasındaki Ğamîm mevkiine⁸⁶ ulaştığındabir gece vaktiBüreyde ile karşılaştı⁸⁷. Büreyde ve beraberindekiler Hz. Peygamber'i (sav) tanımıyorlardı, fakat

⁷⁸ İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 179; İbnü'l-Cevzî, **el-Muntazam fî Tarîhu'l-Umem ve'l-Müluk**, (thk: Muhammed Abdulkadir Ata-Mustafa Abdulkadir Ata), I-XVIII, Beyrut, 1412/1992, III, 57; İbnü'l-Cevzî, **el-Vefâ bi Ahvâli'l-Mustafa**, (thk: M. Abdülvahid), I-II, Mısır, 1386/1966, I, 247; Mahmûd Ali el-Beblâvî, **Târihu Hicreti'n-Nebeviyye ve Bed'i'l-İslâm**, Beyrut, 1406/1985, s. 135; Şeyh, **a.g.e.**, II, 340; Makrîzî, **a.g.e.**, VII, 164; Komisyon, **Sahâbîler Ansiklopedisi**, I-II, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1989, I, 277; Demircan, **a.g.e.**, s. 125; Muhammedî, **a.g.tz.**, s. 20; Önkâl, "Hicret", md., **DİA**, XVII, 460; Nâserî, Kureyş'in iki yüz deve vaat ettiğini söylemektedir. Bkz: Nâserî, **a.g.e.**, s. 22.

⁷⁹ İbn Kuteybe, **el-Me'ârif**, (thk: Servet Ukkâşe), Dâru'l-Me'ârif, Kahire, ts., s. 300.

⁸⁰ Dermenghem, Büreyde'nin Hz. Peygamber'i (sav) karşılamak ve selamlamak için geldiğini yazmaktadır. Bkz: Emile Dermenghem, **H. Muhammed ve Risaleti**, (çev: Ahmed Ağırakça), İnsan Yayınları, İstanbul, 1997, s. 182.

⁸¹ Bazı kaynaklarda seksen kişinin yola çıktığı söylenmektedir. Bkz: Akif Köten, "Asr-ı Saadette Mizah", **Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam**, I-V, IV, Beyan Yay., İstanbul, 1994, s. 478; Komisyon, **a.g.e.**, I, 277; Algül ise, 70-80 (Algül, **İslam Tarihi**, I, 298) 50-80 kişi demektir (Algül, **Âlemlere Rahmet Hz. Muhammed**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s. 63). Büreyde yetmiş süvari ile yola çıkmış, fakat - ileride de ifade edileceği gibi - o gün kabilesinden 80 kişi Müslüman olmuştur. Kanaatimizce, kaynaklarda geçen 70-80 ve başka farklı sayılar süvariler ile Müslüman olanların karıştırılmasıdır. Çünkü Şeyh de kendi eserinde, o gün seksen kişinin Müslüman olduğunu, fakat süvarilerin yetmiş olduğunu yazmaktadır (Şeyh, **a.g.e.**, II, 340-341).

⁸² İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbe**, I, 209; İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 185; İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 179; Belâzürî, **Ensâbu'l-Eşraf**, (thk: Muhammed Hamidullah), I-III, Dâru'l-Ma'rife, Kahire, ts, I, 262; İbnü'l-Cevzî, **Muntazam**, III, 57; İbnü'l-Cevzî, **el-Vefâ**, I, 247; İbn Kayyim, **Tuhfetu'l-Mevdûd bi Ahkâmî'l-Mevlûd**, Beyrut, 1409/1989, s. 55; el-Beblâvî, **a.g.e.**, s. 135; Makrîzî, **a.g.e.**, VII, 164; Kurtubî, **et-Temhîd lima fi'l-Muvetta mine'l-Meğânî ve'l-Esânîd**, (thk: Said Ahmed el-A'râb), I-XXIII, 1410/1990, XXIV, 73; Şeyh, **a.g.e.**, II, 340; Yusuf Ziya Yörükân, **H. Muhammed'in Doğumundan Ölümüne Kadar İslam Dini Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2006, s. 90.

⁸³ Belâzürî, **Ensâb**, I, 262.

⁸⁴ Mekke ile Medine arasındaki büyük köy. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, II, 111.

⁸⁵ Seniyyetülmere'nin aşağısındaki kuyu. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, I, 118.

⁸⁶ Ya'kût, **Mu'cem**, IV, 214.

⁸⁷ Taberî, **Târîh**, XI, 534; İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 179; İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 185; İbn Kayyim, **a.g.e.**, s. 55; Ensârî, **a.g.e.**, I, 76; Mühîbüddin Ebi Ca'fer Ahmed b. Abdullah b. Muhammed Şafîî, **Kitâbu Riyâdî'n-Nâdirâ fî Menâkibi'l-Aşere**, I-IV, Dâru'l-Ğarb, Beyrut, 1996, I, 177; Kurtubî, **a.g.e.**, XXIV, 73; Pâketçi,

içlerinden “Şayet bu aradığımız kişi ise, avımızı yakaladık, ödülü biz hak edeceğiz” diye düşündüler. Fakat bir insanın neye erişeceğini Cenab-ı Hak bilirdi. Hz. Muhammed (sav) hiç bir şey yokmuşçasına gayet sakin bir şekilde kafiledkilerle konuşup tanışmaya başladı⁸⁸.

Hz. Peygamber (sav) ile Büreyde'nin arasında şöyle bir konuşma geçti⁸⁹: Hz. Peygamber (sav) Büreyde'ye “Sen kimsin?” diye sordu. Büreyde “Ben Büreyde'yim” deyince, Hz. Peygamber (sav) Hz. Ebû Bekir'e dönerek, “Ey Ebû Bekir! İşimiz serinledi (yani kolaylaştı) ve düzeldi” dedi. Sonra Büreyde'ye “Kimlerdensin?” diye sordu. “Eslem'den” deyince, Ebû Bekir'e “Selâmete erdik” dedi. Sonra “Eslem'in hangi kolundan?” diye tekrar sordu. “Sehmoğullarından” diye cevap verince, “Sen zafere ulaştın, umduğunu buldun ve isabet ettin”⁹⁰ dedi⁹¹. Hz. Peygamber'in (sav) bu konuşmasından etkilenen ve göğsü İslâm'a açılan Büreyde, Hz. Peygamber'e (sav) “Peki, Sen kimsin?” diye sordu. “Ben Muhammed b. Abdullah; Allah'ın Resulüyüm” deyince, Allah'ın doğru

---

a.g.md., XII, 74; Hâirî, a.g.md., III, 218; Perviz Ezkâî, “Büreyde b. Husayb”, md., **Dâneşnâme-i Cihan-i İslam**, Tahran, 1376/1956, III, 332-333, s. 332; Michel Lecker, “Burayda b. al-Husayb”, md., **The Encyclopedia of Islam**, IV, 80-81, Leiden, 2011, IV, 83.

Heykel, Hz. Peygamber'in (sav) yolculuğun yedinci gününde Sehm oğulları ikametgâhından geçerken kabilenin reisi Büreyde ile karşılaştığını söylemektedir. (Muhammed Heykel, **Hazreti Muhammed Mustafa**, (çev: Ömer Rıza Doğrul), İstanbul, 1972, s. 226-227).

⁸⁸ Algül, **İslam Tarihi**, I, 299.

⁸⁹ Kaynaklarda geçen Hz. Peygamber (sav) ile Büreyde'nin karşılaşmasının isnat zinciri şöyledir: Zâhir b. Tâhir - Ebû Bekir el-Beyhakî - Ebû Abdillâh el-Hâkim - Ebû Ali el-Hüseyin b. Muhammed b. Sevra - Ahmed b. İsmail es-Sükkerî - Ahmed b. Zühre - Ali b. Mihrân - el-Hüseyin b. Vâkîd - Abdullah b. Büreyde vasıtasıyla Büreyde'den (İbnü'l-Cevzî, **Muntazam**, III, 56). Bazı kaynaklarda ise, isnatsız zikredilir. Konu hakkında geniş bilgi için bkz: Güler, a.g.m., s. 65-68.

⁹⁰ Kaynaklarda Hz. Peygamber'in (sav) son sözü Hz. Ebû Bekir'e mi, yoksa Büreyde'ye mi söylediği yer almamaktadır. Resûlullah (sav) yukarıda her cevabın karşılığında hicrete çıkıldan itibaren hep Hz. Peygamber'i (sav) endişe eden yâr-u ğâr Hz. Ebû Bekir'in endişesini gidermek için ona söylediği için - Atan'ın da belirttiği gibi - sonraki bazı siyer yazarları bu sözü de Hz. Ebû Bekir'e söylemiş olduğunun kanaatine varmışlardır. (Atan, a.g.m., s. 92).

⁹¹ İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-Ğâbe**, I, 110; İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 185-186; İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 179; Makrîzî, **a.g.e.**, VII, 164; Ayrıca bkz: İbnü'l-Cevzî, **Muntazam**, III, 56-57; İbnü'l-Cevzî, **el-Vefâ**, I, 247; İbn Kayyim, **a.g.e.**, s. 55, 105; Ensârî, **a.g.e.**, I, 77; el-Bebîlâvî, **a.g.e.**, s. 136; Kurtubî, **a.g.e.**, XXIV, 73; Şeyh, **a.g.e.**, II, 340-341; Nâserî, **a.g.e.**, s. 22-23; Komisyon, **a.g.e.**, I, 277; Güler, a.g.m., s. 65-66; Muhammedî, a.g.tz., s. 20-21.

Güler, Hz. Peygamber ile Büreyde'nin arasında geçen konuşmayı, Muhammed Nâsiruddin Elbânî'nin (v. 1999) hiç bir hadis ve sünnet kitaplarında karşılaşmadığını söylediğini, fakat hadisi meşhur dokuz kitabın (Kütüb-i Tis'a) dışındaki Hâkim et-Tirmizî (v.320/932), İbn Abdilber (v. 463/1070) ve İbnü'l-Cevzî (v.597/1200) gibi bazı hadis ve tarih kaynaklarında yer aldığını belirtmektedir. Elbânî, “İşimiz oldu/kolaylaştı” (Bârede emrunâ) hadisini İbn Teymiye'nin sihahta olduğunu zikretmesine rağmen orda bulunmadığını, bu hadisin Hudeybiye Antlaşmasında Süheyl b. Amr merkezli hadis ile karıştırıldığını belirtmektedir. Fakat Güler, bunun uzak bir ihtimal olduğunu, İbn Kayyim el-Cevziye'nin (v. 751/1350) bahis konusu Büreyde hâdisesini İbn Ebî Hayseme'den tafsilatıyla naklederek delil olarak kullanması, onun Hocası olan İbn Teymiye'nin, Elbânî'nin iddia ettiği türden bir iltibasa maruz kalmadığını söylemektedir. Bkz: Güler, a.g.m., s. 66-68.

yola iletmek istediği Büreyde'nin kalbi İslâm'a açılmış ve "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Senin de O'nun kulu ve Resulü olduğuna şahadet ederim" diyerek beraberindekilerle birlikte⁹² müslüman oldu⁹³.

Resûlullah (sav) muhatabına güzel öğüt vererek, yumuşak davranarak onların gönlünü İslâm'a kazandırdı. Efendimize (sav) böyle davranmasını Yüce Allah "(Ey, Resulüm!) Rabbi'nin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et" ifadesiyle tavsiye etmiştir⁹⁴. Resûlullah (sav) da bu ilahi emri en güzel şekliyle yerine getirdi. Bu husus da gene Allah kelamında "Allah'ın rahmeti sebebiyledir

⁹² Beraberindekilerin 80 aile olduğu kaynaklarda geçmektedir. Bkz: İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 242, Taberî, **Târîh**, XI, 534; Seyyid Ebu'l-Âlâ Mevdûdî, **Tarih Boyunca Tevhîd Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı**, (çev: Ahmed Asrar), Pınar Yayınları, İstanbul, 1983, s. 489; Pâketçi, a.g.md., XII, 74; Hâirî, "Büreyde b. Husayb", md., **Taşayyu'**, III, 212; Fakat bunlar o gece Hz. Peygamber'in İslâm'a davet ederek, tebliği sonucu Müslüman olmuş olabilirler. Çünkü bazı kaynaklarda Hz. Peygamber'in (sav) onlara İslâm'ı tanıttığı (İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 242; Algül, **İslam Tarihi**, I, 299), veya İslâm'a girmelerini teklif ettiği (Nedvî-Ansârî, a.g.e., III, 341) geçmektedir.

⁹³ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII, 365; İbn Kuteybe, a.g.e., s. 300; İbnü'l-Esir, **Üsdü'l-Ğâbe**, I, 209; Zehebî, **Siyer**, II, 469; İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, (thk: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki), I-XXI, Dâru Hicr, ys., 1418/1997, XI, 610-611; İbnü'l-Cevzî, **Muntazam**, III, 57; İbnü'l-Cevzî, **el-Vefâ**, I, 247; İbn Asâkir, a.g.e., V, 179; İbn Hâcer, **İsâbe**, I, 146; Tirmizî, **Hadislerle Peygamberimiz'in Güzel Ahlakı (Semâil-i Şerîf)**, (çev: Hoca Raif Efendi), İslamoğlu Yayınları, İstanbul, 1984, s. 106; Farûk, a.g.e., s. 317; Yörükân, a.g.e., s. 90; Ayrıca bkz: Ensârî, a.g.e., I, 76-77; Muhammed Mustafa, A'zâmî, **Küttâbü'n-Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem**, Şeriketü't-Tibaati'l-Arabiyye, Riyad, 1401/1981, s. 47; Nâserî, a.g.e., s. 23; Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 165; el-Bebî, a.g.e., s. 136; Seyh, a.g.e., II, 340-341; Makrîzî, a.g.e., VII, 164; Komisyon, a.g.e., I, 277-278; Demircan, a.g.e., s. 133-134; Grabus, a.g.tz., s. 68; Önkâl, "Hicret", md., **DİA**, XVII, 460; Önkâl, "Büreyde b. Husayb", md., **DİA**, VI, 492; Ezkâî, a.g.md., III, 332; el-Hasan, a.g.md., V, 71; Pâketçi, a.g.md., XII, 74.

Büreyde ile Hz. Peygamber'in (sav) arasında geçen konuşma anlatılırken genellikle "Resûlullah (sav) (olayları) uğursuzlukla yorumlamaz (tatayyur) bilâkis hayra yorardı (tefâul)" ifadeleriyle başlamaktadır (İbn Abdilber, a.g.e., I, 56; İbn Asâkir, a.g.e., V, 179; İbn Teymiye, **el-Kelimetu't-Tayyibe**, (thk: Muhammed Nasıruddin Elbânî), Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, 1405/1985, 125-126; Muhammed b. Hasan Şeybânî, **Siyeru'l-Kebir**, (thk: Selaheddin Müncid), I-V, ys., 1971, I, 80; Makrîzî, a.g.e., VII, 164; Muhammedî, a.g.tz., s. 20). Nitekim Büreyde ile de karşılaştıklarında sorduğu soruların cevaplarını güzele tevîl etmiş, bunun sonucunda da Büreyde'nin İslâm'a girmesine sebep olmuştur. Cahiliyede ise, bazı işleri ve olayları kötüye yorma, onlardan kötü manalar çıkarma ve uğursuzluk sayma yaygındı. Onlar kuşların uçuşundan ve kondukları yerden dolayı kötü manalar çıkarırlar, bunları uğursuzluğa yorarlardı (Murat Sarıcık, **Canân'ın Can Dostu Hz. Ebu Bekir (r.a)**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2008, s. 115). Hicretin bir başka yerinde ise, Resûlullah (sav), Eslem kabilesinden Mes'ûd isimli rastlamış ve bir deveyi göstererek "Bu deve kimin?" diye sormuş, "Eslem'den bir kişinin" dediğinde ise, Hz. Ebû Bekir'e "Selâmete ereceğiz İnşallah!" demiştir. Sonra o kişiye ismini sormuş, "Mes'ûd" deyince de tekrar Hz. Ebû Bekir'e "Saadete eriştik, Allah'ın izniyle" demiştir. Bkz: İbn Teymiye, a.g.e., s. 126.

Kaynaklarda Büreyde'nin Bedir savaşından önce (Ensârî, a.g.e., I, 76; Mizzî, a.g.e., IV, 54; Nevevî, a.g.e., I, 133; İbn Abdilber, a.g.e., I, 185; İbn Hâcer, **Tehzîbu't-tehzîb**, I, 433; Nas, a.g.e., II, 570; Hayruddin Ziriklî, **el-A'lâm Kâmûs Terâcim li Eşhuri'r-Ricâl ve'n-Nisâ mine'l-Arab ve'l-Musta'ribîn ve'l-Müsteşrikîn**, I-XI, Beyrut, 1389/1969, II, 22; Vellevî, a.g.e., s. 61; Hanbelî, **Şezerâtu'z-Zehab fî Ahbâri min Zeheb**, Dâru'l-Haya, I-VIII, Beyrut, ts., I, 70), bazı kaynaklarda ise Bedir savaşından sonra Müslüman olduğu söylenmektedir. Bkz: İbn Hâcer, **İsâbe**, I, 146; Ezkâî, a.g.md., III, 332.

⁹⁴ Nahl, 16/125.

ki, sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, çevrenden dağılır giderlerdi” şeklinde zikredilmiştir⁹⁵. Nitekim Büreyde ile karşılaşmalarında da öyle oldu. Büreyde, Hz. Peygamber’e (sav) kendi kimliğini açıklarken verdiği cevaplar karşısında muhatabının sıradan bir kişi olmadığını anladı ve O’nun (sav) Allah’ın Resulü olduğunu duyunca da hemen müslüman oluverdi⁹⁶. Kur’an-ı Kerîm’de “Allah kimi doğru yola koymak isterse, onun kalbini İslâmiyet’e açar”⁹⁷ buyrulmaktadır. Allah Büreyde’yi de doğru yola koymak istemiş; Büreyde de İslâm’ı kabul ederek, hidayete erişmiştir. Yüce Allah bu hadise ile aynı zamanda Resulüne de (sav) güç vermiştir. Zira bu karşılaşmadan sonra, Allah Resulü (sav) sağ salim Medine’ye ulaştırmış, Büreyde ise dünya malı için çıktığı bu yolda ahiret saadetine ulaşmıştır⁹⁸.

---

⁹⁵ Âl-i İmran, 3/159.

⁹⁶ Mevdûdî, Kureyşlilerin Hz. Peygamber ve arkadaşları hakkında amansız bir yalan kampanyası başlatmalarına rağmen, İslâmiyet’in Arabistan’da meşhur olduğunu, halkın merak edip İslam camiasına girmeye başladığını, Büreyde ve beraberindekilerin de daha önceden İslâmî davetin etkisinde kaldıklarını, yoksa hicret sırasında, yolda aniden bir buluşma neticesinde bunların Müslüman olmalarının düşünülmez olduğunu belirtmektedir. (Mevdûdî, a.g.e., s. 489).

⁹⁷ En’âm, 6/125.

⁹⁸ el-Beblâvî, a.g.e., s. 136; Algül, **İslam Tarihi**, I, 299; Atan, a.g.m., s. 92.

İKİNCİ BÖLÜM
BÜREYDE B. HUSAYB'IN
HZ. PEYGAMBER (SAV) VE HULEFÂ-İ RÂŞİDÎN DÖNEMİNDEKİ
FAALİYETLERİ

Bu çalışmada Büreyde b. Husayb'ın hayatına dair bilgiler, onun İslâm'a girişiyle başlatılmıştır. Zira tabakât, tarih ve hadis ravilerinin hayat hikâyelerine yönelik telif edilmiş terâcim kitaplarında onun Müslüman olmadan önceki hayatına dair hiç bir bilgiye rastlanmamaktadır.

I. HZ. PEYGAMBER (SAV) DÖNEMİNDEKİ FAALİYETLERİ

A. İLK YAPTIĞI FAALİYETLER

1. İlk İkrâmı

Büreyde ve yanındakiler, hicret yolculuğunda olan Hz. Peygamber'in (sav) kimliğini öğrenerek, İslâmı müşerref olduktan sonra Resûlullah'a (sav) "Sağmal hayvanlarımız çok az süt veriyor" diyerek özür beyan edip az bir miktar süt getirdiler. O süttten Hz. Peygamber (sav) ve Ebû Bekir (r.a.) içti. Hz. Peygamber (sav) onlar için bereket duası yaptı¹.

2. İlk Namazı

Büreyde ve kabilesinden Müslüman olanlar hicret yolculuğunun devam ettiği o gece yatsı namazını² bizzat Hz. Peygamber'in (sav) arkasında kıldılar³. Böylece Büreyde ilk namazını Hz. Peygamber'in (sav) arkasında kılma şerefine nail olmuştur.

3. İlk Öğrendikleri

H. Peygamberle (sav), Büreyde ile karşılaştıkları o gecede Büreyde'ye Meryem suresinin ilk ayetlerini öğretmiştir. Büreyde, surenin geri kalan kısmını ise Uhud savaşını müteakiben Medine'ye yerleştikten sonra öğrenecektir⁴.

¹ Belâzürî, **Ensâb**, I, 262; Makrîzî, **a.g.e.**, I, 60; Sarıcık, **H. Ebû Bekir**, s. 116.

² İbnü'l-Esîr bu namaz için "el-işâu'l-âhire" ifadesini kullanmıştır (İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbe**, I, 209) ki yatsı namazını, geciktirmek suretiyle gecenin üçte birinde kılındığı için bu ad verilmiştir. Atan, "El-İşâu'l-âhire" ifadesinin bazı kaynaklarda yanlış anlaşılabilir olarak "akşam namazı" diye de kullanıldığını ifade etmiştir. Bkz: Atan, **a.g.m.**, s. 94; Ayrıca bkz: Muhammedî, **a.g.tz.**, s. 21.

³ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 242; İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 175; İbn Kesîr, **a.g.e.**, XI, 611; Taberî, **Târîh**, XI, 534; Tirmizî, **Peygamberimiz'in Güzel Ahlakı**, s. 106; Algül, **İslam Tarihi**, I, 299; Muhammed Yusuf Kandehevî, **Hayâtu's-Sahâbe**, (çev: Ahmet Meylânî), I-IV, Divan Yayınları, İstanbul, 1400/1980, I, 122; Şeyh, **a.g.e.**, II, 341; Sarıcık, **H. Ebû Bekir**, s. 116; Güler, **a.g.m.**, s. 65; Hâirî, **a.g.md.**, III, 218; El-Hasan, **a.g.md.**, V, 71.

⁴ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 242; Taberî, **Târîh**, XI, 534; İbn Kesîr, **a.g.e.**, XI, 611; İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 175; Şeyh, **a.g.e.**, II, 341; Algül, **İslam Tarihi**, I, 299; Sarıcık, **H. Ebû Bekir**, s. 116-117; Güler, **a.g.m.**, s. 65; Hâirî, **a.g.md.**, III, 218; El-Hasan, **a.g.md.**, V, 71; Kaynaklarda Eslem kabilesi Büreyde'ye uyarak

Hayatı boyunca Lat, Menat, Hubel diyen Büreyde, bir gecede gerçek Rabbi'ni tanıyarak, Yüce Mevlâ'nın ayetlerini ezberliyor, Allah'a kul olmanın şuuruna eriyor ve Hakk'ın huzurunda secdeye kapanıyordu⁵. Allah'ın Kitabını okuyanlar, namazı dosdoğru kılanlar için büyük mükâfatlar vaat edilmiştir⁶. Büreyde ise Müslüman olduğu ilk gecede hem Allah'ın Kitabından ayetler ezberlemiş, hem de Allah Resulü'nün (sav) arkasında namaz kılarak, büyük bir şerefe ulaşmıştır.

4. İlk Sancaktarlığı

Bayrak, bir milletin, askerî bir birliğin veya bir kuruluşun kabul ettiği özel şekil ve işaretleri taşıyan, ait olduğu topluluğun ayırt edici alameti olan, bir mızrak veya gönder ucuna asılan kumaş parçası veya tuğdur. Sancak ise, orduların temsil ettikleri devletin sembolü olarak kullandıkları bayrağa denir. Eskiden orduların önünde yere saplanıp dikilen bu sancağa “bayrak” ve “alem” de denirdi. Araplar bu anlamda “liva” ve “raye” kelimelerini kullanmışlardır⁷. Hz. Peygamber (sav) ve Hz. Ebû Bekir geceyi Büreyde'nin yanında geçirdikten sonra, sabah Büreyde Hz. Peygamber'e “Medine'ye sancaksız girmeniz uygun olmaz” diyerek sarığını çözmüş, onu bir mızrağın ucuna bağlayarak grubun önüne geçerek yürümeye başlamış ve Medine'ye bu şekilde girmişlerdir⁸. Büreyde'nin gönlü, kâinatın Efendisinin (sav) Medine'ye bayraksız girmesine razı olmamıştır. Büreydeböylece İslâm'ın ilk sancaktarı unvanını almıştır.

Arap kabilelerinin, İslâmiyet'den önce de bayrak kullandıkları bilinmektedir. Hz. Peygamber (sav) ve Müslümanlar ise ilk bayrağı, hicret sırasında Büreyde'nin taşımasıyla kullanmışlardır⁹. Peygamber Efendimiz (sav) bundan sonra da çeşitli bayraklar

---

İslam dinine girdiler ve Kur'an öğrendiler (Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 341) diye de geçmesi, sadece Büreyde'nin değil, kabilesinden bazılarının da Kur'an-ı Kerim'den ayetler öğrendiklerini göstermektedir.

⁵ Algül, **İslam Tarihi**, I, 299.

⁶ Fatır, 35/29.

⁷ Mehmet Kara, “Peygamberimizin Sancak ve Bayrakları”, **Diyanet Dergisi**, c.25, sy. 4, Ankara, 1989, ss. 287-292, s. 288; Orhan F. Köprülü, “Bayrak”, md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), V, 247-254, İstanbul, 1992, V, 248; Ayrıca bkz: Şimşir, “Hz. Peygamber ve Râşid Halifeler Döneminde Kullanılan Parola ve Bayraklar”, **İSTEM**, y.9, sy. 17, Konya, 2011, ss. 155-175, s. 167.

⁸ İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 179; el-Asker, **a.g.e.**, s. 256; İbnü'l-Cevzî, **Muntazam**, III, 57; İbnü'l-Cevzî, **el-Vefâ**, I, 247; İbn Hibbân, **Meşâhir**, s. 60; İbn Hibbân, **Tarîhu's-Sahâbe**, s. 44; İbn Hibbân, **Sikât**, III, 29; Komisyon, **a.g.e.**, I, 278; el-Beblâvî, **a.g.e.**, s. 136; Şeyh, **a.g.e.**, II, 341; Makrîzî, **a.g.e.**, VII, 164; Nâserî, **a.g.e.**, s. 23; Sarıcık, **Hz. Ebû Bekir**, s. 117-118; Bayramow, **a.g.e.**, s. 45-46; Güler, **a.g.m.**, s. 65; Muhammedî, **a.g.tz.**, s. 21; Köprülü, **a.g.md.**, V, 248; Önkal, “Büreyde b. Husayb”, md., **DİA**, VI, 492; Lecker, **a.g.md.**, IV, 80.

⁹ Köprülü, **a.g.md.**, V, 248.

kullanmıştır. Peygamberimizin (sav) bayrağı siyah, sancağı beyaz renkli idi. Ayrıca Hz. Peygamber'in (sav) beyaz, siyah, sarı, kırmızı vb. renklerde bayraklarının olduğu da zikredilmektedir¹⁰. Hz. Peygamber (sav) katıldığı savaşlarda, gönderdiği seriyelerde bayrak ve sancak kullanmış, Medine'den hareket eden askerî birliklere ayrı ayrı bayraklar vermiş. Ayrıca Ensâr'ın ve Muhacir'in bayrakları da ayrı ayrı olup bunları Resûlullah (sav) her savaşta ayrı bir şahsa verip taşıtmıştır¹¹. Büreyde ise, - ileride de zikredileceği gibi - genellikle kendi kabilesine ait sancağı taşımıştır.

Bazı kaynaklarda Büreyde'nin Hz. Peygamber'e (sav) arazilerinden çıkıncaya kadar¹², kendi kabile bölgelerinde¹³ veya Kuba köyüne kadar¹⁴ eşlik ettiği yer almakta ise de, Büreyde ile karşılaşmalarından itibaren hicretin diğer konaklarında ondan hiç söz edilmemektedir. Ancak onun "Medine'ye sancaksız girmeniz uygun olmaz" ifadesinden onlara Medine'ye kadar eşlik ettiği anlaşılmaktadır¹⁵. Algül, Büreyde ile karşılaştıkları yerin Kuba yakınlarında olduğunu ve sabah Büreyde'nin bayrak olması daha uygundur, çünkü Kuba'da kalabalık bir grubun Efendimizi (sav) karşılamak üzere beklemekte olduğunu söylemesi¹⁶, Büreyde'nin Kuba'ya girildiğinde de Resûlullah (sav) ile beraber olduğu anlaşılmaktadır. Hamidullah, Büreyde ve arkadaşlarından on iki kişi kadar bir topluluğun¹⁷ Hz. Peygamber (sav) Medine'ye giderken O'na (sav) refakat ederek, sancaklar açıp, muhafız hassa alayı gibi her tehlikeden koruduklarını, fakat Kuba'ya varıldığında o muhafızlardan hiç bahsedilmediğini, dolayısıyla Hz. Peygamber'in (sav) bir müddet sonra onları geri göndermiş olabileceğini söylemektedir¹⁸. Aynı eserde Hamidullah, Büreyde'nin Hz. Peygamber'e (sav) muhafız kıtası tahsis edip, iki ayrı bayrak çektiklerini de zikretmektedir¹⁹. Gene Hamidullah, İslâm Peygamberi isimli eserinde Eslem kabilesinden Evs b. Hucr'un da kervanı görüp, Peygamberimize (sav) bir deve

---

¹⁰ Kara, a.g.m., s. 290; Köprülü, a.g.md., V, 248.

¹¹ Geniş bilgi için bkz: Mustafa Ağırman, Hz. Peygamber'in Savaş Stratejisi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 1992, s. 118-119.

¹² Demircan, a.g.e., s. 134; Önkal, "Büreyde b. Husayb", md., **DİA**, VI, 492; Önkal, "Hicret", md., **DİA**, XVII, 460.

¹³ Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 165.

¹⁴ M. Zekâî Konrapa, **Peygamberimiz**, İstanbul, 1991, s. 155.

¹⁵ Atan, a.g.m., s. 94.

¹⁶ Algül, **İslam Tarihi**, I, 299; Ayrıca bkz: Algül, **Âlemlere Rahmet Hz. Muhammed**, s. 63.

¹⁷ İslam Peygamberi isimli eserinde ise Büreyde'nin iki arkadaşıyla beraber muhafızlık yaptığını söylemektedir. Bkz: Hamidullah, **İslam Peygamberi**, II, 1007.

¹⁸ Hamidullah, **Hz. Peygamber'in Savaşları**, s. 31.

¹⁹ Hamidullah, **Hz. Peygamber'in Savaşları**, s. 207-208.

temin ettiğini ve Medine'ye kadar onlara refakat etmek üzere kölesini emrine tahsis ettiğini, Resûlullah (sav) Mes'ûd adındaki bu köleyi bir müddet sonra kendisine verilen deveye bindirerek geri gönderdiğini, çünkü küçük kervanın Medine'ye girişi esnasında kendisinden hiç bahsedilmediğini belirtmektedir²⁰.

Bu bilgilerden şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür: Resûlullah (sav) hicret esnasında yâr-ıgâr Hz. Ebû Bekir'in endişesine “*Üzülme, Allah bizimle beraberdir*”²¹ diyordu. Allah Resulü (sav) “Allah'ın kendilerine yettiğini, O'nun en güzel vekil olduğunu”²² biliyordu. Dolayısıyla Büreyde'nin ve arkadaşlarının veya başka bir grubun O'nu (sav) muhafaza etmesine gerek yoktu. Onun için Efendimiz (sav) bu muhafız kıtalarını geri göndermiştir. Ayrıca kaynaklarda Kuba'ya kadar Büreyde'nin eşlik ettiği geçmektedir ki, Kuba ile Medine arası bir saatlik²³ mesafedir. Kuba'da ise zaten müslümanlar vardı²⁴, o yüzden tehlike artık geçmişti. Bazı kaynaklarda ise, Hz. Peygamber'in (sav) Kuba'da bir kaç gün, on dört günveya daha fazla kaldığı söylenmektedir²⁵, hatta burada Kuba mescidini de inşa etmişlerdir²⁶. Kanaatimizce, Hz. Peygamber (sav), Büreyde'yi geri gönderdiyse de, arazileri Kuba'dan uzak olmayan Büreyde, tekrar Efendimizin (sav) yanına gelmiş ve Medine'ye eline sancağını alarak grubun önüne geçip yürümüştür.

5. İlk Misafirperverliği

Büreyde Resûlullah'a (sav) “Ya Resûlallah! Bizde konaklasanız?” diyerek, kendilerini misafir etme arzusunu dile getirmiş, Hz. Peygamber (sav) de, “Şüphesiz şu devem bu işe memurdur” buyurarak bu işi devesine bırakmıştır²⁷. Deve nihayet Ebû Eyyub el-Ensârî'nin evine yakın bir yerde durmuştur²⁸.

²⁰ Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 165.

Bu olayda ismi geçen Mes'ûd, Mes'ûd b. Hüneyde olup, Eslem kabilesinden Büreyde'den sonra ilk Müslüman olan şahıs olarak bilinmektedir. Bkz: Mehmet Efendioğlu, “Mes'ûd b. Hüneyde”, md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), Ankara, 2004, XXIX, 346.

²¹ Tevbe, 9/40.

²² Âl-i İmrân, 3/173.

²³ Apak, **İslam Tarihi**, I, 227.

²⁴ Demircan, **a.g.e.**, s. 138.

²⁵ Hz. Peygamber'in (sav) Kuba'da kaldığı günler hakkındaki görüşler için bkz: Demircan, **a.g.e.**, s. 136-138.

²⁶ Apak, **İslam Tarihi**, I, 227-228; Demircan, **a.g.e.**, s. 138-139.

²⁷ İbnü'l-Cevzî, **Muntazam**, III, 57; İbnü'l-Cevzî, **el-Vefâ**, I, 247; İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 179; Şeyh, **a.g.e.**, II, 341; Muhammedî, **a.g.tz.**, s. 21.

²⁸ Buhârî, **Menâkıbu'l-Ensâr**, 45; İbn Hişâm, **es-Sîre**, II, 139-140.

Resûlullah (sav), Medine'ye gittikten sonra, şehirdeki kabilelerin her biri kendilerine konuk olmasını istemişlerdir²⁹. Fakat Büreyde'nin o zamanlar Medine'de evinin olmaması hasebiyle - Nâserî'nin de dediği gibi - Hz. Peygamber'e (sav) "Ya Resûlallah! Kimin evinde konaklıyorsunuz" demiş olabileceği daha uygundur³⁰. Fakat yukarıda da değindiğimiz gibi, Büreyde bir gece kendi arazilerinde Resûlullah'ı (sav) misafir etme şerefine müyesser olmuştur. Dolayısıyla belki de Büreyde misafirlik etme arzusunun kendi arazilerinden geçerken yapmış da olabilir.

6. İlk İrşadı

Büreyde, Hz. Peygamber (sav) ile Medine'ye geldikten sonra, orada kalmayıp³¹, İslâm'ı anlatmak üzere kavminin yanına geri döndü. Sehmoğulları da onun samimi ve gayretli tebliğ ve irşat faaliyetlerini karşılıksız bırakmadı ve toptan Müslüman oldu³². Onun, kavminin topluca Müslüman olması karşısında duyduğu sevinci, hamd ederek şöyle dile getirdiği rivayet edilir: "Elhamdulillah; Sehmoğulları, zorla değil, kendi rızalarıyla İslâm'ı kabul ettiler"³³.

Hz. Peygamber'in de (sav), Büreyde'nin bu irşat faaliyetinden oldukça fazla memnun kalmış ve onu methetmiştir. Nakledildiğine göre, bir gün Hz. Ebû Bekir Resûlullah'a (sav): "Ya Resulellah! Büreyde kavmi için ne iyi adamdır, onlar için büyük bir berekettir; bizler Sizinle Medine'ye hicret ediyorken bir gece onunla karşılaşmıştık da o ve kavmi Eslem'den yanındakiler Müslüman olmuşlardı". Bu sözlere Hz. Peygamber (sav) şöyle icabet etmiştir: "Büreyde kavmi ve diğer insanlar için ne iyi adamdır, ey Ebû Bekir!

²⁹ Demircan, a.g.e., s. 141.

³⁰ Nâserî, a.g.e., s. 23; Atan, misafir etme teklifini farklı kişilerin söylediğini, Büreyde'nin söylediğine dair rivayetin ravilerinin arasında metruk bir raminin de olduğunu belirtmektedir. Bkz: Atan, a.g.m., s. 95; Güler'in, Büreyde'nin Hz. Peygamber (sav) ve yanındakilere refakat edip muhafızlık ve mihmandarlık yaptıktan sonra kavmine döndüğünü söylemesi (Güler, a.g.m., s. 65), büyük ihtimalle Resûlullah'ın (sav) arazilerinden geçerken bir gece yaptığı misafirliktir.

³¹ Bir müddet Medine'de kalmıştır, bkz: Komisyon, a.g.e., I, 278.

³² Şiblî, Gıfâr kabilesinin yanında yaşayan Eslem kabilesinin Gıfâr'la eskiden beri devam eden güçlü bir bağın olduğunu ve Gaffar'ın etkisiyle Eslem'in de İslâm'ı kabul ettiğini söylemesi (Mevlânâ Şiblî Numânî, **Son Peygamber Hazret-i Muhammed (Sîretü'n-Nebî)**, (çev: Yusuf Karaca), I-II, İz Yayıncılık, İstanbul, 2002, I, 392), Büreyde'nin irşat faaliyeti sonucunda kendi kabile boyu olan Sehm oğullarının Müslüman olduğunu, Eslem'in ise daha sonra Müslüman olduğunu göstermektedir. Fakat daha sonra da olsa, Eslem'in de gene Büreyde'nin irşat faaliyetiyle Müslüman oldukları söylenmektedir. Bkz: Önkâl, "Huzâa", md., **DİA**, XVIII, 432.

³³ İbn Asâkir, a.g.e., V, 179; İbnü'l-Cevzî, **Muntazam**, III, 57; İbnü'l-Cevzî, **el-Vefâ**, I, 248; el-Beblâvî, a.g.e., s. 136; Şeyh, a.g.e., II, 341; Ayrıca bkz: İbn Abdilber, a.g.e., I, 185; Makrîzî, a.g.e., VII, 164; Muhammedî, a.g.tz., s. 21.

Onları aziz etmiştir. Şüphesiz bir kavmin en hayırlısı onların günaha düşmemeleri için mücadele edendir. Zira günahkârda hiç bir hayır yoktur”³⁴.

B. KATILDIĞI GAZA VE SERİYYELER

Büreyde'nin Medine'ye yerleşmesi Uhud savaşı (3/625) sonrasına rastlar. Nitekim o, Uhud savaşı sonrasında Hz. Peygamber'in (sav) yanına gelip³⁵, kabilesiyle beraber Medine'nin kuzeyine yerleşmiştir³⁶. Dolayısıyla Büreyde'nin Bedir ve Uhud savaşlarında her hangi bir etkinliği söz konusu değildir. Bununla birlikte Büreyde, Uhud savaşı sonrasında meydana gelen on altı³⁷ gaza ya dafetihte bizzat Hz. Peygamber'in (sav) yanında yer almıştır³⁸.

Buhari, Büreyde'nin Peygamber Efendimiz (sav) ile katıldığı savaşların sayısını yedi olarak vermektedir ki, o bizzat çarpışmanın vuku bulduğu savaşları saymış olmalıdır. Bunlar Benî Nadîr Gazvesi, Benî Mustalik Gazvesi, Hendek Savaşı, Hayber'in Fethi, Mekke'nin Fethi, Huneyn Savaşı ve Taif Kuşatmasıdır. Bunlara, savaşın vuku bulmadığı seferlerden Zâtürrika Gazvesi, Bedrülmevid Gazvesi, Dûmetülcendel Gazvesi, Benî Kureyzâ Gazvesi, Benî Lihyân Seferi, Ğâbe Gazvesi, Vâdilkurâ Gazvesi, Tebük Seferi eklenirse onun katıldığı savaşların sayısı on beşi bulur. Uhud savaşından sonra vuku bulan Hamrâulesed Seferi (3/625) de ilâve edilmesi halinde, bizzat Hz. Peygamber'in (sav) Uhud savaşı sonrası katıldığı gazve, sefer ya da fetihlerin toplamı on altıya ulaşmış olur³⁹.

³⁴ Vâkıdî, **a.g.e.**, II, 782; İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 179; Nâserî, **a.g.e.**, s. 35, 50-51; Hadiste yer alan ve sadece Vâkıdî'de bulunan “diğer insanlar” ifadesi, - Atan'ın da dediği gibi - bir nebevî müjde olarak ifade edilebilir. Nitekim Büreyde'nin hayatına bakıldığında onun bereketi sadece kavmi ile sınırlı kalmamış, - ileride de ifade edileceği gibi - Arap yarımadasından Türk illerine kadar uzanmıştır. Bkz: Atan, a.g.m., s. 106.

³⁵ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 242, VII, 365; Taberî, **Târîh**, XI, 534; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbe**, I, 110; İbn Hâcer, **İsâbe**, I, 146; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 54; Bazı kaynaklarda ise h. 6. senesinde Medine'ye geldiği söylenmektedir. Bkz: Komisyon, **a.g.e.**, I, 278.

³⁶ Lecker, a.g.md., IV, 80.

³⁷ Bazı kaynaklarda on gazveye katıldığı belirtilmektedir. Bkz: İsbahânî, **Ma'rifetu's-Sahâbe**, I, 374; Bazılarında ise, sayı vermeksizin “Uhud savaşından sonraki tüm gazvelere katılmıştır” diye geçmektedir. Bkz: İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 242; El-Hasan, a.g.md., V, 71; Ezkâî, a.g.md., III, 332. Bazılarında ise on altı veya on dokuz diye geçer. Bkz: İbn Kesîr, **a.g.e.**, V, 17-18.

³⁸ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, I-V, Beyrut, ts, V, 349; Taberî, **Târîh**, XI, 534; İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 185; İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 179; Şafîî, **a.g.e.**, I, 177; İbn Kesîr, **a.g.e.**, VIII, 9; Temîmî, **Hukûku'n-Nebî Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem alâ Ümmetihî fî Dav'i'l-Kitâb ve's-Sünne**, I-II, Mektebetü Edva' es-Selef, Beyrut, 1418/1994, II, 450; A'zâmî, **a.g.e.**, s. 47; Şeyh, **a.g.e.**, II, 341-342; Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 343; Nâserî, **a.g.e.**, s. 25; Muhammedî, a.g.tz., s. 22; Güler, a.g.m., s. 65; Atan, a.g.m., s. 95-96; Önkâl, “Büreyde b. Husayb”, md., **DİA**, VI, 492; K.V. Zetterstéen, “Büreyde”, md., **İA**, I-XIII, II, 838-839, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979, II, 839.

³⁹ Atan, a.g.m., s. 96.

1. Katıldığı Kesin Olan Gazveler

Kaynaklarda Büreyde'nin bizzat katıldığı gazveler ile bu gazvelerin bazılarında aldığı rol ve üstlendiği hizmetler açıkça zikredilmektedir. Bununla birlikte diğer bazı gazvelerde ise sadece katılımından söz edilmiş, aldığı rol veya yaptığı hizmet hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Büreyde'nin bizzat katıldığı ve aldığı görev açıkça bilinen savaşlar şunlardır:

a. Benî MustalikGazvesi: İstihbaratve Esirleri Muhafaza Görevi

Benî Mustalik Gazvesi, yapılan savaşın yeri sebebiyle Müreysî, kendileriyle savaşılan kabileden dolayı ise Mustalikoğulları adıyla bilinir. Bölgedeki Araplar, müslümanların, rakiplerini sırayla mağlup ettiklerini gördüler ve aynı akıbetin kendileri için de gerçekleşeceğinden endişeye kapılarak Medine üzerine ani bir baskın tertip etmeyi düşündüler. Benî Mustalik kabilesinin reisi Haris b. Ebû Dırar, çevrede yaşayan diğer müşrik Arap boylarını da bir araya getirerek Medine üzerine bir saldırı planladı⁴⁰.

Hız. Peygamber (sav), bu gazveye ordu kumandanı olarak katıldı ve Büreyde'yide düşmanın savaş hazırlıklarını öğrenmek üzere istihbarat elemanı olarak görevlendirerek Mustalikoğullarının obasına gönderdi. Büreyde'nin, istihbarat ilmini iyi bildiği anlaşılmaktadır. Zira o, vazifesini tam yapabilmek amacıyla gerektiğinde yalan konuşmak için Resûlullah' tan (sav) izin istemiş; Hız. Peygamber de (sav) onun bu talebini uygun bulmuştu. Mustalikoğulları, yanlarına gelen Büreyde'ye Resûlullah (sav) hakkında sorular sordular. Büreyde onların niyetlerinin ciddi olduğunu anlayınca, kavmiyle birlikte kendilerine yardım edeceğini ve müslümanların köklerinin kazılması gerektiğini, kendi düşüncesinin de bu olduğunu anlattı. Kavmini toplayarak yardım getirmek bahanesiyle Mustalikoğulları yurdundan ayrılan Büreyde, süratle Medine'ye döndü ve olan bitenden Resûlullah'ı (sav) haberdar etti⁴¹.

⁴⁰ Vâkıdî, **Meğâzî**, I, 404-405; Hamidullah, **Hız. Peygamber'in Savaşları**, s. 182.

⁴¹ Vâkıdî, **Meğâzî**, I, 404-405; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 23-24, IV, 242; İbrahim Karîbî, **Merviyât Gazveti Benî Mustalik**, Câmiatu'l-İslâmiyye, Medine, ts., s. 70-71; Ayrıca bkz: Makrîzî, **a.g.e.**, I, 202; Mahmud Esad, **İslam Tarihi**, Marifet Yayınları, İstanbul, 1984, s. 713; Hamidullah, **İslam Peygamber'i**, I, 459; Hamidullah, **Hız. Peygamber'in Savaşları**, s. 182; Serdar Özdemir, **Hız. Peygamber'in Seriyeleri**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2001, s. 149-150; Ahmed Sezikli, **Hız. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s. 109-110; Elşad Mahmûdov, **Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hız. Peygamber'in Savaşları**, İSAM Yayınları, İstanbul, 2010, s. 143-144, 274; Nâserî, **a.g.e.**, s. 27; Dimaşkî, **a.g.e.**, IV, 347; Erkocaaslan, **a.g.tz.**, s. 14; Muhammedî,

Hz. Peygamber (sav) bu faaliyeti haber alınca Şaban-Ramazan 5 (Ocak-Şubat 627) tarihinde bu kabile ve müttefikleri üzerine yaklaşık 700 kişiden oluşan bir orduyla harekete geçti. Müslümanların kendilerine doğru geldiklerini haber alan diğer kabileler dağılınca Mustalikoğulları yalnız kaldı. İslâm ordusu, Müreysî suyunda hayvanlarını sulamakla meşgul olan Mustalikoğullarınaani bir hücum gerçekleştirdi. Efendimizin (sav) İslâm'a davetini de kabul etmeyen Mustalikoğulları, Müslümanların hücumu karşısında tutunamayıp mağlup oldular⁴².

Savaşta on müşriköldürüldü. Müslümanların kaybı ise sadece bir kişi idi. Savaşınsonucunda Müslümanlar beş bin koyun ile iki bin kadar deve ele geçirdiler. Bu onlar için şimdiye kadar kazanılan en büyük savaş ganimetiydi. Ayrıca yedi yüz kadar da esir alındı. Esirler arasında bulunan Mustalikoğulları reisinin kızı Cüveyriye, Hz. Peygamber'e (sav) başvurarak, kendisinin fidye karşılığında serbest bırakılmasını talep etti. Resûlullah (sav) da fidye bedelini ödeyerek onu serbest bıraktı ve ardından da kendisine evlenme teklifinde bulundu. Cüveyriye de, bu talebi kabul edip Hz. Peygamberle (sav) evlendi. Bu durum Mustalikoğullarının Hz. Peygamber (sav) ile akraba olması sonucunu getirdi. Bunun üzerine ashabın büyük çoğunluğu ellerinde bulunan esirleri serbest bıraktılar. Yapılan uygulamadan oldukça fazla etkilenen Mustalikoğulları da toplu bir şekilde Müslüman olduklarını ilan ettiler. Böylece Müslümanları yok etmek amacıyla harekete geçen bu müşrik Arap kabilesi, savaştan kısa bir süre sonra müslümanlar arasına katılmış oldu⁴³. Büreyde'nin istihbarat bilgisi ve Mustalikoğulları ile aynı kabileye mensup olması, düşmanın nerde olduğu ve niyeti hakkındaki bilgileri toplamada etkili olmuştur.

---

a.g.tz., s. 21; Atan, a.g.m., s. 96; Önkal, "Büreyde b. Husayb", md., **DİA**, VI, 492; El-Hasan, a.g.md., V, 71; Cengiz Kallek, "Casus", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), VII, 163-166, İstanbul, 1993, VII, 136.

⁴² Vâkıdî, **Meğâzî**, I, 405-408; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 302; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 63-64; Belâzûrî, **Ensâb**, I, 423; Ayrıca bkz: Algül, **İslam Tarihi**, I, 416-417; Apak, **İslam Tarihi**, I, 308; Rahman, **a.g.e.**, I, 552; Nuri Ünlü, **İslam Tarihi**, I-III, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, I, 43-43; Nâserî, **a.g.e.**, s. 27; Önkal, "Mustalik (Beni Mustalik)", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XXXI, 360-361, İstanbul, 2006, XXXI, 361.

⁴³ Vâkıdî, **Meğâzî**, I, 408-413; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 306-308; IV, 295; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 64; Belâzûrî, **Ensâb**, I, 423-424; Algül, **İslam Tarihi**, I, 417; Apak, **İslam Tarihi**, I, 308-309; Önkal, "Mustalik", md., **DİA**, XXXI, 361.

Büreyde'nin bu savaşta yaptığı bir görev daha vardır. O da esirleri muhafaza vazifesidir. Nitekim Hz. Peygamber (sav), Mustalikoğulları savaşı sonrasında esirler bağlanıp bir tarafta tutulurken, muhafızlık vazifesini Büreyde'ye vermiştir⁴⁴.

b. Hendek Savaşı

Neticesiz kalan Uhud harbinin devamı mahiyetindeki Hendek savaşı, müslümanları tamamen ortadan kaldırmak ve onlara karşı düşmanlık besleyen Mekke müşriklerinin ve diğer Arap kabilelerinin devam eden girişimlerinden birisidir. Ayrıca bütün bu düşmanlık faaliyetlerinin başını çeken, her türlü planını ve projesini çizen ve bilfiil savaşın çıkmasının esas müsebbibi olarak önemli rol üstlenenler ise Arap yarımadasında yaşayan ve özellikle de Medine'den sürgün edilerek bu şehrin civarına yerleşen Yahudiler olmuştur⁴⁵.

Müşrik Arapların, Yahudilerin de desteğini alarak Arap yarımadasının bütün güçlerini müslümanlara karşı birleştirmeleri nedeniyle bu savaşa Ahzab gazvesi⁴⁶ veya Kureyş ve müttefiklerinin hücumuna karşı Hz. Peygamber'in (sav) Medine'nin etrafına hendek kazdırmasından dolayı Hendek gazvesi adı verilmiştir. Önemli hadise olması sebebiyle Ahzab, aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'deki 33. surenin de adı olmuştur⁴⁷.

Ahzab savaşında toplam on bin kişiye ulaşan müşrik ordusunun komutanlığını Kureyş kabilesinin başkanı Ebû Süfyan üstlenmişti. Hz. Peygamber (sav), müttefik güçlerinin Medine'ye saldırı hazırlığında oldukları haberini Huzâa kabilesinin birkaç atlısından haber aldı ve sahabeleriyle yaptığı istişare sonucu düşmanı dışarıda değil, şehrin etrafına hendekler kazarak Medine içinde karşılama kararını aldı. İslâm ordusunu teşkil eden üç bin kişi, başta Hz. Peygamber (sav) olmak üzere Medine'nin düşman saldırısına

---

⁴⁴ Vâkîdî, **Meğâzî**, I, 410; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 242; Ayrıca bkz: Nâserî, **a.g.e.**, s. 28; Dımaşkî, **a.g.e.**, IV, 350; Hamidullah, **İslam Peygamber'i**, I, 459; Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 276; Erkocaaslan, **a.g.tz.**, s. 25; Muhammedî, **a.g.tz.**, s. 21; Önkal, "Büreyde b. Husayb", md., **DİA**, VI, 492; Hâîrî, **a.g.md.**, III, 218.

Sezikli, Müreysi Gazasının İslam tarihinde Mustalik oğullarıyla yapılan savaştan ziyade, münafıkların çevirdikleri entrikaların dikkat çektiğini söylemektedir. Müreysi gazasında müslümanlar zafer elde edince, münafıklar da İslam toplumu içerisinde iç savaşı başlatmak amacıyla önce Ensâr ve Muhacirlerin arasını açıp fitne çıkarmak ve cahiliye devrinde olduğu gibi iç savaş başlatmak istediklerini, bunda başarılı olmayınca da Hz. Peygamber'in (sav) şahsına ve ehl-i beytine iftira kampanyası başlattıklarını (İfk olayı), fakat bunda da başarılı olmadıklarını söylemektedir. Geniş bilgi için bkz: Sezikli, **a.g.e.**, s. 109-127.

⁴⁵ Apak, **İslam Tarihi**, I, 279; Hamidullah, **Hz. Peygamber'in Savaşları**, s. 99; Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 131; Abdullah Reşid, **İslam'da Ordu ve Komutan**, (çev: Enver Günenç-Seraceddin Emre), Şule Yayınları, İstanbul, 1992, s. 174-175.

⁴⁶ Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 128; Apak, **İslam Tarihi**, I, 279-280.

⁴⁷ Fayda, **Halid b. Velid**, s. 97.

açık olan kuzey yönü boyunca düşman atlılarının geçişini engelleyebilecek nitelikte bir hendek kazma işine başladılar ve müşrikler Medine'ye ulaşmadan da bu işi tamamladılar⁴⁸.

Müttefik kuvvetler Medine'ye geldiklerinde karşılarında şehre kolaylıkla girişlerini engelleyen hendeği gördüklerinde büyük bir şaşkınlık yaşadılar. Hendeğin zayıf tarafları da bulunmakta idi. Ancak buralar da asker takviyesiyle güçlendirildi. Seçkin üç bin Müslüman asker ve otuz beş atlı, hendeği enine ve boyuna muhafaza altında tutuyorlar, bunun için daimî devriye halinde faaliyet gösteriyorlardı. Kureyş ve müttefikleri Medine'yi kuşatma altında tutmalarına rağmen, hendeği aşamıyorlar, sadece ok atabiliyorlardı. Süvari birliklerin hendeği geçmek için gayret etmeleri de bir işe yaramıyor, geçebilenler de başta Hz. Ali olmak üzere Müslüman askerler tarafından öldürülüyor ya da geri püskürtülüyorlardı. Muhasara on beş veya yirmi üç, yirmi dört gün devam etmiş ve bir netice alınamamıştır. Muhasaranın uzamasıyla müşriklerin erzakı da tükenmeye başlamış ve yaptıkları taarruzları da netice vermemiştir. Bu esnada Hendek civarında meydana gelen şiddetli çöl fırtınası müşrik ordusunu tamamen savaştan hale getirmiştir. Rüzgârın etkisiyle çadırlar yıkılmış, yemek kazanları devrilmiştir. Böylece müttefik ordusu dağılmıştır⁴⁹.

Hendek savaşında Medine'yi kuşatan düşmanların dağılmasına neden olan ilâhî yardım, Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır: *“Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani, size ordular gelmişti de, biz onlara karşı rüzgâr ve sizin göremediğiniz askerler göndermiştik. Allah ne işlerseniz hepsini hakkıyla görendir.”*⁵⁰ Aynı surede düşmanın istedikleri sonucu elde edemediğinden öfkelenerek geri döndükleri de ifade edilmektedir: *“Allah, o kâfırları hiç bir zafere eremedikleri halde geri gönderdi. Allah, savaşta müminlere kâfi geldi. Allah kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir.”*⁵¹

Hicretin 5. yılı Zilkade ayında (Nisan 627) gerçekleşen Hendek savaşı Müslümanlar için büyük bir zaferle sonuçlanmış, müşriklerin müslümanları mağlup

⁴⁸ Vâkıdî, **Meğâzî**, II, 441, 446; Buhârî, Cihâd ve's-Siyer, 34; Apak, **İslam Tarihi**, I, 280; Fayda, **Halid b. Velid**, s. 98; Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 131-132; Reşid, **a.g.e.**, s. 177-178; Hamidullah, **H. Peygamber'in Savaşları**, s. 100.

⁴⁹ Vâkıdî, **Meğâzî**, II, 464-466, 471-472, 491; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 233, 235, 240-244; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 67-69; Apak, **İslam Tarihi**, I, 281-284; Fayda, **Halid b. Velid**, s. 99-101; Hamidullah, **H. Peygamber'in Savaşları**, s. 109-118; Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 132-135.

⁵⁰ Ahzab, 33/9.

⁵¹ Ahzab, 33/25.

etmeye dair bütün umutları sönmüş, artık bu başarısızlıktan sonra 10 bin kişilik bir orduyu bir araya getirme imkânı kalmadığı için, Medine üzerine yeni bir saldırı ihtimali tamamen ortadan kalkmıştır. Hz. Peygamber (sav) ise bundan sonra Kureyş'in kendilerine karşı savaş tertip edemeyeceğini, askerî faaliyetlerin artık kendileri tarafından gerçekleştirileceğinin müjdesini vermiştir⁵².

Bu savaşta, müslümanlar da büyük sıkıntılar çekmişler, yürekler ağızlara gelmiş ve şiddetli bir sarsıntıya uğramışlardır. Bu durum, onlara bir imtihan olarak verilmiş ve böylece onlar da imtihanı kazanmaya muvaffak olmuşlardır⁵³. Bu sınavlardan geçip zafere ulaşan ve hiç bir sıkıntıda Hz. Peygamber'in (sav) yanından ayrılmayan büyük sahibiler de vardır. İşte, bunlardan biri de Büreyde b. Husayb'dır. Büreyde İbn Sa'd, İbnü'l-Esîr ve İbn Hâcer gibi tabakât kitapları yazarlarına göre Hendek savaşına katılan sahabilerdendir⁵⁴. Mamafih kaynaklarda Büreyde'nin bu savaşta üstlendiği vazife açıkça zikredilmemektedir.

c. Hudeybiye Yolculuğu: Kılavuzluk Görevi

Hz. Peygamber (sav), umre niyetiyle 1400 kişiye ulaşan ashabıyla birlikte Zilkade 6 (Mart 628) tarihinde Medine'den Mekke'ye doğru harekete geçti. Allah Resulü (sav), savaş amacıyla değil de sadece Beytullah'ı ziyaret etmek niyetiyle yola çıkmıştı. Bunu vurgulamak için de yanına sadece yol güvenliğini sağlayacak silah ve kurban edeceği hayvanları almıştı⁵⁵.

Kureyş, Hz. Peygamber'in (sav) Mekke'ye doğru yola çıktığını öğrenince, Mekke - Medine yolu üzerine gözcüler gönderdi. Bunların arasında 200 kişilik süvari birliğin başında bulunan henüz Müslüman olmamış Halid b. Velid de vardı⁵⁶. Akşam olunca Kureyş'in dağlara yerleştirdiği gözcülerin Merruzzehrân veya Dacnan'da olduğunu söyleyen Resûlullah (sav), "Hanginiz Zâtu'l-Hanzal tepesini biliyor?" diye ashabına sordu. Büreyde b. Husayb kalkarak yolu bildiğini söyledi. Resûlullah (sav) da onu öne geçirdi. Böylece kabile, Büreyde'nin önderliğinde farklı bir yerden geçti. Bu nedenle de Halid b.

⁵² İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 265-266; Apak, **İslam Tarihi**, I, 285-286.

⁵³ Bu durum Ahzab suresinde de geçmektedir. Bkz: Ahzab, 33/10-11.

⁵⁴ Hendek savaşına katılanlar hakkında bkz: Yasemin Sarı, Hendek Savaşı (5/627), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2006, s. 159.

⁵⁵ Vâkîdî, **Meğâzî**, II, 572-578; Buhârî, **Meğâzî** 35; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 321-322; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 95; Apak, **İslam Tarihi**, I, 288-289; Reşid, **a.g.e.**, s. 197-198; Fayda, **Halid b. Velid**, s. 102.

⁵⁶ Vâkîdî, **Meğâzî**, II, 579-580; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 322-323; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 95; Fayda, **Halid b. Velid**, s. 108.

Velid, Hz. Peygamber (sav) ile beraberindekilerin geçişini, onların bölgeden uzaklaşmasından sonra fark edebildi. Bunun üzerine Halid de, Hz. Peygamber'in Mekke'ye yaklaşmakta olduğunu Kureyş'e bildirmek için süratle oradan ayrılmış; Büreyde ise Sürâvî dağlarının önündeki Asal güzergâhını takip ederek yolculuğa devam etmiştir. Bu yolculuk esnasında Büreyde'nin ayakları taştan yarılmış ve yaralanmış; çalı ve çırpılara takılıp kalarak harareten hiç bir şey anlayamaz hale gelmiştir. Onun bu halini gören Resûlullah (sav), ondan devesine binmesini istemiş ve yolu bilen başka bir Eslemliyi görevlendirmiştir⁵⁷.

Büreyde, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara yardım etmek amacıyla onlara kılavuzluk yapmış, böylece onları Mekke keşif kollarının takibinden kurtarmıştır. Bu görevi yerine getirirken de hiçbir fedakârlıktan geri durmamış; ayakları yarılarak yaralanmıştır.

d. Rıdvan Biatı: Biat Edenlerin Öncüsü

Müslümanlar Hudeybiye'de iken Mekke müşrikleri, onların şehre girmelerini engellemek amacıyla 200 kişilik süvari birliği ile Halid b. Velid'i gönderdiler. Hz. Peygamber (sav) kimseyle savaşmak istemediklerini, yalnızca umre niyetiyle geldiklerini ve yanlarında getirdikleri develeri kurban edip döneceklerini bildirmek için Mekke'ye elçiler gönderdi. Önce Hz. Peygamber'i (sav) temsilen Huzâa kabilesi reislerinden Büdeyl b. Verkâ başkanlığında bir heyet, daha sonra da aynı kabileden Hırâş b. Umeyye Mekke'ye gönderildi. Kureyşde buna karşılık elçiler gönderdi. Fakat yapılan görüşmelerden olumlu bir sonuç alınmadı ve müşrikler kararlarında inat ve ısrar ettiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) müzakerelerin devamını sağlayıp olumlu bir sonuç alabilir ümidiyle Mekke'de birçok akrabası bulunan ve diğer ashaba nazaran can güvenliği tehlikesi daha az olan Hz. Osman'ı gönderdi. Ancak Kureyş, Hz. Osman'a da umre ziyaretine izin vermeyeceklerini kesin bir dille ifade etmiş, fakat eğer isterse sadece kendisinin Kâbe'yi

⁵⁷ Vâkıdî, **Meğâzî**, II, 583-584; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 95-96; Nâserî, **a.g.e.**, s. 28-30; Dımaşkî, **a.g.e.**, V, 63; Makrîzî, **a.g.e.**, XIII, 323; Esra Atmaca, Hudeybiye Seferi (6/628), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2007, s. 45-46; Ayrıca bkz: İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbe**, I, 209; İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 185; Şeyh, **a.g.e.**, II, 341, 343; Aynî, **Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî**, I-XXV, Dâru'l-Kitâbu'l-İlmiyye, Beyrut, 1421/2001, XVIII, 8; Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 342; Jukovski, **a.g.e.**, s. 11; Ensârî, **a.g.e.**, I, 76; Köten, **a.g.m.**, IV, 478; Komisyon, **a.g.e.**, I, 278; Muhammedî, **a.g.tz.**, s. 22; Atan, **a.g.m.**, s. 96; Güler, **a.g.m.**, s. 65; Önkâl, "Büreyde b. Husayb", md., **DİA**, VI, 492; Lecker, **a.g.md.**, IV, 80.

tavaf edebileceğini belirtmişlerdi. Fakat Hz. Osman'ın bu teklifi kabul etmemesi üzerine müşrikler onu göz hapsine aldılar. Bu arada Hz. Osman'ın gecikmesi ve hatta öldüğüne dair bir şâyianın yayılması üzerine Hz. Peygamber (sav), bir durum değerlendirmesi yaptı ve ashabından bir ağaç altında biat aldı. Kadın-erkek, umre yolculuğunda bulunan bütün müslümanlar, Hz. Peygamber'e (sav), müşriklerle savaşmadan oradan ayrılmayacaklarına ve asla kaçmayacaklarına dair söz verdiler. İşte, bu ahitleşmeye altında biat yapılan ağaca⁵⁸ nispetle "Rıdvan Biati" denilmiştir⁵⁹.

Kaynaklarda farklı rakamlar olmakla birlikte bir münafık hariç 1400 kişinin tümü Hz. Peygamber'e (sav) biat etmiştir⁶⁰. İşte, bu müslümanlar arasında şerefli yerini alan ve biata katılanlardan biri de Büreyde'dir⁶¹. Hatta onun ilk biat eden sahabi olduğu da rivayet edilmiştir⁶².

Kur'an-ı Kerim'de bu biata şöyle atıflar vardır: *"Sana biat edenler gerçekte Allah'a biat etmiş olurlar. Allah'ın eli onların elinin üzerindedir. Kim ahdini bozar sözünde durmazsa, kendi aleyhine bozmuş olur. Kim Allah'a verdiği sözü tutarsa Allah ona büyük bir mükâfat verecektir"*⁶³. *"Şüphesiz Allah, ağaç altında sana biat ederlerken, inananlardan hoşnut olmuştur. Gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur, güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir"*⁶⁴. Büreyde, Rıdvan biatına katılıp, ilk biat eden sahabi olması hasebiyle Allah'ın hoşnut olduğu insanlardan olmuş ve Peygamber Efendimiz (sav) "Ağaç altında biat edenlerden hiç biri Cehenneme girmeyecektir"⁶⁵ hadisi gereğince Cennetle müjdelenen sahabilerdendir.

---

⁵⁸ Bu ağaç, Hz. Peygamber'in (sav) Hudeybiye'de ikameti sırasında gölgelendiği "semure" denilen sakız veya muğaylan cinsi bir çeşit çöl ağacıdır. Bkz: Fayda, "Bey'atürrıdvân", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), VI, İstanbul, 1992, VI, 39.

⁵⁹ Vâkıdî, **Meğâzî**, II, 600-603; Ahmed, **Müsned**, III, 355; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 330; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 96-97; Algül, **İslam Tarihi**, I, 440-441; Apak, **İslam Tarihi**, I, 289-290; Reşid, **a.g.e.**, s. 203-204; Atmaca, a.g.tz., s. 62-64.

⁶⁰ Geniş bilgi için bkz: Fayda, "Bey'atürrıdvân", md., **DİA**, VI, 39-40.

⁶¹ İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Gâbe**, I, 209; Aynî, **a.g.e.**, XVIII, 8; Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 11; Ensârî, **a.g.e.**, I, 76; Şeyh, **a.g.e.**, II, 341, 343; Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 342; Komisyon, **a.g.e.**, I, 278; Muhammedî, a.g.tz., s. 22; Atan, a.g.m., s. 97; Pâketçî, a.g.md., XII, 74.

⁶² İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 185; Atmaca, a.g.tz., Y.L.Tezi, s. 64, 104.

⁶³ Fetih, 48/10.

⁶⁴ Fetih, 48/18.

⁶⁵ Ahmed, **Müsned**, III, 350; Şeyh, **a.g.e.**, II, 343.

e. Hayber Savaşı: Kaleye İlk Girenlerden Biri

Medine-Şam yolu üzerinde Medine'ye 150 km. uzaklıktaki Hayber şehri, Arabistan Yahudiliğinin merkezi ve Hicaz'ın en verimli topraklarının bulunduğu bölgedir. Hz. Peygamber (sav) Medine'de bulunan Yahudi kabilelerini sırasıyla şehirden uzaklaştırınca onlardan bir kısmı Hayber'e sığındı ve oradakilerle birlikte Müslümanlara karşı müşrik Araplarla işbirliğine giriştiler. Bu çerçevede Hendek savaşının teşvikçileri arasında yer alan Hayberliler, bununla da yetinmeyerek fesat ve bozgunculuklarına devam ettiler ve bir taraftan Medine'deki münafıklarla işbirliğine başladılar, diğer taraftan da Medine civarında bulunan Gatafan ve Fezâre gibi müşrik Arapları Müslümanlar üzerine saldırmaya teşvik ettiler. Onların tahrikleri sonuç verdi ve müşrik Araplar, Medine'ye girerek, burada ele geçirdikleri Ebû Zerr el-Gıfârî'nin oğlunu şehit ettiler ve Hz. Peygamber'in (sav) develeri de dâhil olmak üzere buldukları hayvanları gasp ettiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) meselenin aslını öğrenmek üzere haberciler gönderdi ve Hayber'deki dedikodular ve gündem ile onların planlarını öğrendi. Medine şehir devletini tehdit eden Hayberlileri tamamen etkisiz hale getirmek amacıyla hazırladığı 1500 kişilik bir kuvvetle h. 7. yılın Muharrem ayında (m. Haziran 628) Medine'den hareket etti⁶⁶.

İşte Hayberlilere karşı oluşturulan bu askeri birliğin içinde Büreyde b. Husayb da bulunmaktaydı. Hayber şehri muhkem kaleler ile çevrili olduğu için kuşatma yirmi gün sürmüştür. On gündür Nat'at kalesini kuşatma altında tutan, fakat başarı elde edemeyen, üstelik açlık felaketiyle karşı karşıya kalan Büreyde'nin kabilesi Eslemîler, durumu Resûlullah'a haber vermek isterler. Büreyde bu durum karşısında "Vallahi ben, Arapların hiç bu günkü gibi olduklarını görmedim" demekten kendini alamamıştır. Eslemîler durumu Resûlullah'a (sav) haber verdiklerinde Efendimiz (sav): "Vallahi elimde onları güçlü kılabilecek bir şey yoktur. Durumlarının farkındayım. Onların iyice güçsüz düştiklerini biliyorum" dedikten sonra, şöyle dua etmiştir: "Allah'ım! Onlara içinde en fazla yiyecek ve en fazla iç yağı bulunan kalenin fethini nasip et. " Resûlullah'ın (sav) duası kabul olmuş, o gün, gün batmadan Eslemîler içinde en fazla yiyecek ve en fazla iç yağı bulunan Sa'd b. Muaz kalesini fethetmişlerdir⁶⁷.

⁶⁶ Vâkıdî, **Megâzî**, II, 638-643; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 344; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 80-84.

⁶⁷ İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 346; Dımaşkî, **a.g.e.**, V, 157.

Yahudilerin kaleleri tek tek zapt edilmiş, ancak Merhab adlı ünlü Yahudi kumandanı tarafından savunulan Kamos kalesi bir türlü düşmüyordu. Olayı Büreyde şöyle anlatmaktadır: “Hayber günü sancağı Ebû Bekir aldı; fethedemeden geri döndü. Ertesi gün Ömer sancağı aldı, ancak o da başarılı olamadı; Mahmut b. Mesleme şehit oldu, insanlar geri çekildiler. Bunun üzerine Resûlullah (sav) “Sancağı yarın öyle bir adama vereceğim ki o, Allah ve Resul’ünü sever, Allah ve Resulü de onu sever, Hayber’i fethetmeden geri dönmeyecek” dedi. Ertesi gün fetih müyesser olacağı için gönül huzuru içinde sabahladık. Hz. Peygamber (sav) sabah namazını kıldırdı, sonra sancağı istedi, ayağa kalktı. Müslümanlar saf saf dizilmişlerdi. Hz. Peygamber’in (sav) katında böyle bir şerefli yere sahip olmak isteyen her birimiz, sancağın kendisine teslim edileceği o adam olmayı arzu ediyordu. Öyle ki (kalabalığın içinde Resûlullah’a (sav) kendimi göstermek arzusuyla) boynumu uzattım, başımı öne çıkardım ki o paye benim olsun. Sonra Hz. Peygamber, Ali’yi çağırdı. O da gözlerinden rahatsızdı. Gözlerini elleriyle meshetti. Sonra sancağı ona verdi ve Hayber fethedildi”⁶⁸.

Yine Büreyde’nin anlattığına göre, Hz. Ali, Hayber Yahudilerinin ileri gelen kahramanlarından kılıcı, zırhı ve miğferiyle dehşet saçan Marhab’ı teke tek vuruşmada öldürdü. Hz. Ali, kılıcıyla kafasına öyle bir darbe indirdi ki, Marhab’ın başındaki iki katlı miğferi yarılarak kafasından büyük bir yara aldı ve cansız bir şekilde yere yuvarlandı⁶⁹.

Hayber, şehrin fâtihi unvanını alan Hz. Ali başta olmak üzere Hz. Peygamber’in (sav) sahabilerinin gösterdikleri büyük kahramanlıklar ve fedakârlıklar sonucunda fethedilmiştir. Hayber savaşında kahramanlık gösteren sahabilerden biri de savaşta yiğitçe

---

⁶⁸ Ahmed, **Müsned**, V, 353-354; Beyhakî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, I-X, Haydarâbâd, 1344/1925, IX, 131-132; İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 180; Nesaî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, I-XII, Beyrut, 1421/2001, VII, 412, VIII, 15-17; Taberî, **Târîh**, III, 11-12; İbn Kesîr, **a.g.e.**, VIII, 265-266; Şeyh, **a.g.e.**, II, 342; Dimaşkî, **a.g.e.**, V, 160-162; Nâserî, **a.g.e.**, s. 26; Atan, a.g.m., s. 97-98; Ayrıca bkz: Algül, **İslam Tarihi**, I, 454-455.

İbn Hişâm, İbn İshak’tan naklen Hayber’deki olayı Büreyde b. Süfyan b. Ferve el-Eslemî’nin babası Süfyan’dan, o da Seleme b. b. Amr b. el-Ekû’dan naklettiğini yazmakta ise de, (Bkz: İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 349) bunun iki benzer isimli şahıs oldukları için karıştırılmış olma ihtimalini akla getirmektedir.

⁶⁹ Taberî, **Târîh**, III, 12; Zehebî, **Târîhu’l-İslam ve Tabakâtu’l-Meşâhîru ve’l-A’lâm**, I-II, Dâru’l-Kutubi’l-İslâmiyye, Beyrut, 1405/1985, I, 343; Dimaşkî, **a.g.e.**, V, 164-165; Nâserî, **a.g.e.**, s. 26; Algül, **İslam Tarihi**, I, 455.

savaşan Büreyde'dir⁷⁰. Nitekim o fetih esnasında surlarda açılan gedikten ilk girenlerden biri olmuřtur⁷¹.

f. Mekke'nin Fethi: Sancaktarlık Görevi

Müşrikler ile imzalanan Hudeybiye Barış Antlaşmasına (6/628) göre, taraflardan her birinin istediği kabileyile ortaklık yapma imkânı vardı. Bu çerçevede Büreyde'nin mensup olduğu Huzâa kabilesi müslümanların, Benî Bekir kabilesi ise müşriklerin tarafında yer aldıklarını açıklayarak antlaşmaya katılmış oldular⁷². Antlaşmaya göre, adı geçen kabilelerden herhangi biri kendi müttefikine karşı yapılacak saldırıya müdahil olma hakkına sahipti. Benî Bekir ve Huzâa kabilelerinin arasında İslâm öncesine dayanan kan davası yüzünden uzun süren düşmanlık vardı. İki kabile arasındaki fiil çatışmalara Hudeybiye Antlaşması sırasında ara verilmiş ve geçici olarak bir barış sağlanmış ise de, aralarındaki düşmanlık devam ediyordu ve özellikle de Benî Bekir kabilesi Huzalılara olan düşmanlıklarından vazgeçmek niyetinde değildi. O yüzden Hudeybiye Barış Antlaşmasından yaklaşık iki yıl sonra Bekiroğulları, Kureyş'in de yardımıyla Huzalılara baskın yapmış, kan dökmüş, zulme uğrayan Huzâalılar Harem-i şerife sığınmalarına rağmen taarruzdan kurtulamamışlar ve kendilerindenyaklaşık 20 kişi ldrlmştir. Bunun zerine Huzâalılar, müttefikleri olan Müslümanlardan yardım isteyerek, Hz. Peygamber'e (sav) heyetler gönderdiler. Hz. Peygamber (sav) de Kureyşlilere, öldürülenlerin diyetlerini ödeme veya Benî Bekir ile olan ittifaklarını bozma gibi tekliflerde bulundu. Kureyş, bu teklifleri kabul etmeyince de Hudeybiye Antlaşması, ihlal edilme nedeniyle geçerliliğini yitirmiş oldu. Kureyş'in lideri olan Eb Süfyan'ın, durumun ciddiyetini fark etmesi akabinde Antlaşmayı yenileme gayretleri sonuçsuz kaldı. Hz. Peygamber (sav) artık Müslümanlar karşısında yirmi yıldan beri ihanetin ve düşmanlığın her çeşit örneğini veren müşriklerin otoritesine son vermenin, Mekke'yi feth ederek Kâbe'yi putlardan

⁷⁰ İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 179; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 54; Zehebî, **Siyer**, II, 469; İbn Hâcer, **Tehzîbu't-Tehzîb**, I, 433; Ayrıca bkz: Nas, **a.g.e.**, II, 570; Ziriklî, **a.g.e.**, Makrîzî, **a.g.e.**, I, 369; Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 342; Komisyon, **a.g.e.**, I, 278; Güler, a.g.m., s. 65; Lecker, a.g.md., IV, 80.

⁷¹ Önkâl, "Büreyde b. Husayb", md., **DA**, VI, 492; Atan, a.g.m., s. 97.

⁷² İbn Hişam, **es-Sîre**, IV, 337; Belzr, **Fütûhu'l-Buldân**, (thk: Abdullah Enis et-Tabbâ-Ömer Enis et-Tabbâ), Müessesetü'l-Me'rif, Beyrut, 1407/1987, s. 49-50.

arındırmanın zamanının geldiğini anladı ve Medine’de sefer hazırlıklarını tamamladıktan sonra fetih için ashabıyla birlikte yola çıktı (h. 10 Ramazan 8/1 Ocak 630)⁷³.

Hız. Peygamber (sav) Medine dışındaki Süleym, Eslem, Gıfar, Müzeyne, Cüheyne Temîm, Kays, Esed, Leys ve Gatafan gibi kabileleri de sefer için çağırdı. Böylece sayısı 10-12 bin kişiye varan İslâm ordusu, Mekke’ye 15 km. mesafedeki Merrüzzahrân’a ulaştı. Hız. Peygamber (sav) konakladıkları bu yerde binlerce meşale yakıtılarak Mekke’nin üst kısmının aydınlatılmasını sağladı. Şehre giden yollarda Huzâalılar tarafından kontrol altında tutulduğu için Mekkeliler İslâm ordusunun geldiğini daha önceden öğrenememişlerdi⁷⁴.

Gelişmeler Kureyş’i endişelendirmeye başlayınca Ebû Süfyan başkanlığında bir kaç kişi meseleyi öğrenmek amacıyla Müslümanların bulunduğu mevkie doğru geldiler, ancak Müslüman gözcüler tarafından yakalanarak Hız. Peygamber’in (sav) huzuruna getirildiler. Hız. Peygamber (sav), onların huzurunda İslâm ordusuna bir resmigeçit yaptırmıştır. Hız. Peygamberin amacı, kendilerinin ne kadar güçlü olduğunu Mekke liderlerine göstermek ve onların her hangi bir direniş faaliyetine girmeden teslim olmalarını sağlamaktı⁷⁵. Hız. Peygamber (sav) resmigeçidi, özellikle Ebû Süfyan’ında takip etmesini istiyordu. Bunu da amcası Hız. Abbas vasıtasıyla gerçekleştirdi. Mekkelilerin kaderini hala elinde tutan Ebû Süfyan Gıfar, Eslem, Eşca’, Müzeyne, Cüheyne, Süleym kabilelerinin muntazam birlikler halinde geçtiğini görünce dehşete düşerek Hız. Abbas’a geçenlerin kim olduğunu bir bir sormuştur⁷⁶. Büreyde’nin mensup olduğu Eslem kabilesi de resmigeçide katılanlardandır. Başlarında elinde sancağı olan reisleri Büreyde ile birlikte otuzu atlı olmak üzere dört yüz kişilik askeri birlik halinde üç tekbir getirerek resmigeçit görevlerini tamamlamışlardır. Ebû Süfyan, Eslem kabilesinin geçişi esnasında da geçenlerin kimler olduğunu sormuş, Hız. Abbas da “onlar İslâm’a girmiş Müslüman bir kavimdir” cevabını vermiştir⁷⁷.

⁷³ Vâkıdî, **Meğâzî**, II, 781-802; İbn Sa’d, **et-Tabakât**, II, 134-135; Algül, **İslam Tarihi**, I, 482-486; Apak, **İslam Tarihi**, I, 297-299; Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 196-198.

⁷⁴ Vâkıdî, **Meğâzî**, II, 806; Buhârî, **Meğâzî** 47; İbn Sa’d, **et-Tabakât**, II, 135.

⁷⁵ İbn Hişâm, **es-Sîre**, IV, 45-46; Apak, **İslam tarihi**, I, 299.

⁷⁶ İbn Hişâm, **es-Sîre**, IV, 46-47; Vâkıdî, **Meğâzî**, II, 819-820; Algül, **İslam Tarihi**, I, 487.

⁷⁷ Vâkıdî, **Meğâzî**, II, 819; Kandehlevî, **Hayâtu’s-Sahâbe**, I, 198; Dimaşkî, **a.g.e.**, V, 268; Şeyh, **a.g.e.**, II, 342; Nâserî, **a.g.e.**, s. 35; Mehmet Nur Akdoğan, Mekke’nin Fethi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Diyarbakır, 2008, s. 40, 46; Muhammedî, **a.g.tz.**, s. 23.

Hız. Peygamber (sav), resmigeçit sonrasında ordusunu dört kola ayırdı ve onlara Mekke'ye farklı yerlerinden girmelerini emretti. Buna göre, Büreyde'nin de mensup olduğu Eslem kabilesi ile Gıfar, Süleym, Müzeyne, Cüheyne ve daha birtakımkabileler sağ taraftan Mekke'ye girmişlerdir. Bu esnada Eslem kabilesine ait iki sancaktan birini Büreyde⁷⁸, diğerini ise Nâciye b. el-A'cem taşımıştır⁷⁹.

Kuşatma esnasında bazı grupların küçük çaplı çatışmaları hariç, fazla direniş ile karşılaşmadan Mekke'ye girilmiş ve Allah Resulü'nün (sav) Mekke'nin yukarı kısmından Mescid-i Haram'a girerek Safa tepesinde bütün birlikleriyle buluşmasından sonra Mekke fethi tamamlanmıştır (20 Ramazan 8/11 Ocak 630)⁸⁰.

g. Huneyn Savaşı: Sancaktarlık Görevi

Mekke'nin Müslümanların eline geçtiğini gören Hevâzin ve Sakîf kabileleri artık sıranın kendilerine geleceğini fark ederek Müslümanlar üzerine ani bir baskın düzenlemeye karar verdiler. Bu arada Hız. Peygamber (sav) de düşman hakkında stratejik bilgiler toplamaya devam ediyordu. Gelen duyumlara göre düşman, Evtâs'tan büyük bir orduyla yürüyüşe geçmiştir. Bu haberi Abdullah b. Ebû Hadred el-Eslemî gibi istihbaratçı sahâbi vasıtasıyla doğrulatan Hız. Peygamber (sav), derhal savaş hazırlıklarına başlayarak, Mekke'nin fethinden 16 gün sonra Hicretin 8. yılı Şevvâl ayında (Ocak-Şubat 630) yola çıktı. Orduya Mekke'yi fetheden İslâm askerleriyle birlikte, yeni Müslüman olan Mekkelilerden iki bin asker daha katılmıştı⁸¹.

Hız. Peygamber (sav) sefer esnasında bir işaret olarakve savaşa katılan kabile mensuplarının gruplarını takip etmelerini kolaylaştırmak amacıyla her kabileye ayrı bayrak ve sancak belirler ve bunları da kabilenin önde gelen temsilcilerine verirdi⁸². Nitekim bu seferde de öyle oldu. Hız. Peygamber (sav)muhacirlere, ensara, Hazreç ve Evs'in kollarına,

⁷⁸ İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 178; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 54; Zehebî, **Siyer**, II, 469; İbn Hâcer, **Tehzîbu't-Tehzîb**, I, 433; Komisyon, **a.g.e.**, I, 278; Muhammedî, a.g.tz., s. 23; Hâirî, a.g.md., III, 218; Lecker, a.g.md., IV, 80.

⁷⁹ Vâkîdî, **Meğâzî**, II, 800; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 242, 315, IV, 315; İbn Hâcer, **İsâbe**, III, 541; Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 465; Nâserî, **a.g.e.**, s. 36; Güler, a.g.m., s. 65; Atan, a.g.m., s. 98; Ayrıca bkz: Nas, **a.g.e.**, II, 570; Zirikî **a.g.e.**, II, 22; Makrîzî, **a.g.e.**, I, 329, VII, 169; Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 342; Önkâl, "Büreyde b. Husayb", md., **DİA**, VI, 492; El-Hasan, a.g.md., V, 71.

⁸⁰ Vâkîdî, **Meğâzî**, II, 827-828; İbn Hişâm, **es-Sîre**, IV, 54; Algül, **İslam Tarihi**, I, 489; Apak, **İslam Tarihi**, I, 300-301.

⁸¹ Vâkîdî, **Meğâzî**, III, 885-889; İbn Hişâm, **es-Sîre**, IV, 80-83; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 150; Algül, **İslam Tarihi**, I, 500-503; Apak, **İslam Tarihi**, I, 312; Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 293-294.

⁸² Şimşir, a.g.m., s. 169.

ayrıca diğer kabilelerden her birine ayrı sancaklar, bayraklar vererek kabilenin ileri gelenlerinden birer kişiye taşıtmıştır⁸³. Bu sefer esnasında da Eslem kabilesine ait iki sancaktan biri Büreyde, diğeri ise Cündüb b. el-A'cem'de bulunmakta idi⁸⁴.

Müslümanlar ilk kez böyle bir büyük orduyla yola çıktıkları için savaşın neticesinden neredeyse emin vaziyette ilerliyorlardı. Hatta bazılarında bu durum gurur seviyesine çıkarak yürüyüşlerine de yansımıştı. Ancak Hevâzinliler Huneyn vadisinin en dar ve kumlu mevkiini zapt ederek pusu kurmuşlardı. Bu durumu fark edemeyen Müslümanların öncü birlikleri pusuya düşerek ok yağmuruna tutuldular ve bozguna uğradılar. O kadar ki, askerlerden bazıları savaş meydanını terk ederek kaçmaya başlamıştı. O esnada Hz. Peygamber (sav) 100 kişilik bir toplulukla ordunun tamamen dağılmasını engellemeye çalışıyordu⁸⁵. Bir ara Hz. Peygamber (sav), amcası Hz. Abbas'ın sesi gür olduğu için ona: "Ey Abbas, Hudeybiye günü Semûre ağacının altında Rıdvan biatı yapanlara seslen" diye buyurmuş, Hz. Abbas da: "Rıdvan ağacı altında, dönmek üzere yemin edenler nerede?" diye bağırmıştır. Hz. Abbas'ın sözlerini işitenler, verdikleri sözleri hatırlayarak, "Emriniz başımız üstüne, emrine itaat ediyoruz, Ya Resûlallah!" diyerek savaş alanına dönmüşlerdir. Hz. Peygamber'in (sav) çevresinde deniz dalgaları gibi kabararak çoğalan ashab, kendi kabilelerini de isim isim çağırmışlardır⁸⁶.

Böylece tekrar toparlanan Müslümanlar Hevâzinliler üzerine yeni bir hücum başlatarak, kısa sürede düşmanı mağlup etmişlerdir. Düşman güçleri kadınlarını, çocuklarını ve beraberinde getirdikleri bütün mallarını savaş alanında bırakarak, panik halinde etrafa dağılmışlar, kaçarak Evtas'da toplanan Hevâzinliler de mağlup edilince Taif'e sığınmışlardır⁸⁷.

h. Taif Kuşatması

Huneyn savaşında Hevâzin kabilesiyle beraber Müslümanlara karşı savaşan Sakifliler, bir kısım Hevâzinli ile kaçıp Taif kalesine kapanmışlardı. Hz. Peygamber (sav), Huneyn savaşında elde edilen ganimetleri ve esirleri askeri bir birlik denetiminde bırakarak

⁸³ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 150; Algül, **İslam Tarihi**, I, 503.

⁸⁴ Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 896; Nâserî, **a.g.e.**, s. 37.

⁸⁵ Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 896-897.

⁸⁶ Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 898-899; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 151.

⁸⁷ Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 913-914; Buhârî, **Meğâzî** 55. Huneyn Savaşı, onda müslümanların böbürlenmeleri, uğradıkları bozgunculuk, sonrasında da Allah'ın verdiği zafer hakkında Kur'ân-ı Kerim'de söz edilmektedir. Bkz: Tevbe, 9/25.

Mekke için tehlike oluşturan Taif'in kontrol altına alınmasını için ordusunu buraya doğru harekete geçirdi. İslâm ordusu bu kuşatmada ilk defa duvar delmeye yarayan debbâbe, taş gülle atan mancınık ve dubûr denilen ve kalelerin fethinde kullanılan dışı deri kaplı yürüyen korunak kullanmasına rağmen, kale mükemmel ve sağlam olduğu için tahribi mümkün olmamış, surlarda şehre girilecek delikler açılmamıştı. Yaklaşık 20 gün süren muhasaradan sonra Hz. Peygamber (sav) ashabıyla istişare yaparak Taif kuşatmasını kaldırmaya karar verdi. Dönüşte onlara beddua etmesini teklif edenler olsa da âlemlere rahmet olarak gönderilen Efendimiz (sav), Allah'tan onların doğru yolu bulmaları ve kendi aralarına katılmaları için dua etmiştir. Çok geçmeden Resûlullah'ın (sav) duası kabul oldu. Gerçekten de Taifliler şirk üzere fazla kalmadılar, yaklaşık bir yıl sonra, bizzat bir heyet yollayarak Peygamberimizle (sav) görüşerek Müslüman oldular⁸⁸.

Taif kuşatmasında Büreyde'nin hangi rolü üstlendiği belli olmamakla birlikte, Huneyn savaşına katılan ordunun Taif'i kuşatması; ayrıca bu savaşa da bizzat Resûlullah'ın (sav) iştirak etmesi, Hz. Peygamberle (sav) Uhud savaşından sonra tüm gazvelere katılan Büreyde'nin de bu savaşa katıldığı sonucunu doğurmaktadır.

i. Tebük Seferi: Kabilesini Savaşa Hazırlama Görevi

Hicri 9. (M. 630) yılda gerçekleşen ve Hz. Peygamber'in (sav) bizzat katıldığı gazvelerin sonuncusu ve zorluğu sebebiyle "Saatü'l-Usre", "Gazvetü'l-Usre" olarak da adlandırılan Tebük seferi, Bizans'a karşı düzenlenen bir seferdir. Bizans devletinin Şam'da bulunan ve kendisine bağlı hareket eden Arap kabilelerini de yanına almak suretiyle kuzeyden Hicaz topraklarına doğru büyük bir saldırı düzenleyeceği ve müslümanlara öldürücü darbeyi indirmek üzere kırk bin kişilik bir kuvvet topladığı haberi Hz. Peygamber'e (sav) ulaşınca hemen harekete geçerek sahabilerine acilen savaşa hazırlanmalarını emretmiştir⁸⁹.

Bu sefer için çeşitli görevlendirmeler yapan Hz. Peygamber (sav), Büreyde'yi kabilesi olan Eslem'e onları düşmana karşı savaşmaya teşvik etmek üzere göndermiştir⁹⁰.

⁸⁸ Vâkîdî, **Meğâzî**, III, 922-938; Buhârî, **Meğâzî** 56; İbn Hişâm, **es-Sîre**, IV, 121-130; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 158-160; Belâzürî, **Fütûhu'l-Buldân**, s. 74-76.

⁸⁹ Vâkîdî, **Meğâzî**, III, 989-991; İbn Hişâm, **es-Sîre**, IV, 159-160; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 165.

⁹⁰ Vâkîdî, **Meğâzî**, III, 990; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 242; Ayrıca bkz: Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 466; Atan, a.g.m., s. 98-99; Ayrıca bkz: Hâîrî, a.g.md., III, 218; Ezkâî, a.g.md., III, 332; El-Hasan, a.g.md., V, 71; Lecker, a.g.md., IV, 80; Zetterstéen, a.g.md., II, 839.

Tebük seferi yolun uzaklığı ve yokluk ve kıtlık zamanına denk gelmesi gibibirtakım zorlukları içeriyor; bu nedenle de diğer seferlerden daha farklı bir hazırlık gerektiriyordu. Ayrıca Hz. Peygamber (sav), diğer savaşların aksine bu defa varılacak yer ve vurulacak hedef hakkında halkı açık bir şekilde de uyarıyordu⁹¹. Bu çerçevede Büreyde'ye de Eslem kabilesine savaş hakkında bilgi verip onlarla beraber Fûrû'da⁹² orduya yetişmesini emretti⁹³.

İslâm ordusu Büreyde'nin kabilesi Eslem ve Gıfar, Cüheyne, Eşca', Süleym gibi diğer Arap kabilelerinin de katılmasıyla 30 bin askere ulaşmıştır. Sıkıntılı bir yolculuk sonucunda Tebük'e gelip karargâh kuran İslâm ordusu burada 20 gün beklemesine rağmen ne Rumlardan, ne de Hıristiyan Araplardan herhangi bir grupla karşılaşmıştır. Çünkü onlar Müslümanlarla çarpışmaktan çekinmişlerdir. Suriye taraflarında taun hastalığının da zuhur ettiğini işiten Hz. Peygamber (sav), ashabıyla istişare ettikten sonra Tebük'ten ileri gidilmeyerek geri dönmüştür⁹⁴.

Tebük Seferi Müslümanların iman, ihlas ve Hz. Peygamber'e (sav) sadakat imtihanına dönüşmüştür. Müslümanlardan bir kısmının sefere katılma konusunda tereddüde düşmeleri, münafıkların katılmak istememeleri, sahte mazeretler uydurmaları sonucunda ayetler nazil olmuş ve gerekli ikazlarda bulunulmuştur⁹⁵. Fakat Büreyde, bu seferde sadâkatını, Hz. Peygamber'e (sav) bağlılığını bir kez daha göstermiş; sıkıntılara ve meşakkatli yolculuğa rağmen kavmiyle beraber Resûlullah'ın (sav) çağrısına cevap vermiş ve Allah'ın "...Allah onlardan razı olmuş; Onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Allah onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır"⁹⁶ ilahi müjdesine nail olanların arasına girmiştir.

⁹¹ Mahmûdov, a.g.e., s. 308-309.

⁹² Medine'ye dört gece uzaklıktaki bir köy. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, IV, 252.

⁹³ Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 990; Şeyh, a.g.e., II, 343; Kândehevî, **Hayâtu's-Sahâbe**, I, 524; Kândehevî, **Hadislerle Hz. Peygamber ve Eshabının Yaşadığı Müslümanlık**, (çev: Ahmed M. Büyükçınar-A. Ömer Tekin-Ö. Faruk Harman), I-V, Kalem Yayınevi, İstanbul, 1979, II, 425; Makrîzî, a.g.e., II, 47; Özgül Şahin, **Sebeup ve Sonuçlarıyla Tebük Gazvesi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2006, s. 29-30; Güler, a.g.m., s. 65; Nâserî, Hz. Peygamber'in (sav) Büreyde'ye Fûrû köyünün halkına da haber vermesini söylediğini yazmaktadır. Bkz: Nâserî, a.g.e., s. 40.

⁹⁴ Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 1026-1047; İbn Hişâm, **es-Sîre**, IV, 168-170; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 166-168; Belâzürî, **Fütûhu'l-Buldân**, s. 83-85; Apak, **İslam Tarihi**, I, 359-360; Mahmûdov, a.g.e., s. 309-310.

⁹⁵ Kur'an-ı Kerim'deki bunlarla ilgili ayetler ve geniş bilgiler için bkz: Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 1022-1025; Apak, **İslam Tarihi**, I, 354-359.

⁹⁶ Tevbe, 9/100.

2. Katıldığı Muhtemel Olan Gazveler

Buraya kadar zikredilenler, Büreyde'nin doğrudan Hz. Peygamber (sav) ile beraber çıktığı ve kaynaklarda Büreyde'nin yaptığı faaliyetlerin de belirtildiği gazvelerdir. Fakat Büreyde, Hz. Peygamber (sav) ile on altı gazveye iştirak etmiştir. Bu nedenle diğer gazvelerden de kısaca bahsedilecektir. Şu kadar var ki kaynaklarda bu gazve ve seferlerde Büreyde'nin ne tür faaliyetler yaptığı ve ne gibi görevler üstlendiği hakkında her hangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birliktecihat etmeyi seven ve Hz. Peygamber'in (sav) yanından hiç ayrılmak istemeyen Büreyde'nin bu savaflara da katılmış olabileceği muhtemeldir. Ayrıca bu gazvelerin çoğu diğer gazvelerin de zeminini hazırlamış veya diğer gazvelerden dönüfte, gazveye katılanlarla beraber yapılmıştır. Kabilesinin reisi olması hasebiyle Büreydede bu gazvelerde büyük ihtimalle aktif rol almış olmalıdır.

a. Hamrâu'l-Esed Gazvesi (3/625)

Uhud savaşından sonra, Mekkelilerin Müslümanlar üzerine yeni bir baskın düzenleyeceklerine dair bir haber alan Hz. Peygamber'in (sav) Medine'ye 8 mil mesafedeki Hamrâu'l-Esed'e kadar gelip burada 5 gün kadar kalıp, müşriklerin gelmelerini bekledikten sonra 17 Şevval (2 Nisan 625) günü Medine'ye döndüğü ve savaşın vuku bulmadığı gazvedir⁹⁷. Şu kadar var ki Hz. Peygamber (sav), bizzat kendisinin de iştirak ettiği bu gazveye sadece Uhud savaşında bulunanları katılabileceğini bildirmişti⁹⁸. Ayrıca bu sefer, Uhud savaşından bir gün sonra meydana gelmişti. Büreyde'nin de Uhud savaşından sonra Medine'ye gelip yerleştiği dikkate alındığında, bu sefere iştirak etmesinin şüpheli olduğu görölmektedir.

b. Benî Nadîr Gazvesi (5/627)

Benî Nadîr Gazvesi, Medine'de yaşayan üç büyük Yahudi topluluğundan biri olan Nadîroğullarının, Medine Sözleşmesinin kendileriyle ilgili maddesini ihlal etmeleri ve Hz. Peygamber'e (sav) karşı suikast girişiminde bulunmaları üzerine düzenlendi. Kendilerine on gün içinde şehri terk etmeleri uyarısında bulunuldu. Fakat onlar Medine'den ayrılmak

---

⁹⁷ İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 107-110.

⁹⁸ Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 248.

istememediler. Ancak yaklaşık 15 gün süren kuşatma süresinde her hangi bir varlık gösterememeleri üzerine Medine'yi terk etmeye razı oldular⁹⁹.

c. Zâtürrikâ' Gazvesi (Muharrem 5/Haziran 626)

Gatafanlılardan Enmar ve Sa'leboğullarının Müslümanlarla çarpışmak ve Medine'ye saldırmak için yığınak yaptıkları haberi üzerine Hz. Peygamber'in (sav) bizzat kumanda ettiği bu sefer, düşmanın İslâmodusundan gizlendiği ve savaş vuku bulmadan iki tarafın da olay yerinden ayrıldığı bir gazvedir. Bu gazvede Müslümanlar Hz. Peygamber'in (sav) imamlığında ilk defa korku namazı kılmışlardır¹⁰⁰.

d. Bedrülmevid Gazvesi (Zilkade 4/Nisan 626)

Uhud Gazvesinden sonra Hz. Peygamber (sav) ile dağa sığınan Müslümanların Mekkeli müşriklerin lideri Ebû Süfyan ile aralarında geçen konuşma esnasında iki taraf bir sonraki sene Bedir mevkiinde yeniden görüşüp savaşıma hususunda anlaşmışlardı. Bu gazveye o yüzden sözleşilen, randevulaşılan, önceden buluşma yeri olan Bedir anlamında Bedrülmevid denilmiştir. Bununla birlikte bu gazveye Bedrü'l-âhire, Bedrü's-Safrâ, Bedrü's-Sügrâ ve Bedrü's-Saniye gibi isimlerin de verildiği bilinmektedir.

İlk önce her iki taraf da savaş hazırlıklarına başlamıştı. Ancak Müslümanların dahaciddi hazırlandıklarını fark eden müşrikler, savaştan vazgeçmek için birtakım bahaneler aramaya başladılar. Buna rağmen Hz. Peygamber (sav) bin beş yüz kişilik bir orduyla Medine'den ayrılarak sözleşilen yere geldi. Fakat müşrikler o senenin kıtlık ve kuraklık senesi olduğunu bahane ederek Bedir'e gelmekten vazgeçtiler ve Medine'ye yeni bir hamle yapmak üzere Hendek savaşına hazırlanmayı tercih ettiler. Müslümanlar ise sözleşilen yerde sekiz günlük bir bekleyişten sonra Medine'ye sağ salim döndüler. Böylece Uhud yenilgisine rağmen yeni bir ordu toplayarak buraya kadar gelmeleri, müslümanlara

---

⁹⁹ Vâkıdî, **Meğâzî**, I, 363-380; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 199-204; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 57-59; Apak, **İslam Tarihi**, I, 332-335; Algül, **İslam Tarihi**, I, 408-411; Savaş hakkında geniş bilgi için bkz: Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 162-176.

Gazve hakkındaki ayetler için bkz: Vâkıdî, **Meğâzî**, I, 360-383.

¹⁰⁰ Vâkıdî, **Meğâzî**, I, 395-402; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 213-219; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 61-62; Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 270-271.

bütün Arap yarımadasında güç ve heybet gösterisinde bulunmak suretiyle büyük bir saygınlık ve itibar kazandırmıştır¹⁰¹.

e. Dûmetülcendel Gazvesi (Rebiülevvel 5/Ağustos 626)

Kuzey Arabistan'da Yemen-Irak ve Vâdissirhân-Suriye kesiştiği bir noktada yer alan ve eski ticaret merkezi olan Dûmetülcendel, stratejik açıdan önemli mevkiye bulunuyordu. Bölge halkının, Ukeydir b. Abdülmelik liderliğinde buradan geçen ticaret kervanlarına saldırı düzenlemeleri, bunlar arasında Müslümanlara ait Medine kafilelerinin de bulunması, şehirlerarası mal, erzak taşımacılığıyla meşgul olan herkese zulmetmeleri, ayrıca bölgedeki bazı kabilelerden çok sayıda insanın bir arada toparlanarak Hicaz'a, özellikle Medine üzerine saldırı düzenleme isteğinde oldukları haberinin ulaşması, Hz. Peygamber'in (sav) bölgeye sefer düzenlemesine sebep olmuştur. Dûmetülcendel'e gelen Hz. Peygamber (sav) ve ordusu onlara ait koyun, sığır ve koyun gibi yaylım hayvanlara el koyarak, çok sayıda ganimet ele geçirildiği gibi, düşman tarafından ölenler de olmuştur. Çobanların panik halinde kaçarak, baskın haberini duyurmaları, halka korku yaratarak, başta başkanları olmak üzere Dûmetülcendel halkının ortalıktan kaçıp dağılmalarına sebep olmuştur. Bölge halkının kaçmaları neticesinde Hz. Peygamber (sav) herhangi bir savaş yapılmaksızın Medine'ye geri dönmüştür¹⁰².

f. Benî Kureyza Gazvesi (5/627)

Kureyza Yahudileri, Medine Antlaşmasına bağlı kalacaklarını beyan etmelerine rağmen, gizli bir şekilde Mekke müşrikleri ve Hayber Yahudileri ile irtibat kurarak Müslümanlar aleyhine türlü faaliyetler yürütüyorlar ve düşmana destek veriyorlardı. En son Hendek savaşında Müslümanlarla yapılan antlaşmayı bozmuşlardı. Zira antlaşma gereğince, onların şehre saldıranlara karşı Müslümanlarla birlikte hareket etmeleri gerekirken, onlar sorumluluklarını yerine getirmek bir tarafa şehre hücum eden düşmanla işbirliği yapmaya yeltenmişlerdir.

---

¹⁰¹ Vâkıdî, **Meğâzî**, I, 384-389; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 220; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 59-60; Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 251-253.

¹⁰² Vâkıdî, **Meğâzî**, I, 402-404; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 224; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 62-63; Belâzürî, **Fütûhu'l-Buldân**, s. 82-85; Hamidullah, **Hz. Peygamber'in Savaşları**, s. 98-100; Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 271-274; Hamidullah, **Hz. Peygamber'in Savaşları**, s. 98-100.

Hiz. Peygamber (sav), bu gelişmeyi Sa'd b. Muaz başkanlığında göndermiş olduğu bir heyetle teyit etmişti. Hendek savaşında Mekkeliler hedeflerine ulaşmadan geri dönünce, Hiz. Peygamber(sav) müslümanlara silahlarını çıkarmadan derhal Benî Kureyza yurduna hareket etmelerini emretti. Bunun zerine sayısı üç bine ulaşan İslâm ordusu, Kureyza oğulları yurdunu kuşattı. Yaklaşık on beş gnlkbir kuşatmanın akabinde Müslümanlarla başa çıkmayacaklarını anlayan Yahudiler teslim oldular. Yapılan görüşmelerin sonucunda Kureyzalılar, Tevrat'ın hükümlerinden de haberdar olan Sa'd b. Muaz'ın vereceği hükme razı olacaklarını bildirdiler. Sa'd da Tevrat'ta yer alan hükümler uyarınca savaş esnasında ihanet edenlere verilecek olan cezayı uygun gördü. Buna göre savaşabilecek yaştaki erkekler ile bir Müslümanın Şehit edilmesine sebep olan bir kadının öldürülmesine, geriye kalan kadın ve çocukların esir edilip, bütün mal, eşya ve arazilerinin de Müslümanların mülkiyetine geçmesine karar verildi¹⁰³.

g. Benî Lihyan Gazvesi (Rebiülevvel 6/Temmuz-Ağustos 627)

Lihyanoğulları, Adnnlere mensup olup Arabistan'ın tanınmış kabileleri arasında yer alan Huzeyl kabilesinin bir koludur. Onlar, İslâmiyet'in zuhur ettiği zamanlardan itibaren Hiz. Peygamber'e (sav) düşmanlık etmiş ve daima müşriklerin tarafında bulunmuş bir kabileydi. Benî Lihyan kabilesi Müslümanlara karşı düşmanlıklarını daha da arttırarak diğer kabilelerle işbirliği yapmış, Müslüman din tebliğcilerini Raci' vakasında (4/625) haince pusuya düşürerek bazılarını Şehit etmişler, bazılarını ise Mekkeliler müşriklere satmışlardı. Bu olaya paralel olarak İslâm'a davet amacıyla gönderilen yetmiş Müslümanın haince saldırıya uğrayarak Şehit edilmesiyle sonuçlanan Bi'ru Mane hadisesinde de Benî Lihyan kabilesinin eli ve aktif ortaklığının olduğu bilinmektedir. Bu olaylar Medine'de büyük üzüntüyle karşılanmış ve Hiz. Peygamber (sav) bu yapılanların cezasını vermek üzere yirmisi atlı 200 kişilik bir orduyla Benî Lihyan kabilesinin yaşadığı yerlerden biri olan Emec ve Usfan arasındaki Batn-ı Guran isimli vadiye ulaşmışsa da Benî Lihyanlılar kaçarak dağlara sığınmışlardır. Müslümanlar Mekke'ye yakın olan Usfan'a kadar

¹⁰³ Vkd, **Meğâzî**, II, 496-521; Buhârî, Menkbu'l-Ensâr 12; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 244-256; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 74-78; Belzr, **Fütûhu'l-Buldân**, s. 32-33. Savaş'ın sebep ve sonuçları açısından geniş bilgi için bk: Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 176-195.

Kur'an-ı Kerim'de Benî Kureyza'nın akbetine Şöyle işaret edilmektedir: "*Kitap ehlinden olup da Mekke müşriklerine yardımda bulunan Yahudileri kalplerine korku düşürerek kalelerinden indirdi. Bir kısmını ldryordunuz, bir kısmını da esir ediyordunuz. Onların yerlerine, yurtlarına, mallarına ve henüz ayak basmadığınız diğer araziye de sizi mirasçı yaptık. Allah her Őeye kadirdir*". Ahzab, 33/26-27.

gelmişler, Hz. Peygamber (sav) bazı bölgelere müfrezeler göndermiş, hatta Gamim mevkiine kadar ilerlemişlerdir. Böylece Müslümanların Gamim'e kadar gelişleri Kureyş'i tedirgin etmiş ve muhtemel bir saldırının korkusunu yaşamışlardır. Hz. Peygamber (sav) on dört gün süren bu seferden sonra ordusuyla beraber Medine'ye dönmüştür¹⁰⁴.

h. Gâbe Gazvesi (Rebiülahir 6/Ağustos 627)

Zûkared Gazvesi olarak da bilinen Gâbe gazvesi¹⁰⁵, -yukarıda Hayber'in fethinde de değinildiği gibi- Medine-Suriye yolu üzerindeki Gâbe mevkiinde gerçekleşmiştir. Savaşın sebebi Ebû Zer el-Gıfârî'nin ailesi tarafından muhafaza edilerek otlatılan ve içinde Hz. Peygamber'e (sav) ait develerin de bulunduğu hayvanlara, Yahudilerin de yardımıyla Gatafan kabilesinin Fezâre kolundan Uyeyne b. Hısn'nın kırk atlısıyla saldırmasıdır. Saldırganlar Ebû Zer el-Gıfârî'nin deve sürüsünü gütmekte olan oğlu Zer'i de şehit ederek, çocuğun annesi Leyla'yı ve develeri alıp kaçırmışlardır. Durum Hz. Peygamber'e (sav) bildirilince, zaman kaybetmeden sefer hazırlıkları başlamış, ayrıca öncü birlikler de olay yerine gönderilmiştir. Öncü birliklerle düşman arasında ok atmalarla başlayan çatışmada bir Müslüman şehit olmuş, dört saldırgan da öldürülmüştür. Saldırganlar Zûkared suyundan faydalanmadan kaçmak mecburiyetinde kalmışlar; öncü birlikler de kaçırılan develerin on tanesini kurtarabilmişlerdir. Bazı kaynaklarda develerin tümünün kurtarıldığına dair bilgiler de bulunmaktadır. Hz. Peygamber (sav) ordusuyla beraber Zûkared mevkiinde karargâh kurarak bir gün bir gece ikamet etmiş, fakat saldırganlar veya düşman birliğinden haber alınamayınca düşmanı takipten de vazgeçerek geri dönmüştür. Saldırganlar Ebû Zer el-Gıfârî'nin hanımı Leyla'yı ve develeri bağlayıp, gece istirahate çekildiklerinde Leyla gizlice onlardan kaçmayı başarmış ve kaçırılan develerin birini de alarak Medine'ye sağ salim dönmüştür¹⁰⁶.

i. Vâdilkurâ Gazvesi (Cemaziyelahir 7/Ekim 628)

Hz. Peygamber (sav), Hayber'in fethinden dönerken, birçok Arap kabilesiyle beraber çoğunlukla Yahudilerin yerleştiği Vâdilkurâ'ya bir sefer düzenledi. Müslüman ordusunun üzerlerine geldiğini duyan Vâdilkurâ Yahudileri, çarpışmak için hazırlık

¹⁰⁴ Vâkıdî, **Meğâzî**, II, 535-537; Buhârî, Meğâzî 28; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 292-293; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 78-80; Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 355-358.

¹⁰⁵ İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 293.

¹⁰⁶ Vâkıdî, **Meğâzî**, II, 537-549; Buhârî, Meğâzî 37; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 293-299; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 80-81; Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 350-352; Ayrıca bkz: Algül, **İslam Tarihi**, I, 450-451.

yaparak, müslümanları oklarla karşıladılar. Hz. Peygamber'in (sav) İslâm'a davet teklifini kabul etmeyen Yahudiler, bir gün savaştılsa da, müslümanların güçlü ordusu karşısında zayıf kaldılar, güçlerine çok güvendikleri on bir savaşçılarının da öldürüldüğünü görünce teslim oldular. Müslümanlar bu zafer sonrasında çok sayıda ev eşyası, mal, yiyecek ve giyecek türünden eşyaları ganimet olarak ele geçirdiler. Vâdilkurâ Yahudilerinin gayrimenkul olarak ele geçirilen hurma bahçeleriyle arazileri ise, Hayberliler gibi yarıcılıkla onlara bırakılmıştır¹⁰⁷.

3. Katıldığı Seriyeler

Büreyde'nin, Hz. Peygamber (sav) zamanında Efendimizle birlikte bulunduğu gazvelerin dışındaki bazı seriyelerde de yer aldığı görülmektedir.

a. Yemen'e Yönelik Hz. Ali Seriyesi: Ganimet Muhafızı

Hz. Peygamber (sav), 10. yılın Ramazan ayında (Aralık 631) Hz. Ali'yi 350 kişilik bir askerî birliğe kumandan tayin ederek Yemen'e sefere gitmesini emretmiştir. Resûlullah (sav), Hz. Ali'ye sancağı teslim ettikten sonra, ona şöyle öğütte bulunmuştur: “Ya Ali! Doğruca Yemen tarafına hareket et. Onların yurtlarına vardığın zaman, onlar seninle çarpışmadıkça, sen de onlarla çarpışma. Eğer çarpışmayı tercih ederlerse sizden birini öldürünceye kadar onlarla çarpışma. Sizden birini öldürürlerse, önce ne yapacaklarını gözle! Yine de çarpışma. Onları İslâm'a, Allah'ın birliğine davet et. Eğer bunu kabul ederlerse, namaz kılmayı teklif et. Bunu da kabul ettikleri takdirde fakirlerine verilmek üzere toplanacak zekâtı vermeyi teklif et. Eğer bunu da kabul ederlerse, onlardan daha fazlasını isteme. Senin vasıtanla bir kişinin hidayet bulması, senin için üzerine güneşin doğduğu ve battığı her şeyden daha hayırlıdır”¹⁰⁸.

Medine'den ayrılan askeri birlik, Yemen bölgesinde bulunan Mezhic kabilesinin yurduna geldiğinde kalabalık bir topluluk tarafından karşılandı. Hz. Ali Mezhiçlileri İslâm'a davet ettiyse de onlar davete taş ve oklarla karşılık vererek çarpışma yolunu tercih ettiler. Çıkan çatışmada yirmi kadar Mezhiçlinin öldürülmesi, Müslümanların üstünlük sağlaması için yeterli oldu. Zira etrafa dağılan Mezhiçliler bir sonraki davete icabet ederek Müslüman oldular. Bu haber Medine'ye ulaştırıldığında Hz. Peygamber (sav), Hz. Ali'ye

¹⁰⁷ Vâkıdî, **Meğâzî**, II, 708-711; İbn Hişâm, **es-Sîre**, III, 353-355; Belâzürî, **Fütûhu'l-Buldân**, s. 47-49.

¹⁰⁸ Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 1079; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 169.

Yemen’de kalmasını ve hac mevsiminde gelerek kendisiyle Mekke’de buluşmasını emretti¹⁰⁹.

Kaynaklarda Büreyde’nin Hz. Peygamber’in (sav) Yemen’e yönelik olarak Hz. Ali kumandanlığında gönderdiği seriyyede bulunduğu bilgisi yer almaktadır. Bu bilginin kaynaklara geçme nedeni de, Büreyde’nin, sefer esnasında aldığı bir görevdir. Zira Hz. Ali, müslümanların galip gelmesiyle elde edilen ganimetlere göz kulak olması için dürüstlüğü ile tanınmış olan Büreyde’yi görevlendirmişti¹¹⁰.

Yemen’e gönderilen bu seriyyenin amacı hakkında farklı görüşler de bulunmaktadır. Bazılarına göre, Hz. Ali Yemen’e Hemdân kabilesini İslâm’a davet etmek amacıyla gönderilmiştir. Ancak daha önce buraya aynı amaçla Halid b. Velid görevlendirildi ise de, bölge halkı onun davetine icabet etmesi üzerine Hz. Peygamber (sav) bu sefer Hz. Ali’yi görevlendirdi ve kabile de onun davetine uyarak Müslüman oldu¹¹¹. Şu kadar var ki araştırmacılar bu rivayetin tarihi gerçeklere uymadığını, Hemdân kabilesinin daha önceden Müslüman olarak Hz. Peygamber’e (sav) heyetler gönderdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Halid b. Velid’in Yemen’e gönderilmesi, Benî Haris b. Ka’b kabilesini İslâm’a davet amacıyladır. Halid de bu görevi başarıyla yerine getirmiş ve kabilenin elçileriyle birlikte Medine’ye dönmüştür¹¹².

Büreyde’nin ifade ettiğine göre, Yemen seferinde Hz. Ali ile aralarında bir anlaşmazlık çıkmıştır. Bu anlaşmazlık, yukarıda Hz. Ali’nin Yemen seferi ile Halid b. Velid’in seferi birleştirilerek ifade edilmişti. Büreyde’nin anlatımına göre anlaşmazlık şöyle özetlenebilir: “Hz. Ali bu seferde almış olduğu humustan¹¹³ kendisine bir cariye ayırmıştı. Ali geceleyin gusül almış olarak sabaha erdi. Ali’ye kızmıştım. Halid’e şunu

¹⁰⁹ Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 1079-1082.

¹¹⁰ Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 1080-1081; İbn Sa’d, **et-Tabakât**, II, 169-170; Şeyh, **a.g.e.**, II, 343.

¹¹¹ Bkz: Doğrul, **a.g.e.**, V, 70.

¹¹² Geniş bilgi için bkz: Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 433-434; Ayrıca bkz: Fayda, **Halid b. Velid**, s. 218-225; Büreyde ise iki sefer anlatılırken de zikredilmektedir. Zira kaynaklarda, Büreyde’nin önce Halid’in daha sonra Hz. Ali’nin maiyetinde sefere iştirak ettiği de söylenmektedir. Bkz: Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 342; Fayda ise, Halid b. Velid’in Yemen’de altı ay kalmış olmasına rağmen başarı elde edemediği ve Hz. Peygamber’in (sav) Hz. Ali’yi gönderdiği bilgisini Taberî eserinde özetle verdiğini, fakat bu haberin doğru olmadığını belirtmektedir. Bkz: **Fayda, Halid b. Velid**, s. 225.

¹¹³ Humus, Ganimetlerden devlet bütçesine ayrılan beşte birlik pay. Bkz: H. Yunus Apaydın, “Humus”, md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XVIII, İstanbul, 1998, 365-369.

görmüyor musun? diye söylendim”¹¹⁴. Büreyde Yemen seferinden dönüşte Hz. Peygamber’e (sav) bu olayı anlatmış ve onu tenkit etmiştir. Resûlullah’ın (sav) yüzü bundan hoşnut olmamaktan mütevellit değişmiş ve ona: “Ey, Büreyde! Ben müminlere kendi nefislerinden daha evlâ değil miyim?” demiştir. Büreyde de: “Evet” cevabını verince, Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır” buyurmuşlardır¹¹⁵. Bir başka rivayette ise Büreyde humus hakkındaki görüşünü Hz. Peygamber’e (sav) arz ettiğinde, Hz. Peygamber (sav) “Kızma! Zira onun humustaki hissesi, aldığından fazladır” buyurmuştur¹¹⁶.

Büreyde’nin bu hareketi doğru ve makul karşılanmalıdır. Zira din yeni gelmiş ve henüz tamamlanmamıştır. Ayrıca Hz. Peygamber (sav)aralarında yaşamaya devam ettiği için insanlar akıllarına takılan ve merak ettikleri konuları gelip Efendimize (sav) soruyorlar, bilgi edinebiliyorlardı. Dolayısıyla Büreyde’nin bu hareketini, Hz. Ali’ye karşı içinde bir kin beslemesinden ziyade, hadisenin hükmünü öğrenme arzusuyla açıklamak daha makul bir yaklaşım olmalıdır. Büreyde’nin bu hadiseden sonra Resûlullah’tan (sav) sonra en çok

---

¹¹⁴ Atan’a göre Büreyde’nin Hz. Ali’ye kızma nedeni, cariyenin rahminin boş olup olmadığını anlamadan onunla cinsî münasebette bulunması ya da Hz. Ali’nin ganimetlerden devlet bütçesine ayrılan beşte birlik pay olan humustan kendine almasıdır. İkincisiyle ilgili olarak Aynî’nin de görüşü bulunmaktadır. Bkz: Atan, a.g.m., s. 99; Ayrıca bkz: Aynî, **a.g.e.**, XVIII, 7; Şeyh, **a.g.e.**, II, 347-348.

Dımaşkî, Halid b. Velid’in Yemen seferinde ele geçirilen ganimetlerin beşte birini alacak bir adam göndermesini isteyip Hz. Peygamber’e haber gönderdiğini, O’nun (sav) da Hz. Ali’yi gönderdiğini, Ali’nin beşte birlik payı alıp, kalan kısmı taksim ettiğini, bu arada kendisine de bir cariye alıp, sabah gusül etmiş vaziyette çıktığını, bunun sebebini kendilerine sorduklarında ise, “Ben taksimat yaptım, beşte birlik payı aldım, cariye de o pay arasında idi. O’da ehli beyt ailesine, yani Ali ailesine düştü. Ben de cinsel ilişkide bulundum” dediğini, Büreyde durumu Hz. Peygamber’e (sav) haber verince de “Ali ailesinin payı, o cariyeden daha fazladır. Eğer onu seviyorsan, sevgini artır” dediğini, Büreyde’nin de bunu kabul ettiğini belirtmektedir. Bkz: Dımaşkî, **a.g.e.**, VI, 200-201; Ayrıca, cariye hakkında da, cariyenin baliğa olmadığını, yahut Hz. Ali’nin olduktan sonra adet görüp, bir gün ve geceden sonra temizlendiğini, Hz. Ali de onunla ilişkiye girdiğini veya cariyenin özür sahibi olduğunu belirten Dımaşkî, Hz. Ali’nin ayırdığı payda ona ortak olan kimselerden fazla bir pay almasının caiz olduğunu söyleyenlerin de bulunduğunu belirtmektedir. Bkz: Dımaşkî, **a.g.e.**, VI, 201.

¹¹⁵ Nesâî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, VII, 308-309, 437; İsbehânî, **Ma’rifetu’s-Sahâbe**, I, 374; İbn Kesîr, **a.g.e.**, VII, 667; Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 342.

Zikri geçen hadisi, sahâbilerden Büreyde’nin yanı sıra Ebû Hüreyre, el-Berâ b. Âzib, Zeyd b. Erkam ve Câbir b. Abdullah da rivayet etmişlerdir. Bkz: Bürîf, **el-Cevhere fi Nesebi’n-Nebî ve Ashâbuhu’l-Aşere**, (thk: Tuncî), I-II, ys., 1421/2001, II, 245-246.

H. Peygamber’in (sav) Ali hakkında söylediklerinin farklı yerlerde olduğunu söyleyenler olmakla birlikte bu sahih bir hadistir. Fakat hadisin sonrasındaki “Şüphesiz ki o, benden sonra halifemdir” (Nesâî, **es-Sünenü’l-Kübrâ**, VII, 441) ziyadesi ise, Atan’ın Albânî’den naklen söylediği gibi Şia’nın batıl rivayetlerinden biridir. Bkz: Atan, a.g.m., s. 100.

¹¹⁶ İbnü’l-Esîr, **Üsdü’l-Gâbe**, I, 210; Aynî, **a.g.e.**, XVIII, 9; İsbehânî, **Ma’rifetu’s-Sahâbe**, I, 375; Muhammed b. Muhammed Ebû Şehbe, **es-Sîretü’n-Nebeviyye fi Dav’i’l-Kur’ân ve’s-Sünne**, I-II, Dâru’l-Kalem, Beyrut, 1409/1988, II, 560; İbn Kesîr, **a.g.e.**, VII, 391.

sevdiğim insan Ali oldu¹¹⁷ demesi de Hz. Ali ile aralarında hiç bir anlaşmazlığın olmadığını göstermektedir.

b. Suriye'ye Yönelik Üsâme Ordusu: Sancaktar

Bu seriyye, Hz. Peygamber'in (sav) hazırladığı son askerî birliktir. 11. yılın Sefer ayında (Mayıs 632) Hz. Peygamber (sav) Rumlarla savaşmak için seriyye göndermek istediğini ve Müslümanların aceleyle hazırlanmalarını istemiştir. Ertesi gün genç yaşlarındaki Üsâme b. Zeyd'i yanına çağırır Hz. Peygamber (sav), onu yola çıkacak askerî birliğe kumandan tayin etmiştir. Üsâme b. Zeyd'in gönderiliş sebebi olarak, Mûte'de Bizans'la yapılan savaş sonrasında şehit edilen Müslümanların intikamını almak, ayrıca Kuzey Arabistan bölgesinde Müslümanlara karşı çeşitli faaliyetlere girişmiş olan Bizanslılara gözdağı vermek, hudut boylarındaki vurguncu Arapları tehdit etmek, bu bölgelerde İslâmiyet'i kabul etmiş olanlara destek olmak ve İslâm'ın, müslümanların egemenliğini Suriye sınırlarına kadar götürmek olarak sıralanabilir¹¹⁸.

Hz. Peygamber'in (sav) Üsâme b. Zeyd'in Belkâ topraklarına gitmesini isteyerek ona "Allah'ın bereketiyle babanın öldürüldüğü yere kadar git¹¹⁹. Onları atlarının ayakları altına al"¹²⁰ demesi Mûte'de yapılanların karşılığını vermek için gönderildiğini göstermektedir. Hz. Peygamber (sav) Üsâme b. Zeyd kumandasındaki bu seriyyeyi hazırladığı sırada hastalanmış, fakat biraz iyileşince Cürf mevkiinde karargâh kurmasını emrederek savaşta nasıl davranılmasını gerektiğine dair tavsiyelerde bulunmuştur. Daha sonraki günlerde, Hz. Peygamber'in (sav) hastalığı ağırlaşınca Cürf'ta toplanan ordu hareket etmeden onun iyileşmesini beklemiştir. Hz. Peygamber'in (sav) vefat haberi gelince de karargâhta bulunan Müslümanlar seriyye kumandanlarıyla beraber, Medine'ye dönmüşlerdir¹²¹. Bu seferde Üsâme'nin sancağını Büreyde taşımıştır¹²². Hz. Peygamber'in

¹¹⁷ Nesâî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, VII, 444; Ebû Şehbe, **a.g.e.**, II, 560.

¹¹⁸ Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 1117-1118; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 189-191.

¹¹⁹ Üsâme b. Zeyd'in babası Zeyd. B. Hârise, Mûte savaşında (8/629) askeri birliğin kumandanıydı ve bu savaşta şehit olmuştu. Bkz: Algül, **İslam Tarihi**, I, 476-477; Apak, **İslam Tarihi**, I, 350-351; Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 360.

¹²⁰ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 190.

¹²¹ Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 1118-1120.

¹²² Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 1118; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 189-190. Ayrıca bkz: İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 178; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 54; el-Asker, **a.g.e.**, s. 380; Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 343; Hamidullah, **Hz. Peygamber'in Savaşları**, s. 213; Hamidullah, **İslam Peygamberi**, II, 1011; Zehebî, **Siyer**, II, 469; Zehebî, **Tarihu'l-İslam ve Vefeyâtu'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm (Meğâzî)**, (thk: Ömer Abdüsselam

(sav) vefat haberi kendilerine ulaştırılıp, geri dönüldüğünde ise, sancağı Resûlullah'ın (sav) kapısının önüne dikmiştir¹²³.

Böylece, Hz. Peygamber'in (sav) hazırlamış olduğu son orduda da, Büreyde görev almış, sancak taşımış, fakat bu ordu Efendimizin (sav) vefatı üzerine daha Medine'den ayrılmadan geri dönmüştür.

C. DİĞER GÖREV VE HİZMETLERİ

Büreyde, Hz. Peygamber'in (sav) zamanında bir taraftan gazve ve seriyyelere katılarak İslâm'ın yayılması için gayret göstermiş, diğer taraftan da zekât toplama ve Hz. Peygamber'in kâtipliği gibi birtakım devlet hizmetlerinde bulunmuştur.

1. Zekât Memurluğu

Müslümanlar, zekâtın farz kılınışını (2/624) takip eden ilk yıllarda zekâtlarını bizzat getiriyor ve Hz. Peygamber'e (sav) teslim ediyorlardı. Ancak İslâmiyet Arap yarımadasına iyice yayılmaya başlayınca Hz. Peygamber (sav), kendilerine zekât ya da vergi memurları adı da verilen âmiller göndermeye başlamıştır¹²⁴. Bu çerçevede Hz. Peygamber'in (sav), İslâmhâkimiyetine girmiş olan yerlere hicretin 9. yılı Muharrem ayında (630) gönderdiği zekât tahsil memurları¹²⁵ arasında Büreyde de bulunmaktadır. Resûlullah (sav), diğer memurlar gibi ona da zekât ve vergi tarifleri ile bunların oranlarını açıklayan bir mektup¹²⁶ vermiş ve onu zekât toplaması için mensubu olduğu Eslem¹²⁷ ve Gıfar kabilelerine yollamıştır¹²⁸.

Tedmûrî), Dâru'l-Kitabu'l-Arabî, Beyrut, 1410/1990, s. 713; Şeyh, **a.g.e.**, II, 343; Makrîzî, **a.g.e.**, I, 369, II, 124, VII, 172; Muhammedî, a.g.tz., s. 23; Kara, a.g.m., s. 290; Hâirî, a.g.md., III, 218.

Önkal, Hz. Peygamber'in (sav) sancağı Büreyde'ye verdiğini söylemektedir (Önkal, "Büreyde b. Husayb", md., **DİA**, VI, 492). Fakat Mahmûdov'un, Hz. Peygamber'in (sav) sancağı bizzat Üsâme'ye verdiğini söylemesi (Mahmûdov, **a.g.e.**, s. 361), büyük ihtimalle önce Hz. Peygamber (sav) sancağı Üsâme'ye vermiş olsa da, seriyye kumandanı olan Üsâme Büreyde'ye vermiş olabilir. Nitekim Nâserî de, Üsâme'nin Hz. Peygamber'in (sav) yanından sancağı alıp çıktığını ve Büreyde'yi çağırarak ona teslim ettiğini söylemektedir. Bkz: Nâserî, **a.g.e.**, s. 40-41.

¹²³ Vâkîdî, **Meğâzî**, III, 1120; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 191; Dimaşkî, **a.g.e.**, VI, 210-211; Kândehevî, **Hayâtu's-Sahâbe**, I, 529.

¹²⁴ Algül, **İslam Tarihi**, II, 144.

¹²⁵ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 160.

¹²⁶ Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 466.

¹²⁷ İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 178; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 54; Zehebî, **Siyer**, II, 469; İbn Hâcer, **Tehzîbu't-Tehzîb**, I, 433; Nas, **a.g.e.**, II, 570; Zirîklî, **a.g.e.**, II, 22; Şeyh, **a.g.e.**, II, 349; Makrîzî, **a.g.e.**, I, 369.

¹²⁸ Vâkîdî, **Meğâzî**, III, 973; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 160; IV, 242; Makrîzî, **a.g.e.**, II, 37; Ayrıca bkz: Hamidullah, **İslam Peygamberi**, I, 458, 466; Muhammedî, a.g.tz., s. 23; Nâserî, **a.g.e.**, s. 38-39; Atan, a.g.m., s. 101; Önkal, "Büreyde b. Husayb", md., **DİA**, VI, 492; Hâirî, a.g.md., III, 248; Ezkâî, a.g.md.,

Hız. Peygamber'in (sav), gönderdiği zekât memurlarının anlayışlı, yumuşak huylu, dirayetli, takva sahibi, bilgili, şefkatli ve sempatik olmalarını istemesi ve böyle insanları seçerek görevlendirmesi¹²⁹ göz önünde bulundurulduğunda Büreyde'nin, Hız. Peygamber'in (sav) nezdinde nasıl bir mevkie sahip olduğu daha da iyi anlaşılmalıdır.

2. Devlet Kâtipliği

Hız. Peygamber (sav), bilginin yazı ile tespit ve muhafazasını emrederek vahyin yazıya geçirilmesi başta olmak üzere ahitnameler, hükümdarlara gönderilecek mektuplar ve çeşitli yazışmalar için kâtipler görevlendirmiştir. Bunların toplam sayısı hakkında ittifak edilmiş bir rakam olmasa da yirmi üç ile kırk iki arasında olduğu bilinmektedir¹³⁰. İşte Büreyde de Hız. Peygamber'e (sav) kâtiplik yapmış sınırlı sayıdaki üst düzey devlet memuru arasındadır¹³¹. Hatta Resûlullah'ın (sav) bazı kavimlere yollayacağı özel nitelikli bazı mektupları ona yazdırdığına dair rivayetler de bulunmaktadır¹³². Mesela, Hız. Peygamber (sav), stratejik bir vadiyi Selim oğullarına verdiğiine dair Müca'a b. Mirar'a hitap eden mektubu Büreyde'ye yazdırmıştır¹³³.

II. HULEFÂ-İ RÂŞİDİN DÖNEMİNDEKİ FAALİYETLERİ

Müslüman olduktan bir müddet sonra, Uhud savaşı akabinde Medine'ye yerleşen Büreyde'nin, vefat edinceye kadar Hız. Peygamberle (sav) birlikte hareket ettiği ve onun verdiği görevleri layıkıyla yerine getirmeye büyük gayret gösterdiği daha önce belirtilmişti. Büreyde, Hız. Peygamber'in (sav) vefatının ardından yine Medine'de ikamet etmeye devam etmiş ve devlet görevlerinde yaygın olarak bilinen bir anlayışı, müesseselerin sürekliliği prensibini benimseyerek Raşit halifelerin hizmetine girmiştir.

III, 332; El-Hasan, a.g.md., V, 71; Lecker, a.g.md., IV, 80; Zetterstéen, a.g.md., II, 839; Kapar, "Gıfâr", md., **DİA**, XIV, 49.

Şiblí, eserinde Büreyde'nin Akâr ve Eslem kabilelerine gönderildiğini yazmaktadır. Bkz: Şiblí, **Hazret-i Muhammed (Sîretü'n-Nebî)**, s. 431.

¹²⁹ Algül, **İslam Tarihi**, II, 144-145.

¹³⁰ Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Kâtip", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XXV, 49-52, Ankara, 2002, 49.

¹³¹ Ensârî, **a.g.e.**, I, 77; A'zâmî, **a.g.e.**, s. 47; Muhammed Abdulhay Kettânî, **Hız. Peygamber'in Yönetimi: et-Terâtibu'l-İdâriyye**, (çev: Ahmet, Özel), I-II, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003, I, 266-267; Sâlihî, **Sübülü'l-Hüda ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd**, I-XII, Kahire, 1418/1997, XII, 387; İbn Şâkir, Kutbî, **es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Şerife**, (thk: Afif Naif Hatum), Dâru Hâtum, Beyrut, 2001, s. 589; Önkâl, "Büreyde b. Husayb", md., **DİA**, VI, 492; Güler, a.g.m., s. 65.

¹³² Atan, a.g.m., s. 101.

¹³³ A'zâmî, **a.g.e.**, s. 47; Ensârî, **a.g.e.**, I, 77.

A. HZ. EBÛ BEKİR DÖNEMİ

Büreyde, halife seçilmesinin ardından Hz. Ebû Bekir'in emrine girmiştir¹³⁴. Doğal olarak onun bu desteği, bireysel bir katılımla sınırlı olmayıp, Hz. Peygamber (sav) döneminde olduğu gibi mensup olduğu kabileyi de kapsamaktaydı.

Büreyde'nin Raşit halifeler dönemindeki ilk faaliyetini, Üsâme ordusunda gerçekleştirdiği görülmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere Hz. Peygamber (sav), Üsâme b. Zeyd komutasında Suriye istikametine doğru göndermek amacıyla bir ordu hazırlamış, fakat Efendimizin (sav) hastalanması ve akabinde de vefatı üzerine ordu sefere çıkamamıştı. Dolayısıyla Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesinin hemen ardından gerçekleştirdiği ilk faaliyet, Hz. Peygamber'in hazırlamış olduğu askeri birliği harekete geçirmek olmuştur. Ordunun sevk edilmesi esnasında birtakım nedenlerle bazı tereddütler de yaşanmıştır. Nitekim ashabin önde gelenlerinden bazıları Arap yarımadasının çeşitli yerlerinde irtidat ve isyan hadiselerine dikkat çekerek, Üsâme ordusunu Suriye istikametine göndermenin Medine'yi savunmasız duruma düşüreceğini ileri sürmüşlerdi. Fakat Hz. Ebû Bekir "Aslanların gelip beni kapacağını bilsem, şehirde benden başka kimse kalmasa da orduyu göndereceğim. Zira Üsâme'nin gitmesini bizzat Resûlullah (sav) emretmişti" diyerek yapılan teklifi kesin bir şekilde reddetmiş ve gerektirecek her hangi bir durumun olmadığını belirtmiştir¹³⁵. Söz konusu ordunun sevk edilmesi hakkındaki tereddütlerden biri de Üsâme'nin o tarihte henüz genç bir yaşta olmasıdır. Hz. Ebû Bekir, bu tereddüdü de "Onu Resûlullah (sav) tayin etmiştir, dolayısıyla yerine başkasının getirilmesi mümkün değildir" diyerek ret etmiş ve kararından vaz hiçbir şekilde geçmeyeceğini bildirmiştir¹³⁶.

Hz. Ebû Bekir, Üsâme ordusunu sevk etme konusunda oluşan tereddütleri giderdikten sonra, Resûlullah'ın (sav) tayin ettiği komutanı tanıdığını vurgulayarak sancağı Büreyde'ye teslim eder ve onu Üsâme'nin evine götürmesini ve Üsâme'nin de sefer hazırlıklarına başlamasını emreder¹³⁷. Büreyde daha sonra sancağı alıp, ordunun, Hz. Peygamber'in (sav) sağlığında sefere çıkarken kullandığı karargâh merkezinin bulunduğu

¹³⁴ Lecker, a.g.md., IV, 80.

¹³⁵ Zira Hz. Peygamber (sav), ömrünün son saatlerine kadar bu ordunun hareket etmesini istemiş, eğer buna engel olmak isteyen olursa da Peygamber'in lanetine maruz kalacağını belirtmiştir. Bkz: Hâîrî, a.g.md., III, 218.

¹³⁶ Taberî, **Târîh**, III, 225; Apak, **İslam Tarihi**, II, 53-54; İsrâfil Balcı, **İdarî ve Siyasî Yönden Hz. Ebu Bekir Dönemi**, Din ve Bilim Kitapları Yayınları, Samsun, 2007, s. 49-50.

¹³⁷ Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 1121; Kândehevî, **Hayâtu's-Sahâbe**, I, 529.

yere götürdü¹³⁸. Hz. Ebû Bekir de bir müddet sonra orduyu uğurlamak için karargâha gelmiştir.

Üsâme ve diğer komutanlar atlarına binmiş durumdayken, Hz. Ebû Bekir halife olmasına rağmen onların yanında yaya olarak yürüdü; onların attan inmelerine izin vermediği gibi, kendisi için getirilen ata da binmedi. Vefatı öncesinde Hz. Peygamber'in (sav)hazırladığı orduda Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de bulunuyordu. Fakat şimdi kendisi, başkenti halifesiz bırakmama nedeniyle sefere katılamayacaktı. Ayrıca o, Hz. Ömer'i de kendisine yardımcı olur düşüncesiyle yanından ayırmak istemiyordu. Bu nedenle Hz. Ebû Bekir, ordu komutanı Üsâme'den izin istedi. Halife olmasına rağmen kendi görevlendirdiği komutandan izin istemesi, Üsâme'yi küçük görenlere yönelik verilmiş bir mesaj olarak değerlendirilebilir.

Sefer hazırlıkları tamamlandıktan sonra, ordu 1 Rebiülahir 11 (26 Haziran 632) tarihinde harekete geçmiştir. Yaklaşık iki buçuk ay süren seferde Üsâme ordusu Hz. Peygamber'in (sav) verdiği direktifler doğrultusunda hareket ederek, Suriye bölgesinde Kudâa kabilesinin oturduğu bölgelere, oradan da bu günkü Akabe körfezinin doğu kesimlerine kadar ilerledi. Ordu, geçtiği güzergâhtaki sebatkâr müslümanları isyan edenlere karşı koruduğu gibi, bölgede irtidat eden kabileleri de cezalandırmıştır. Eyle denilen mevkie kadar ilerleyen Üsâme ordusu, burada bulunan asi kabileleri itaat altına aldıktan sonra Medine'ye geri dönmüştür¹³⁹.

Hz. Peygamber (sav) döneminde sancaktarlık görevi yapan sahabilerden olan Büreyde'nin Üsâme ordusunda da aynı hizmeti yerine getirdiği görülmektedir. Sefere çıkarken Hz. Ebû Bekir'den aldığı sancak, dönüşte, ordu Medine'ye girerken Üsâme'nin önünde yürüyen Büreyde'nin elinde idi. Mescidin kapısına gelindiğinde, Hz. Peygamber döneminde olduğu üzere iki rekât namaz kılındı¹⁴⁰. Büreyde, Hz. Peygamber'in (sav) son görevlendirdiği seriyyenin de sancaktarı olma onurunu tattıktan sonra, Efendimizin (sav) bizzat sardığı sancağı Üsâme'nin evine teslim etmiş; Üsâme de sancağı vefat edinceye kadar yanında muhafaza etmiştir¹⁴¹.

---

¹³⁸ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, II, 191; Makrîzî, **a.g.e.**, II, 126; Atan, a.g.m., s. 100-101.

¹³⁹ Taberî, **Târih**, III, 226-227.

¹⁴⁰ Dimaşkî, **a.g.e.**, VI, 212.

¹⁴¹ Kândehevî, **Hayâtu's-Sahâbe**, I, 529; Kândehevî, **Hadislerle Müslümanlık**, II, 429.

B. HZ. ÖMER DÖNEMİ

1. Şam Yolculuğu

Hicri 18 (639) yılında Mısır ve Irak'ta patlak veren veba salgını, yaklaşık olarak yirmi binden fazla Müslüman askerinin vefat etmesine neden olmuştu. Ancak salgın, giderek yayılmaya başlamış ve kısa sürede Şam ve Basra taraflarına kadar ulaşmıştı. Bu nedenle Hz. Ömer, salgını önlemeye yönelik olarak birtakım tedbirler almaya başladı. Bu çerçevede hastalığın bulaştığı yerleri, bizzat gidip görmeye karar verdi ve bu amaç doğrultusunda Şam'a doğru yola çıktı¹⁴². Yanına Büreyde'yi de alan Hz. Ömer¹⁴³, Tebük vadisindeki Serğ köyüne¹⁴⁴ geldiklerinde, bölgede görev yapan kumandanlar, vebanın ortalığı kasıp kavurduğunu anlattılar. Bunun üzerine Hz. Ömer Şam'a girmek veya geri dönmek hususunda orada bulunanlarla istişare etti. Kendisine "Bir yerde veba olduğunu haber alırsanız, oraya girmeyiniz" hadisi hatırlatılınca Medine'ye geri dönmeye karar verdi. Bu karar üzerine Ebû Ubeyde: "Ey Ömer! Allah'ın kaderinden mi kaçırıyorsun?" dediğinde, o da: "Evet, Allah'ın kaderinden kaçıp, yine Allah'ın kaderine sığınıyoruz"¹⁴⁵ şeklinde cevap verdi ve ertesi gün Medine'ye dönüş yolculuğuna başladı¹⁴⁶.

2. Emirlik Görevi

Hz. Ömer, veba salgınına gözlemlene çerçevesinde Büreyde ile birlikte yaptığı Şam yolculuğunun ardından, onu, mensup olduğu Eslem kabilesinin yaşadığı bölgeye emir tayin etmiştir¹⁴⁷.

Önkâl, Büreyde'nin aynı zamanda kumandan olarak da görev yaptığı kanaatindedir¹⁴⁸.

¹⁴² Algül, **İslam Tarihi**, II, 299; Şiblî, **Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi**, (çev: Talip Yaşar Alp), I-II, Çağ Yayınları, İstanbul, 1979, I, 245; Sarıcık, **Adalet Timsali Hz. Ömer (r.a)**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2009, s. 371-372.

¹⁴³ İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 178; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 54; Makrîzî, **a.g.e.**, I, 369.

¹⁴⁴ Muğise ve Tebük arasında Hicaz'ın başlangıcından, Şam'ın bitiminde yer alan, Şam hacılarının konak yerlerinden birinin adı. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, III, 211-212; Zehebî, **Siyer**, II, 470.

¹⁴⁵ Şiblî, "Allah'ın kazasından, Allah'ın kaderine sığınıyorum" dediğini nakletmektedir. Bkz: Şiblî, **Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi**, I, 246.

¹⁴⁶ Algül, **İslam Tarihi**, II, 299-300; Şiblî, **Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi**, I, 245-246; Sarıcık, **Adalet Timsali Hz. Ömer (r.a)**, s. 371-374.

¹⁴⁷ İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 178; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 54; Şeyh, **a.g.e.**, II, 349; Muhammedî, **a.g.tz.**, s. 23; Güler, **a.g.m.**, s. 65; Atan, **a.g.m.**, s. 101.

¹⁴⁸ Önkâl, "Büreyde b. Husayb", md., **DİA**, VI, 492.

Memur tayininde liyakat esasına göre görevlendirme yaptığı¹⁴⁹ göz önünde bulundurulduğunda, Hz. Ömer'in Büreyde'yi devlet hizmetlerinde istihdam edilecek bir kişi olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

3. Basra'ya Yerleşmesi

Büreyde'nin hayatındaki önemli değişikliklerden birinin, onun Medine'den ayrılmasıdır. Nitekim o, Hz. Ömer döneminde Basra'ya, daha sonra oradan da ayrılarak Hz. Osman döneminde Merv'e yerleşmiştir.

Basra, Bağdat'ın 420 km. güneydoğusunda, Dicle ile Fırat nehrinin birleştiği noktanın güneybatısında eski bir yerleşim mekânıdır¹⁵⁰. Hz. Ömer, hicretin 14. yılında (635) eski bir Irak şehri olan Hureybe'de karargâh kuran Utbe b. Gazvan'a, İslâm ordusunun kışı geçirebileceği, savaşıardan döndüğünde toplanacakları ve aynı zamanda Arap askerlerinin yaşaması için uygun bir yerleşim mekânı bulmasını emretti. Bunun üzerine günümüzdeki Basra şehrinin yerini tespit eden Utbe, yanındaki askerleri buraya yerleştirmek suretiyle şehrin ilk temellerini atmış oldu. Basra'da ilk önce kısa sürede kurulup sökülebilen özelliği olan barınaklar yapıldı. Askerler savaş için ayrıldıklarında kamıştan yapılan bu evleri söküyor, döndüklerinde ise tekrar kuruyorlardı. İlk dönemlerde sadece ordugâh olarak kullanılan Basra, kuruluşundan iki yıl sonra sivil yerleşime de açıldı. Şehir hüviyeti kazanmaya başlayan Basra'nın nüfusu kısa sürede arttı. Bu nedenle Hz. Ömer, şehrin su ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak nehirden şehre doğru bir kanal açtırdı. Bu arada bazı Arap kabilelerinin de yeni kurulan şehre yerleşip kendilerine ev inşa etmeye başlamasıyla Basra'nın nüfusu kısa sürede daha da fazlaştı¹⁵¹. İşte bu çerçevede Basra'ya yerleşenlerden biri de Büreyde'dir. Basra şehrinin kuruluşuna kadar Medine'de yaşayan Büreyde, sivil yerleşime açılmasından sonra şehre yerleşerek¹⁵² kendine ev yaptırmış ve bir süre burada ikamet etmiştir¹⁵³.

¹⁴⁹ Algül, **İslam Tarihi**, II, 329.

¹⁵⁰ Abdülhâlik Bâkir, "Basra", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), V, 108-111, İstanbul, 1992, V, 108.

¹⁵¹ Belâzürî, **Fütûhu'l-Buldân**, s. 483-484; Apak, **İslam Tarihi**, II, 178-179; Şiblî, **Bütün Yönleriyle Hz. Ömer**, II, 125-127; Sarıçık, **Hz. Ömer**, s. 366-367.

¹⁵² Buhârî, **Târîhu'l-Kebir**, II, 141; İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 242; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbe**, I, 209; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 54; İbn Hâcer, **İsâbe**, I, 146; Tirmizî, **Peygamberimizin Güzel Ahlakı**, s. 106; Köten, **a.g.m.**, IV, 478; Komisyon, **a.g.e.**, I, 278; Farûk, **a.g.e.**, s. 317; Nevevî, **a.g.e.**, I, 133; Zehebî, **Siyer**, II, 469; Taberî, **Târîh**, XI, 534; İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 185; İbn Hâcer, **Tehzîbu't-Tehzîb**, I, 433; Nas, **a.g.e.**, II, 570; Şafîî, **a.g.e.**, I, 177; Ziriklî, **a.g.e.**, II, 22; Vellevî, **a.g.e.**, s. 61; Kelâbâzî, **a.g.e.**, I, 122; İsbehânî, **Ricâlu Sahîhi Müslim**, I, 97; İbn Hibbân, **Meşâhîr**, s. 60; İbn Hibban, **Târîhu's-Sahâbe**, s. 44; İbn

C. HZ. OSMAN DÖNEMİ

Hiz. Ömer döneminde Horasan¹⁵⁴ üzerine askerî harekât kesintisiz bir şekilde devam ettirilerek, pek çok şehir bu dönemde İslâm ordularına boyun eğmiştir. Bununla birlikte Müslümanların, bölgede tam hâkimiyet sağlamaları ancak Hiz. Osman'ın hilâfeti döneminde gerçekleşebilmiştir¹⁵⁵.

Hiz. Osman döneminde Basra valiliğine getirilen Abdullah b. Âmir'in(29/649-650 ilk faaliyeti Fars isyanını bastırmaya yönelik oldu. Farslar, Hiz. Ömer zamanında itaat altına alınmış olsa da, Hiz. Osman'ın halifeliğinin ilk zamanlarında ayaklanmışlardı. Bunun üzerine büyük bir ordu göndererek isyancıları etkisiz hale getiren Abdullah, İstahr¹⁵⁶, Gur¹⁵⁷, Darabcird ve Sirhan'ı da fethederek Horasan şehirlerini hedef aldı. Öncü kuvvetlerin başına Ahnef b. Kays getirdi ve bölgenin kapısı durumunda olan Tabesân¹⁵⁸ kalesi kuşatıldı. Müslümanlara karşı direnemeyeceğini anlayan şehir halkı barış istemek zorunda kaldı. Bunun ardından Kuhistanlılar ile yıllık 600 bin dirhem karşılığında sulh antlaşması imzalandı. İbn Âmir'in, Yezîd el-Cürâşi komutasında gönderdiği ordu sırasıyla

---

Hibbân, **Sikât**, III, 29; İbn Ebî Hatim, **a.g.e.**, I, 424; İsbekânî, **Ma'rifetu's-Sahâbe**, I, 474; Hazrecî, **Hulâsatu Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi Ricâl**, Dâru'l-Beşâiru'l-İslâmiyye, Beyrut, 1411/1990, s. 47; Makrîzî, **a.g.e.**, I, 369; Abdulcelil Alpkıray, Sahabenin Yerleşim ve Vefat Yerleri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2005, s. 147; Pâketçi, **a.g.md.**, XII, 74; Ezkâî, **a.g.md.**, III, 332; Lecker, **a.g.md.**, IV, 80.

¹⁵³ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII, 365; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbe**, I, 209; İbn Kesîr, **a.g.e.**, XI, 611; Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 343; A'zâmî, **a.g.e.**, s. 47; Şeyh, **a.g.e.**, II, 347; Nâserî, **a.g.e.**, s. 24; Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 11; Güler, **a.g.m.**, s. 65; Hâirî, **a.g.md.**, III, 218; El-Hasan, **a.g.md.**, V, 71.

Atan, İbn Asâkir'den naklen Büreyde'nin Basra'ya Hiz. Osman fitnesinin çıkması üzerine yanına iki oğlunu da alarak gidip yerleştiğini belirtmektedir. Fakat Atan'ın da ifade ettiği gibi, Abdullah b. Büreyde'nin "Osman şehit edildiği gün evinde bulundum, Hasan b. Ali yanımda idi" demesinden o yıllarda Abdullah'ın Medine'de olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda Büreyde ya çocuklarıyla beraber Basra'ya gitmiştir, bu durumda Hiz. Osman'ın vefatından sonra Medine'den ayrılmıştır ya da kendisi daha önce Medine'yi terk etmiş, bilâhare çocukları yanına gelmiştir. Bkz: Atan, **a.g.m.**, s. 102.

¹⁵⁴ "Güneşin doğduğu yer, güneş ülkesi; doğu bölgesi" anlamına gelen Horasan, tarihte İran'ın kuzeydoğusunda yer alan çok geniş bir coğrafi bölgesinin adı olup, günümüzde bölgenin toprakları üç parçaya ayrılmış; Merv (Marı), Nesâ (Nusay) ve Serahs yöresi Türkmenistan, Belh ve Herat yöresi Afganistan, kalan kısmı da İran sınırları içinde bulunmaktadır. Osman, Çetin, "Horasan", **md.**, **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XVIII, 234-241, İstanbul, 1998, 234.

¹⁵⁵ Apak, **İslam Tarihi**, II, 144-145.

Horasan'ın fethinin Hiz. Ömer döneminde mi yoksa Hiz. Osman döneminde mi gerçekleştiği hakkındaki görüşler ve kaynaklar bakımından bir sentez şeklinde geniş bilgi için bkz: İsmail Pırlanta, "Horasan Bölgesinin Fethi Meselesi", **C.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 15, sy. 1, Sivas, 2001, ss. 387-402.

¹⁵⁶ İstahr, Fars topraklarında bulunan en eski şehirlerden biri. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, I, 221.

¹⁵⁷ Gur, Herat ile Gazne arasında yer alan bir şehir olup, burada bulunan dağa da ismini vermiştir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, IV, 218.

¹⁵⁸ Tabesân, Tâbeseyn, Horasan'ın iki kapısı olup, birincisi Tâbesu'l-Unnâb, diğeri ise Tâbesü't-Temr'dir. İkisine de tesniye isim olarak Tâbesân (Tâbeseyn) denilmiştir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, IV, 20.

Rüstak¹⁵⁹, Zam ve Nişabur'a bağlı Baharz¹⁶⁰ ile Cüveyn¹⁶¹ isimli yerleşim birimlerini hâkimiyeti altına aldı. Horasan'ın diğer önemli bir merkezi olan Beyhak¹⁶²da, komutanlarının şehit düşmesine rağmen fethedilebildi. Bu arada İbn Âmir de kendi emrindeki orduyla önce Bust'u¹⁶³ hâkimiyet altına aldı, ardından da sırasıyla Havaf, Esferayin¹⁶⁴ ve Ergiyan¹⁶⁵ gibi bölgedeki diğer şehirleri de fethetti. Bu arada yine bölgede önemli bir merkez olan Nişabur ise yıllık bir milyon dirhem karşılığında Müslümanlara teslim oldu. Bunun üzerine Nesâ¹⁶⁶, Abiyurd (Abiverd)¹⁶⁷ ve Serahs¹⁶⁸ da barış yoluyla İslâm topraklarına katıldı¹⁶⁹. Tus¹⁷⁰ ve Herat¹⁷¹ şehirleri de sulh yapılarak hâkimiyet altına alınan yerler arasındadır. Bu arada Merv idarecileri, henüz şehirleri kuşatılmadan önce İbn Âmir'e gelerek yıllık iki milyon dirhem karşılığında barış antlaşması imzalamışlardır. Toharistan'a gönderilen Ahnef b. Kays, Secavend'i kuşatarak şehir halkıyla sulh yaptıktan sonra Merv er-Rûz ahalisi ile savaşarak mağlup etmiş ve onları cizyeye bağlamıştır. Bu esnada Toharistan, Cürcan¹⁷², Talkan¹⁷³ ve Firyab¹⁷⁴ halkı Ahnef'e karşı savaşmak üzere ordu gönderdilerse de Müslümanlar karşısında tekrar mağlup olmuşlar ve bu bölge tamamen Müslümanların eline geçmiştir. Daha sonra Ahnef b. Kays Belh¹⁷⁵ şehrinin fethine de muvaffak olmuştur. Abdullah b. Âmir, Hz. Ömer zamanında itaat altına alınan, ancak onun vefatından sonra isyan eden Sicistan'a Rebi' b. Ziyad el-Harisi'yi Basra'dan

¹⁵⁹ Rüstâk, Fâris topraklarında Kirman yakınlarında bir şehirdir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, III, 43.

¹⁶⁰ Baharz, Nişâbur ile Herat arasında yer alan bir şehirdir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, I, 316.

¹⁶¹ Cüveyn, kible yönünde Beyhak, kuzey yönünde de Cârçerân şehirleri arasında kalan bir bölgedir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, II, 192-193.

¹⁶² Beyhak, Horasan'da İran'ın Kuzeydoğusunda bulunan Nişabur'a bağlı bir şehirdir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, I, 537-538.

¹⁶³ Bust, Sicistan, Gazne ve Herat arasında bulunan bir şehirdir. Ya'kût, **Mu'cem**, I, 414.

¹⁶⁴ Esferâyin, Nişabur tarafında bir kale ve yer. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, I, 177.

¹⁶⁵ Ergiyan, Nisabur yakınlarında bir yerleşim birimi. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, I, 153.

¹⁶⁶ Nesâ, Horasan'da bir şehir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, V, 281-282.

¹⁶⁷ Abiyurd, (Abiverd, Ebiverd), Serahs ile Nesâ arasında bir şehir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, I, 86.

¹⁶⁸ Serahs, Nisabur ile Merv arasında yer alan kadîm bir Horasan şehri. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, III, 208-209.

¹⁶⁹ Taberî, **Târîh**, IV, 300-301; Belâzürî, **Fütûhu'l-Buldân**, s. 568-569; Apak, **İslam Tarihi**, II, 208-211; Algül, **İslam Tarihi**, II, 385-386; Çetin, a.g.md., XVIII, 235.

¹⁷⁰ Tus, Horasan ile Nisabur arasında bir şehir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, IV, 49.

¹⁷¹ Herat, Afganistan'ın Kuzeybatısında yer alan bir Horasan şehri olup, burası günümüzde de aynı adla anılmaktadır. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, V, 396-397.

¹⁷² Cürcan, Taberistan ile Horasan arasında büyük bir şehirdir. Hazar denizinin Güneydoğusunda yer alır. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, II, 119.

¹⁷³ Talkan, Toharistan'ın en büyük şehri olup, Belh ile Merverruz arasında bulunmaktadır. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, IV, 6-7.

¹⁷⁴ Firyab, Belh yakınlarında bir şehirdir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, IV, 259.

¹⁷⁵ Belh, Horasan'da meşhur bir şehir olup, Afganistan'ın Kuzeyinde yer alır. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, I, 479.

harekete geçirmiştir İslâm ordusu sırasıyla Rüşt, Şervaz¹⁷⁶ ve Serenc¹⁷⁷ gibi merkezleri fethederek Sicistan'da kontrolü yeniden sağladıktan sonra, Kabil¹⁷⁸ ve Gazne¹⁷⁹ şehirlerini de hâkimiyet altına almıştır. Bütün bu seferler neticesinde Fars, Kirman¹⁸⁰, Sicistan ve Horasan tamamen Müslümanların eline geçmiştir¹⁸¹.

Görüldüğü üzere Hz. Osman döneminde gerçekleştirilen fetihler için gönderilen ordular, o dönemde önemli bir üs vazifesi görmüş olan Basra'dan hareket etmiştir. O dönemde Basra'ya yerleşmiş olan Büreyde, Uhud savaşı sonrasında gerçekleştirilen çok sayıda gaza, seriyye ve savaşa da katılmış olmanın verdiği cihat aşkıyla, bölgedeki bu fetihlere de katılarak İslâm'ın yayılması için gayret göstermiştir¹⁸².

D. HZ. ALİ DÖNEMİ

Hz. Peygamber'i öldürmek üzere yola çıkması ardından Müslüman olan Büreyde, çok sayıda savaşta bulunmasına karşın Hz. Osman'ın şehadeti (35/655) ve sonrasında sahabe arasında vuku bulan ihtilaflara ve iç savaşlara ne katılmış ne de taraflar hakkında fikir beyan etmiştir. Fikrini soranlara ise ellerini açıp, söz konusu hadiselerde yer alansahabilere dua ederek cevap vermiştir. Bu konuda Bekir b. Vâil kabilesinden bir şahıs şunları anlatmaktadır: “Sicistan'da Büreyde el-Eslemî'nin yanında bulunuyordum. Düşüncesini ortaya çıkarmak maksadıyla Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr

¹⁷⁶ Şervâz, Sicistan'da bir yerleşim birimidir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, III, 339.

¹⁷⁷ Serenc (Zerenc), Sicistan'da bir kasaba adıdır. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, III, 138.

¹⁷⁸ Kabil, Afganistan'ın bu günkü başkenti olup, aynı adla anılan ırmağın geçtiği Şirdarvaza ve Asamayı dağları eteklerinde ve çok mümbit bir vadi içinde kurulmuş vilayet merkezidir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, IV, 426-427.

¹⁷⁹ Gazne, Hind ve Horasan arasında yer alan şehirdir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, IV, 426-427.

¹⁸⁰ Kirman (Kerman), Fâris, Mukran ve Sicistan arasında yer alan geniş bir bölgedir. Doğusunda Mukran, Batısında Fars toprakları, Kuzeyinde Horasan, Güneyinde ise Fars denizi vardır. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, IV, 454-456.

¹⁸¹ Taberî, **Târîh**, IV, 309-314; Belâzürî, **Fütûhu'l-Buldân**, s. 555, 570-573; Apak, **İslam Tarihi**, II, 211-214; Algül, **İslam Tarihi**, II, 386; Ayrıca bkz: Sarıcık, **Hayâ Timsali Hz. Osman (r.a)**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2009, s. 164-165; Ayrıca Hz. Osman Dönemi Horasan fetihleri hakkında bkz: İbn Hazm, **Cevâmiu's-Sîre**, (çev: M. Salih Arı), Çıra Yayınları, İstanbul, 2004, s. 330; Apak, **Hiz. Osman Dönemi Devlet Siyaseti**, s. 106-110.

¹⁸² İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 242, VII, 365; Taberî, **Târîh**, XI, 534; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbe**, I, 209; Zehebî, **Siyer**, II, 469; Şafîî, **a.g.e.**, I, 177; İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 175; Kelâbâzî, **a.g.e.**, I, 122; Şeyh, **a.g.e.**, II, 347; İsbehânî, **Ma'rifetu's-Sahâbe**, I, 474; Makrîzî, **a.g.e.**, I, 369; A'zâmi, **a.g.e.**, s. 47; Nedvî-Ansarî, **a.g.e.**, III, 343; Fâruk, **Eshâb-ı Kirâm**, s. 317; Nâserî, **a.g.e.**, s. 24; Muhammedî, **a.g.tz.**, s. 23; Alpkıray, **a.g.tz.**, s. 147; Hüseyin Akgün, **Sahâbe Coğrafyası**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 1999, s. 86; Güler, **a.g.m.**, s. 65; Atan, **a.g.m.**, s. 102; Önkal, “Büreyde b. Husayb”, md., **DİA**, VI, 492; Pâketçî, **a.g.md.**, XII, 74; Hâirî, **a.g.md.**, III, 218; Ezkâî, **a.g.md.**, III, 332.

hakkında konuşmaya başladım¹⁸³. O, kibleye yönelerek ellerini kaldırdı ve “Ya Rab! Osman’ı, Ali b. Ebi Talib’i, Talha b. Ubeydullah’ı, Zübeyr b. Avvam’ı affet” diye dua etti. Sonra bana dönüp, “Ortada kalasıca, sen beni öldürmek mi istiyorsun?” dedi. “Allah’a yemin ederim ki, öyle bir amacım yoktu. Fakat ben, onlar hakkındaki düşünceni öğrenmek istedim” dedim. Bana “Onlar öyle kimselerdi ki, Allah yolunda çok büyük hizmetler etmişlerdir. Eğer Allah dilerse, onları çeşitli hizmetlerinden dolayı affeder veya dilerse sonradan yaptıklarından dolayı kendilerine azap eder. Onların hesabı Allah’a aittir” dedi¹⁸⁴.

Büreyde’nin bu yaklaşımı, sahabe arasında vuku bulan fitnelere dair görüş belirtilmesinde güzel bir örnek olarak değerlendirilebilir. Ayrıca o, Hz. Osman’ın katilinin kim olabileceğini soranlara da “Ben bilmem, Allah onların, yani, katle sebebiyet verenlerin cezasını versin!” diyerek bu hususta da sessiz kalmayı tercih etmiştir¹⁸⁵.

Bu bilgilerden Büreyde’nin ilk iki halifeden sonra, sahabe arasında vuku bulan hiçbir fitneye veya savaşa katılmadığı anlaşılmaktadır. Fakat Minkârî’nin, Büreyde’yi Sıffin savaşında Hz. Ali tarafından Tahkimnâme’yi imzalayanlar arasında belirtmesi¹⁸⁶, onun Sıffin savaşına Hz. Ali taraftarı olarak katıldığını göstermektedir¹⁸⁷. Şii kaynaklar da bunu esas alarak, Büreyde’nin Hz. Ali taraftarı olduğunu ileri sürmektedirler¹⁸⁸. Fakat Sıffin savaşında Büreyde’nin Hz. Ali tarafında olması onun Şii olduğu veya Şii tarafına meylettiği anlamına gelmez. Zira birçok sahabe bu savaşta Hz. Ali tarafında yer almış ve

¹⁸³ İsmi geçen sahabiler, h. 36 (656) yılında vuku bulan ve Hz. Osman’ın katilini bulup cezalandırması için halife Hz. Ali’ye karşı Hz. Aişe, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr’in de yer aldığı Cemel savaşındır. Cemel savaşında Hz. Ali’ye karşı savaş açanların arasında bulunan, aynı zamanda Cemel ashabının önderleri Hz. Talha ve Hz. Zübeyr başta olmak üzere her iki taraftan 10 bin kişi vefat etmiştir. Bkz: Algül, **İslam Tarihi**, II, 487-488; Apak, **İslam Tarihi**, II, 313; Ayrıca bkz: Ömer Rıza Doğrul, **Büyük İslâm Tarihi Asr-ı Saadet**, I-IV, Eser Neşriyat, İstanbul, 1978, V, 83-89; Hasan İbrahim Hasan, **İslam Tarihi**, (çev: İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş), I-IV, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1987, II, 38-41.

¹⁸⁴ İbn Sa’d, **et-Tabakât**, IV, 243; İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 180-181; Şeyh, **a.g.e.**, II, 343; Kandehevî, **Hayâtu’s-Sahâbe**, I, 101; Atan, a.g.m., s. 108-109.

¹⁸⁵ Nedvî-Ansarî, **a.g.e.**, III, 343.

¹⁸⁶ Bkz: Nasr b. Müzâhim Minkârî, **Vak’atu Sıffin**, (thk: Abdusselam Muhammed Harun), Dâru’l-Ceyl, Beyrut, 1410/1990, s. 507.

¹⁸⁷ Sıffin savaşı h. 6 (656) yılında Hz. Ali ile Muaviye arasında cereyan etmiş olup, Muaviye ordusu Hz. Ali ordusu karşısında mağlup olmaya başlayınca da Amr b. el-Âs’ın teklifiyle iki taraf arasında Tahkimnâme imzalanarak, iki tarafın seçtikleri hakemlerin 37 (658) yılında buluşmalarına rağmen, Amr b. el-Âs’ın tek taraflı kararı neticesinde Müslümanlar bir araya gelemeden Hz. Ali’nin hilafeti kaybetme, Muaviye’nin de onun yerini alma hareketinin son perdesi olmuştur. Ayrıca bu olay, Haricîler’in de ortaya çıkmasına ve Hz. Ali’yi şehit etmelerine kadar ulaşmıştır. Sıffin savaşı ve Hakemler olayı hakkında geniş bilgi için bkz: Algül, **İslam Tarihi**, II, 501-521; Apak, **İslam Tarihi**, II, 322-353; Apak, **Amr b. el-Âs**, s. 140-187; Doğrul, **a.g.e.**, V, 97-103; Hasan, **a.g.e.**, II, 41-52.

¹⁸⁸ Emîn, **A’yânu’s-Şi’a**, I-X, Dâru’t-Tevârif, Beyrut, 1406/1986, III, 560; Ayrıca bkz: Pâketçî, a.g.md., XII, 74.

onu savunmuştur. Ayrıca Büreyde'nin "Benim kılıcım, Müslümanlara karşı kınından çıkmaz" demesi¹⁸⁹, Siffin savaşına da katılıp katılmadığı hakkında şüpheler uyandırmaktadır.

---

¹⁸⁹ Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 343.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BÜREYDE B. HUSAYB'IN
MERV'E GELMESİ, ŞAHSİYETİ, FAZİLETİ VEHADİS
RİVAYETİNDEKİ YERİ

I. BÜREYDE’NİN MERV’E YERLEŞMESİ

A. MERV’İN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHİ

İlk ve Ortaçağlarda Horasan’ın Nişabur, Belh ve Herat gibi önemli dört yerleşim merkezinden biri olan Merv’in¹ kuruluş tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ortaçağ coğrafyacılarına göre Merv adı, daha güneyde yer alıp günümüzde mevcut olmayan küçük Merverrûz’dan (Mervürrûz)² ayrılması ve öneminin belirtilmesi için kullanılan Mervişşâhicân (Mervüşşâhicân veya Merv-Şahi-Cahan) adından gelmektedir. Murgap deltasının aşağı kısmında yer alan Merv, İran’ın Hazar denizi kıyılarını Orta Asya’nın önemli şehirlerine bağlayan stratejik bir mevkide ve işlek bir ticaret yolu üzerindedir³.

Merv, büyük bir şehir olarak değil, küçük şehirlerden oluşmuştur. Merverrûz gibi diğer şehirler ise zamanla ortadan kalkmışlardır⁴. Merv şehri, günümüzde yerleşim alanı olma özelliğini kaybetmiş olup tarihi şehrin batı tarafına Marı adıyla yeni bir şehir kurulmuştur. Eski Merv’in bulunduğu yerde ise bazı türbe, bina ve sur harabelerinden başka bir şey yoktur⁵.

“Merv” kelimesi Arapça’da beyaz renkli çakmak taşı anlamına geliyorsa da, Ya’kût el Hamevî burada bu tür taşta rastlamadığını, dolayısıyla bu kelimenin Arapça olamayacağını belirtmektedir⁶. Ona göre “Merverrûz”, Merv nehri manasına gelmektedir⁷. Bekrî ise “Merv”in, kargaşa ve düzensizlik anlamında “merek” kelimesinden türetilmiş olduğunu, “rud” kelimesinin ise Farsça “vadi” demek olduğunu; dolayısıyla

¹ Osman Gazi Özgüdenli, “Yok Olan bir Ortaçağ Şehri: Merv”, **Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Sanatı ve Kültürü**, Ankara, 2006, ss. 239-352, s. 239; Ağarî, Merv’i Horasan’ın dokuz büyük şehriden biri olarak saymaktadır. Bkz: Murat Ağarî, **İslam Coğrafyacılığı ve Müslüman Coğrafyacılığı**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 378-380.

² “Merverrûd” olarak ifade eden Ya’kûbî, Merv’den Merverrûda kadar beş merhale olduğunu yazmaktadır. Bkz: Ya’kûbî, **Ülkeler Kitabı**, (çev: Murat Ağarî), Ayışığı Kitapları Yayınları, İstanbul, 2002, s. 71.

³ Hocaniyazov Tirkeş-Gurbanov Aydogdı-Övlüyaguliyev Meret, **Beyik Yüpek Yolu ve Türkmenistan**, Ylym Yayınları, Aşgabat, 2011, s. 63; A.Yakubovskiy, “Merv”, md., **İA**, I-XIII, VII, 773-777, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979, VII, 773; Özgüdenli, “Merv”, md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XXIX, 221-223, Ankara, 2004, XXIX, 221; Özgüdenli, a.g.m., s. 239.

⁴ Merv’in diğer yerleşim merkezleri Hirak, Hürmüzeffer, Bâşân, Sancân, Sevskan, Suhbe, Kirenk, Sink, Abbâdî ve Dandanakan’dır. Bkz: Ağarî, **a.g.e.**, s. 380; Merv bölgesinin şehirleri hakkında geniş bilgi için bkz: Uslu, a.g.tz, s. 41-44.

⁵ G.A. Pugaçenkova, **Gadımı Marı**, Aşgabat, 1982, s. 3; Özgüdenli, a.g.md., **DİA**, XXIX, 222.

⁶ Ya’kût, **Mu’cem**, V, 112.

⁷ Ya’kût, **Mu’cem**, V, 112.

“Merverrûz”(veya “Merverrûd”) kelimesinin “Kargaşa Vadisi” anlamına geldiğini belirtmektedir⁸. “Merv eş-Şahcân”ın anlamı ise, “Şahcân” sultanın kendisi, ruhu anlamında Farsça bir terkip olup, buranın büyüklüğüne işaret olmak üzere kullanılmıştır⁹.

Merv kelimesinin, eski dini ve tarihi metinlerde de yer aldığı bilinmektedir. Nitekim Zerdüştlüğün kitabı olarak bilinen Avesta’da “Murgav” ve “Maura”; Dârâ yazıtında “Marguş” olarak da geçmektedir. Rum ve Yunancoğrafyacıları bu yere “Margiana”; Ortaçağ araştırmacıları ve İslâm Tarihçileri ise “Merv” yada “Maru” olarak zikretmişlerdir¹⁰.

Ahamenîler devrinde (m. ö. VI-IV. yüzyıllar) İran’a tabi idi. Murgap bölgesinin toprağının oldukça işlenmiş olması, burada belli bir yaşamın mevcut olduğunu göstermektedir. Bu hususta kadim müelliflerde, Büyük İskender’in (m. ö. 336-323) coğrafya ve tarihçilerinde daha fazla tafsilat bulunduğu belirtilmektedir. Yunanlılar burada yalnız yerleşik bir ahalinin değil, aynı zamanda ziraatçilik sahasında oldukça ilerlemiş bir çiftçi sınıfının da varlığından bahsetmişlerdir. Nitekim onlara göre, üzüm bağlarına sahip olan Murgap vadisinin ahalisi, şarap yapmasını da çok iyi biliyordu. Bununla birlikte bölge, o dönemde henüz bir şehir hüviyeti kazanmamıştı¹¹.

Merv kalesinin ilk banisi Turan ve İran’ın müşterek efsanevi hükümdarı Tahmures’tir. Kaşgarlı Mahmud, onun, Türk hakanı Alp-Er-Tunga olduğunu belirtmektedir¹². Fakat İskender’in m. ö. 330 yılında Merv topraklarını ele geçirdikten sonra, Yunanlıların burada askerlerin dinlenmesi için bir ordugâh şehri inşa edip, ismine “Aleksandriyya” (İskender’in Margianası) diye adlandırdıkları da söylenmektedir¹³. Ayrıca

⁸ Bekrî, **Mu’cemu Mesta’cem min Esmâi’l-Bilâd ve’l-Mevâdî**, I-V, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1418/1998, III, 86; I. Dari’nin “Margiana yurdu, düzensizlik yerine çevrildi” demesinden (Bkz: Hocaniyazov-Gurbanov-Övlüyagulyev, **a.g.e.**, s. 64;) Merv’in belki kargaşa yurdu denmesine sebep olmuştur.

⁹ Ya’kût, **Mu’cem**, V, 112-113; Bekrî, **a.g.e.**, III, 86.

¹⁰ Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 3-4; N.M. Baçinskiy, **Türkmenistan’ın Arhitektura Yadıgarlıkları**, (çev: Abdalov O.M-Volmuradov H.M.), SSSR Arhitektura Akademisi ve Türkmenistan Tarih Enstitüsü Yayınları, Moskva-Ashabat, 1939, s. 12; Pugaçenkova, **Gadımi Marı**, s. 3; Hocaniyazov-Gurbanov-Övlüyagulyev, **a.g.e.**, s. 63; Bayramow, **a.g.e.**, s. 31; Haide Moayyerî, “Drevniy Merv i İstoriçeskiy Merv”, **Mervnâme: Kniga o Merva**, sy. 6-7, Aşkabat, 2003, ss. 6-67, s. 23; E. Esîn, “Merv”, md., **Türk Ansiklopedisi**, XXIV, 18-21, Ankara, 1976, XXIV, 18.

Bayramow, Merv’in Horasan şehirlerinin annesi olarak da bilindiğini yazmaktadır. Bkz: Bayramow, **a.g.e.**, s. 31.

¹¹ Pugaçenkova, **Gadımi Marı**, s. 4; Yakubovskiy, **a.g.md.**, **İA**, VII, 773.

¹² Esîn, **a.g.md.**, **Türk Ansiklopedisi**, XXIV, 18.

¹³ Pugaçenkova, **Gadımi Marı**, s. 4; Ayrıca bkz: Esîn, **a.g.md.**, **Türk Ansiklopedisi**, XXIV, 18.

m. ö. IV. yüzyıl sonlarında Yunan sülalesinden I. Antiochus Soter'in imparatorluğu devrinde Murgap deltasının yakınlarında bir bölgeyi duvarlarla çevirerek bir şehir inşa ettiği;¹⁴ etrafını surlarla çevirttiği için de şehrin, ona nispetle Antiohiya ismiyle anıldığı rivayet edilmiştir¹⁵.

M. Ö. III. yüzyılın sonunda Orta Asya'dan Fars'a ve Suriye'ye kadar uzanan Pars (Parth) devletinin hükümdarı I. Mitridat, Yunanlıların kurdukları Margiana'yı (İskender'in Margianası) alarak Parfiya devletinin Arşakidler hanedanının şehirleri arasına katmıştır. M. III. yüzyılda Arşakidler hanedanı tarih sahnesinden silinince Murgap deltasının tüm çevresi İran'ın, Sasani devletinin hâkimiyetine girmiştir¹⁶.

Sasani hâkimiyetine giren Merv, ilk başlarda Sasani devletinde meydana gelen taht değişikliklerinden oldukça fazla etkilenmiştir. Şehir halkı da zor durumda kaldığı için şehri terk edip köylere yermişlerdir. VI-VII. yüzyıllarda Sasanilere bağlı bir devlet olarak yönetilen Merv, bu dönemde yeniden onarılmıştır. Bu çerçevede şehir duvarları tamir edilmiş ve sulama sistemleri deelden geçirilmiştir. Merv hâkimi "Merzuban" lakabıyla anılmış ve şehir bölgenin en büyük medeniyet merkezlerinden biri haline gelmiştir. O devirlerde Hüsrev Anuşirvan'ın veziri, meşhur siyasetçi Buzruğmihr, felsefeci tabip Barzue, sanatçı Barbut gibi şahıslar Merv'de yetişmişlerdir¹⁷.

Merv'de yapılan arkeolojik kazılar, bölgenin, bir zamanlar büyük bir medeniyet merkezi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Nitekim bölgede Mezopotamya, Parsiya, İran, Yunan ve Roma kültürlerine benzer eski medeniyet kalıntlarına, ayrıca düzenli bir sulama sistemiyle beslenen gelişmiş bir tarım hayatının izlerine, şehir duvar ve setlerine, Zerdüştlüğe ait ateşgedelere, Budizm eserlerine rastlanmıştır¹⁸. Eski Merv'de hâlihazırda arkeolojik kazılar devam etmekte ve toprak altında kalan şehir surları ve binalar ortaya

¹⁴ Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 3-4; Pugaçenkova, **Gadımi Marı**, s. 4; Yakubovskiy, a.g.md., **İA**, VII, 773; Elhame Meftah, "İstoriçeskaya Geografıya Murgaba-Merva i Merverrûda", **Mervnâme: Kniga o Merva**, sy. 6-7, Aşkabat, 2003, ss. 68-141, s. 89; Esîn, a.g.md., **Türk Ansiklopedisi**, XXIV, 18.

¹⁵ Hocaniyazov-Gurbanov-Övlüyagulyev, **a.g.e.**, s. 64.

¹⁶ Pugaçenkova, **Gadımi Marı**, s. 5-6.

¹⁷ Pugaçenkova, **Gadımi Marı**, s. 8.

¹⁸ Pugaçenkova, **Gadımi Marı**, s. 6-7; Esîn, a.g.md., **Türk Ansiklopedisi**, XXIV, 18-19.

Arkeolojik kazılar sonucunda Merv'den m.ö. III. yüzyıllara ait olduğu tahmin edilen bir saray, aynı döneme ait mezarlar ve altın, gümüş, bakır, fil kemiklerinden yasalan her türlü eşya çıkarılmıştır. Bunların hepsi Türkmenistan'ın Baş Milli Müzesinde ve Şekillendiriş Sungatı Müzesinde muhafaza edilmektedir. Bkz: Hocaniyazov-Gurbanov-Övlüyagulyev, **a.g.e.**, s. 63.

çıkarılmaktadır. Bu nedenle Merv'in tarihi bina kalıntılarıyla birlikte tüm Eski Merv şehri 1999 yılında UNESCO'nun Dünya Mirasları listesine dâhil edilmiştir¹⁹.

B. MÜSLÜMANLARIN MERV'İ FETHİ

Hz. Ömer, hicretin 21. yılında (M. 642) meydana gelen Nihavent zaferinin ardından İran içlerine doğru seferlerin başlatılması emrini vermiştir. Bu amaçla komutanları farklı bölgelere gönderirken Ahnef b. Kaysı da Horasan'ın fethiyle görevlendirmiştir. İran Kısrası III. Yezdücerd, İslâm ordularının önünden kaçarak, sırasıyla Rey, İsfahan, Kirman şehirlerine ve nihayet Merv'e gelmiştir. Bu topraklara Müslümanların ulaşamayacağını düşünen Yezdücerd, buranın halkını Araplara karşı organize etmeye çalışmıştır²⁰. Rivayete göre, Yezdücerd Merv'e gelirken beraberinde inandıkları Zerdüş dininin kutsal ateşini de getirmiş ve oranın ibadethanelerinden birinde tekrar yakmıştır²¹. Aynı zamanda Yezdücerd beraberinde saray kütüphanesini de getirmiş ve Merv'in ateşgedesinin yanında yapılan kütüphaneye bu kitapları yerleştirmiştir. Bu kitapların bin cildi aştığı söylenmektedir²².

Hz. Ömer Yezdücerd'in faaliyetlerini engellemek üzere Ahnef b. Kays'ı görevlendirmiştir. Bunun üzerine Yezdücerd Merv'den Merverrûz şehrine kaçmıştır. Ahnef b. Kays'ın kendisini takip etmesinden korkan Yezdücerd, Türk hakanına ve Çin krallarına mektup yazarak kendisine yardım etmelerini istemiştir. Ahnef b. Kays Merv'e gelmiş, oradan da Merverrûz'a yönelmiştir. Burayı da terk etmek zorunda kalan Yezdücerd Belh'e, ardından da askerlerinin mağlup olması üzerine Ceyhun nehrini aşarak Türk topraklarına sığınmıştır. Ahnef b. Kays nehri geçerek Yezdücerd'i takip etmek istemiş, fakat Hz. Ömer bu girişime izin vermemiştir. Ceyhun nehrinin doğu kısımlarından topladığı küçük birliklerle Müslümanlara karşı taciz saldırıları düzenleyen Yezdücerd, kısmî başarı elde etse de sonunda geri çekilmek zorunda kalmıştır. Buna rağmen emellerinden vazgeçmemiş, en azından İran halkının direniş gücünü diri tutmaya

---

¹⁹ Hocaniyazov-Gurbanov-Övlüyagulyev, **a.g.e.**, s. 71.

²⁰ Apak, **İslam Tarihi**, II, 141-142; Recep Koyuncu, Hatip Olarak el-Ahnef b. Kays, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2008, s. 45.

²¹ Pugaçenkova, **Gadımı Marı**, s. 8.

²² Mehmet Mahfuz Söylemez, "Bağdat ile Merv Arasındaki Kültürel İlişkiler", **İslam Medeniyetinde Bağdat-Medinetü's-Selâm Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul, 2008, ss. 221-229, s. 223.

çalışmıştır. Bu sebeple onun faaliyetleri Hz. Osman'ın halifeliği döneminde de belli derece de etkinliğini sürdürmüştür²³.

Daha önce de ifade edildiği üzere Hz. Ömer'in halifeliği döneminde Horasan ve Merv üzerine askerî harekât kesintisiz bir şekilde devam ettirilmiş ve pek çok şehir bu dönemde İslâm ordularına boyun eğmiştir. Bununla birlikte müslümanların bölgede tam bir hâkimiyet sağlamaları ancak Hz. Osman'ın Hilâfeti döneminde gerçekleşebilmiştir²⁴. Bilindiği gibi Hz. Osman'ın halifeliği döneminde de Ahnef b. Kays, Abdullah b. Âmir tarafından Merv'in fethiyle görevlendirilmiş, fakat etraftaki şehirler bir bir ele geçirilince, Merv idarecileri daha şehirleri kuşatılmadan önce İbn Âmir'e gelerek yıllık iki milyon dirhem karşılığında bir barış antlaşması imzalamışlardır²⁵.

Bu arada Yezdücerd de, Merv'e tekrar gelerek halkı etrafında toplamak istemiş, fakat Müslümanların Merv'i ele geçirmesiyle, gizlice Merv'den kaçarak başka bir köye bir değirmencinin yanına sığınmış, değirmencide Yezdücerd'i öldürüp, Murgap ırmağına atmıştır²⁶.

Ahnef b. Kays'ın başarısıyla devam eden bu fetihler sonunda Merverrûz yakınlarındaki bir köye "Kasru'l-Ahnef", o yörede bulunan bir yere de "Rustak el-Ahnef" adı verilmiştir²⁷.

Müslümanların Merv'i fethi bu şekilde gerçekleşse de, Merv'de sürekli isyanlar baş göstermiştir. Bu isyanlar Emeviler dönemine kadar devam etmiş, Emeviler döneminde ise - ileride de ifade edeceğimiz gibi - ordugâh merkezinin Merv'e taşınması ve oraya Müslüman askerlerin ve sahabe ailelerinin yerleştirilmesiyle Horasan'ın ve Merv'in fethi tamamlanmıştır.

Müslümanlar Merv'i ele geçirdikten sonra hemen Beni Mahan camiini inşa etmişlerdir²⁸. Merv bundan sonra yeniden onarılmış ve medeniyet merkezi haline

²³ Ahmed Cevdet Paşa, **Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârîh-i Hulefâ**, I-II, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1396/1976, I, 411-413; Apak, **İslam Tarihi**, II, 143-145; Uslu, a.g.tz., s. 55-56; Koyuncu, a.g.tz., s. 45-46.

²⁴ Apak, **İslam Tarihi**, II, 144-145.

²⁵ Algül, **İslam Tarihi**, II, 386; Apak, **İslam Tarihi**, II, 212; Ayrıca bkz: Sarıçık, **Hz. Osman**, 164-165; Özgüdenli, a.g.md., **DİA**, XXIX, 221.

²⁶ Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 9; Pugaçenkova, **Gadımı Marı**, s. 8; Esin, a.g.md., **Türk Ansiklopedisi**, XXIV, 19; Özgüdenli, "Merv", md., **DİA**, XXIX, 221.

Yezdücerd'in, ölümünden sonra onun na'sının Hristiyanlar tarafından götürülüp defnedildiği de söylenmektedir. Bkz: Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 9; Yakubovskiy, a.g.md., **İA**, VII, 776.

²⁷ Koyuncu, a.g.tz., Y.L.Tezi, s. 46.

getirilmiştir. Müslümanlar Merv’de bulunan kütüphaneleri ve binaları korumuşlar²⁹; dahası Merv Horasan’ın merkezi olarak varlığını sürdürmüş ve Emeviler döneminde daha zengin bir ilim merkezi haline gelmiştir. Abbasilerin erken döneminde daha çok Pehleviceden Farsçaya çeviri yapılan bir merkez haline gelen Merv, bu özelliğini Abbasîlerin yıkılışına kadar sürdürmüştür. Böylece Merv, Bağdat’ın kültürel hayatına katkıda bulunmuştur³⁰.

Merv bir taraftan hem Kur’an³¹, tefsir, hadis, tasavvuf gibi dinî ilimler ve hem de diğer ilim dallarında gelişen bir şehir olmakla birlikte, diğer taraftan siyasi gelişmeler bakımından da önemli bir merkez olmuştur. Nitekim Abbasî ihtilali burada patlak vermiş, Tahiriler ve özellikle de Selçuklular zamanında başkent olmuştur. Müslümanların hâkimiyetiyle medeniyetin zirvesine ulaşan Merv, Moğol istilasından bütün İslâmâlemi gibi nasibini almış; kütüphaneleri, binaları yakılıp yıkılmış, halkı da kılıçtan geçirilmiştir. Bundan sonra Merv, bir daha asla eski ihtişamlı dönemine kavuşamamıştır³².

C. BÜREYDE B. HUSAYB’IN MERV’E GELMESİ

Cihat aşkıyla dolu olan Büreyde, Emeviler döneminde de Allah yolunda cihat etmekle meşgul olmuş ve birçok beldenin Müslümanların hâkimiyetine girmesine, oralarda İslâm dininin yayılmasına katkı sağlayanlar arasında yer almıştır.

Hicri 45. (665) yılda Basra’ya tayin edilen Ziyad b. Ebîh (v. 53/672)³³ döneminde Arap komutanlar üç yıl süren mücadeleler neticesinde Ceyhun nehrini aşarak bölgede yaşayan Türkler karşısında başarılı sonuçlar almışlardır. Maverâünnehr’e gerçekleştirilecek seferlerin daha iyi planlanabilmesi amacıyla Ziyad, ordugâh merkezlerini Kûfe ve

---

²⁸ Özgüdenli, a.g.md., **DİA**, XXIX, 221.

²⁹ Ya’kût el-Hamevî, Moğolların gelişine kadar Merv’de bulunan kütüphanelerde coğrafi sözlüğü için malzeme toplamıştır. Bkz: Rahman, **a.g.e.**, IV, 281.

³⁰ Merv’in Bağdat ile kültürel bakımdan bir biriyle etkileşimde olduğuna dair geniş bilgi için bkz: Söylemez, a.g.m., s. 221-229.

³¹ Yahya b. Ya’mer Merv’de Kur’an’ı ilk noktlayan kişi olarak bilinmektedir. Bkz: Rahman, **a.g.e.**, V, 242.

³² Geniş bilgi için bkz: Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 10-55; Pugaçenkova, **Gadımi Marı**, s. 10-14; Baçinskiy, **a.g.e.**, s. 12-14; Hocaniyazov-Gurbanov-Övliyagulyev, **a.g.e.**, s. 67-71; Esin, a.g.md., **Türk Ansiklopedisi**, XXIV, 19-20; Özgüdenli, a.g.md., **DİA**, XXIX, 222; Yakubovskiy, a.g.md., **İA**, VII, 775-776; Söylemez, a.g.m., s. 228-229.

³³ Suyûtî, **Tarihu’l-Hulefâ**, (thk: M.E. İbrahim), Kahire, ts, s. 222.

Basra'dan Horasan'ın doğusunda bulunan Merv'e taşımıştır³⁴. Ziyad b. Ebîh, 51 (671) yılında Horasan valisi olarak Rebi' b. Ziyad el-Hârisî'yi atamış ve beraberinde elli bin kişilik bir ordu da göndermiştir. Bu ordu içerisinde Büreyde ve Ebû Berze el-Eslemîde bulunmaktaydı. Büreyde'nin de içinde bulunduğu ordu, Belh üzerine giderek burayı sulh yoluyla fethetmiş, ayrıca Kuhistan'da da birtakım seferlerde bulunmuştur³⁵.

Büreyde, Basra'dan ayrıldıktan sonra iki oğluyla beraber Sicistan'a gitmiş ve bir müddet oralarda kalmıştır³⁶. Sicistan'da bir süre ikamet eden Büreyde, daha sonra Herat yolunu takip ederek Merv'e gelip yerleşmiştir³⁷.

Vefat edinceye kadar Merv'de kalan Büreyde³⁸, burayı kendisine vatan edinmiş³⁹, bir muallim olarak, Merv'de İslâm'ın yayılmasına yaptığı katkı büyük olmuş⁴⁰ ve ilmî faaliyetlerle meşgul olmuştur. Ayrıca Merv'de bulunduğu sıralarda Horasan'da isyan eden şehirlere ve Doğu Türkistan henüz fethedilmeyen şehirlerine düzenlenen fetihlere de iştirak etmiştir⁴¹.

³⁴ Belâzürî, **Fütûhu'l-Buldân**, s. 576-577; Apak, **İslam Tarihi**, III, 67.

Bundan sonra doğu seferlerinde bulunan Müslümanlar, sefere Merv'den hareket etmişlerdir. Bkz: Julius Wellhausen, **Arap Devleti ve Sukûtu**, (çev: Fikret İşıltan), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1963, s. 206.

³⁵ İbn Haldun, **Târîh**, I-VII, Beyrut, 1421/2000, III, 17; İbn Hacer, **İsâbe**, I, 146; Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 11; Algül, **İslam Tarihi**, III, 26; M. Bahaüddin Varol, "İlk Dönem İslam Siyasi Tarihinin Şekillenmesinde Horasan Bölgesinin Yeri ve Önemi", **S.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, y. 18, sy. 2, Konya, 2004, ss. 115-135, s. 121; Ezkâî, **a.g.md.**, III, 332; El-Hasan, **a.g.md.**, V, 71; Zetterstéen, **a.g.md.**, II, 839.

³⁶ Buhârî, **Târîhu'l-Kebîr**, II, 141; İsbehânî, **Ricalu Sahîhi Müslim**, I, 97; Şeyh, **a.g.e.**, II, 350; İbn Hibban, **Târîhu's-Sahâbe**, s. 44; İbn Hibban, **Sikât**, III, 29; İbn Hibban, **Meşâhîr**, s. 60; Akgün, **a.g.tz.**, s. 88; Halilulla Jumabayev, **Hadiste Merv Ekolü (ilk üç asır)**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 2004, s. 55; Güler, **a.g.m.**, s. 65; Atan, **a.g.m.**, s. 102; Pâketçi, **a.g.md.**, **Dâiretü'l-Me'ârif**, XII, 74; Lecker, **a.g.md.**, IV, 80.

Ayrıca, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, karışıklıklar hakkında görüşünü soran Bekr b. Vâil kabilesinden bir şahsın "...o zamanlar Büreyde ile Sicistan'da bulunuyordum." (Bkz: İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 243; İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 180-181) demesi de Büreyde'nin Sicistan'da da bulunduğunu teyit etmektedir.

³⁷ Farûk, **a.g.e.**, s. 317; Güler, **a.g.m.**, s. 65; Atan, **a.g.m.**, s. 102.

³⁸ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, IV, 242; İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Gâbe**, I, 209; İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 175; İbn Hâcer, **İsâbe**, I, 146; İbn Hibbân, **Meşâhîr**, s. 60; İyaz Kaadi, **Şifâ-i Şerif**, (çev: Naim Erdoğan-Hüseyin S.Erdoğan), Çile Yayınevi, İstanbul, 1977, s. 295; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 54; Nevevî, **a.g.e.**, I, 133; Nas, **a.g.e.**, II, 510; İbn Ebî Hâtim, **a.g.e.**, I, 424; Alpkıray, **a.g.tz.**, s. 147; Güler, **a.g.m.**, s. 65; Önkâl, "Büreyde b. Husayb", **md.**, **DİA**, VI, 492.

³⁹ İsbehânî, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, I, 374.

⁴⁰ Zehebî, **Siyer**, II, 469; Mesût Erdal, "Efendimiz'in (sav) Hicret Meyvelerinden Büreyde İbnü'l-Husayb (r.a)", **Yeni Ümit**, y. 18, sy. 74, İstanbul, 2006, ss.44-45, s. 45.

⁴¹ Makrîzî, **a.g.e.**, I, 369; Şeyh, **a.g.e.**, II, 349; Pugaçenkova, **Gadımı Marı**, s. 18; Pâketçi, **a.g.md.**, XII, 74; Hâirî, **a.g.md.**, III, 218.

Aşağı yukarı on bir küsur sene Merv’de kalan Büreyde (51 (671) - 62/63 (682-683) yılları arası) sohbet tarzında Horasanlılarla irşat faaliyetinde bulunmuştur⁴². Bu bölgenin İslâmlaşmasında hiç şüphesiz onun katkılarının büyük bir etkisi olmuştur.

Diğer sahabilerle birlikte Büreyde’nin de Merv’e gelmesi burada dinî ilimlerin yayılmasına sebep olmuştur. Özellikle Büreyde’nin birçok hadisin ravisi olması ve uzun yıllar Hz. Peygamber’in (sav) bizzat yanında bulunması hasebiyle hadis ilmi burada gelişmiştir. Oğulları Abdullah ve Süleyman hadisleri ilk defa kitap haline getirmişlerdir. Ayrıca Büreyde’den sonra da fıkhu’l-hadis alanında birçok Mervezî lakaplı hadisçiler yetişmiştir⁴³.

Horasan’ın fethinden sonra, başta başkent olarak belirlenen Merv olmak üzere bölgedeki diğer şehirlere, Arap ailelerinin ve halkın hukukî meselelerine bakacak kadılar tayinedildiği bilinmektedir. Uslu, adı kaynaklarda zikredilmemiş olsa da Büreyde’nin, muhtemelen Merv’in ilk kadısı olduğunu belirtmektedir⁴⁴.

Kaynaklarda yer alan bilgilerden, Büreyde’nin Merv’e, Resûlullah’ın (sav) emrini yerine getirme çerçevesinde gittiği anlaşılmaktadır. Rivayete göre Resûlullah (sav) Büreyde’ye: “Önce doğu heyetine, sonra Horasan heyetine katıl. Daha sonra da Merv’e yerleş” buyurmuştur⁴⁵. Taberânî’nin rivayetinde ise, “Ey Büreyde! Heyetler olacaktır. Horasan heyetine katıl, sonra Merv şehri heyetinde bulun! Oranın halkına kötülük değmez. Çünkü orasını Zülkarneyn inşa etmiştir” diye geçmektedir⁴⁶. Yakut el-Hamevî, söz konusu rivayete şu ziyadelerle yer vermiştir: “...orasını Zülkarneyn inşa etmiştir ve orada namaz kılınıştır. Nehirleri bol olup bereketle akarlar. Her bir menfezinin üzerinde yalın kılıçlı bekleyen melekler vardır; kıyamete kadar halkından kötülüğü defederler”⁴⁷.

Ahmed b. Hanbel’in Müsned’indeki rivayetinde ise Büreyde’ye hitap etmeksizin “Benden sonra birçok heyet olacaktır. Siz de Horasan heyetinde olunuz, sonra Merv

---

⁴² Uslu, a.g.tz, s. 166.

⁴³ Çetin, a.g.md., 239; Ayrıca bkz: M. Yaşar Kandemir, “Hadis”, md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XV, 27-64, İstanbul, 1997, XV, 35.

⁴⁴ Bkz: Uslu, a.g.tz, s. 114.

⁴⁵ İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 178.

⁴⁶ Taberânî, **a.g.e.**, II, 19.

⁴⁷ Ya’kût, **Mu’cem**, V, 113; Ayrıca bkz: Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 11; Bayramow, **a.g.e.**, s. 47.

şehrine yerleşiniz. Zira onu Zülkarneyn inşa etmiştir. Orası için bereket duası yapmıştır. Halkına kötülük isabet etmez” diye geçmektedir⁴⁸.

---

⁴⁸ Ahmed, **Müsned**, V, 357; Ayrıca bkz: Nâserî, **a.g.e.**, s. 19; Hadis hakkında geniş bilgi için bkz: İbn Kesîr, **a.g.e.**, IX, 151-153. Atan, Şuayb el-Arnaud’dan ve Albânî’den naklen hadisin oldukça zayıf olduğunu, güvenilir kaynaklarda bulunmadığını ve beldelerin faziletine yönelik olduğu için şüpheler olduğunu söylemektedir. Bkz: Atan, **a.g.m.**, s. 103.

Mevzû hadislere yönelik çalışmalar yapan Kandemir de, şehir veya memleketleri medh veya zemmeden hadislerin mevzu olabileceklerini belirtmiş ve böyle yerler içerisinde Horasan ile Merv’i de zikretmiştir. Bkz: Kandemir, **Mevzû Hadisler Menşei Tanıma Yolları Tenkîdi**, Ankara, 1975, s. 169-170.

II. BÜREYDE’NİN ŞAHSİYETİ

A. BÜREYDE’NİN MÜTEVÂZİLİĞİ

Büreyde oldukça mütevazı bir kişiliğe sahipti. O, Hayber’in fethine (7/628) Hz. Peygamber (sav) ile katıldığını, kalede açılan gediklerden içeri dalarak savaştığını, üzerinde kırmızı bir elbise bulunduğu için herkesin kendini fark ettiğini söylemiş ve ardından “Müslüman iken şöhrete hamledilebilecek bu halimden daha büyük bir günah bilmiyorum” demiştir⁴⁹.

B. BÜREYDE’NİN MÎZAHİ SEVMESİ

Yüzbinleri bulan sahabe içerisinde şen-şakrak, şakacı, gülen, güldüren vb. değişik karakter ve mizaçta insanlarda bulunmaktaydı. Fakat bu değişik mizaçtaki insanların ortak özelliği Allah ve Resulü’nü (sav) sevmeleri, dinin emirlerine büyük bir hüsnü kabul ile uymaları veya uymaya çalışmaları idi⁵⁰. İşte, böyle bir mizaha sahip sahabilerden biri de Büreyde olup, kaynaklarda onun mizah ve şakayı seven bir sahabi olduğu belirtilmektedir⁵¹.

C. BÜREYDE’NİN CİHAD AŞKI

Allah yolunda cihat etmeyi çok seven Büreyde, “At sırtında cihat etmekten daha güzel bir yaşantı yoktur!” demiştir⁵². Bir başka rivayette “Benim damarlarımda cihat kanı akmaktadır. Hayatım at sırtında geçer” demiştir⁵³. Gerçekten de Büreyde İslâmiyet’i kabul ettikten sonra, kendi memleketinde kalmadan Allah Resulü’nün (sav) yanına Medine’ye hicret etmiş, cihat aşkıyla Hz. Peygamber (sav) ile on altı gazveye katılmış, Hulefâ-i Râşidîn döneminde de fetihlere iştirak etmiş, daha sonra Basra’da kendisine ev

⁴⁹ Zehebî, **Siyer**, II, 470; İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 179; Şeyh, **a.g.e.**, II, 347; Muhammedî, a.g.tz., s. 23; Atan, a.g.m., s. 108; Önkal, “Büreyde b. Husayb”, md., **DİA**, VI, 492.

⁵⁰ Akif Köten, **Hz. Peygamber’in Sünnetinde Şaka ve Bazı Şakacı Sahâbiler**, Bursa, 1991, s. 29; Köten, “Asr-ı Saadette Mizah”, **Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet’te İslam**, IV, Beyan Yay., İstanbul, 1994, s. 471.

⁵¹ Ahmed, **Müsned**, V, 32; Köten, **a.g.e.**, s. 39-40; Köten, a.g.m., IV, 478.

⁵² İbn Sa’d, **et-Tabakât**, IV, 243, VII, 365; Zehebî, **Siyer**, II, 470; İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 181; Şeyh, **a.g.e.**, II, 347; Güler, a.g.m., s. 65; Önkal, “Büreyde b. Husayb”, md., **DİA**, VI, 492; El-Hasan, a.g.md., V, 71.

Tam anlamı: “Atın atı kovalamasından başka hayat yoktur” anlamındaki bu cümleden kastın cihat olduğu düşünülerek böyle çevrilmiştir. Bkz: Atan, a.g.m., s. 109.

Kaynaklarda Büreyde’nin bu sözü Ceyhun nehrini gördüğünde (Zehebî, **Siyer**, II, 469) veya Belh nehrini gördüğünde (İbn Sa’d, **et-Tabakât**, IV, 243; Şeyh, **a.g.e.**, II, 347; Muhammedî, a.g.tz., s. 23) söylediği zikredilmektedir ki, Büreyde cihat amaçlı ta bu yerlere kadar gelmiştir.

⁵³ Nedvî-Ansarî, **a.g.e.**, III, 343; Komisyon, **a.g.e.**, I, 278.

yaptırmasına rağmen, gene cihat aşkıyla Horasan seferine katılarak memleketinden binlerce kilometre uzaklıktaki Merv şehrine gidip yerleşmiştir. Böylece Büreyde, Allah Teâla'nın "*İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat eden kimselerin mertebeleri, Allah katında daha üstündür. İşte onlar, başarıya erenlerin ta kendileridir*"⁵⁴; ilahi müjdesine de layık olmuştur.

D. BÜREYDE'NİN CESARETİ

Büreyde, muhatabı halife dahi olsa hakkı söylemekten geri durmamıştır. Anlatıldığına göre, bir gün Muaviye'nin yanına girmiş, adamın birinin Hz. Ali'yi çekiştirdiğine şahit olmuştur. Bunun üzerine halifeye "Ey Muaviye! İzin verirsen bir şey söyleyeceğim" demiş, "Konuş!" cevabını alınca da, Muaviye'nin Ali'yi çekiştiren kişi gibi konuşacağını zannettiği Büreyde, şunları söylemiştir: "Ey, Muaviye! Resûlullah'tan (sav) "Şüphesiz ben, yaş-kuru yeryüzünde ne varsa hepsine şefaathetmeyi ümit ederim" buyururken işittim. Bu şefaati sen istiyorsun da Ali istemiyor, öyle mi?" demiştir⁵⁵. Görüldüğü üzere, Büreyde kendi yanında Hz. Peygamber (sav) damadı, aynı zamanda daha önceki halife olan Hz. Ali hakkında ileri geri konuşmalara gönlü razı olmamış ve hakikatin tarafında olmayı tercih ederek halifeden bile çekinmeden gereken cevabı vermiştir.

E. BÜREYDE'NİN Şİİ KAYNAKLARDA ELE ALINIŞI

Şîi anlayışa mensup müelliflerin kaynaklarında yer alan bilgilerden Büreyde'nin, Hz. Ebû Bekir de dâhil olmak üzere üç halifeyi kabul etmediği ve halifeliğin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu savunduğu anlaşılmaktadır. Şu kadar var ki bu çalışmada Şîi görüş ve onların savundukları prensipler hakkında ayrıntılı bilgi verilmeyecek; sadece Büreyde'nin yaptığı bazı işlere ve onların bu hususlardaki iddialarına dair örneklerle yetinilecektir.

Hâirî, bir Şîi ansiklopedisi olan Taşayyu'da Büreyde'nin Hz. Peygamber'in (sav) vefatından sonra, Hz. Ali'nin tarafında olduğunu, Hz. Ebû Bekir'e biat etmeyi kabul

---

⁵⁴ Tevbe, 9/20.

⁵⁵ Ahmed, **Müsned**, V, 347; İbn Asâkir, bu hadisi şu ziyade ile eserine almıştır: "Bunun üzerine Muaviye ona "Sus, akılsız ihtiyar." dedi" Bkz: İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 178; Ayrıca bkz: Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 344; Atan, a.g.m., s. 110.

etmediğini belirtmektedir⁵⁶. Böylece, o ilk üç halifeden yüz çevirerek Hz. Ali'nin imametine meyletmiştir⁵⁷.

A'yânu's-Şîa'da ise, Büreyde'nin Hz. Ebû Bekir'in halifeliğini kabul etmediği ve halifeliğin Hz. Ali'nin hakkı olduğu görüşünde olduğu geniş bir ifadeyle bahsedilmiştir. Buna göre, Şam'a gitmek için Üsâme ordusunda bulunan Büreyde, Hz. Peygamber'in (sav) vefatı üzerine geri dönmüş ve sancağı Hz. Ali'nin evinin önüne dikmiştir. Bu arada Hz. Ebû Bekir'e biat edilmiş, Büreyde ise ancak biattan sonra gelmiştir. Kime söylediği zikredilmemekle birlikte Büreyde'nin, Hz. Ebû Bekir'e yapılan biata rıza göstermediği ve "Neden batıl ile hakkın üzerini örtüyorsun? Sen Resûlullah'ın (sav), 'Benden sonra Ali sizin halifenizdir' dediğini duymamış mıydın? Allah'tan kork" dediği rivayet edilmiştir. Gene aynı eserde, bir başka kitaptan naklen Hz. Ömer ile Büreyde arasında gerçekleştiği belirtilen şöyle bir konuşma yer almıştır: -Hz. Ömer (kitapta sadece "Ömer" diye geçmektedir)Büreyde'ye: "İnsanlar Ebû Bekir'e biat etmeye razı oldular, sen niye ihtilaf ediyorsun?". -Büreyde:"Ben ehl-i beyt'ten başkasına biat etmem". -Ömer: "Nübüvvet ve mülk (halifelik) bir evde (ailede) cem olmaz". -Büreyde: "İbrahim ailesine (soyuna) kitap, hikmet, nübüvvet ve büyük mülk verilmemiş mi?"⁵⁸. Ayrıca Şii kaynakları Büreyde'nin Hz. Fatma'nın cenazesine katılmasını, onun Şii tarafına temayül etmiş olmasına delil olarak zikretmektedirler⁵⁹.

Büreyde'yi ilk üç halifeye biat etmemekle itham eden görüşlerin tarihi gerçeklerle örtüşmediği görülmektedir. Nitekim Büreyde, eğer gerçekten de Hz. Ebû Bekir'in halifeliğini kabul etmemiş olsaydı, onun yeniden gönderdiği Üsâme ordusunda yer almazdı. Üsâme ordusundan bahsederken de zikredildiği üzere, Hz. Ebû Bekir halife seçildikten sonra da, ona bizzat gidip sancağı Üsâme'ye vermesini söylemiş, o da onunla birlikte sefere çıkmıştır. Ayrıca Hz. Fatma'nın cenazesinde hazır bulunması da onun Şiiliğe meyletmiş olduğunu göstermez. Zira sahabilerin hangisi olursa olsun Hz. Peygamber'in (sav) evladı olan Hz. Fatma'nın cenazesine katılırlardı.

Büreyde, Hz. Ebû Bekir'in halifeliğini kabul edip, onun emrinde olduğu gibi, diğer halifelerin de halifeliğini kabul etmiş ve onların emrinde seferlere katılmıştır. Ayrıca Hz.

---

⁵⁶ Hâirî, a.g.md., III, 218.

⁵⁷ Pâketçî, a.g.md., XII, 74.

⁵⁸ Emîn, a.g.e., III, 560.

⁵⁹ Emîn, a.g.e., III, 560; Hâirî, a.g.md., III, 218; Pâketçî, a.g.md., XII, 74; Nâserî, a.g.e., s. 46.

Ali'yi sevdiği de ayrı bir gerçektir. Daha önce de bahsedildiği gibi, Yemen seferinde iken aralarında anlaşmazlık çıkmış, fakat daha sonra Hz. Peygamber'in (sav) duruma açıklık getirmesiyle birlikte "Hz. Peygamber'den (sav) sonra en sevdiğim kişi Ali oldu" demiştir.

III. BÜREYDE'NİN FAZİLETİ

Fazilet ve kemâl hususunda sahabe-i kiram arasında mümtaz bir mevkiye bulunan Büreyde, daima Resûlullah'ın (sav) huzurunda bulunmaya gayret göstermiş ve huzura teklifsizce girip çıkabilen sahabe arasında yer alabilmiştir⁶⁰. Kaynaklarda onun, Resûlullah'a Hz. Ömer'den de daha yakın olduğu belirtilmektedir⁶¹. Oğlu Abdullah, Büreyde hakkında şöyle demiştir: "Büreyde, İslâm'ın dörtte biridir". Bu sözü şerh eden Ebû Abdillâh, "Yani, birincisi Resûlullah (sav), ikincisi Ebû Bekir, üçüncüsü Ebû Bekir'in azatlısı Âmir b. Führeyre, dördüncüsü ise Büreyde'dir" demiştir⁶².

A. BÜREYDE'NİN İBADETE DÜŞKÜNLÜĞÜ

Büreyde ibadetine düşkün bir zât olup, başkalarını da bu konuda ikaz etmekten geri durmamıştır. Ebû Melîh onun hakkında şunları anlatmaktadır: Bir gazâ sırasında bulutlu bir günde Büreyde ile birlikte idik. Havanın bulutlu olması veya meşguliyetinin fazlalığı sebebiyle uğraşırken⁶³ "ikinci namazını kılmakta acele ediniz, zira Resûlullah'ın (sav) şöyle buyurduğunu işittim: "Kim ikinci namazını terk ederse, ameli boşa gider" demiştir⁶⁴. Sefer sırasında etrafındakilerin gevşek davrandığını görmüş olmalı ki, bu duyuruyu yapma durumunda kalmış ve Allah'a ibadetin geciktirilmemesini hatırlatmıştır.

B. BÜREYDE'NİN RESÛLULLAH'A (sav) BAĞLILIĞI

Büreyde'nin Resûlullah'ın (sav) emrine olan bağlılığını şu hadise çok güzel sergilemektedir: Hz. Peygamber'in (sav) vefatından sonra çıktıkları Şam seferinde ordu komutanı olan Üsâme, karşılaştıkları düşmana ani baskın yapmayı planlamıştır. Bunun

⁶⁰ Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 344.

⁶¹ Bkz: Şeyh, **a.g.e.**, II, 347.

⁶² İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 180; Atan, a.g.m., s. 104; Burada bahsedilen husus hicrette karşılaşmadır ki, onda Hz. Peygamber (sav), Hz. Ebû Bekir ve azatlısı Medine'ye gidiyorlardı, orada da İslam yayılacaktı. Büreyde'nin de hicrette karşılaşmış, Müslüman olmasıyla birlikte, daha önce İslam'ı temsil ederek Hz. Peygamber (sav) üç kişiyle hicret ederken, Büreyde'nin de katılması, İslam'ın dörtte biri denilmesine sebep olmuştur.

⁶³ İbn Hâcer, **Fethu'l-Bârî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî**, I-VII, Beyrut, 1416/1996, II, 218-219.

⁶⁴ Buhârî, **Mevâkîf**, 15, 34; Nesai, **Salat**, 15; Ahmed, **Müsned**, V, 449-450, 357, 360-361; İsbahânî, **Ma'rifetu's-Sahâbe**, I, 375; Şeyh, **a.g.e.**, II, 349; Atan, a.g.m., s. 107.

üzerine Büreyde:“Ey Ebû Muhammed! Şüphesiz ki ben Resûlullah’ın (sav) baban Zeyd b. Hârise’ye savaşa giderken gittiği beldelerin insanlarını İslâm’a davet etmesini, şayet itaat ederlerse serbest bırakılmasını, eğer isterlerse (savaşa katılmadıkları için) Müslüman Araplar gibi fey⁶⁵ ve ganimet almaksızın evlerinde kalabileceklerini... nasihat ederken şahit oldum” demiş, Üsâme ise onu tasdik etmekle birlikte Resûlullah’ın (sav) kendisine en son emrinin uyguladığı şekilde olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Büreyde “Resûlullah’ın (sav) emri, başım gözüm üstüne” diyerek itaatini belirtmiştir⁶⁶.

Resûlullah’ın (sav) emirlerini harfiyyen dinleyerek itaat eden Büreyde, Ondan (sav) işittiği “Ümmetim üç defa ihtilal geçirecektir. Biri Arabistan’da ufak bir mikyasta olur ve kısa bir müddet devam eder. İkincisi yine bu civarda olacak ki bu ihtilal nedeniyle bazı kimseler helak olacaktır. Üçüncüsü ise dışarıdan gelecektir. Bu ihtilalde atlar Müslümanların camilerine girecektir” hadisinden çok korkmuştur. Büreyde, yolculuğaiki-üç deve yükü erzakla hazırlıklı olarak çıkardı. Böyle bir ihtimali her zaman göz önünde bulundururdu. Çünkü onun, Resûlullah’ın (sav) her şeyi bildiğine kat’î imanı vardı⁶⁷.

C. RESÛLULLAH’IN (sav) BÜREYDE’YE ÖĞRETTİĞİ DUA

Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (sav), bir gün Büreyde’ye: “Ya Büreyde! Allah Teâlâ’nın hayır murat ettiği kimseye talim buyurduğu ve hiç bir zamanda unutturmadığı duayı sana öğreteyim mi?” demiş, Büreyde de “Öğret, Ya Resulellah (sav)!” deyince, Hz. Peygamber (sav) ona şu duayı öğretmiştir: “Allah’ım ben zayıf ve âciz bir kimseyim, Rızanı tahsil için Sen beni kuvvetlendir. Beni perçemimden tutarak iyiliğe götür. Son emelimi İslâmiyet kıl! Allah’ım! Ben âcizim, Sen beni kuvvetlendir. Ben zelil bir kimseyim, Sen beni izzetlendir. Ben fakirim, Sen beni zenginleştir. Ey Merhametlilerin En Merhametlisi!”⁶⁸.

⁶⁵ İslam devletinin gayrimüslim tebaadan aldığı cizye, haraç ve ticaret malları vergilerinin ortak adı. Geniş bilgi için bkz: Fayda, “Fey”, md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XII, 511-513, İstanbul, 1995, XII, 511.

⁶⁶ Vâkıdî, **Meğâzî**, III, 1122-1123; Atan, a.g.m., s. 107.

⁶⁷ İbn Kesîr, **a.g.e.**, XIX, 13; Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 345.

⁶⁸ Kaynaklarda hadisın isnadının sahih olduğunu söyleyenlerle birlikte, mevzu olduğunu söyleyenler de vardır. Geniş bilgi için bkz: Atan, a.g.m., s. 107.

D. RESÛLULLAH'IN (sav) BÜREYDE'YE İLTİFATI VE ONU ÖVMESİ

Hiz. Peygamber (sav), bir sefer sırasında konakladıkları yerde kalan bazı eşyayı Büreyde'nin sırtına koyup, ona “zâmile-yük devesi”⁶⁹ diyerek iltifat etmiştir. O seferde Büreyde, 16-17 adamın erzakını Allah yolunda sırtlandığı için Hiz. Peygamber (sav) ona böyle bir yakıştırmada bulunmuştur. Resûlullah'ın (sav) ona bu şekilde iltifat etmesinde, hizmete manevi bir teşvik de söz konusudur. Ayrıca Büreyde'nin bu kadar insanın yükünü yüklenecek kadar hizmette gözü kara olması, bu şekilde Allah Resulü'nün (sav) iltifatını hak etmesine sebep olmuştur⁷⁰.

Kavmini irşat bahsinde değinildiği üzere Resûlullah (sav), Büreyde'nin, kavmini irşat ederek onların İslâm'a girmesine vesile olduğu için onu hayırlı bir insan olarak nitelemiştir. Anlatıldığına göre, bir gün Hiz. Ebû Bekir, Resûlullah'a (sav) “Ya Resûlullah (sav)! Büreyde kavmi için ne iyi adamdır, onlar için ne büyük bir berekettir; biz sizinle Medine'ye hicret ettiğimizde bir gece onunla karşılaşmıştık da o ve kavmi Eslem'den yanındakiler Müslüman olmuşlardı”. Bu sözlere Hiz. Peygamber (sav) şöyle icabet etmiştir: “Büreyde, kavmi ve diğer insanlar için ne iyi adamdır, Ey Ebû Bekir! Onları aziz etmiştir. Şüphesiz bir kavmin en hayırlısı, onların günaha düşmemeleri için mücadele edendir. Zira günahkârda hiç bir hayır yoktur”⁷¹.

Büreyde'nin oğlu Abdullah'ın babasından naklettiğine göre, Resûlullah (sav), Büreyde ve Hakem b. Amr el-Gıfârî⁷² hakkında şöyle buyurmuştur: “Siz ikiniz doğu halkı için iki gözsünüz (yani, kollayıcısınız). Ehl-i Meşrik, ikinizle birlikte haşrolunur”⁷³. Bir başka hadiste Hiz. Peygamber (sav) Büreyde'ye hitaben “Ey Büreyde! Allah Teâlâ gözüne

⁶⁹ İnsanların yolculuk esnasında üzerine yiyecek ve eşya yükledikleri deveye “zâmile” adı verilmektedir. Zemahşerî, *el-Fâik fi Ğarîbi'l-Hadis*, (thk: A.M. El-Becâvî-M.Ebu'l-Fadl İbrahim), I-IV, ys., 1971, II, 124.

⁷⁰ Haysemî, *Mecmau'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*, I-X, Dâru'l-Kitabu'l-Arabi, Beyrut, 1402/1982, IX, 398; Şeyh, *a.g.e.*, II, 346-347; Muhammedî, *a.g.tz.*, s. 22; Atan, *a.g.m.*, s. 106; Önkâl, “Büreyde b. Husayb”, md., *DİA*, VI, 492.

Hiz. Peygamber'in (sav) bu iltifatını Büreyde'nin lakabı olarak zikreden Güler, bu lakabın bazı kaynaklarda “Râcile” şeklinde de verildiğini, fakat bunun müstensihini veya naşirin hatası olduğunu belirtmektedir. Bkz: Güler, *a.g.m.*, s. 64.

⁷¹ Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 782; İbn Asâkir, *a.g.e.*, V, 179; Nâserî, *a.g.e.*, s. 35, 50-51; Atan, *a.g.m.*, s. 106.

⁷² Ebû Amr (Ebû Berze) el-Hakem b. Amr b. Müceddâ' el-Gıfârî (ö. 50/670), Muaviye zamanında Horasan valiliğine atanmış, Horasan'da fetihlerde bulunmuş ve Merv'de vefat eden sahibidir. Mezarı Merv'in Tennûrkerân mevkiindedir. Bkz: Mehmet Ali Sönmez, “Hakem b. Amr”, md., *DİA*, I-XLII (devam ediyor), XV, 175, İstanbul, 1997, XV, 175.

⁷³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 209; İbn Asâkir, *a.g.e.*, V, 180, 181; Jukovskiy, *a.g.e.*, s. 11; Hâirî, *a.g.md.*, III, 218.

ve kulağına zevâl vermesin; sen doğu halkı için bir nursun!” buyurmuştur⁷⁴. Yine Abdullah b. Büreyde'nin babası hakkında şöyle dediği rivayet edilmektedir: “...O (babam), kıyamet günü doğu halkının önderi ve nurudur. Zira babam bana Resûlullah'tan (sav) “Ashabımdan herhangi biri bir memlekette vefat ederse o, kıyamet günü onların önderi ve nurudur” hadisini nakletti”⁷⁵.

E. RESÛLULLAH'IN (sav) BÜREYDE'NİN ELİNİ TUTMASI

Hiz. Peygamber'in (sav) bazı zamanlar yürürken ashabın elinden tuttuğu, bazılarında yaslandığı, bineğini aldığı, kucaklayıp bağrına bastığı olmuştur. Allah Resulü'nün (sav) ashabına bu şekilde yakınlık göstermesi onlar için bir ayrıcalık ve şeref olmuştur. İşte böyle bir ayrıcalık ve şerefin sahibi nadir insanlardan biri de Büreyde'dir. Anlatıldığına göre, Büreyde bir gün bir ihtiyaç için evinden çıkmış, aniden Resûlullah'ı (sav) yanında yürürken bulmuştu. Hiz. Peygamber (sav) Büreyde'nin elinden tutmuş ve beraber yürümüşlerdir. Büreyde bu hadiseyi aktarırken, devamında karşılaştıkları bir olayı da anlatmıştır: “Biz böyle yürürken namaz kılan bir adama rastladık ki, rükû ve secdeleri (mübalağalı bir biçimde) uzun uzun yapıyordu. Hiz. Peygamber (sav) “Ne dersin, riya için mi böyle yapıyor?” diye bana sordu. Ben de “Allah ve Resulü daha iyi bilir” deyince, elimi bırakarak ellerini (avuçları birleşecek şekilde) kavuşturdu, aşağı yukarı hareket ettirerek “Orta yolu tutunuz! Orta yolu tutunuz! Orta yolu tutunuz! Zira her kim din ile (kendisini, güç yetiremeyeceği ibadete zorlayarak) yarışır, bu din onu yener” buyurdu”⁷⁶.

⁷⁴ İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 180.

⁷⁵ Buhârî, **Kebir**, II, 141; Buhârî, **Tarîhu's-Sağîr**, I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1406/1986, I, 167; Tirmizî, Menâkıb, 58.İbnü'l-Esîr, **Üsdü'l-Ğâbe**, I, 209; İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 186; İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 181; Bekrî, **a.g.e.**, I, 27-28; İsbahânî, **Ma'rifetu's-Sahâbe**, I, 374; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 55; Şafîî, **a.g.e.**, I, 177; Mercânî, **Behcetü'n-Nüfûs ve'l-Esrâr fî Târîhi Dâri Hicreti'n-Nebiyi'l-Muhtâr**, (thk: Muhammed Abdulvehhab Fadl), I-II, Dâru'l-Ğarb, Beyrut, 2002, II, 794-795; Şeyh, **a.g.e.**, II, 344; Ensârî, **a.g.e.**, I, 77; Nâserî, **a.g.e.**, s. 24; Muhammedî, a.g.tz., s. 26; Hâirî, a.g.md., III, 218.

Bu hadis için “zayıf”, “garip”, ravilerinin içinde ise, “rivayet eden hadisleri hiç bir surette alınmaz”, “itibar için kullanılır” diyenler de vardır. Geniş bilgi için bkz: Atan, a.g.m., s. 105.

⁷⁶ Ahmed, **Müsned**, V, 350; Taberânî, **Kitâbu'd-Duâ**, (thk: Muhammed Said b. Muhammed Hasan el-Buhârî), I-III, Dâru'l-Beşâiru'l-İslâmiyye, Beyrut, 1408/1987, II, 832; Atan, a.g.m., s. 105-106; Ayrıca bkz: Dimaşkî, **a.g.e.**, VII, 202.

Nâserî, Büreyde'nin daima Resûlullah'ın (sav) yanında bulunduğunu, Allah Resulü (sav) nereye giderse Büreyde'yi de yanında götürdüğünü, öyle bir beraberlerdi ki, hatta kendi aile fertlerini ziyaret için gittiğinde de Büreyde'yi götürdüğünü belirtmektedir. Bkz: Nâserî, **a.g.e.**, s. 44-45.

IV. BÜREYDE’NİN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Büreyde, Hz. Peygamber’le (sav) yollarının kesiştiği hicret yolculuğunda Müslüman olmuş ve ömrünün sonuna kadar bu hal üzere kalmış, ayrıca Hz. Peygamberle (sav) birlikte seferlere katılmıştır. Bu vb. nedenler onu, hadis ilmi açısından da önemli bir şahsiyet haline getirmiştir.

A. BÜREYDE’NİN RİVAYET ETTİĞİ HADİSLERİN SAYISI

Müslüman olup Medine’ye yerleştikten sonra daima Hz. Peygamber’in (sav) yanında bulunan Büreyde, Allah Resulü’nden (sav) 164 hadis rivayet etmiştir⁷⁷. Bununla birlikte onun 150⁷⁸ veya 167⁷⁹ hadis rivayet ettiğini belirtenler de vardır⁸⁰.

B. BÜREYDE’DEN HADİS RİVAYET EDENLER

Büreyde’den hadis rivayet edenlerin başında öncelikli olarak iki oğlu Abdullah ve Süleyman gelir. Abdullah b. Abbas, Âmir eş-Şa’bî, Ebû Davud Nüfeyl b. el-Hâris, Abdullah b. Evs el-Huzaî, Ebu’l-Melih Âmir b. Üsâme el-Hüzeli, Abdullah b. Mevele, Abdurrahman b. Cevşen de Büreyde’den hadis rivayet edenler arasındadır⁸¹. Ayrıca Büreyde Ümmü Seleme⁸², Abdullah b. Mes’ûd ve Ebû Musa el-Eş’arî’den de hadis rivayet etmiştir⁸³.

C. BÜREYDE’NİN RİVAYETLERİNE YER VEREN KAYNAKLAR

Büreyde’nin rivayet ettiği hadisler başta Kütüb-i Sitte’yi oluşturanlar olmak üzere, hadis edebiyatının önemli kaynaklarına girmiş bulunmaktadır⁸⁴. Rivayet ettiği hadislerin biri Buhârî ve Müslim’de, biri Buhârî’de, on bir tanesi de Müslim’de ve başta dört büyük

⁷⁷ Nevevî, **a.g.e.**, I, 133; Vellevî, **a.g.e.**, s. 61; Hazrecî, **a.g.e.**, s. 47; Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 344; Komisyon, **a.g.e.**, I, 278; Bayramow, **a.g.e.**, s. 46; Jumabayev, a.g.tz., s. 55; Güler, a.g.m., s. 65; Önkal, “Büreyde b. Husayb”, md., **DİA**, VI, 492.

⁷⁸ Zehebî, **Siyer**, II, 471; Makrîzî, **a.g.e.**, I, 369; Uslu, a.g.tz., s. 166-167; Hâirî, a.g.md., III, 219.

⁷⁹ Nas, **a.g.e.**, II, 570; Şeyh, **a.g.e.**, II, 350.

⁸⁰ Concordance’de rivayet ettiği hadislerin sayısı 201 olarak geçiyorsa da Kütüb-i Tis’a içerisinde ondan rivayet edilen tekrarlarla birlikte toplam 299 hadis mevcuttur. Bkz: Atan, a.g.m., s. 110.

⁸¹ Atan, a.g.m., s. 110-111; Güler, a.g.m., s. 65; Ayrıca bkz: Zehebî, **Siyer**, II, 469; İbn Hâcer, **Tehzîbu’t-Tehzîb**, I, 433; İbn Ebî Hatem, **a.g.e.**, I, 424; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 54; Nevevî, **a.g.e.**, I, 133; Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 344; Kelebâzî, **Ricâlu Sahihî’l-Buhârî**, I, 122; Şeyh, **a.g.e.**, II, 350; Muhammedî, a.g.tz., s. 25; Jumabayev, a.g.tz., s. 55; Önkal, “Büreyde b. Husayb”, md., **DİA**, VI, 492; Hâirî, a.g.md., III, 219; Pâketçî, a.g.md., XII, 74.

⁸² Atan, a.g.m., s. 110.

⁸³ Muhammedî, a.g.tz., s. 25.

⁸⁴ Jumabayev, a.g.tz., s. 55.

sünen olmak üzere diğer hadis kitaplarında ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde mevcuttur⁸⁵.

Büreyde'nin rivayetleri Kütüb-i Tis'a dışındaki belli başlı hadis musanneflerinde de yer almıştır. Nitekim Tayâlisî'nin (v. 204/819) Müsned'inde 9, Abdurrezzak'ın (v. 211/826) Musannef'inde 10, İbn Ebî Şeybe'nin (v. 235/849) Musannef'inde 67; Bezzâr'ın (v. 292/905) Müsned'inde 3, Ebû Ya'la'nın (v. 307/919) Müsned'inde 2, İbn Huzeyme'nin (v. 311/923) Sahîh'inde 18, İbn Hibban'nın (v. 354/956) Sahîh'inde 45, Taberânî'nin (v. 360/971) Mu'cemu'l-Kebir'inde 19, Mu'cemu'l-Evsat'ında 67, Mu'cemu's-Sağîr'inde 7, Dârekutnî'nin (v. 385/985) Sünen'inde 17, Hâkim'in (v. 405/1014) Müstedrek'inde 67 ve Beyhakî'nin (v. 458/1065) Sünen'inde ise 104 adet rivayeti bulunmaktadır⁸⁶.

D. BÜREYDE'NİN RİVAYET ETTİĞİ HADİSLERİN KONULARI

Büreyde'nin rivayet ettiği hadisler farklı konular içermekle birlikte genellikle ahlâka ve ahkâma (fikhî) yöneliktir. Şîî kaynaklarında Büreyde'nin rivayet ettiği hadislerin üzerinde önemle durulmuş; onun rivayetlerinden hareketle Hz. Peygamber'den (sav) sonra yerine Hz. Ali'nin geçmesi gerektiği ve Müminlerin emirinin Hz. Ali olduğu belirtmiştir⁸⁷.

Büreyde'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadislerin muhtevası ve bunların yer aldığı kaynaklar şunlardır⁸⁸: Harp hukuku⁸⁹, recm cezasının infazı⁹⁰, İsm-i A'zam ile Allah Teâlâ'ya dua etmek⁹¹, su vs. içmek için kullanılacak kaplar⁹², namaz vakitleri⁹³, Hz.

⁸⁵ Şeyh, **a.g.e.**, II, 350; Nevevî, **a.g.e.**, I, 133; Vellevî, **a.g.e.**, s. 61; Hazrecî, **a.g.e.**, s. 47; Muhammedî, **a.g.tz.**, s. 25; Önkal, "Büreyde b. Husayb", md., **DİA**, VI, 492.

Atan, rivayet ettiği hadislerinden Kütüb-i Tis'a'da yer alan, 4-i Buhârî'nin, 21-i Müslim'in Sahihlerinde; 32- si Tirmizî'nin, 33-ü Nesâî'nin, 39-u Ebû Dâvûd'un, 31-i İbn Mace'nin, 12-si Darimî'nin sünenlerinde, 127-si ise Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde olduğunu belirttikten sonra, İmam Malik'in Muvatta'sına Büreyde'den herhangi bir hadis almadığını belirtmiştir. Bkz: Atan, a.g.m., s. 111.

⁸⁶ Atan, a.g.m., s. 112.

⁸⁷ Emîn, **a.g.e.**, III, 560; Hâirî, a.g.md., III, 219.

⁸⁸ Atan, Büreyde'nin rivayet ettiği hadislerin hangi konuları içerdiği ve hangi hadis kaynaklarında mevcut olduğu hususunu daha önce araştırmış ve yayınlamıştır. (Bkz. Atan Abdullah Hikmet, "Fazilet ve Mücadele Örneği; Orta Asya'da Bir Sahâbî Büreyde el-Eslemî (r.a) ve Hadis Rivayetindeki Yeri", **Otrar Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, y. 1, sy. 1, Çimkent, 2007, s. 112-116.) Konu üzerinde yaptığımız ön çalışmada, benzer sonuçların ortaya çıkacağı anlaşılması üzerine ilgili makalede yer alan bilgilerin yeterli olduğu düşünülmüştür.

⁸⁹ Müslim, **Sahîh-i Müslim**, I-V, Dâru'l-Hayâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, ys., 1375/1956, Cihâd, 3; Tirmizî, Diyât, 22; Siyer, 48; Ebû Dâvûd, Cihâd, 82, 90; İbn Mâce, Cihâd, 38; Dârimî, **Sünen**, (thk: Fevâz Ahmed Zümerli-Halid es-Seb'cel-İlmi), I-II, Kerâçî, ts., Siyer, 5, 8; Ahmed, Müsned, V, 352, 358.

⁹⁰ Müslim, Hudûd, 22; Ebû Dâvûd, Hudûd, 23-24, Dârimî, Hudûd, 14, 17; Ahmed, Müsned, V, 347-348.

⁹¹ Ebû Dâvûd, Vitir, 23; Tirmizî, Daavât, 63; İbn Mâce, Duâ', 9; Ahmed, Müsned, V, 349-350, 360.

Peygamber'in (sav) yatsı namazında okuduğu sureler⁹⁴, Mekke'nin fethi günü Resûlullah'ın (sav) tek abdestle⁹⁵bütün namazları kılması⁹⁶ ve mestine mesh etmesi⁹⁷, Hz. Peygamber'in (sav) yaptığı gazvelerin sayısı⁹⁸, sahabenin vefat ettikleri yer halkına nur ve rehber olmaları⁹⁹, her zaman abdestli olmak ve abdest alır almaz iki rekât nafîle namaz kılmanın fazileti¹⁰⁰, miras hukuku¹⁰¹, kabirlere selam vermek¹⁰², nezri yerine getirme¹⁰³, Hz. Peygamber'in (sav)na'sının gasli¹⁰⁴, ölü gömüldükten sonra üzerine cenaze namazı kılmak¹⁰⁵, nafîle oruç tutan kişinin yanında yemek yemenin oruçluya faydası¹⁰⁶, borçluya mühlet verme¹⁰⁷, Dabbetü'l-Arz'ın çıkması¹⁰⁸, Kurân-ı Kerîm'in kıyamet günü okuyanına gelmesi¹⁰⁹, yarısı gölgede, diğer yarısı güneşte oturmamak¹¹⁰, ikindi namazını terk etmenin cezası¹¹¹, emel ve ecel ilişkisi¹¹², bedel oruç ile bedel hac¹¹³, gece uyuyamayan kişinin okuyacağı dua¹¹⁴, demir-pirinç-altın ve gümüş yüzük takmak¹¹⁵, namazı terk etmenin hükmü¹¹⁶, vitir namazı kılmak¹¹⁷, vücuttaki mafsalların sadakası¹¹⁸, bayram namazlarından

⁹² Müslim, Eşribe, 63-65; Edâhî, 37; Ebû Dâvûd, Eşribe, 7; Tirmizî, Eşribe, 6; Nesâî, Eşribe, 40, 48; Ahmed, Müsned, V, 350.

⁹³ Buhârî, Mevâkîf, 15, 34; Müslim, Mesâcid, 176, 177; Tirmizî, Salât, 115; Nesâî, Salât, 15; Mevâkîf, 12; İbn Mâce, Salât, 1.

⁹⁴ Tirmizî, Salât, 231; Nesâî, İftitâh, 71; Ahmed, Müsned, V, 354.

⁹⁵ Ahmed, Müsned, V, 351'de Mekke'nin fethi günü sadece abdest alıp mesti üzerine mesh ettiği yer almıştır.

⁹⁶ Müslim, Tahâret, 86; Ebû Dâvûd, Taharet, 66; Tirmizî, Taharet, 45; Nesâî, Tahâret, 101; İbn Mâce, Tahâret, 72; Dârimî, Vudû', 3; Ahmed, V, Müsned, 350.

⁹⁷ Müslim, Tahâret, 86; Ebû Dâvûd, Tahâret, 66; Tirmizî, Tahâret, 45; Ahmed, Müsned, V, 351, 358.

⁹⁸ Buhârî, Megâzî, 87, 89; Müslim, Hac, 218; Cihâd, 146-147; Tirmizî, Cihâd, 6.

⁹⁹ Tirmizî, Menâkıb, 58.

¹⁰⁰ Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 106; Tirmizî, Menâkıb, 17; Ahmed, V, Müsned, 354, 360.

¹⁰¹ Müslim, Sıyâm, 157; Ebu Dâvûd, Vesâyâ, 12; Zekât, 31; Eymân, 24; Tirmizî, Zekât, 31; İbn Mâce, Sadakât, 3; Ahmed, Müsned, V, 349, 351, 358, 361.

¹⁰² Müslim, Cenâiz, 104; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 83; Nesâî, Cenâiz, 103; İbn Mâce, Cenâiz, 136; Ahmed, Müsned, V, 353, 359 360.

¹⁰³ Tirmizî, Menâkıb, 17; Ahmed, V, Müsned, 353; İbn Hibbân, Sahîh, X, 232.

¹⁰⁴ İbn Mâce, Cenâiz, 10.

¹⁰⁵ İbn Mâce, Cenâiz, 32.

¹⁰⁶ İbn Mâce, Sıyâm, 46.

¹⁰⁷ İbn Mâce, Sadakât, 14; Ahmed, Müsned, V, 351, 360.

¹⁰⁸ İbn Mâce, Fiten, 31; Ahmed, Müsned, V, 357.

¹⁰⁹ İbn Mâce, Edeb, 52; Dârimî, Fadâilü'l-Kur'ân, 15; Ahmed, Müsned, V, 348, 352.

¹¹⁰ İbn Mâce, Edeb, 26.

¹¹¹ Buhârî, Mevâkîf, 15, 34; Nesâî, Salât, 15; Ahmed, V, Müsned, 349-350, 357, 360-361.

¹¹² Tirmizî, Emsâl, 7.

¹¹³ Müslim, Sıyâm, 157; Tirmizî, Zekât, 31; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 12; Zekât, 31; Ahmed, Müsned, V, 349, 358. Ayrıca sadece bedel hac için bkz. Tirmizî, Hac, 86; bedel oruç için bkz. İbn Mâce, Sıyâm, 51.

¹¹⁴ Tirmizî, Daavât, 96.

¹¹⁵ Tirmizî, Libâs, 43; Ebû Dâvûd, Hâtem, 4; Nesâî, Zînet, 47; Ahmed, Müsned, V, 359.

¹¹⁶ Tirmizî, İmân, 9; Nesâî, Salât, 8; İbn Mâce, Salât, 77; Ahmed, Müsned, V, 346, 355.

¹¹⁷ Ebû Dâvûd, Vitir, 2; Ahmed, Müsned, V, 357.

önce ve sonra yemek¹¹⁹, binite binerkenki sıra¹²⁰, namahrem bir kadına bakmamak¹²¹, uğursuzluk¹²², humustan kendine pay ayırmak¹²³, cennet ehlinin yüz yirmi saf olması¹²⁴, karanlıkta mescide gitmek¹²⁵, nineye mirastan pay¹²⁶, mirası sahibine vermek¹²⁷, kadının adaletle davranması¹²⁸, mümini öldürmenin manası¹²⁹, caniyi affetmek¹³⁰, cennet nimetleri¹³¹, valinin maaşının dışında devlet malından alması¹³², tavla oynamak¹³³, müminölürken alnın terlemesi¹³⁴, kabir ziyaretine izin verilmesi¹³⁵, mescitte yitik malın ilanı¹³⁶, mal sevgisi¹³⁷, Allah'ın emirlerinden biri olan emanetle¹³⁸ yemin etmek¹³⁹, İslâm'dan berî olmak üzere yemin etmek¹⁴⁰, Kur'ân'ı güzel okumaya teşvik¹⁴¹, sarhoş etmedikten sonra nebiz içmeye müsaade edilmesi¹⁴², nebizin her kaptan içilmesine izin verilmesi¹⁴³, abdest alırken mest üzerine mesh etmek¹⁴⁴, İsrâ'¹⁴⁵, Allah Teâlâ'nın Resûlullah'a (sav) Hz. Ali, Selman, Mikdâd ve Ebû Zer'i (r.a.) sevmesini emretmesi¹⁴⁶,

¹¹⁸ Ebû Dâvûd, Edeb, 160; Ahmed, Müsned, V, 354, 359.

¹¹⁹ Tirmizî, Cum'a, 390; İbn Mâce, .Sıyâm, 49; Dârimî, Salât, 217; Ahmed, Müsned, V, 352, 360.

¹²⁰ Ebû Dâvûd, Cihâd, 65; Tirmizî, Edeb, 25; Ahmed, Müsned, V, 353.

¹²¹ Tirmizî, Edeb, 28; Ebû Dâvûd, Nikâh, 44; Ahmed, Müsned, V, 351, 353, 357.

¹²² Ebu Dâvûd, Tıbb, 24; Ahmed, Müsned, V, 347..

¹²³ Buhârî, Megâzî, 61; Ahmed, Müsned, V, 359.

¹²⁴ Tirmizî, Cennet, 13; İbn Mâce, Zühd, 34; Dârimî, Rikâk, 111; Ahmed, Müsned, V, 347, 355, 361.

¹²⁵ Ebû Dâvûd, Salât, 50; Tirmizî, Salât, 165.

¹²⁶ Ebû Dâvûd, Ferâiz, 5.

¹²⁷ Ebû Dâvûd, Ferâiz, 8; Ahmed, Müsned, V, 347.

¹²⁸ Ebû Dâvûd, Akdiye, 2; Tirmizî, Ahkâm, 1; İbn Mâce, Ahkâm, 3.

¹²⁹ Nesâî, Tahrîm, 2.

¹³⁰ Nesâî, Kasâme, 7.

¹³¹ Tirmizî, Cennet, 11; Ahmed, Müsned, V, 352.

¹³² Ebû Dâvûd, Harâc, 10.

¹³³ Müslim, Şi'r, 10; Ebû Dâvûd, Edeb, 64; İbn Mâce, Edeb, 43; Ahmed, Müsned, V, 352, 357, 361.

¹³⁴ Tirmizî, Cenâiz, 10; Nesâî, Cenâiz, 5, 100; İbn Mâce, Cenâiz, 5; Ahmed, Müsned, V, 350, 357, 360.

¹³⁵ Müslim, Cenâiz, 106; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 81; Eşribe, 7; Tirmizî, Cenâiz, 60; Nesâî, Cenâiz, 100; Danâyâ, 36; Ahmed, Müsned, V, 350, 355, 359, 361.

¹³⁶ Müslim, Mesâcid, 80-81; İbn Mâce, Mesâcid, 11; Ahmed, Müsned, V, 360-361.

¹³⁷ Nesâî, Nikâh, 9; Ahmed, Müsned, V, 353; 361.

¹³⁸ Aslında yemin ya doğrudan Allah Teâlâ ile veya sıfatlarıyla yapılır. Emânet ise O'nun (c.c.) sıfatı olmayıp ancak emirlerinden bir emirdir, farzlarından bir farzdır. Dolayısıyla emanetle yemin etmek, onu Allah'ın isim ve sıfatlarıyla bir tutmak anlamı taşıyacağından mekruh addedilmiştir (Azîmâbâdî, Avnû'l-ma'bûd, IX, 58).

¹³⁹ Ebû Dâvud, Eymân, 5; Ahmed, Müsned, V, 352.

¹⁴⁰ Ebû Dâvud, Eymân, 7; Nesâî, Eymân, 8; İbn Mâce, Keffârât, 3; Ahmed, Müsned, V, 355.

¹⁴¹ Müslim, Mûsâfirîn, 235; Dârimî, Fedâilü'l-Kur'ân, 34; Ahmed, Müsned, V, 349, 351, 359.

¹⁴² Müslim, Eşribe, 63; İbn Mâce, Eşribe, 14; Ahmed, Müsned, V, 355, 359.

¹⁴³ Müslim, Eşribe, 64-65; Ebû Dâvud, Eşribe, 7; Nesâî, Dahâyâ, 36; Eşribe, 40, 48.

¹⁴⁴ Ebû Dâvud, Tahâret, 60; Tirmizî, Edeb, 55; İbn Mâce, Tahâret, 84; Ahmed, Müsned, V, 352.

¹⁴⁵ Tirmizî, Tefsîr, 17.

¹⁴⁶ Tirmizî, Menâkıb, 20; İbn Mâce, Mukaddime, 11 (h. no: 149); Ahmed, Müsned, V, 351.

Hz. Peygamber'in Hz. Hasan ve Hüseyin'e sevgisi¹⁴⁷, Hz. Peygamber'in (sav) Ehl-i Beyt'ten en çok sevdiği; kadınlardan Hz. Fâtıma, erkeklerden Hz. Ali olması¹⁴⁸, kurban etlerinden uzun süre istifade etmek¹⁴⁹, Resûlullah'ın (sav) Hz. Fâtıma'yı, yaşının küçüklüğünü gerekçe göstererek Hz. Ali ile evlendirmesi¹⁵⁰, Hz. Peygamber'in (sav) Hz. Hasan ve Hüseyin için akîka kurbanı kesmesi¹⁵¹, düşüğün diyeti¹⁵², kullanılması yasaklanan kaplar¹⁵³, omuzlar açık veya belden yukarı çıplak namaz kılmanın yasaklanması¹⁵⁴, yeni doğan bir çocuğun başının zağferanla boyanması¹⁵⁵, Hz. Peygamber'in (sav) kişilerin¹⁵⁶ ve mekânların isimlerini sorması ve bunlardan hoşlanıp hoşlanmadığının yüzünden anlaşılması¹⁵⁷, Hz. Peygamber'in elbiseler içerisinde en ziyade gömlek giymekten hoşlanması¹⁵⁸, küçük gözlü insanlarla Arapların savaşaacağı¹⁵⁹, münafığa seyyid (efendi) denmesinin Allah Teâlâ'yı kızdıracacağı¹⁶⁰, güzel konuşmada (beyân) sihr, ilimde cehil, şiirde hikmet ve sözde de bıkkınlık (ıyâl) olması¹⁶¹, Seyyidü'l-istiğfâr'ı¹⁶² okumanın fazileti¹⁶³, babanın kızını evlenmeye icbâr edemeyeceği¹⁶⁴, Hz. Peygamber'in (sav) mest giymesi¹⁶⁵, mescide minber yapılması, eski hurma kütüğünün ağlaması¹⁶⁶, kadının kocasına secde etmesi¹⁶⁷, Bakara¹⁶⁸ ve Al-i İmrân surelerinin

¹⁴⁷ Ebû Dâvûd, Salât, 225; Tirmizî, Menâkıb, 30; Nesâî, Cum'a, 30; İdeyn, 27; İbn Mâce, Libâs, 20; Ahmed, Müsned, V, 354.

¹⁴⁸ Tirmizî, Menâkıb, 60.

¹⁴⁹ Ebû Dâvûd, Eşribe, 7; Tirmizî, Edâhî, 14; Nesâî, Cenâiz, 100; Dahâyâ, 36; Eşribe, 40, 48; Ahmed, Müsned, V, 350, 355, 359.

¹⁵⁰ Nesâî, Nikâh, 7.

¹⁵¹ Nesâî, Akîka, 1; Ahmed, Müsned, V, 355, 361.

¹⁵² Ebû Dâvûd, Diyât, 19; Nesâî, Kasâme, 39;

¹⁵³ Nesâî, Cenâiz, 100; Eşribe, 48; Ahmed, Müsned, V, 355, 359.

¹⁵⁴ Ebû Dâvûd, Salât, 81.

¹⁵⁵ Ebû Dâvûd, Edâhî, 21.

¹⁵⁶ Ahmed, Müsned, V, 347.

¹⁵⁷ Ebu Dâvûd, Tıbb, 24.

¹⁵⁸ Ebû Dâvûd, Libâs, 3; İbn Mâce, Libâs, 8.

¹⁵⁹ Ebû Dâvûd, Melâhim, 9; Ahmed, V, 348.

¹⁶⁰ Ebû Dâvûd, Edeb, 75; Ahmed, Müsned, V, 346.

¹⁶¹ Ebû Dâvûd, Edeb, 87.

¹⁶² Başka rivayetlerde bu niyaz, bizzat Hz. Peygamber tarafından "seyyidü'l-istiğfâr" olarak isimlendirilmiştir (bkz. Buhârî, Daavât, 2; Tirmizî, Daavât, 15; Nesâî, İstiâze, 57, 63; Ahmed, Müsned, V, 122, 125). Büreyde'nin (r.a.) naklettiği hadislerde bu adlandırma yoktur.

¹⁶³ Ebû Dâvûd, Edeb, 101; İbn Mâce, Dua', 14.

¹⁶⁴ İbn Mâce, Nikâh, 12.

¹⁶⁵ İbn Mâce, Libâs, 31.

¹⁶⁶ Dârimî, Mukaddime, 6

¹⁶⁷ Dârimî, Salât, 159.

¹⁶⁸ Ahmed, Müsned, V, 361.

fazileti¹⁶⁹, savaşa giden mücahitlerin hanımlarına iliřilmemesi¹⁷⁰, Hz. Peygamber'in (sav) her namaz için abdest alması¹⁷¹, malı için öldürülenin Şehit olduđu¹⁷², suçunu itiraf edenin -içkili olup olmadığını anlamak için- ağzını koklamak¹⁷³, Resulullah'a (sav) nasıl salâtü selâm getirileceđi¹⁷⁴, humma ve nazarın dışında rukye'nin olmayacađı¹⁷⁵, bazı kabilelerin atalarından haber vermek¹⁷⁶, Resûlullah'ın (sav) Hira dağının sallanması üzerine ona çağrıda bulunması¹⁷⁷, sürme çekmenin göze, çörek otunun ölümden gayrı her derde deva teşkil etmesi¹⁷⁸ ve acve hurmasının cennet meyvelerinden olması¹⁷⁹, Hz. Peygamber (sav) kimin dostuysa Hz. Ali'nin de onun dostu olması¹⁸⁰, Hz. Peygamber'in (sav) kıyamete çok yakın gönderilmesi¹⁸¹, Resûlullah'ın (sav) kavmini sakındırması bakımından yaklaşmakta olan bir düşmandan haber veren kişi gibi olması¹⁸², Ebû Mûsâ el-Eş'arfî'nin (r.a.) güzel Kur'ân okumasını Hz. Peygamber'in (sav) övmesi¹⁸³, insanların en hayırlılarının asr-ı saadette yaşayanlar olması¹⁸⁴, dinde aşırı gidilmemesi¹⁸⁵, Makâm-ı İbrahim'de namaz kılarken cennetin Hz. Peygamber'in (s. a.) arz edilmesi ve ondan bir üzüm salkımı almak istemesi¹⁸⁶, Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği beş Őey¹⁸⁷, köpek olan eve meleklerin girmeyeceđi¹⁸⁸, Hayber'in fethinde Hz. Peygamber'in (sav) sancağı Hz. Ali'ye vermesi¹⁸⁹, Selman'ın (r.a.) Müslüman olması¹⁹⁰, Hz. Peygamber'in hurma ağacı ekmesi¹⁹¹, hac

¹⁶⁹ Dârimî, Fedâilü'l-Kur'ân, 15; Ahmed, Müsned, V, 348, 352, 361.

¹⁷⁰ Müslim, İmâre, 139; Ebû Dâvûd, Cihâd, 90; Nesâî, Cihâd, 47-48; Ahmed, Müsned, V, 352, 355.

¹⁷¹ Tirmizî, Taharet, 45; Nesâî, Tahâret, 101; İbn Mâce, Tahâret, 72; Dârimî, Vudu', 3; Ahmed, Müsned, V, 358.

¹⁷² Nesâî, Tahrîmu'd-dem, 22.

¹⁷³ Ebû Dâvûd, Hudûd, 23.

¹⁷⁴ Ahmed, Müsned, V, 353.

¹⁷⁵ Tirmizî, Tıbb, 15; İbn Mâce, Tıb, 34; Ahmed, Müsned, I, 271.

¹⁷⁶ Ahmed, Müsned, V, 346.

¹⁷⁷ Ahmed, Müsned, V, 346.

¹⁷⁸ Sadece Őifa olduğu ver almıştır (bkz. Ahmed, Müsned, V, 354).

¹⁷⁹ Ahmed, Müsned, V, 346, 351.

¹⁸⁰ Ahmed, Müsned, V, 347, 350, 358, 361.

¹⁸¹ Ahmed, Müsned, V, 347.

¹⁸² Ahmed, Müsned, V, 347.

¹⁸³ Ahmed, Müsned, V, 349, 351, 359.

¹⁸⁴ Ahmed, Müsned, V, 350, 357.

¹⁸⁵ Ahmed, Müsned, V, 350, 361.

¹⁸⁶ Ahmed, Müsned, V, 351.

¹⁸⁷ Ahmed, Müsned, V, 353.

¹⁸⁸ Ahmed, Müsned, V, 353.

¹⁸⁹ Ahmed, Müsned, V, 353, 355, 358.

¹⁹⁰ Ahmed, Müsned, V, 354.

¹⁹¹ Ahmed, Müsned, V, 354.

yolunda harcananın Allah katındaki değeri¹⁹², Hz. Peygamber'in annesi için af dilemesi¹⁹³, sabah namazında kıraati kısa tutmak¹⁹⁴, Resûlullah'ın (sav) Hz. Ali'nin aleyhine konuşulmasından hoşlanmaması¹⁹⁵, Hz. Ali'nin Resûlullah'tan (sav), Resûlullah'ın (sav) da Hz. Ali'den olması ve onun, kendisinden sonra Müslümanların velâyetini üstleneceği¹⁹⁶, Horasan ile Merv'e gazâ etmek ve Merv'in fazileti¹⁹⁷, Müslüman olan bir belde halkının zekât verdikleri takdirde mallarına ilişilmeyeceği¹⁹⁸, hayra delâlet etmek¹⁹⁹, velime yemeği vermek²⁰⁰, bir hizmetçi ile bir merkebin dünyalık için yeterli olacağı²⁰¹, kötü söz söylememek,²⁰² Hz. Peygamber (sav) rahatsızlandığında Hz. EbûBekir'inamaz kıldırmakla görevlendirmesi²⁰³ ve şâhitliğin hakkının verilmemesi²⁰⁴.

V. VEFATI VE KABRİ

Ömrünün son senelerini Merv'de geçiren Büreyde, vefat etmeden önce kabrine iki hurma dalı dikilmesini vasiyet etmiştir²⁰⁵. Bu vasiyette Hz. Peygamber'in (sav) sünnetine uyma ve bundan hâsıl olacak faydayı elde etme gayreti gözlenmektedir. Zira Resûlullah (sav) bir gün iki kabrin yanından geçerken, onların kabirlerinde azap gördüklerini haber vermiş ve yaş bir hurma dalını ikiye bölerek her bir kabre dikip:“Bu dallar yaş kaldığı müddetçe, belki azapları hafifletilir” buyurmuştur²⁰⁶.

Allah yolunda cihat etmek için kendi memleketinden çıkıp, Merv'e kadar giden Büreyde, geride merkep bağlamaya yarayan deri bir ipten başka dünyalık bir şey

---

¹⁹² Ahmed, Müsned, V, 354.

¹⁹³ Ahmed, Müsned, V, 355, 359.

¹⁹⁴ Ahmed, Müsned, V, 355.

¹⁹⁵ Ahmed, Müsned, V, 356.

¹⁹⁶ Ahmed, Müsned, V, 356.

¹⁹⁷ Ahmed, Müsned, V, 357.

¹⁹⁸ Ahmed, Müsned, V, 357.

¹⁹⁹ Ahmed, Müsned, V, 357.

²⁰⁰ Ahmed, Müsned, V, 359.

²⁰¹ Ahmed, Müsned, V, 360.

²⁰² Ahmed, Müsned, V, 361.

²⁰³ Ahmed, Müsned, V, 361.

²⁰⁴ Ahmed, Müsned, V, 350, 357.

²⁰⁵ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII, 8; Zehebî, **Siyer**, II, 470; Şeyh, **a.g.e.**, II, 351.

²⁰⁶ Atan, a.g.m., s. 108.

Nâserî, bazılarının Büreyde'nin kendisiyle beraber iki mızrağın da kabrine koyulmasını vasiyet ettiğini ve büyük ihtimalle de mızraklarla beraber defnedildiğini belirtmektedir. (Bkz: Nâserî, **a.g.e.**, s. 52). Nâserî'nin bu söylediği, kaynaklarda geçen “iki hurma dalı” tabirinin müstensih tarafından yanlış okunmuş olmasından kaynaklansa gerek.

bırakmadan²⁰⁷ Yezid b. Muaviye'nin hilafeti zamanında 62/682²⁰⁸ veya 63/683²⁰⁹ senesinde Merv'de vefat etmiştir²¹⁰. Büreyde Horasan bölgesinde en son vefat eden sahabedir²¹¹.

Büreyde gösterişi sevmediği için mezarının gözden uzak bir yerde bulunmasını, yol üzerinde olmamasını vasiyet etmiştir. Ancak onun bu vasiyetine uyulmayarak yol kenarına, her kesin göreceği bir yere defnedilmek üzere mezar kazılmıştır. Ancak açılan mezar, henüz defin işi gerçekleştirilmeden çökmüştür. Bu nedenle yol kenarına mezar yapılmasından vazgeçilerek²¹², başka sahabe ve tabiînin de bulunduğu Tennûrkeran denilen Merv'in kabristanlıklarından Cıssîn²¹³ mezarlığına²¹⁴ defnedilmiştir. Büreyde'nin

²⁰⁷ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII, 8; Zehebî, **Siyer**, II, 470.

²⁰⁸ Zehebî, **Tarîhu'l-İslâm**, s. 22; Zehebî, **Siyer**, II, 470; Zehebî, **İber**, I, 48; Nevevî, **a.g.e.**, I, 133; Hanbelî, **a.g.e.**, I, 70; Taberânî, **a.g.e.**, II, 19; İsbehânî, **Ma'rifetu's-Sahâbe**, I, 374.

²⁰⁹ İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 178; Taberî, **Târîh**, XI, 534; Şaffî, **a.g.e.**, I, 177; İbn Hacer, **Takrîb**, I, 96; İbn Hacer, **İsâbe**, I, 146; İbn Hacer, **Tehzîbu't-Tehzîb**, I, 433; Tirmizî, **Peygamberimizin Güzel Ahlakı**, s. 106; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 65; Temîmi, **a.g.e.**, II, 450; Vellevî, **a.g.e.**, s. 61; İbn Kesîr, **a.g.e.**, XI, 611; Makrîzî, **a.g.e.**, I, 369; Pâketçi, a.g.md., XII, 74; Zetterstéén, a.g.md., II, 839.

²¹⁰ İbn Sa'd, **et-Tabakât**, VII, 8, 365; Buhârî, **Tarîhu'l-Kebir**, II, 141; Halife b. Hayyât, **a.g.e.**, s. 251; Zehebî, **Duvelu'l-İslâm**, I-II, Dâru Sadır, Beyrut, 1999, I, 55; Şeyh, **a.g.e.**, II, 350-351; Kelebâzî, **Ricâlu Sahîhi'l-Buhârî**, I, 122; İsbehânî, **Ricâlu Sahîhi Müslim**, I, 97; Hazrecî, **a.g.e.**, s. 47; Zirikli, **a.g.e.**, II, 22; Nedvî-Ansârî, **a.g.e.**, III, 343-344; Komisyon, **a.g.e.**, I, 278; Nâserî, **a.g.e.**, s. 24; Muhammedî, a.g.tz., s. 25-26; Alpkıray, a.g.tz., s. 147; Güler, a.g.m., s. 65; Atan, a.g.m., s. 117; Hâirî, a.g.md., III, 218; Önkâl, "Büreyde b. Husayb", md., **DİA**, VI, 492.

Vefat tarihinin 62/682 veya 63/683'de olduğunu söyleyenlerle birlikte, 60/680 (Lecker, a.g.md., IV, 80), 61/681 (Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 11) diyenler de vardır. Zehebî ise en sıhhatli olanının 62/682 olduğunu belirtmiştir. Bkz: Zehebî, **Siyer**, II, 470.

²¹¹ Mizzî, **a.g.e.**, IV, 55; Nevevî, **a.g.e.**, I, 133; Mercânî, **a.g.e.**, II, 794; Şeyh, **a.g.e.**, II, 351; Hazrecî, **a.g.e.**, s. 47; Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 11; Atan, a.g.m., s. 117.

Muhammedî, Horasan'da en son Ebû Berze el-Eslemî'nin h. 64 senesinde vefat ettiğini söyleyenlerin de olduğunu, fakat bu konuda farklı bilgilerin mevcut olduğunu tezinde belirtmiştir. Ayrıca Vâkîdî ve Halife b. Hayyât'm, Ebû Berze el-Eslemî'nin Nişabur'da vefat ettiğini, Sicistan ve Herat'ta cihatta bulunduğunu söylediklerini belirten Muhammedî, kaynaklarda onun Basra'da vefat ettiğini söyleyenlerinde bulunduğunu belirtmiş; dolayısıyla Horasan'da en son vefat eden sahabenin Büreyde olduğunu zikretmiştir. Bkz: Muhammedî, a.g.tz., s. 26.

²¹² İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 178.

²¹³ Ya'kût el-Hamevî (v. 626/1229) Mu'cem'inde "Cıssîn" hakkında şu bilgileri vermektedir: Ebû Sa'd "Cıssîn", Ebû Nuaym el-Hafız ise "Cassîyn" diye okumuştur. Merv'de bir mahalle olup, zamanla yıkılıp, mezarlık yapılmıştır. Adına tandır yapanlar anlamında "Tennûrkeran" denilen bu mezarlığa bazı sahabiler defnedilmiştir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, I, 498; Ayrıca bkz: Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 39; Meftah, a.g.m., s. 133; Ayrıca Ya'kût, halihazırda mezarının Merv'de bilindiğini ve üzerinde bayrak gördüğünü söylemektedir. Bkz: Ya'kût, **Mu'cem**, V, 113.

Cıssîn mahallesi şimdi Eski Merv'in "Kiçi Soltangala" ya da "Günorta Aylav" diye isimlendirilen bölgesinde bulunmaktadır. Bkz: Bayramow, **a.g.e.**, s. 33.

Bu yerin ismi "Hıssîn", "Hısn" (İbn Abdilber, **a.g.e.**, I, 186) şeklinde de geçmektedir. Geniş bilgi için bkz: Atan, a.g.m., s. 104.

Pâketçi, Nişâbûrî'den naklen "Hısayn" diye adlandırılan bu yeri Merv'e muhacir olarak gelen müslümanların ordugâh olarak kullandıklarını belirtmektedir. Bkz: Pâketçi, a.g.md., XII, 75.

Jukovskiy, Merv şehrinin dışında olan kabrin Gavürkale ve Sultankale mahallelerinin arasında olduğunu, eskiden bu yere "Cıssîn" denildiğini belirtmektedir. Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 134.

²¹⁴ Bekrî, **a.g.e.**, I, 27.

oğlu Abdullah'ın“Babam Merv’de vefat etti. Kabri Cıssîn’dedir...”²¹⁵ ifadesi de kabrinin yeri hakkındaki rivayetleri desteklemektedir.

Büreyde'nin kabri, Merv’de medfun olan bir diğer sahabe, Hakem el-Gıfârî'nin kabriyle yan yanadır²¹⁶. Bilindiği üzere Hakem el-Gıfârî daha önce h. 50 (670) de vefat etmiş²¹⁷, Büreydede onun yanına defnedilmiştir²¹⁸.

Büreyde ile Hakem el-Gıfârî'nin mezarları bölge sakinleri ve diğer Müslümanlar tarafından her zaman ziyaret edilen yerlerden biri olmuştur. Nitekim Jukovskiy, 12-13. yüzyıllarda da bu kabirlerin ziyaret edildiğini belirtmiştir²¹⁹. Hâlihazırda da bu mezarlar sürekli olarak ziyaret edilen yerler arasında olup, yöre halkı sahabe mezarlarının yer aldığı bu kabirleri“Burıdalar”ya da“Burıda Babalar”adlarıyla zikretmektedir. Ayrıca bu kabirler Türkmenlerarasında en kutsal yerler olarak bilinmektedir²²⁰.

Büreyde ve Hakem el-Gıfârî'ye ait kabirlerin mezar taşları ve kabirler üzerinde türbeler de mevcuttur. Ancak bu türbelerin yapıldığı tarihe dair bilgiler farklıdır. Jukovskiy, söz konusutürbe ve mezar taşlarının ne zaman yapıldığının bir muamma olduğu, ancak yapılış biçiminden onun Timurlar zamanına, yani XV. yüzyıla ait olabileceği kanaatindedir. Ayrıca mezar taşı yazısının da aynı zamanda yapılmış olabileceğini, çünkü onların daha önceden yapılmış gibi gözükmediğini söylemektedir²²¹. Tarihi bilgiler de onun görüşünü desteklemektedir. Nitekim XV. yüzyılınbaşlarında Timurlu hükümdarıŞahruh, Büreyde ve Hakem el-Gıfârî'nin kabrinin üstüne türbe

²¹⁵ İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 181; Buhârî, **Târîhu's-Sağîr**, I, 167; Ensârî, **a.g.e.**, I, 77; Mizzî, **a.g.e.**, IV, 55; Şeyh, **a.g.e.**, II, 344.

Ayrıca bu kaynaklarda da kabrinin Merv’de Cıssîn mahallesinde olduğu belirtilmektedir: İbn Hibbân, **Meşâhîr**, s. 60; Aynî, **a.g.e.**, XVIII, 8; Güler, a.g.m., s. 65; Atan, a.g.m., s. 117.

²¹⁶ İbn Asâkir, **a.g.e.**, V, 178; Buhârî, **Târîhu'l-Kebîr**, II, 141; Buhârî, **Târîhu's-Sağîr**, I, 167; İbn Hibbân, **Meşâhîr**, s. 60.

²¹⁷ Sönmez, a.g.md., **DİA**, XV, 175.

²¹⁸ Muhammedî, a.g.tz., s. 26.

²¹⁹ Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 134.

²²⁰ Bayramow, **a.g.e.**, s. 33-34.

“Burıda” ya da “Bureyda” kelimesi Büreyde'nin Türkmenler arasında kullanılan şeklidir. “Baba” kelimesi ise, Türkmencede dede anlamına gelmektedir ki, aynı zamanda bu kelime sahabe, evliya vs. meşhur şahıslar ve saygıdeğer insanlar için onlara karşı saygı amaçlı kullanılmaktadır.

²²¹ Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 134; Ayrıca bkz: A.İ. Dmitrieva-Mamanova, **Putovoditel po Turkmenistanu i Jeleznımı Dorogami Sredne Aziatskoy i Taşkentskoy**, İ.Şruht Yayınevi, Sankt-Peterburg, 1913, s. 225-226; Pugaçenkova, **İsskusstvo Turkmenistana**, Moskva, 1967, s. 168.

Sayan, Türbelerin Moğol işgalinden önce de mevcut olduğunu, Timurlular zamanında ise yeniden yapıldığını belirtmektedir. Bkz: Yüksel Sayan, “Merv”, md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XXIX, 223-225, Ankara, 2004, XXIX, 224.

yaptırarak, bunların kuzey yönünde iki eyvan ve batı yönünde bir mescit inşa ettirmiştir. Kare planlı ve üzeri kubbeli olan türbeler, renkli kerpiçlerin etkisiyle en güzel bir biçimde yapılmaya çalışılmıştır. Mezarların üzerine yazılı ve işlemeli mermer taş koyulmuştur²²². Türbeler XX. yüzyılın başlarında yeniden onarım görmüş ve o günkü şekliyle ayakta durmaktadır. Yıkılan mescidin yerine ise son yıllarda yenisi yapılmıştır²²³.

Büreyde'nin Arapça kûfi yazılarla yazılmış mezar taşında şu ifadeler yer almaktadır: “Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed O'nun Resulü'dür. Ölüm bir kadehtir, ondan herkes içer, kabir ise bir kapıdır, ondan herkes geçer. Muhammed, Muhammed, Muhammed, Muhammed. Bu makam şereflerle doludur. Bu yere gelen kendi isteklerinin olmasını beklemeli ve dualarının kabul olmaması hakkında düşünmemelidir. Bu yer Mekke'nin Harem bölgesi gibidir ki, oraya giren emniyette olur. Bu yer mutluluk ve şefaath yağmurlarıyla donatılmıştır ki, burada edilen dualar Allah'ın nezdinde kabul olur. Onun için Merv'e seyahat etmek için bizzat gelenlere hayret etmeye gerek yoktur. Bu ne güzel mezar ki, bunda Allah'ın Resulü'nün yanında bulunan sahabenin naaşı muhafaza edilmektedir. Allah ona şefaath etsin ve onu kurtarsın! Allah'ın çizdiği doğru yoldan yürüyenler ve Resûlullah'ın sahabesi olan şerefli Büreyde'yi sevenlerin kalbi ve ruhu da bu taşlar gibi sağlam olmalıdır. Bu, Ebu Abdullah, Büreyde b. Husayb b. Haris el-Eslemî radiyallahu anh'dır. O, Resûlullah sallâlahu aleyhi vesellem hicret ettiği sırada Gamîm mevkiinde İslâmiyet'i kabul etmiştir. Bedir ve Uhud gazvelerinden sonra Hz. Peygamber'in yanına gelmiş, Hudeybiye'ye katılmış, Rıdvan biatında ağaç altında biat edenlerle beraber biat ederek (İman meyvelerinin) en tatlılarını toplamıştır. Medine'den sonra Basra'ya gitmiş, orada bir müddet kaldıktan sonra da Horasan'a gelmiştir. Burada İslâm'ın yayılması için mücadele etmiş ve henüz fethedilmemiş Türk topraklarına düzenlenen fetihlere katılarak şirkin kökünün kazılması için savaşmıştır. Sonra tekrar

---

²²² Timurlulardan Şahruh, Bağdis'te bulunurken, Moğol istilasından beri tahrip edilmiş bir halde kalan Merv şehrinin imarını, ayrıca bütün Horasan'da baştanbaşa imar faaliyetlerinde bulunulmasını istemiştir. Bu emir gereğince birçok yol düzeltilmiş, yeni köprüler inşa edilmiş ve eskileri yenilenmiştir. Şahruh'un emirleri gereğince Murgap ırmağından çıkan Merv suyunun harap olan seddinin tamiri ve Merv şehrinin yeniden inşası kısa zamanda gerçekleştirilmiştir. Geniş bilgi için bkz: İsmail Aka, **Timur ve Devleti**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 118-126.

²²³ Pugaçenkova, **Gadımı Marı**, s. 18-19; Bayramow, **a.g.e.**, s. 34-35; Sayan, a.g.md., **DİA**, XXIX, 224; Esin, a.g.md., **Türk Ansiklopedisi**, XXIV, 20-21;

Merv'e gelip, burada Allah'ın yardımıyla istediklerini yerini getirmiştir (İslâmiyet'i yaymıştır). 62 veya 63 yılında ise Allah'ın rahmetine kavuşmuştur²²⁴.

---

²²⁴ Jukovskiy, **a.g.e.**, s. 128-131; Bayramow, **a.g.e.**, s. 36-38; Ayrıca bkz: Nâserî, **a.g.e.**, s. 18.

SONUÇ

Büreyde b. Husayb, Huzâa kabilesinin Eslem kolunun Sehmoğulları boyuna mensuptur. Kabilesi Huzâalılar İslâmiyet'ten önce Mekke'nin hâkimiyetini ele geçirmişler, fakat daha sonra Kusay başkanlığındaki Kureyşliler savaşıarak Huzâalıları mağlup etmişlerdir. Bundan sonra Huzâalıların kolları Arabistan'ın farklı bölgelerine yayılmışlar; bu çerçevede Eslem kolu da Mekke ile Medine arasına yerleşmiştir. İslâmiyet'in geldiği yıllarda da Büreyde, Eslem oğullarının reisliğini yürütmekte idi.

Hiz. Peygamber (sav) Tevhit inancının Mekke'de hâkim olamayacağını anlayınca, Medine'ye hicret etmeye karar vermiş, fakat müşrikler buna da engel olmaya çalışarak yolda Hiz. Peygamber'i (sav) yakalayana ödülleri vereceklerine dair vaatlerde bulunmuşlardı. Büreyde de bu ödüle sahip olmak için yola koyulmuş, fakat Hiz. Peygamber (sav) ile aralarında geçen konuşmadan etkilenerek Müslüman olmuş, Resûlullah'ı (sav) kendi arazilerinde misafir etmiş, Kur'an ayetlerini öğrenmiş ve namaz kılmıştır. Hiz. Peygamber'in (sav) Medine'ye sağ salim ulaşmasına, elinde İslâm'ın ilk sancağını alarak vesile olduktan sonra, Hiz. Peygamber'in (sav) emriyle kabilesinin yanına dönerek irşat faaliyetlerinde bulunmuştur.

Uhud savaşını müteakiben Hiz. Peygamber'in (sav) yanına gelen Büreyde, bundan sonra cereyan eden on altı gazveye Allah Resulü (sav) ile beraber iştirak etmiştir. Benî Mustalik (Müreyşî) Gazvesinde istihbarat görevlisi olarak hizmet etmiş; Hudeybiye'ye giden İslâm ordusuna kılavuzluk yapmış; Rıdvan biatında Hiz. Peygamber'e (sav) bağlılığını bir kez daha göstermiş; Hayber'in fethinde kahramanca savaşmış; Mekke'nin fethinde, Huneyn savaşında, Taif kuşatmasında sancaktarlık vazifesini yerine getirmiş ve Tebuk seferine kabilesiyle beraber iştirak etmiştir. Hiz. Peygamber (sav) Büreyde'nin istihbarat ilminden ve önderlik vasfından yararlanmakla birlikte, ona kâtiplik ve zekât amili olarak da görev vermiştir. Yaptığı hizmetlerden memnun kalan Hiz. Peygamber (sav) Büreyde'yi methetmiştir. Büreyde ise daima Allah Resulü'nün (sav) yanında olmuştur. Hiz. Peygamber (sav) döneminde seriyyelere de iştirak eden Büreyde, Resûlullah'ın (sav) son hazırladığı Üsâme ordusunun da sancaktarlığını yapmıştır.

Hiz. Peygamber'in (sav) irtihalinden sonra kabilesiyle beraber Hiz. Ebû Bekir'in emrine giren Büreyde, Hiz. Peygamber'in (sav) son hazırladığı askerî birlik olan Üsâme

ordusunun sancaktarlığını yapma şerefine de nail olmuştur. Hz. Ömer döneminde halifeyle beraber Şam seferine katılmış, daha sonra kendi kabilesinin de yaşadığı bölgeye emir tayin edilmiştir. Basra şehrinin kurulmasıyla buraya yerleşen Büreyde, Hz. Osman döneminde Horasan bölgesine düzenlenen fetihlere katılmıştır. Şîh kaynaklarda farklı bilgiler olmasına karşın, Büreyde ilk üç halife sonrasında sahabiler arasında vuku bulan savaşlara ne katılmış, ne de fikir beyan etmiştir. “Benim kılıcım Müslümanlara karşı kınından çıkmaz” diyen Büreyde, Müslümanların kendi arasındaki ihtilaflardan uzak durmaya çalışmıştır.

İslâm uğruna yapılan cihada büyük önem veren Büreyde, Emeviler döneminde Ziyad b. Ebîh’in ordugâh şehrini Basra’dan Merv’e taşımasıyla, Horasan fetihlerine katılmış ve ailesini de yanına alarak yeni ordugâh şehri olarak belirlenen Merv’e yerleşmiştir. Memleketinden binlerce kilometre uzaklıktaki bir şehirde İslâm dininin yayılması ve dinî ilimlerin neşri için uğraşmış, ayrıca doğu Türkistan’a düzenlenen seferlere de katılmıştır. Hayatı boyunca İslâm dininin yayılması için gayret gösteren Büreyde, geride merkep bağlamaya yarayan deri bir ipten başka dünyalık bir şey bırakmadan 62/63 (682/683) yılında vefat etmiştir. Onun aynı zamanda Horasan bölgesinde vefat eden en son sahabe olma özelliği de bulunmaktadır.

Büreyde mütevazı, mizah ve şakayı seven, cihataşkıyla dolu, adalet ve hakkaniyet taraftarı, ibadete düşkün, Allah Resulü’ne (sav) bağlı sahabilerdendir. Daima Resulullah’ın (sav) yanında bulunmaya gayret gösteren Büreyde, 164 hadis rivayet etmiş, ondan sonra çocukları da bu hadisleri Merv şehrinde ilk defa kitap haline getirmişlerdir.

Büreyde’nin İslâm için yaptığı bütün bu hizmetler ve gayretler sayesinde onun kabri de ayrı bir fonksiyon icra etmiştir. Zira kabri genelde Horasan özelinde ise Türkmenistan ve Merv ile İslâm’ın bütün doğu topraklarında İslâm’ın varlığını devam ettirmesinde etkili olmuştur. Haddizatında Büreyde gibi sahabilerin Orta Asya’ya yerleşmeleri, dinin yayılması ve gelişmesi için yaptıkları faaliyetler neticesinde sonraki yıllarda bölgede medreselerin ve kültür merkezlerinin temelleri atılmıştır. O zamanlar belki bunun farkında olmayan yerli halk, bu gün onun kabrini ziyaret ederek minnet duymaktadırlar.

KAYNAKLAR

- AĞÂRÎ Murat, **İslâm Coğrafyacılığı ve Müslüman Coğrafyacılığı**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2002.
- AĞIRMAN Mustafa, Hz. Peygamber'in Savaş Stratejisi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 1992.
- AHMED B. HANBEL Ebû Abdullah (v. 281/855), **Müsned**, I-V, Beyrut, ts.
- AKA İsmail, **Timur ve Devleti**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- AKDOĞAN Mehmet Nur, Mekke'nin Fethi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Diyarbakır, 2008.
- AKGÜN Hüseyin, Sahâbe Coğrafyası, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 1999.
- ALGÜL Hüseyin, **İslâm Tarihi**, I-IV, Gonca Yayınevi, İstanbul, 1986.
- , **Âlemlere Rahmet Hz. Muhammed**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.
- ALPKIRAY Abdulcelil, Sahabenin Yerleşim ve Vefat Yerleri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2005.
- APAKÂdem, **İslâm Siyaset Geleneğinde Amr b. el-Âs**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2001.
- , **Hz. Osman Dönemi Devlet Siyaseti**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.
- , **Anahatlarıyla İslâm Tarihi**, I-IV, Ensar Yayınları, İstanbul, 2010-2011.
- APAYDIN H. Yunus, "Humus", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XVIII, 365-369, İstanbul, 1998.
- ATAN Abdullah Hikmet, "Fazilet ve Mücadele Örneği; Orta Asya'da Bir Sahâbî Büreyde el-Eslemî (r.a.) ve Hadis Rivayetindeki Yeri", **Otturar Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, y. 1, sy. 1, Çimkent, 2007, ss. 89-122.
- ATMACA Esra, Hudeybiye Seferi (6/628), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2007.
- AVCI Casim, **Muhammedü'l-Emin Hz. Muhammed'in Peygamberlik Öncesi Hayatı**, Hayykitap Yayınevi, İstanbul, 2008.
- AYCAN İrfan, "Mühalleb b. Ebû Sufre", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XXXI, 511-512, İstanbul, 1998.

- AYNÎ Ebû Muhammed Bedrüddin Mahmûd b. Ahmed (v. 855/1451), **Umdetü'l-Kârî Şerhü Sahîhî'l-Buhârî**, I-XXV, Dâru'l-Kitâbu'l-İlmiyye, Beyrut, 1421/2001.
- A'ZÂMÎ Muhammed Mustafa, **Küttâbü'n-Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem**, Şeriketü't-Tibaati'l-Arabiyye, Riyad, 1401/1981.
- BAÇINSKIY N. M., **Türkmenistan'ın Arhitektura Yadıgarlikleri**, (çev: Abdalov O. M-Volmuradov H. M.), SSSR Arhitektura Akademisi ve Türkmenistan Tarih Enstitüsü Yayınları, Moskva-Ashabat, 1939.
- BAĞDÂDÎ Seyyid Muhammed Şükrü el-Alûsî, **Bülûğu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvâli'l-Arab**, I-III, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- BÂKİR Abdülhâlik, "Basra", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), V, 108-111, İstanbul, 1992.
- BALCI İsrâfîl, **İdarî ve Siyasî Yönden Hz. Ebu Bekir Dönemi**, Din ve Bilim Kitapları Yayınları, Samsun, 2007.
- BAYRAMOW Kakajan, **Türkmenistanın Meşhur Ziyaratlık Yerleri**, "Ylym", Aşgabat, 2012.
- BEKRÎ Ebû Ubeyd Abdullah b. Abdülaziz b. Muhammed (v. 487/1094), **Mu'cemu Mesta'cem min Esmâi'l-Bilâd ve'l-Mevâdî**, I-V, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1418/1998.
- BELÂZÜRÎ Ebu'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir (v. 279/892), **Fütûhu'l-Buldân**, (thk: Abdullah Enis et-Tabbâ-Ömer Enis et-Tabbâ), Müessesetü'l-Me'ârif, Beyrut, 1407/1987.
- , **Ensâbu'l-Eşrâf**, (thk: Muhammed Hamidullah), I-III, Dâru'l-Ma'rife, Kahire, ts.
- BEYHAKÎ Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali (v. 453/1061), **es-Sünenü'l-Kübrâ**, I-X, Haydarâbâd, 1344/1925.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (v. 256/870), **Târîhu'l-Kebîr**, I-VIII, Beyrut, ts.
- , **Târîhu's-Sağîr**, I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1406/1986.
- , **el-Câmiu's-Sahîh**, I-IV, Matba'atu's-Selefiyye, Kahire, 1400/1980.
- BÜRRÎ Muhammed b. Ebî Bekir b. Abdillâh b. Musa el-Ensârî (v. 681/1282), **el-Cevhere fî Nesebi'n-Nebî ve Ashâbuhu'l-Aşere**, (thk: Tuncî), I-II, ys., 1421/2001.
- CEVAD ALÎ, **el-Mufassal fî Târîhu'l-Arab Kable'l-İslâm**, I-X, ys., 1413/1993.
- CEVDET PAŞA Ahmed (v. 1312/1895), **Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ**, I-II, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1396/1976.

- ÇAĞATAY Neş'et, **İslâm'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1963.
- ÇETİN Osman, "Horasan", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XVIII, 234-241, İstanbul, 1998.
- DÂRİMÎ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman es-Semarkandî (v. 255/869), **Sünen**, (thk: Fevâz Ahmed Zümerli-Halid es-Seb'cel-İlmi), I-II, Kerâçî, ts.
- DEMİRCAN Adnan, **Nebevî Direniş Hicret**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2000.
- DERMENGHEM Emile, **Hz. Muhammed ve Risaleti**, (çev: Ahmed Ağırakça), İnsan Yayınları, İstanbul, 1997.
- DİMAŞKÎ Muhammed b. Salih (v. 972/1536), **Peygamber Külliyyâtı**, (çev: Adem Yerinde), I-XII, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- DMİTRİEVA A. İ-Mamanova, **Putovoditel po Turkmenistanu i Jeleznımı Dorogami Sredne Aziatskoy i Taşkentskoy**, İ. Şruht Yayınevi, Sankt-Peterburg, 1913.
- DOĞRUL Ömer Rıza, **Büyük İslâm Tarihi Asr-ı Saadet**, I-IV, Eser Neşriyat, İstanbul, 1978.
- EBÛ DÂVÛD Süleyman b. Eş'as el-Ezdî el-Sicistanî (v. 275/888), **Sünen**, (thk: Muhammed Avvâme), I-V, Müessesetü'r-Riyân, Beyrut, 1419/1998.
- EBÛ ŞEHBE Muhammed b. Muhammed, **es-Sîretü'n-Nebeviyye fî Dav'i'l-Kur'ân ve's-Sünne**, I-II, Dâru'l-Kalem, Beyrut, 1409/1988.
- EFENDİOĞLU Mehmet, "Mes'ûd b. Hüneyde", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XXIX, 346, Ankara, 2004.
- EL-ASKER Muhammed b. Salih b. Muhammed, **Alâkatu el-Kabâilu'l-Arabiyye el-Mukîmetu havle'l-Medine bi'd-Devleti'l-İslâmiyye fî Ahdi'r-Resul**, Resâil Câmîiyye, Riyâd, 1426/2005.
- EL-BEBLÂVÎ Mahmûd Ali, **Târîhu Hicretü'n-Nebeviyye ve Bed'u'l-İslâm**, Beyrut, 1406/1985.
- EL-HASAN Mina, "Büreyde b. Husayb", md., **El-Mevsûati'l-Arabiyye**, V, 71, Dimaşk, 2002.
- EMÎN Muhsin el-Hüseynî el-Âmilî, **A'yânu's-Şi'a**, I-X, Dâru't-Tevârif, Beyrut, 1406/1986.
- ENSÂRÎ Ebi Abdillâh Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Hudeyde (v. 783/1381), **el-Misbâhu'l-Muddî fî Küttâbi'n-Nebîyyi'l-Ümmî ve Rusulihî ila Mülûki'l-Ardî min Arabî ve Acemî**, I-II, Âlemu'l-Kütüb, Beyrut, 1405/1985.

- ERDAL Mesût, “Efendimiz’in (sav) Hicret Meyvelerinden Büreyde İbnü’l-Husayb (r.a.)”, **Yeni Ümit**, y. 18, sy. 74, İstanbul, 2006, ss. 44-45.
- ERDEM Sargon, “Amâlika”, md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), II, 556-558, İstanbul, 1989.
- ERKOCAASLAN Recep, Hz. Peygamber Savaşlarından Benî Mustalik Gazvesi ve İfk Olayı, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Şanlıurfa, 2008.
- ESAD Mahmud, **İslâm Tarihi**, Marifet Yayınları, İstanbul, 1984.
- ESİN E., “Merv”, md., **Türk Ansiklopedisi**, XXIV, 18-21, Ankara, 1976.
- EZKAÎ Perviz, “Büreyde b. Husayb”, md., **Dâneşnâme-i Cihan-i İslâm**, III, 332-333, Tahran, 1376/1956.
- EZRÂKÎ Ebi Velid Muhammed b. Abdullah b. Ahmed (v. 250/865), **Ahbâru Mekke**, I-II, (thk: Rüşdi Salih), Dâru’l-Endelüs, Beyrut, 1389/1969.
- FÂKİHÎ Ebî Abdullah Muhammed b. İshak b. Abbas (v. 272/885), **Ahbâru Mekke**, I-VI, (thk: Abdülmelik b. Abdullah b. Dehr), Mekke, 1986.
- FÂRÛK Ahmed, **Eshâb-ı Kirâm**, Hakikat Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2002.
- FAYDA Mustafa, “Bey’atürırdvân”, md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), VI, İstanbul, 1992.
- , “Fey”, md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XII, 511-513, İstanbul, 1995.
- , **Allah’ın Kılıcı Halid b. Velid**, Marmara İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006.
- GRABUS Merzuk, Hz. Peygamber’in Mekke Müşrikleri Dışındaki Arap Kabileleri ile Münasebetleri: Mekke Dönemi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 2011.
- GÜLER Zekeriya, “Hicret Sırasında Hz. Peygamber’in Üslûbundan Etkilenerek Müslüman Olan Büreyde b. Husayb ve Günümüze Yansımaları”, **İSTEM**, y. 2, sy. 4, Konya, 2004, ss. 63-72.
- HÂİRÎ Seyid Mehdi, “Büreyde b. Husayb”, md., **Dâiretü’l-Meârif-i Taşayyu’**, III, 218-219, Tahran, 1371/1952.
- HALİFE B. HAYYAT Ebû Ömer el-Leysî (v. 240/854), **Târîh**, (thk: Ekrem Ziya el-Umerî), Dâru’t-Tayyiba, Riyad, 1405/1985.
- HAMİDULLAH Muhammed, **Hz. Peygamber’in Savaşları ve Savaş Meydanları**, (çev: Salih Tuğ), Yağmur Yayınları, İstanbul, 1972.
- , **el-Vesâiku’s-Siyâsiyye li’l-Ahdi’n-Nebevî ve Hilâfeti’r-Râşide**, Dâru’n-Nefâis, Beyrut, 1405/1985.

- , Muhammed, **İslâm Peygamberi**, (çev: Salih Tuğ), I-II, İrfan Yayınları, İstanbul, 1414/1993.
- HANBELÎ Ebî Fellah Abdülhey b. İmad (v. 1089/1678), **Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri min Zeheb**, Dâru'l-Haya, I-VIII, Beyrut, ts.
- HARFÛŞ Abdulkadir Feyyâz, **Kabîletu Huzâ'a fî'l-Câhiliyye ve'l-İslâm**, Dâru'l-Beşâir, Dımaşk, 1417/1996.
- HASAN İbrahim Hasan, **İslâm Tarihi**, (çev: İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş), I-IV, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1987.
- HAYSEMÎ Nûruddin Ali b. Ebi Bekir (v. 807/1404), **Mecmau'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid**, I-X, Dâru'l-Kitabu'l-Arabi, Beyrut, 1402/1982.
- HAZRECÎ Sakıyyuddin Ahmed b. Abdullah el-Ensârî el-Yemenî (v. 923/1517), **Hulâsatu Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi Ricâl**, Dâru'l-Beşâiru'l-İslâmiyye, Beyrut, 1411/1990.
- HEYKEL Muhammed, **Hazreti Muhammed Mustafa**, (çev: Ömer Rıza Doğrul), İstanbul, 1972.
- HIREYSÂT Muhammed Abdülkadir, "Belkâ", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), V, 419-420, İstanbul, 1992.
- HOCANIYAZOV Tirkeş-Gurbanov Aydogdı-Övlyuğuliyev Meret, **Beyik Yüpek Yolu ve Türkmenistan**, Ylym Yayınları, Aşgabat, 2011.
- İBN ABDİLBER İbn Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (v. 463/1071), **el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb**, (thk: Ali Muhammed el-Becâvî), I-IV, Dâru Nehdatu Mısır, Kahire, ts.
- İBN ASÂKİR Ebu'l-Kasım Ali b. Hasan b. Hibetullah ed-Dımaşkî (v. 711/1311), **Muhtasar Tarîhu Dımaşk**, (thk: Ruhiyye el-Hannas), I-XXIX, Dâru'l-Fikr, Dımaşk, 1408/1987.
- İBN DÜREYD Ebu Bekir Muhammed b. Hasan el-Ezdî (v. 321/933), **Kitâbu'l-İştikâk**, (thk: Abdusselam Muhammed Harun), Mektebetü'l-Müsenna, Bağdat, 1399/1979.
- İBN EBÎ HATİM Ebi Muhammed Abdurrahman b. İdris b. el-Münzir er-Razî (v. 327/939), **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, I-IX, Beyrut, 1371/1952.
- İBN HÂCER Ebû'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hâcer el-Askalânî (v. 852/1448), **Tezhîbu't-Tezhîb**, I-XII, Dâru Sadır, Beyrut, 1325/1907.
- , **el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe**, I-IV, Mısır, 1328/1910
- , **Takrîbu't-Tezhîb**, I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1395/1975.

- , **Fethu'l-Bârî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî**, I-VII, Beyrut, 1416/1996.
- İBN HALDUN Ebû Zeyd Veliyyüddin Abdurrahman b. Muhammed (v. 808/1456), **Târîh**, I-VII, Beyrut, 1421/2000.
- İBN HAZM Ebî Muhammed Ali b. Ahmed b. Said el-Endelûsî (v. 456/1064), **Cemheretu Ensâbi'l-Arab**, (thk: Abdusselam Muhammed Harun), Dâru'l-Me'ârif, Kahire, ts.
- , **Cevâmiu's-Sîre**, (çev: M. Salih Arı), Çıra Yayınları, İstanbul, 2004.
- İBN HİBBAN Ebu Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî el-Busti (v. 354/965), **Kitâbu Meşâhîri Ulemâi'l-Emsâr**, Neşriyâtü'l-İslâmiyye, Kahire, 1379/1959.
- , **Meşâhîru Ulemâi'l-Emsâr**, Kahire, 1379/1959. .
- , **Kitâbu's-Sikât**, I-IX, (thk: Seyid Şerefüddin Ahmed), Dâiretu Me'arifu'l-Osmaniyye, Haydarâbâd, 1403/1983.
- , **Târîhu's-Sahâbe Ellezîne Revâ anhumu'l-Ahbâr**, (thk: Bevan ed-Danevi), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1408/1988.
- İBN HİŞÂM Ebû Muhammed Abdülmelik el-Himyerî (v. 218/833), **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, (thk: Mustafa es-Sakka-İbrahim el-Ebyârî-Abdülhafız Şelebî), I-IV, Beyrut, 1391/1971.
- İBN KAYYİM Şemsüddin Ebî Abdullah Muhammed b. Ebi Bekir b. Eyyub el-Cevziyye (v. 752/1351), **Tuhfetu'l-Mevdûd bi Ahkâmi'l-Mevlûd**, Beyrut, 1409/1989.
- İBN KESÎR Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer el-Kurâşî ed-Dımaşkî (v. 774/1372), **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, (thk: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki), I-XXI, Dâru Hicr, ys., 1418/1997.
- İBN KUTEYBE Ebi Muhammed Abdullah b. Müslim (v. 276/889), **el-Me'ârif**, (thk: Servet Ukkâşe), Dâru'l-Me'ârif, Kahire, ts.
- İBN MÂCE Ebi Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî (v. 273/886), **Sünen**, (thk: Şu'ayb el-Arnâvut-Muhammed Kamil), I-V, Dâru'r-Risâletü'l-Âlemiyye, Arabistan, 1430/2009.
- İBN SA'D Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim (230/845), **et-Tabakâtü'l-Kübrâ**, I-IX, Dâru Sadır, Beyrut, 1405/1985.
- İBN TEYMİYE Takıyyuddin Ahmed b. Abdulhalim el-Harrânî ed-Dımaşkî (v. 728/1328), **el-Kelimetü't-Tayyibe**, (thk: Muhammed Nasıruddin Elbânî), Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, 1405/1985.
- İBNÜ'L-CEVZÎ Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (v. 597/1200), **el-Vefâ bi Ahvâli'l-Mustafa**, (thk: M. Abdülvahid), I-II, Mısır, 1386/1966.

- , **el-Muntazam fî Tarîhi'l-Umem ve'l-Mülûk**, (thk: Muhammed Abdulkadir Ata-Mustafa Abdulkadir Ata), I-XVIII, Beyrut, 1412/1992.
- İBNÜ'L-ESÎR İzzüddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî (v. 630/1232), **Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe**, I-VI, Kitâbü'ş-Şi'b, Beyrut, 1409/1989.
- İBNÜ'L-KELBÎ Ebu'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Saib (v. 204/819), **Putlar Kitabı: Kitâb al-Asnâm**, (çev: Beyza Düşüngen), A. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1969.
- İSBEHÂNÎ Ebî Bekir Ahmed b. Ali b. Mencuye (v. 428/1037), **Ricâlu Sahîhi Müslim**, (thk: Abdullah el-Leysî), I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1407/1987.
- , **Ma'rifetu's-Sahâbe**, (thk: M. H. İsmail-M. A. es-Sa'dânî), I-V, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1422/2002.
- JUKOVSKİY V. A., **Razvaliny Starogo Merva**, Sankt-Peterburg, 1894.
- JUMABAYEV Halilulla, Hadiste Merv Ekolü (ilk üç asır), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 2004.
- KAÂDÎ İyaz, **Şifâ-i Şerif**, (çev: Naim Erdoğan-Hüseyin S. Erdoğan), Çile Yayınevi, İstanbul, 1977.
- KALKAŞANDÎ Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ali b. Ahmed b. Abdullah (v. 821/1418), **Nihayetü'l-Arab fî Ma'rifeti Ensâbi'l-Arab**, Dâru'l-Kitabu'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- KALLEK Cengiz, "Casus", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), VII, 163-166, İstanbul, 1993.
- KÂNDEHLEVÎ Muhammed Yusuf, **Hadislerle Hz. Peygamber ve Eshabının Yaşadığı Müslümanlık**, I-V, (çev: Ahmed M. Büyükcınar-A. Ömer Tekin-Ö. Faruk Harman), Kalem Yayınevi, İstanbul, 1979.
- , **Hayâtu's-Sahâbe**, (çev: Ahmet Mevlânî), I-IV, Divan Yayınları, İstanbul, 1400/1980.
- KANDEMİR M. Yaşar, **Mevzû Hadisler Menşei Tanıma Yolları Tenkîdi**, Ankara, 1975.
- , "Hadis", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XV, 27-64, İstanbul, 1997.
- KAPAR M. Ali, "Gıfar", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XIV, 49, İstanbul, 1996.
- KARA Mehmet, "Peygamberimizin Sancak ve Bayrakları", **Diyanet Dergisi**, c. 25, sy. 4, Ankara, 1989, ss. 287-292.
- KÂRİBÎ İbrahim b. İbrahim, **Merviyât Gazvetü Benî Mustalik**, Câmiatu'l-İslâmiyye, Medine, ts.

- KEHHÂLE Ömer Rıza, **Mu'cemu Kabâili'l-Arab**, I-V, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1402/1982.
- KETTÂNÎ Muhammed Abdulhey, **Hz. Peygamber'in Yönetimi: et-Terâtibu'l-İdâriyye**, (çev: Ahmet, Özel), I-II, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- KELÂBÂZÎ Ebî Nasr Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin el-Buhârî (v. 398/1008), **Ricâlu Sahîhi'l-Buhârî**, (thk: Abdullah el-Leysi), I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1407/1987.
- KOMİSYON, **Sahâbiler Ansiklopedisi**, I-II, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1989.
- KONROPA M. Zekâi, **Peygamberimiz**, İstanbul, 1991.
- KOYUNCU Recep, Hatip Olarak el-Ahnef b. Kays, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2008.
- KÖPRÜLÜ Orhan F., "Bayrak", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), V, 247-254, İstanbul, 1992.
- KÖTEN Akif, **Hz. Peygamber'in Sünnetinde Şaka ve Bazı Şakacı Sahâbiler**, Bursa, 1991.
- , Akif, "Asr-ı Saadette Mizah", **Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam**, I-V, IV, Beyan Yay., İstanbul, 1994, ss. 455-484ç
- KRENKOW F., "Huzâ'a", md., **İA**, I-XIII, V, 622-624, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977.
- KURTUBÎ Ebi Ömer Yusuf b. Ubeyd b. Muhammed b. Abdulber en-Nehri (v. 463/1071), **et-Temhîd lima fi'l-Muvetta mine'l-Meğânî ve'l-Esânîd**, (thk: Said Ahmed el-A'râb), I- XXIII, 1410/1990.
- KUTBÎ İbn Şâkir, **es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Şerife**, (thk: Afif Naif Hâtum), Dâru Hâtum, Beyrut, 2001.
- KÜÇÜKAŞCI Mustafa Sabri, "Kâtip", md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), XXV, 49-52, Ankara, 2002.
- LECKER Michel, "Burayda b. al-Husayb", md., **The Encyclopedia of Islam**, IV, 80-81, Leiden, 2011.
- MAHMÛDOV Elşad, **Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları**, İSAM Yayınları, İstanbul, 2010.
- MAKRÎZÎ Takıyyuddin Ahmed b. Ali b. Abdülkadir b. Muhammed (v. 845/1444), **İmtâu'l-Esmâ**, (thk: Muhammed Abdulhamid en-Nümeysi), I-XV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1420/1999.

- MÂLİKÎ Ebî Tayyib Takıyyuddin Muhammed b. Ahmed b. Ali (v. 832/1429), **Şifâu'l-Ğarâm fî Ahbâri Bilâdi'l-Harâm**, (thk: Abdüsselam Tedmuri), I-II, Beyrut, 1405/1985.
- MEFTAHA Elhame, “İstoriçeskaya Geografiya Murgaba-Merva i Merverrûda”, **Mervnâme: Kniga o Merva**, sy. 6-7, Aşkabat, 2003, ss. 68-141.
- MERCÂNÎ Muhammed Afifuddin Abdullah b. Abdülmelik (v. 770/1368), **Behcetü'n-Nüfus ve'l-Esrâr fî Târîhi Dâri Hicreti'n-Nebıyyi'l-Muhtâr**, (thk: Muhammed Abdulvehhab Fadl), I-II, Dâru'l-Garb, Beyrut, 2002.
- MEVDÛDÎ Seyyid Ebu'l-Âlâ, **Tarih Boyunca Tevhîd Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı**, (çev: Ahmed Asrar), Pınar Yayınları, İstanbul, 1983.
- MİNKÂRÎ Nasr b. Müzâhim (v. 212/827), **Vak'atu Sıffın**, (thk: Abdüsselam Muhammed Harun), Dâru'l-Ceyl, Beyrut, 1410/1990.
- MİZZÎ Cemaleddin Ebu'l-Haccac Yusuf b. ez-Zeki (v. 742/1341), **Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâ-i Ricâl**, (thk: Beşâr Avvad Ma'rûf), I-XXXV, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1403/1983.
- MOAYYERÎ Haide, “Drevniy Merv i İstoriçeskiy Merv”, **Mervnâme: Kniga o Merva**, sy. 6-7, Aşkabat, 2003, ss. 6-67.
- MUHAMMEDÎ Hamd Ubeyd Hamd, Dirâsetu Merviyyât Büreydetü'l-Eslemî fî Müsnedi İmam Ahmed b. Hanbel, Melik Abdulaziz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mekke, 1401/1981.
- MÜSLİM Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî (v. 261/875), **Sahîh-i Müslim**, I-V, Dâru'l-Hayâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, ys., 1375/1956.
- NAS İhsan, **Kitâbu Kabâili'l-Arabiyye Ensâbihâ ve A'lâmihâ**, I-II, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1421/2000.
- NÂSERÎ Mustafa, **Merv'in Şöhleli Yıldızları**, (FarsçadanTürkmenceye çev: Azatgül Durdyeva), Aşkabat, 2009.
- NEDVÎ-ANSÂRÎ Şah Muluüddin Ahmed-Said Sahib, **Asr-ı Saadet'te Peygamberimizin Ashabı**, (haz: Edib Eşref), I-IV, İstanbul, 1383/1964.
- NESÂÎ Ebî Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (v. 303/915), **Muctebâ mine's-Sünen**, Beytu'l-Efkâr, Riyad, ts.
- , **es-Sünenü'l-Kübrâ**, I-XII, Beyrut, 1421/2001.
- NEVEVÎ Ebû Zekerıyya Muhiyyuddin b. Şeref (v. 676/1277), **Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Lügât**, I-II, Dâru'l-Kitab, Beyrut, ts.
- ÖNKAL Ahmet, “Büreyde b. Husayb”, md., **DİA**, I-XLII (devam ediyor), VI, 492, İstanbul, 1992.

- , “Cürhüm”, md.,**DİA**, I-XLII (devam ediyor), VIII, 138, İstanbul, 1993.
- , “Hicret”, md.,**DİA**, I-XLII (devam ediyor), XVII, 458-466, İstanbul, 1998.
- , “Huzâa”, md.,**DİA**, I-XLII (devam ediyor), XVIII, 431-433, İstanbul, 1998.
- , “Mustalik (Beni Mustalik)”, md.,**DİA**, I-XLII (devam ediyor), XXXI, 360-361, İstanbul, 2006.
- ÖZAYDIN Abdülkerim, “Amr b. Luhay”, md.,**DİA**, I-XLII (devam ediyor), III, 87-88, İstanbul, 1961.
- ÖZDEMİR Serdar, **Hz. Peygamber’in Seriyeleri**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2001.
- ÖZGÜDENLİ Osman Gazi, “Yok Olan bir Ortaçağ Şehri: Merv”, **Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Sanatı ve Kültürü**, Ankara, 2006, ss. 239-352.
- , “Merv”, md.,**DİA**, I-XLII (devam ediyor), XXIX, 221-223, Ankara, 2004.
- PÂKETÇÎ Ahmed, “Büreyde b. Husayb”, md.,**Dâiretü’l-Me’ârif-i Bozorg-i İslâm**, XII, 74-75, Tahran, 1383/1963.
- PIRLANTA İsmail, “Horasan Bölgesinin Fethi Meselesi”, **C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 15, sy. 1, Sivas, 2001, ss. 387-402.
- PUGAÇENKOVA G. A., **İsskusstvo Turkmenistana**, Moskva, 1967.
- , **Gadımi Marı**, Aşgabat, 1982.
- RAHMAN Afzalur, **Sîret Ansiklopedisi**, I-VI, İnkılâb Yayınları, İstanbul, 1416/1996.
- REŞÎD Abdullah, **İslâm’da Ordu ve Komutan**, (çev: Enver Günenç-Seraceddin Emre), Şule Yayınları, İstanbul, 1992.
- SÂLİHÎ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yusuf eş-Şâmî (v. 942/1438), **Sübülü’l-Hüdâ ve’r-Reşâd fî Sîreti Hayri’l-İbâd**, I-XII, Kahire, 1418/1997.
- SARI Yasemin, **Hendek Savaşı (5/627)**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2006.
- SARICIK Murat, **Canân’ın Can Dostu Hz. Ebu Bekir (r.a.)**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2008.
- , **Adalet Timsali Hz. Ömer (r.a.)**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2009.
- , **Hayâ Timsali Hz. Osman (r.a.)**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2009.
- SARIÇAM İbrahim, **Emevî-Haşimî İlişkileri: İslâm Öncesinden Abbasilere Kadar**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.

- SAYAN Yüksel, “Merv”, md.,**DİA**, I-XLII (devam ediyor), XXIX, 223-225, Ankara, 2004.
- SEM’ÂNÎ Ebû Sa’d Abdülkerim b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmî (v. 562/1167), **el-Ensâb**, (thk: Abdullah Ömer el-Bârûdî), I-V, Dâru’l-Cenan, Beyrut, 1408/1988.
- SEZİKLİ Ahmed, **Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.
- SÖNMEZ Mehmet Ali, “Hakem b. Amr”, md.,**DİA**, I-XLII (devam ediyor), XV, 175, İstanbul, 1997.
- SÖYLEMEZ Mehmet Mahfuz, “Bağdat ile Merv Arasındaki Kültürel İlişkiler”, **İslâm Medeniyetinde Bağdat-Medinetü’s-Selâm Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul, 2008, ss. 221-229.
- SUYÛTÎ Ebu’l-Fazl Celalüddin Abdurrahman b. Ebî Bekir (v. 911/1505), **Tarîhu’l-Hulefâ**, (thk: M. E. İbrahim), Kahire, ts.
- ŞAFÎ Mühîbüddin Ebi Ca’fer Ahmed b. Abdullah b. Muhammed (v. 694/1295), **Kitâbu Riyâdi’n-Nâdirâ fî Menâkibi’l-Aşere**, I-IV, Dâru’l-Ğarb, Beyrut, 1996.
- ŞAHİN Özgül, **Sebepler ve Sonuçlarıyla Tebuk Gazvesi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2006.
- ŞEYBÂNÎ Muhammed b. Hasan, **Siyeru’l-Kebîr**, (thk: Selaheddin Müncid), I-V, ys.,1971.
- ŞEYH Abdussettar, **A’lâm el-Huffâz ve’l-Muhaddisîn**, I-IV, Dâru’s-Sem’iyye, Beyrut, 1417/1997.
- ŞİBLÎ Mevlânâ Numânî, **Son Peygamber Hazret-i Muhammed (Sîretü’n-Nebî)**, (çev: Yusuf Karaca), I-II, İz Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- , **Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi**, (çev: Talip Yaşar Alp), I-II, Çağ Yayınları, İstanbul, 1979.
- ŞİMŞİR“Hz. Peygamber ve Râşid Halifeler Döneminde Kullanılan Parola ve Bayraklar”, **İSTEM**, y. 9, sy. 17, Konya, 2011, ss. 155-175.
- TABERÂNÎ Ebu’l-Kasım Süleyman b. Ahmed (v. 360/971), **el-Mu’cemu’l-Kebîr**, (thk: H. A. es-Selefi), I-XX, Kahire, ts.
- , **Kitâbu’d-Duâ**, (thk: Muhammed Said b. Muhammed Hasan el-Buhârî), I-III, Dâru’l-Beşâiru’l-İslâmiyye, Beyrut, 1408/1987.
- TABERÎ Ebî Cafer Muhammed b. Cerîr, (v. 310/922), **Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk**, (thk: Ebu’l-Fadl İbrahim), I-XI, Dâru’s-Süveydân, Beyrut, ts.

- TEMİMÎ Muhammed b. Halife b. Ali, **Hukûku'n-Nebî Sallallâhu Aleyhi ve Sellem alâ Ümmetihî fi Dav'i'l-Kitâb ve's-Sünne**, I-II, Mektebetü Edva' es-Selef, Beyrut, 1418/1994.
- TİRMİZÎ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (v. 279/892), **Câmiu'l-Kebîr**, (thk: Beşşâr Avvâd Ma'ruf), I-VI, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1996.
- , **Hadislerle Peygamberimiz'in Güzel Ahlakı (Şemâil-i Şerîf)**, (çev: Hoca Raif Efendi), İslâmoğlu Yayınları, İstanbul, 1984.
- USLU Recep, **Hicri I-II. Yüzyıllarda Horasan Tarihi**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1997.
- UYGUR Abdusselam-Çelikkol, "İlk Çağlardan M. 400 Yılına Kadar Mekke'nin Etnik Yapısı "II" (Karturaoğulları, Adnânî Kabileleri, İyâd, Huzâa)", **Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 7, sy. 2, Diyarbakır, 2005, ss. 63-80.
- ÜNLÜ Nuri, **İslâm Tarihi**, I-III, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992.
- VÂKIDÎ Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer (v. 207/823), **Kitâbu'l-Meğâzî**, (thk: Marsden Jones), I-III, İlmü'l-Kitab, Beyrut, 1404/1984.
- VAROL M. Bahaüddin, "İlk Dönem İslâm Siyasi Tarihinin Şekillenmesinde Horasan Bölgesinin Yeri ve Önemi", **S. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, y. 18, sy. 2, Konya, 2004, ss. 115-135.
- VELLEVÎ Muhammed b. Şeyh Ali b. Adem el-İsyûbî, **Kurrâtu'l-Ayn fî Telhîsi Terâcimi Ricâli's-Sahîhayn, Dâru'l-Ma'rac ed-Devliyye**, Beyrut, 1421/2000.
- WELLHAUSEN Julius, **Arap Devleti ve Sukûtu**, (çev: Fikret Işıltan), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1963.
- YA'KÛBÎ Ahmed b. Ebi Yakub b. Cafer b. Vehb b. Vazih (v. 292/905), **Tarîh**, I-II, ys., 1883.
- , **Ülkeler Kitabı**, (çev: Murat Ağârî), Ayışığı Kitapları Yayınları, İstanbul, 2002.
- YAKÛBOVSKIY A., "Merv", md., **İA**, I-XIII, VII, 773-777, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979.
- YA'KÛT EL-HAMEVÎ Şihabüddin Ebî Abdillâh Ya'kût b. Abdillâh (v. 626/1229), **Mu'cemu'l-Buldân**, I-V, Dâru Sâdır, Beyrut, 1376/1957.
- YÖRÜKAN Yusuf Ziya, **Hz. Muhammed'in Doğumundan Ölümüne Kadar İslâm Dini Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2006.
- ZEHEBÎ Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (v. 748/1347), **Düvelü'l-İslâm**, I-II, Dâru Sadır, Beyrut, 1999.

- , **el-İber fî Haberi men Ğaber**, I-IV, Beyrut, ts.
- , **el-Kâşif fî Ma'rifeti men lehu Rivâye fî'l-Kütübi's-Sitte**, I-III, Kâhire, 1392//1972.
- , **Siyer-i A'lâmü'n-Nübelâ**, I-XXIII, (thk: Şuayb el-Arnâvud), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1401/1981.
- , **Tarîhu'l-İslâm ve Tabakâtu'l-Meşâhîru ve'l-A'lâm**, I-II, Dâru'l-Kutubi'l-İslâmiyye, Beyrut, 1405/1985.
- , **Tarîhu'l-İslâm ve Vefeyâtu'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm (Meğâzî)**, (thk: Ömer Abdüsselam Tedmûrî), Dâru'l-Kitabu'l-Arabî, Beyrut, 1410/1990.
- ZEMAŞERÎ Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer (v. 538/1144), **el-Fâik fî Ğarîbi'l-Hadis**, (thk: A. M. El-Becâvî-M. Ebu'l-Fadl İbrahim), I-IV, ys.,1971.
- ZETTERSTÉEN K. V., "Büreyde", md., **İA**, I-XIII, II, 838-839, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979.
- ZİRİKLÎ Hayruddin, **el-A'lâm Kâmûs Terâcim li Eşhuri'r-Ricâl ve'n-Nisâ mine'l-Arab ve'l-Musta'ribîn ve'l-Müsteşrikîn**, I-XI, Beyrut, 1389/1969.
- ZÜBEYRÎ Ebî Abdullah Mus'ab b. Abdullah b. Mus'ab (v. 236/850), **Nesebu Kureyş**, Dâru'l-Me'arif, Kahire, ts.

EKLER

Fotoğraf 1: Eski Merv'in Uçaktan Görüntüsü

Fotoğraf 2: Eski Merv'in Uçaktan Görüntüsü

Fotoğraf 3: Eski Merv'in Tahmin Edilen Şekli¹

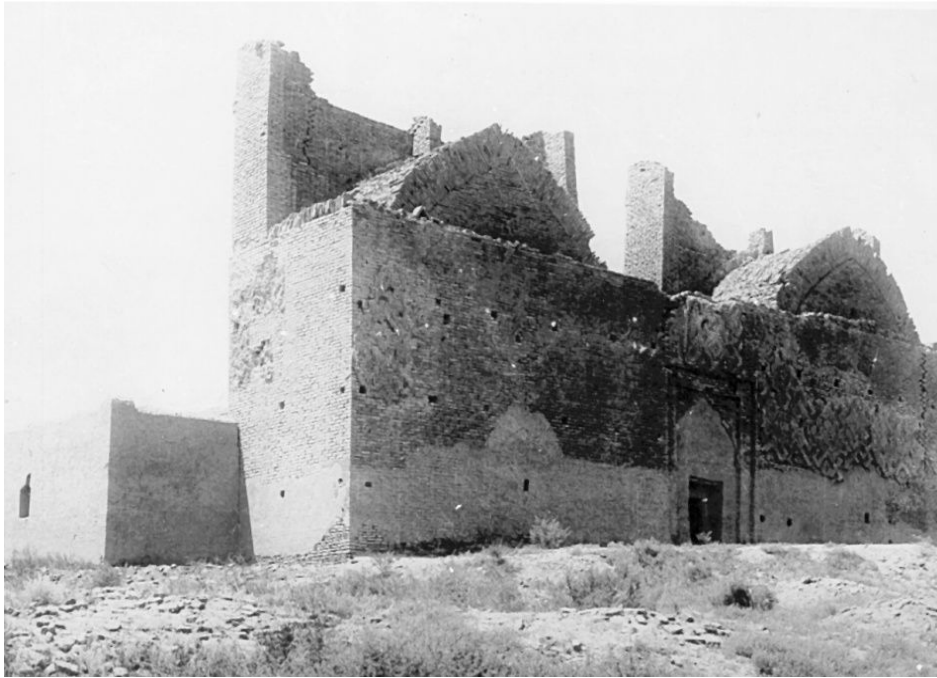

Fotoğraf 4: Büreyde b. Husayb el-Eslemî ve Hakem b. Amr el-Gıfârî'nin Mezarlarının Bulunduğu Türbeler(1880'li yıllar)

¹ Hocaniyazov Tirkeş-Gurbanov Aydogdı-Övlüyaguliyev Meret, **Beyik Yüpek Yolu ve Türkmenistan**, Ylym Yayınları, Aşgabat, 2011.

Fotoğraf 5: Büreyde b. Husayb el-Eslemî ve Hakem b. Amr el-Gıfârî'nin Mezarlarının Bulunduğu Türbeler(1880'li yıllar)²

Fotoğraf 6: Büreyde b. Husayb el-Eslemî ve Hakem b. Amr el-Gıfârî'nin Mezarlarının Bulunduğu Türbelerin Arka Tarafı (20. yüzyılın başları)³.

² Jukovskiy V.A., *Razvaliniy Starogo Merva*, Sankt-Peterburg, 1894.

³ Bayramow Kakajan, *Türkmenistanın Meşhur Zıyaratlık Yerleri*, "Ylym", Aşgabat, 2012.

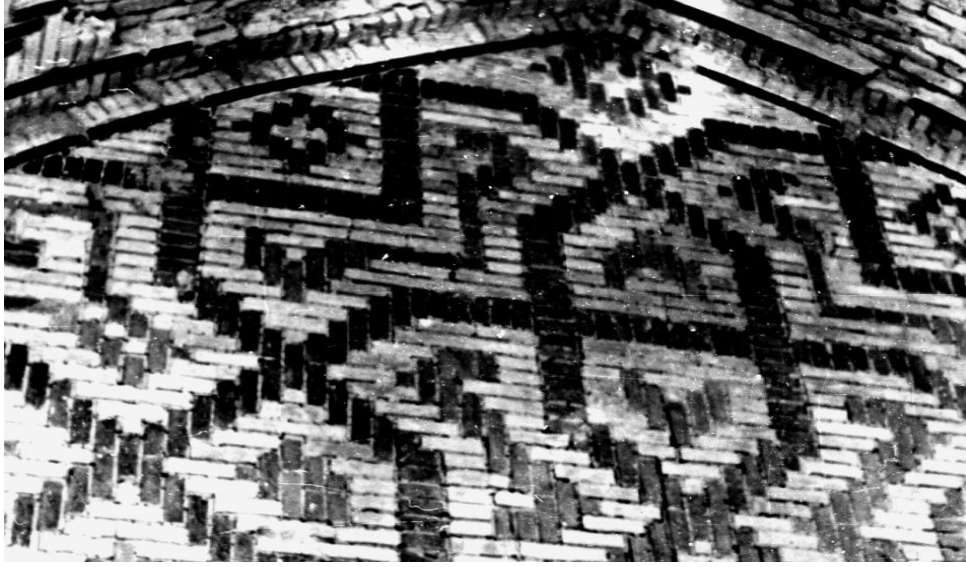
Fotoğraf 7: Büreyde b. Husayb el-Eslemî ve Hakem b. Amr el-Gıfârî'nin Türbelerinin Çizilmiş Resmi (19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başı)⁴.

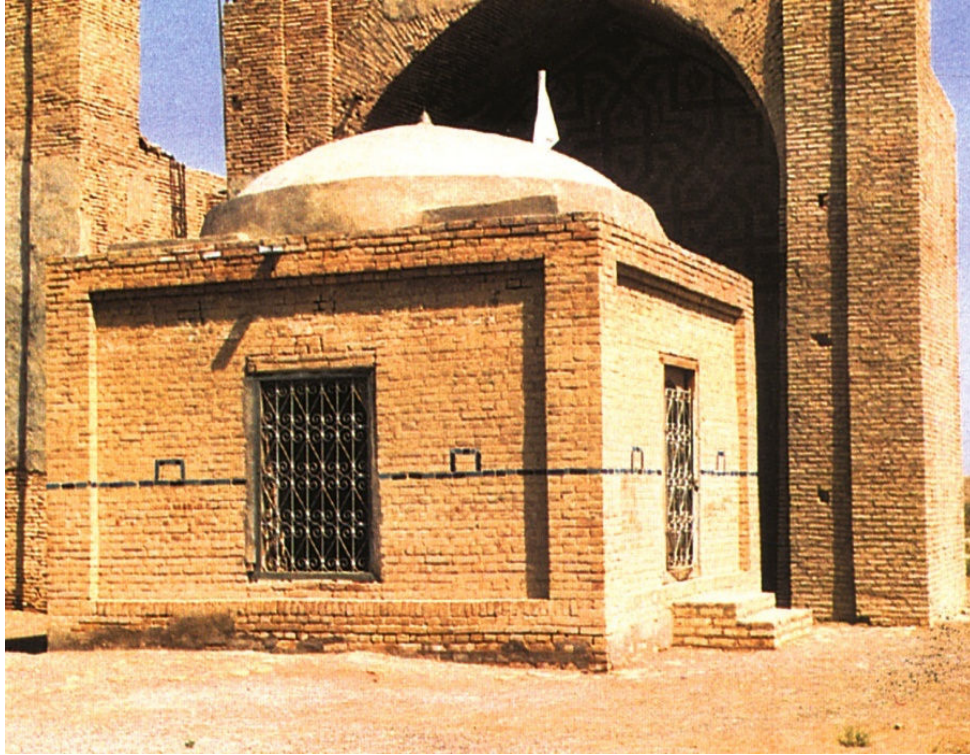
Fotoğraf 8: Büreyde b. Husayb el-Eslemî ve Hakem b. Amr el-Gıfârî'nin Mezarlarının Bulunduğu Türbelerin Günümüzdeki Şekli⁵.

⁴ Bayramow Kakajan, **Türkmenistanın Meşhur Ziyaratlık Yerleri**, "Ylym", Aşgabat, 2012.

⁵ Bayramow Kakajan, **Türkmenistanın Meşhur Ziyaratlık Yerleri**, "Ylym", Aşgabat, 2012.

Fotoğraf 9: Büreyde b. Husayb el-Eslemî ve Hakem b. Amr el-Gıfârî'nin Mezarlarının Bulunduğu Türbelerin Arkasındaki Eyvana İşlenen Çini Süslemeleri⁶.

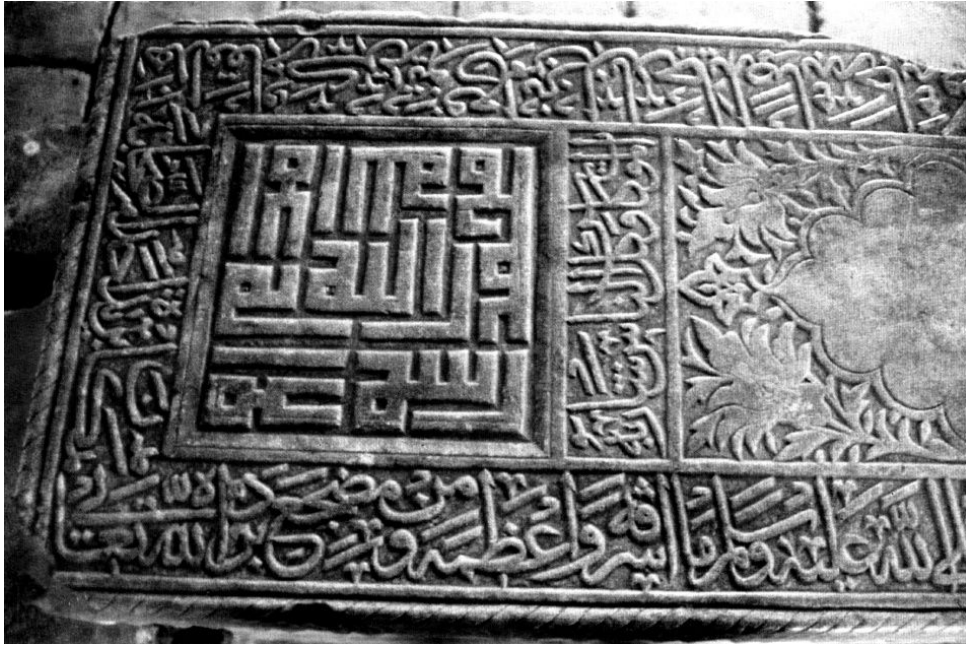

Fotoğraf 10: Büreyde b. Husayb el-Eslemî'nin Türbesi⁷.

---

⁶ Bayramow Kakajan, **Türkmenistanın Meşhur Ziyaratlık Yerleri**, "Ylym", Aşgabat, 2012.

⁷ Bayramow Kakajan, **Türkmenistanın Meşhur Ziyaratlık Yerleri**, "Ylym", Aşgabat, 2012.

Fotoğraf 11: Büreyde b. Husayb el-Eslemî'nin Mermer Mezar Taşı Kitabesi⁸.

Fotoğraf 12: Büreyde'nin oğlu Abdullah'ın Mezarının Bulunduğu "Hoca Abdullah Baba" Mezarlığı⁹.

---

⁸ Bayramow Kakajan, **Türkmenistanın Meşhur Ziyaratlık Yerleri**, "Ylym", Aşgabat, 2012.

⁹ Bayramow Kakajan, **Türkmenistanın Meşhur Ziyaratlık Yerleri**, "Ylym", Aşgabat, 2012.

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Abdylla	Orazsahedov	
Doğum Yeri ve Yılı	Türkmenistan	1986	
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	Türkmençe (iyi), İngilizce (az), Rusça (orta),	Türkçe (iyi), Arapça (az), Farsça (orta)	
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lise	1993	2002	Baherden etrap, Nohur oba, No. 7 orta mekdep.
Lisans	2004	2009	Uluslararası Türkmen-Türk Üniversitesi
Yüksek Lisans	2011	2013	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora			
Çalıştığı Kurum	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı	
1.	2009	2011	Türkmenistan'ın İlimler Akademisi, Elyazmalar Enstitüsü
Yayımlar:	1) "Arzuvum Hasıl Boldı", Adalat gazetesi, Aşkabat, 28. 04. 2000. 2) "Ruhnama Otagında", Adalat gazetesi, Aşkabat, 14. 06. 2002. 3) "Türkmen Elguşları", Watan gazetesi, Aşkabat, 15. 07. 2008. 4) "Adalatın Nusgası", Adalat gazetesi, Aşkabat, 29. 08. 2008. 5) "Türkmen Tazısı", Watan gazetesi, Aşkabat, 06. 12. 2008. 6) "Yaşların İlmı-Amalı Maslahatı", Mugallımlar gazetesi, Aşkabat, 20. 04. 2009 7) "Adalatlılık Türkmen Soltanlarının Bezegidir", Adalat gazetesi, Aşkabat, 22. 05. 2009. 8) "Türkmenlerde Avcılık Sungatı-I", Garagum dergisi, Aşkabat, 05, 2009, ss. 95-98. 9) "Türkmenlerde Avcılık Sungatı-II", Garagum dergisi, Aşkabat, 08, 2009. ss. 31-36. 10) "İlmın Taze Sepgitlerine Tarap", Nesil gazetesi, Aşkabat, 09. 06. 2009. 11) "Türkmenlerde Avcılık Sungatı", Taze Galkınış Döwrünün İlmı Gadamları, III, Aşkabat, 2009. 12) "Belent Derece", Nesil gazetesi, Aşkabat, 01. 08. 2009. 13) "Acap Pişe, Acap Kardir Bu Roza..." Mugallımlar gazetesi, Aşkabat, 21. 08. 2009. 14) "Yurdumuzın İlmı Ösüşleri", Mugallımlar gazetesi, Aşkabat, 10. 06. 2011.		
Diğer:			
İletişim (e-posta):	abdullah.orazsahedov86@gmail.com		
	Tarih İmza Adı Soyadı		